

زه ملاله يم

ليکواله: کريستينا لمب

ژباړه: سيد حبيب وقار

خپرنډوی: اکسوس کتابپلورنځی

دیزاین: سپين سهار

چاپکال: ۱۳۹۳ ل / ۲۰۱۴ ز

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپځی: اسد دانش مطبعه- کابل / ۰۷۰۰۴۴۹۲۹۸

اکسوس کتاب پلورنځی

لومړۍ څانګه؛ کابل پوهنتون لويديځ سړک

دويمه څانګه؛ دهبوريو پارک جنوبي دروازي ته مخامخ

تليفون شمېرې: ۰۲۰۲۵۰۴۶۵۲

۰۰۹۳۷۹۸۹۸۹۶۹۶

aksosbookstore@gmail.com

www.aksosbookstore.af

aksosbookstore

Ketabton.com

گرځېدونکو، له زده کړو او د ژوند
ژوند يې د ناسم سياست او مافيا
سړي خوړونکو يې ژوند ورنه

(وقار)

لړليک

د رڼاوی او مننه ۷

د ملالې بنسټ په اړه ۱۱

سریزه ۱۲

لومړۍ څپرکۍ

يوه نجلۍ پيدا کېږي ۲۰

زما د باز په څېر پلار ۳۵

په ښوونځي کې زده کړه ۴۸

زموږ کلۍ ۶۸

زه ولې لښتۍ نه په غوږو کوم او پښتانه ولې مننه نه کوي؟ ۷۹

د کثافاتو غر او ماشومان ۹۱

مفتي مو د ښوونځي د تړلو هڅه وکړه ۱۰۲

د مني زلزله ۱۱۵

دويم څپرکۍ

د مرگ دره ۱۲۱

ملا راډيو ۱۲۱

د نبات اوبه، د تېنېس توپ او د سوات بودا ۱۳۵

لايق ټولگۍ ۱۴۷

په سرو وينو لړلۍ واټ ۱۶۰

د گل مکۍ يادونه ۱۶۷

ملاله يم

هغه نجلۍ چې د زده کړې د حق د ترلاسه کولو له پاره ودرېده او طالبانو بريد پرې وکړ.

ملاله يوسفزۍ

هغو نجونو ته وړاندې کېږي چې د بې عدالتۍ او نابرابرۍ ښکار شوې دي او سره له دې هم غلې دي.

زموږ غږ به واورېدل شي.

د رڼاوی او مننه

په تېر ژوند کې راته د انسان له کچې ډېر نفرت او د الله (ج) بې کچې ډېره مینه ښکاره شوه. ډېرو خلکو مرسته راسره وکړه چې که د ټولو په اړه وليکم او نومونه يې واخلم يو بل کتاب هم ورباندې ليکل کېږي خو غواړم له ټولو هغو کسانو چې په پاکستان او ټوله نړۍ کې يې زما د روغتيا له پاره دعا کړې او ټول هغه زده کوونکي او ماشومان چې له ما يې ملاتړ کړی مننه وکړم. همدارنگه له ټولو هغو گلونو، ليکونو، کارډونو او پيغامونو چې ماته يې لېږلي دي مننه کوم.

پلار مې هغه څوک دی چې زما د فکر او نظريې خپلواکۍ ته درناوی لري. پلار او مور مې هم د زده کړې د حق د اخیستلو او سولې د راوستلو مبارزې ته ډېره هڅولم، له همدې امله د نېکمرغۍ احساس کوم.

همدارنگه زموږ په ښوونځي کې ښوونکې وې لکه ښاغلي مېرمن الفت چې د درسي مضامينو سربېره به يې ماته نېک چلند او ښه رويه راښوده.

ډېرو خلکو زما روغتيا يوه معجزه وبلله. له همدې امله په ځانگړې توگه د سوات د مرکزي روغتون له ډاکټرانو، نظامي روغتون په ځانگړې توگه زما اتلان، هر يو ډگروال جنيد او ډاکټر ممتاز چې زه يې په وخت سره عمليات کړم او له مرگه يې وژغورلم درناوی کوم. همداراز له ډگرمن اسلم څخه هم مننه کوم چې د بدن اصلي غړي مې يې له عمليات وروسته وساتل.

په ځانگړې توگه له جنرال کياني څخه چې زما له روغتيا سره يې ډېره لېوالتيا ښوده مننه کوم. له ولسمشر زرداري او کورنۍ يې مننه کوم چې زما په ښه والي کې يې پاملرنه اغېزناکه وه. د عربي اماراتو له دولت او شاهزاده محمد بن زايد هم مننه کوم چې الوتکه يې راته ولېږله.

د ربېم خپرکي

سوله که ملنډې ۱۷۹
د درې پرېښودل ۱۹۰

درې نجونې، درې مرمۍ ۲۰۰
د غمونو دره ۲۰۰
د خپل قد د لوړېدو دعا مې کوله ۲۱۶
ښځه او سپند ۲۳۰
د طالبانو شخصي ډلې ۲۴۰
ملاله څوک ده؟ ۲۵۰

څلورم خپرکي

د مرگ او ژوند تر منځ ۲۵۷
لويه خدايه، هغه په تا سپارم ۲۵۷
ناپېژانده لور ته سفر ۲۷۳

پنځم خپرکي

دويم ژوند ۲۸۴
بېرمنگېم ۲۸۴
موسکا يې ترې غلا کړې وه ۳۰۰
وروستۍ خبرې ۳۱۳
يو ماشوم يو ښوونکی، يو کتاب او يو قلم ۳۱۳
د سوات او پاکستان مهمې پېښې ۳۲۵

يې په نړيواله کچه د زده کړې يو خوځښت ترتيب کړ او همدارنگه په لندن کې د پاکستان له پخواني قونسل، واجد شمس حسين په ځانگړې توگه آفتاب حسن خان او مېرمن يې اروم گيلاني مننه کوم. موږ په دې هېواد کې بې وزله وو خو هغوی مرسته وکړه چې وکړای شو د اوسېدو له پاره يو ځای ولرو همدارنگه د شهيد حسين له موټر چلوونکي هم مننه کوم.

او په پای له کريستينالمب څخه ځانگړې مننه کوم چې زما خوبونه يې په واقعيت بدل کړل. هېڅ کله مې دا فکر نه کاوه چې يوه بهرنۍ مېرمن به له خيبر پښتونخوا يا پاکستان سره دومره مينه ولري او زموږ له هېواد به دومره خبره وي. موږ ډېر ښه چانس لرو دا چې د کارولينا ساتن، جودي کلين او ارزو تحسين په څېر درنو کسانو له موږ سره مرسته وکړه. څو دغه کيسه په سمه توگه وړاندې کړو.

د پلار له ښه ملگري عبدالحی کاکړ څخه هم مننه کوم چې دا کتاب يې په پوره مينې سره و ارزاوه او همدا راز له ښاغلي انعام الرحيم څخه هم مننه چې زموږ د سيمې د تاريخ په اړه يې ډېره مرسته وکړه.

په دې لړ کې غواړم له انجلينا جولي مننه وکړم چې د ملالې له ارگان څخه يې په سخاوتمندانه توگه ملاتړ وکړ.

د خوشال ښوونځي له ټولو ښوونکو چې د پلار په نشتوالي کې يې ښوونځی وساته درناوی کوم.

د هغې ورځې له امله د الله^(ج) شکر اداء کوم چې د شهیده چودري په نوم مېرمن زموږ کور ته راغله، اوس هغه زموږ د کورنۍ له ملاتړ کوونکو څخه ده.

له منيبې چې تل مې ښه ملگري او ملاتړي وه او وروڼو مې خوشال او اتل هم مننه کوم.

ملاله يوسفزی

ډاکټر جاوېد کياني زما د پلار په څېر و، په هغې له غم او درده ډکو ورځو کې يې ماته خوشالي راکړه. ډاکټر فيونا رينولډز مې په پاکستان کې مور او پلار وه او دلته په انگلستان کې يې هم ماته تسلي راکړه، مننه ترې کوم چې د هغې فاجعې حقيقت يې راته څرگند کړ.

په بېرمنگهم کې د ملکې اليزابېت روغتون کارکوونکي بې جوړې وو. جولي او نرسانو يې له ماسره په مينه چلند کاوه، بټ او چودري نه يوازې دا چې پالونکې مې وې بلکې ماته د دوو مهربانو خويندو په څېر وې. سربېره پر نورو له آيما چودري هم ځانگړې مننه کوم ځکه چې زما پالنه يې په بهتره لاره وکړه.

پاتې دې نه وي چې ريچارډ ايرونګ هم زما مسکا بېرته راکړه، همدارنگه مېرمن آنوين وايټ مې د سر کاسه جوړه کړه.

فيونا الکساندر نه يوازې دا چې رسنۍ يې په ښه توگه اداره کړې بلکې له ما او وروڼو سره مې يې مرسته وکړه څو په بېرمنگهم کې ښوونځي ته لاړ شو. همدارنگه ريحانه صادق هم تل زما د آرامۍ لامل وه.

اوس غواړم له شیده شهيد او کورنۍ يې مننه وکړم چې له ما او کورنۍ سره مې يې مينه لرله. دوی له ما سره د ملالې ارگان په جوړولو کې ډېره مرسته وکړه او همدارنگه د (او مک کنزي) شرکت چې د دې کار په ترسره کولو کې يې د ده ملاتړ وکړ هم مننه کوم. همدا راز له ټولو هغو کسانو چې د دې ارگان په جوړولو کې يې له ماسره مرسته وکړه، په ځانگړې توگه لکه، مگان سمېټ، د ملگرو ملتونو سازمان او ايټال ويسزا⁽ⁱ⁾ او بي سپيس⁽ⁱⁱ⁾ مرسته راسره وکړه او له ثمر امين الله څخه هم مننه کوم چې له دې ارگان يې ملاتړ وکړ.

سربېره په هغو کسانو چې زما په یاد دي په ځانگړې توگه له جيمي لاندي او همکارانو يې لوما کروکس هم ځانگړې مننه کوم.

له گورډن براون او د دفتر له کارکوونکو يې چې ماته له پېښې څخه په استفاده

i- Vital Voices

ii- BeeSpace

هر بهرنی چې تر اوسه يې د سوات لیدو ته وخت پیدا کړی، ښه پوهېږي چې د دې سیمې خلک څومره مېلمه پاله دي. له ټولو هغو کسانو چې هلته يې له ماسره مرسته کړې په ځانگړې توگه مریم، ښوونکې او ښوونکي، زده کوونکي، خوشال ښوونځی او په مینگوره کې له احمدشاه او سلطان رم څخه هم مننه کوم. همدارنگه له جنرال عاصم بجوا، ډگروال عابد علي عسکري، ډگرمن طارق او د کورنیو خدمتونو د عمومي اړیکو د ډلې مشر او آدم الیک څخه چې خپل یادښتونه يې زموږ په واک کې راکړل مننه کوم.

په انگلېستان کې د ملکې الیزابت روغتون کارکوونکو په ځانگړې توگه فیونا الکساندر او ډاکټر کیاني له ما سره بې کچې ډېرې مرستې وکړې. له ډېوېډ کاډوین، جودي کلین، آرزو تحسین او مارتین ایونز او په سنډي ټایمز کې مې له اېډېټر څخه ځانگړې مننه کوم. له خپل خاوند پائولو او زوی مې لورنزو هم ډېره مننه کوم.

او په پای کې له ملالې او کورنۍ يې مننه کوم چې د خپل ژوند کیسه يې زموږ په واک کې راکړه.

کریستینا لمب

د ملالې بنسټ په اړه

له دې کتاب څخه زما د لیکلو موخه د نړۍ د ټولو نجونو له خوا نړۍ ته زموږ د غږ رسول و. په میلیونونو نجونې چې د زده کړې له حق څخه بې برخې کېږي او له خپلو استعدادونو بې گټه نه شي اخیستې. هیله منه يم زما د ژوند کیسه د ټولو له پاره الهام راوړونکې شي، څو خپل غږ تر نړېوالو ورسوی شي او خپل نننۍ ځواک احساس کړی شي خو زما ماموریت همدلته پای نه مومي. د خپل ماموریت او په واقعیت کې زموږ د ماموریت د ترسره کولو له پاره لازمه ده چې د نجونو د زده کړو له پاره په جدي توگه هڅې وکړو، هغوی ته قدرت ورکړو چې خپل ژوند او ټولنې ته يې بدلون ورکړي. له همدې امله مې ملاله بنسټ جوړ کړ.

ملاله بنسټ باور لري چې ټولې نجونې او هلکان کولای شي نړۍ بدله کړي یوازې موکې ته اړتیا ده. له همدې امله بنسټ هڅه کوي چې دغه موکه د نجونو په اختیار کې ورکړي، له هغوی سره مرسته وکړي چې خپلې وړتیاوې په ښه توگه وپېژني او د ځان له پاره ښه راتلونکی ولري.

له ما سره یو ځای شئ چې ټول له یو بل سره د نجونو د زده کړو له پاره هڅه وکړو.

د ډېرو معلوماتو له پاره: www.malalafund.org

د تېلو خراغ ته اړتيا نه لرو، آن تر دې چې د پخلي له پاره هم څوک اړ نه دي بازار ته لاړ شي او گاز ډبه واخلي. دا هېواد دومره پرمختللی دی چې آن کولای شې خواره تيار او تړل شوي برابر کړې.

کله چې له کړکۍ سره درېږم، لوړې ودانۍ وينم او بې پايه سپکونه چې نقلیه وسيلې په کې د تلو راتلو په حال کې دي، فلزي ميلې او منظم شنه رنگه چمنونه او همدارنگه پاکې پلې لارې مې د سترگو په وړاندې ښکاري.

هغه وخت سترگې پرانيزم او يوه لحظه يې د درې په لور اړوم، لوړ او اوار غرونه چې څوکې يې له واورو ډکې دي، اوارې دښتې او خوندور سمندرونه خو کله مې چې سوات را په زړه شي، ټول بدن مې داسې يوه خوشالي احساسوي چې په اړه يې ويلای نه شم. وروسته مې ښوونځي ته ځم هلته مې له ښوونکو او ملگرو سره يو ځای کېږم. هلته زما ښه ملگرې منيبه وينم له څنگه يې کښېنم، داسې ورسره خاندن او خبرې کوم چې فکر کېږي له هغې ځايه هېڅ نه يم راغلې او اوس هم هلته يم.

ناڅاپه راياد شي چې د انگلېستان په بېرمېنگهم کې يم.

د ۲۰۱۲ کال د اکتوبر نهمه د سه شنبې ورځ وه چې زما ژوند بدل شو.

هغه ورځ سهار په رنگه رېکشو کې چې ماشينونو يې دود بهر کاوه او هره رېکشه کې له پنځو څخه تر شپږو نجونې ناستې وې او په خپله همېشۍ منظمه ليکه روانې وې. د حاجي نيکه له خټو ډک او تنگ سرک ته ورسېدو.

د طالبانو له وخته زموږ ښوونځي هېڅ لوحه نه لرله.

زموږ نجونو له پاره ښوونځي ته په سهار کې ننوتل، يوه ځانگړې نړۍ وه. دا چې په خېزونو او گامونو به ننوتو، ټکري به مو د ورېځو په څېر چې باد يې د لمر له شاوخوا يوه بله خوا وړي له سرونو لرې کېدل او په زينو به په بېر پورته کېدو. پورته به يوه سالون ته رسېدو چې زموږ د ټولگيو ورونه به له هغه ځايه ښکارېدل. خپل بکسونه به مو ټولگيو کې پرېښودل، تر آسمان لاندې غرونو ته به مو چې شا وه منظمې ليکې جوړولې.

سريزه

زه په داسې يوه هېواد کې وزېږېدم چې په نيمه شپه کې جوړ شو. خو کله مې چې خپل مرگ په خپلو سترگو وليد، له نيمې ورځې لږ تېره وه.

تېر کال له کور څخه د ښوونځي په لور لاړم چې بېرته هېڅ راونه گرځېدم. هغه ورځ طالبانو بريد راباندې وکړ. وروسته د بېهوښۍ په حال کې روغتون ته يوړل شوم او بيا يې له پاکستان څخه وويستم. ځينې کسان فکر کوي چې بيا به هېڅ کله هم هېواد ته رانه شم په داسې حال کې چې زه په بيا راتلو له زړه ايمان لرم. اوس چې په دې هېواد کې اوسېږم هر سهار د خپلې پخوانۍ کوټې چې هر وخت به مې جامې په غولي پرتې وې او د ښوونځي ډالۍ به يې هم په المارۍ کې اېښې وې خپلې سترگې پرانيزم. زه اوس په داسې يوه هېواد کې ژوند کوم چې له خپل محبوب هېواد او زما له کور څخه چې د سوات^(۱) په ښکلې دره کې دی يوازې پنځه ساعته لاره ده.

له دې سره سره زما هېواد له دې هېواد څخه په پېړيو واټن لري.

په دې هېواد کې هر ډول امکانات شته دي. له ټولو نلونو څخه سړې او تودې اوبه روانې دي او برېښنا هم د خلکو له پاره شپه ورځ شته ده. له همدې امله نور

(i) Swat سوات د پاکستان په شمال لوېديزه برخه کې يو ښار دی.

زه ملاله يم | ۱۵

- پلاره خیر دی لږ نور هم.....

هغه وخت به مې ځان تر بېستني لاندې پټ کړ او مور به مې راغله. هغې به ویل:

- پشی!

مور به مې زه پشی بللم.

په همدې وخت کې به مې وخت ته فکر شو او چيغه به مې وکړه:

- وای مورې، ناوخته شو!

زموږ په فرهنگ کې ټول د وروڼو او خويندو په څېر دي او یو بل ته همداسې غږ کوي. کله چې پلار زما مور د لومړي ځل له پاره ښوونځي ته راوسته، ټولو ښوونکو وربندار ورته وویل: له هغې وروسته په کور کې هم وربندار ورته وایو.

د خوب کوټه مې د کور په یوه څنگ کې وه، د کوټې ټول سامان مې یو د ویده کېدو کټ او یوه الماری وو.

الماری مې د هغې ډالۍ په پیسو چې په دره کې مې د سولې راوستو او نجونو د زده کړې د حق د ترلاسه کولو له پاره ترلاسه کړې وه واخیسته. ډالۍ او طلايي رنگه پلاستيکي جامونه چې په ټولگي کې مې د درس په مهال اخیستي وو، د الماری په پارکيو کې اېښي وو. زه یوازې دوه ځله ممتاز زده کوونکې نه شوم، زما سیاله ملکه نور له ما مخکې شوه له هغې وروسته مې هوډ وکړ چې هېڅ کله بیا داسې پېښه ونه شي.

ښوونځی مو له کوره ډېر لرې نه و، زما خوښېدل چې تر ښوونځي په پښو لاړه شم خو د تېر کال راهیسې له نورو نجونو سره یو ځای په رېکشه کې تلم او له هغې خوا په بس کې راتلو. دا لاره یوازې پنځه دقیقې وه په لاره کې به بدبویه اوبه بهېدې. د ډاکټر د وېښتانو د اېښودو د انستیتیوت د لویې لوحې تر څنگ به تېرېدو. دې تابلو به زموږ یو ښوونکی را یاداوه چې وېښتان یې تللي و خو ناڅاپه یې وېښته راشنه شول، فکر مې کاوه ښوونکی به دلته راغلی وي او له ځانه سره به مې وخنډل.

زه ملاله يم | ۱۴

یوې نجلی په چيغې کړې:

ټول ټولگيو ته!

د پښو پوندې به مو په ځمکه ووهلې ویل به مو

- الله.

وروسته به بیا هغې نجلی وویل:

خبردار!

بیا به مو تکرار کړه:

- الله.

پلار مې دا ښوونځی زما تر زېږېدنې مخکې جوړ کړی و او په دېوال یې په ښایسته سپین او گلابي رنگ په غرور سره (خوشال ښوونځی) لیکلي و. هره ورځ به د سهار په شپږو بجو ښوونځي ته تلو. د نهم ټولگي د یوه زده کوونکي د زده کړې موضوعات کیمیاوي معادلې، د اردو ژبې آرونه، په انګلیسي ژبه کیسه لیکنه او نور موضوعات لکه «بېړه د شیطان کار دی» او د وینو د دوران رسم کول و.

ډېرو ټولگیوالو مو هوډ درلود په راتلونکي کې ډاکټرانې شي خو د دې فکر کول چې زما او ملګرو زده کړې مې د ځینو له پاره د گواښ لامل شي ډېر سخت دی. سره له دې د دې ښوونځي له دروازو له آخوا نه یوازې د مېنګورې لېونتوب او د گڼې گونې ځوږ نه بلکې د سوات د اصلي ښار غږ اورېدل کېږي. چې د طالبانو په څېر خلک فکر کوي نجونې د زده کړې حق نه لري.

هغې ورځې له نورو سره یو څه توپیر درلود. د آزمویښو میاشت وه، ښوونځی مو د ورځې په نهو بجو پیل کېده نو له همدې امله زما له پاره ډېر په زړه پورې و، نور لازم نه وه له خوبه ژر بیداره شم خو کله به چې چرګانو بانگ وکړ او مؤذن به هم آذان وکړ کولای مې شول نوره هم ویده شم. هغه وخت به مې پلار هڅه کوله وېښه مې کړي ویل به یې:

پلار به مې هر وخت راته «جاني» ویل او له خوبه به یې وښولم.

زه او منيبه د ماشومتوب له وخته په يوه کوڅه کې اوسېدو او د لومړني ښوونځي له وخته سره ملگري و. ما او هغې هرڅه لرل لکه د جاستين بيبړ سندرې، د لېوه او مېښې فلمونه او د پوستکي د نرمولو تر ټولو بهترين کريموه چې له يو بل سره به مو شريکول. د هغې خويندېدل چې د موډ طراحه شي خو پوهېده چې کورنۍ به يې هېڅ کله هم د دې کار اجازه ورنه کړي. هر چاته به يې ويل، هيله لري په راتلونکي کې يوه ډاکټره شي. ما هم دوی ته خپل فکر ووايه ويل مې چې بايد يوه مخترع يا هم سياستواله شم دا نظريه مې هېڅ کله هم پټه و نه ساتله.

منيبې ته مې وويل:

- اندېښنه مه کوه... طالبان هېڅ کله هم په يوه نجلۍ پسې نه دي راغلي.

کله چې د بس غږ واورېدل شو، ټولو د زينو په لوري مڼدې کړل. نجونې چې مخونه يې پټ کړي و له ښوونځي را ووتې او په بس کې کېناستې. زموږ د ښوونځي بس، يو ټون اېس⁽ⁱ⁾ ډوله موټر و چې درې اوږدې چوکۍ يې لرلې دوې څنډو ته او يوه هم د گاډي په منځ کې وه، شل زده کوونکې او درې ښوونکې به يې لېږدولې.

زه کينې خواته چې څنگ ته مې منيبه او بلې خواته مې د ټيټو ټولگيو زده کوونکې شازيه رمضان په داسې حال کې چې د آزمويښې دوسيې مو په لاسونو او بکسونه مو له پښو سره اېښي و، کېناستو.

د گاډي د ننه هوا توده او ښولې وه. يوازې وړاندې د هندوکش لوړ غرونه و چې په مخ يې واوره ښکارېده. گاډي مو هېڅ هنداره نه لرله يوازې دواړو خواوو ته يې ډبل پلاستيکونه پرې ځړولي و، پلاستيکونه دومره زېړ او په خاورو ککړ و چې هېڅ بهر نه ترې ښکاره کېده. يوازې څه مو چې ليدل لمر و، لمر په دوږو او خاورو کې د يوه لوی زېړ رنگه لامبو وهونکي په څېر خپلې وړانگې خورولې.

په ياد مې دي چې گاډی د پوځ د تلاشۍ په سرک له اصلي سرک څخه ښي لور ته وگرځېد، د کرکټ له ځمکې تېر شو. خو نور څه مې په ياد نه راځي.

له پلي تگ څخه مې بس ډېر خوښېده، په پلي تگ کې به دومره خوشاله نه وم، ځکه کولای مې شول له خورلنيو او همدارنگه د بس له چلوونکي عثمان بهايي جان سره چې موږ به «ورورجان» باله کيسې وکړم. عثمان بهايي جان په خپلو خندوونکو کيسو موږ ټول خندولو.

موږ مې ښوونځي ته زما له پلي تگ څخه وېرېده، ځکه چې زموږ کورنۍ تل گواښل کېده، له همدې امله له دې وروسته په بس کې تلم راتلم. د گواښونو له ډلې ځينې په ورځپاڼو کې او ځينې هم په ليکلي توگه يادښتونه او پيغامونه وو چې زموږ لاس ته راتلل. موږ به تل ماته اندېښنه کې وه، خو طالبان هېڅ کله هم په يوه نجلۍ پسې نه وو راغلي، ما باور لاره چې د طالبانو موخه زما پلار دی، ځکه چې پلار مې تل د دوی په ضد خبرې کولې. زاهد خان چې د پلار مې صميمي ملگري او يو مبارز و د اگسټ په مياشت کې لمانځه ته د تلو په وخت کې حمله پرې وشوه، له هغې وروسته به مې ټولو خپلوانو پلار ته ويل چې له ځان سره پام وکړي. دوی به ويل:

- پام دې اوسه چې کېدای شي دا ځل تاسې په نښه کړي.

کور مو په داسې يوه تنگه او وړه کوڅه کې و چې هلته د هر ډول گاډي راتلل ناشوني و، له ښوونځي به چې را رسېدم بايد چې له بس ښکته شم، له يوې اوسپنيزې دروازې تېره شم او بيا به له څو زينو پورته تلم. ما فکر کاوه که څوک حمله راباندې وکړي په همدې زينو کې به وي. ډېر فکر به مې کاوه چې که کوم ترورېست حمله راباندې کوي نو په همدې زينو کې به ډرې راباندې وکړي. هغه مهال به مې فکر کاوه چې که داسې پېښه وشي څه غبرگون به ښيم. فکر مې کاوه چې بايد بوت مې وباسم او پرې ويې ولم خو فکر ته مې راتلل چې بيا به زما او د هغې تر منځ څه فرق وي نو ښه به دا وي ورته ووايم:

- راشه ما مړه کړه خو لومړی مې خبرو ته غوږ ونيسه. دا سم کار نه دی او زه مو دوښمنه نه يم.... يوازې غواړم چې ټولې نجونې ښوونځي ته لاړې شي.

هغه وخت مې دا ټول فکرونه خپلې خورلنې منيبې ته وويل.

⁽ⁱ⁾ Toyota Townace truck

زه ملاله یم | ۱۹

یوه دسمال پوښلي و، داسې و لکه ساړه یې چې شوی وي. وروسته د گاډي شاته راغی له ماسره نژدې کېناست او پوښتنه یې وکړه:

- ملاله څوک ده؟

ټولې غلې وې خو ډېرو نجونو ماته کتل.

زه یوازینی نجلۍ وم چې مخ مې نه و پټ کړی.

وروسته هغې اووه تورې مرمۍ را وویستې، زه هم پوهه شوم چې وسله یې پنځه څلوېښت تپانچه وه.

نجونو چغې کړې.

منیبې ویل چې هغه وخت مې د هغې لاس ټینگ کړی و.

خورلنو مې ویل چې هغې درې ځلې ډزې وکړې. لومړۍ ډز په سترګه ولګېد او له کینې اوږې مې ووت. په داسې حال کې په منیبه ور پرېوتم چې له سترګو مې وینې روانې وې.

دوه نورې مرمۍ زما تر څنګ په نجونو ولګېدې. یوې مرمۍ د شازيې کینې لاس ټپي کړی و، بله مرمۍ یې له کینې غاړې تېره شوې وه او د کاینات ریاض^(۱) په ښي مټ لګېدلې وه.

وروسته مې ملګرو راته وویل، د حمله کوونکي لاس د ډزو په وخت کې رېږدېده. کله چې روغتون ته ورسېدم زما اوږده وېښتان او د منیبې جامې په وینو لړلې وې.

ملاله څوک ده؟

زه ملاله یم او دا مې کیسه ده.

زه ملاله یم | ۱۸

خیال مې کاوه چې په گاډي کې مې په پلار ډزې کېږي او له ما سره یو ځای ویشتل کېږي، وروسته نارینه وینم چې د دوی په منځ کې زما په پلار پسې ګرځي.

ناڅاپه گاډی ودرېد. د سوات لومړی حاکم او د اقتصاد د وزیر شیرمحمد خان مقبره چې په وښو پوښل شوې وه زموږ ښي لور ته وه او کین لور ته مو هم یوه کارخانه وه. موږ د پوځ له تلاشی څخه څه کم دوه سوه متره واټن درلود.

سره د دې چې زموږ مخامخ سم نه مالومېده، خو یوه د لویې ږیرې لرونکي ځوان چې روښانه رنګ جامې یې اغوستې وې زموږ گاډی درولی و.

زموږ له چلوونکي یې وپوښتل:

دا د خوشال ښوونځي گاډی دی؟

عثمان بهایي جان له ځانه سره فکر وکړ چې دا څومره بې عقله پوښتنه ده ځکه چې په گاډي د ښوونځي نوم لیکل شوی دی. ځواب یې ورکړ:

- هوکې.

هغې دویم ځلي وپوښتل:

د زده کوونکو په اړه معلومات غواړم.

عثمان بهایي جان وویل:

باید دفتر ته لاړ شو.

د دوی د خبرو په وخت کې یو د سپینو جامو څښتن د گاډي شاته نژدې کېږي.

منیبې وویل:

- وګورئ هاغه خبریال دی غواړي له موږ سره مرکه وکړي.

هلته ډېر وخت کېدل چې له پلار سره مې د نجونو د زده کړې د حق د اخیستو له پاره د طالبانو په ضد چې غوښتل یې موږ غلي کېدو ته اړ کړي خبرې کولې، ډېری خبریالان آن بهرنیان به ماته راتلل. خو هغوی یوه هم له دې کسانو سره ورته والی نه لاره.

هغې کس یوه د تېرې څوکې لرونکې خولۍ په سر کړې وه، خوله او پوزه یې په

د هغې د ترور زوی چې حيران شوی و وخنډل. خو پلار مې يې په کيسه کې نه شو. پلار مې وايي له زېږېدو وروسته مې يې چې سترگو ته کتلي و، راباندې مين شوی و.

هغه وخت يې خلکو ته ويلي و:

- زه پوهېږم دغه نجلۍ له نورو سره ډېر توپير لري.

هغې له خپلو ملگرو او خپلوانو غوښتي و چې زما په زانگو کې وچه مېوه، شيريني او پيسې واچوي، هغه کار چې موږ يې يوازې د هلکانو له پاره کوو.

زما نوم د ميوندۍ ملالۍ (د افغانستان اتلې مېرمن) له نوم څخه واخيستل شو. پښتانه قومونه په افغانستان او پاکستان کې وېشل شوي دي. موږ کلونه کېږي، د پښتونولۍ^(۱) له قانون سره ژوند کوو چې له مېلمنو سره مو ښه چلند ته هڅوي.

هڅوي. په دې قانون کې تر ټولو ښه ارزښت «ناموس» دی.

يوه پښتون ته تر ټولو بد څه يې عزتي ده، شرم او خجالت پښتون نارينه له وېرې سره مخ کوي.

پښتانه وايي: «بې عزته دنيا ارزښت نه لري.»

موږ تل له يو بل سره په جگړه يو، په داسې توگه چې خپل دوښمن ته هم ترورزی وايو. خو که بل څوک زموږ په ځمکه تېری وکړي د هغوی په وړاندې له يو بل سره يو ځای کېږو. پښتانه د ملالۍ د اتلولۍ له کيسې سره لوبېږي.

هغې په ۱۸۸۰ م کال کې د افغانستان پوځ د انگرېزانو په وړاندې دفاع ته وهڅاوه.

ملالۍ د کندهار په ميوند کې چې د کندهار په لويديځو دښتو کې يو کوچنی ښار دی، د يوه شپانه لور وه. هغه وخت چې دا نوې ځوانۍ ته هم پوره نه وه رسېدلې، پلار يې او هغه کس چې غوښتل يې په راتلونکي کې واده ورسره وکړي، د هغو زرگونو کسان په منځ کې و چې له انگرېزانو څخه د هېواد د دفاع له پاره په جگړه بوخت و. ملالۍ د کلي د نورو مېرمنو په څېر د جگړې ډگر ته

^(۱) په پښتنو کې د اساسي قانون حکم لري، موضوع يې ډېره د کورنۍ، تېر او عزت ساتنه ده.

لومړۍ خپرکۍ

سوری سوری په گولو راشې
د بې ننگۍ آواز دې رame شه مينه

يوه نجلۍ پيدا کېږي

کله چې زه وزېږېدم، کليوال زما په پيدايښت اندېښمن شول او پلار ته مې يې هم مبارکي ور نه کړه.

زه د سهار په لومړيو کې چې وروستي ستوري سترگک واهه پيداشوم. موږ پښتانه دغه د سهار د وروستي ستوري د سترگک ښه د خير او برکت ښه گڼو. پلار مې د روغتون د درملنې او يا هم کورنۍ قابلې له پاره پيسې نه لرلې، نو له همدې امله مې له مور سره گاوندیانو مرسته وکړه. د مور او پلار لومړی اولاد مې مړ پيداشوی و خو زه په داسې حال کې وزېږېدم چې چينې او لغتې مې وهلې. زه د داسې يوه هېواد نجلۍ يم چې ټوپک يې د هلکانو د پيداکېدو په وخت کې اور اخلي په داسې حال کې چې نجونې تر پردې لاندې پتېږي دلته د ښځو يوازينۍ دنده د اولادونو روزنه او اخلي پخلی دی.

د ډېرو پښتنو له پاره د نجلۍ د پيداکېدو ورځ د پرېشانی ورځ وي. د پلار د ترور زوی مې، جهان شېرخان يوسفزی، يوازينی کس و چې زما د زېږېدو مبارکي يې ورکړې وه او آن ماته يې يو څه پيسې هم ډالۍ کړې وې. هغې د خپل تېر لويه شجره له ځانه سره راوړې وه، دلوهېل يوسفزي. زما پلارني نيکه به يوازې زموږ د نارينه نيکونو شجره موږ ته ښودله. پلار مې ضياءالدين د پښتنو نارينه و ته هېڅ ورته نه دی. هغې د شجرې پاڼه را واخيسته تر خپل نوم يې د نبات په اوبو يوه کړۍ وکښله او په پای کې يې وليکل: «ملاله».

آسماني قلمرو دی چې هلته آشارونه او ښکلي رودونه بهېږي. کله چې درې ته ننوزئ يوه لوحه وښئ چې پرې ليکلي دي:

«جنت ته ښه راغلي»

کلونه وړاندې يې سوات د «باغ» په نوم پېژنده. د سوات ځمکې په خپلسرو شنو شوو گلونو پوښل شوې دي، د خوندورو مېوو باغونه، د زمردو کانونه او سيندونه يې د «قزل آلا» په نوم خوندور سره خال لرونکي کبان لري. د سوات ډېری خلک سوات د «لویدیځ سويس» په نوم سره يادوي، آن تر دې چې د پاکستان د (سکي) لومړۍ ننداره هم همدلته وشوه. د پاکستان پانگه وال خپلې رخصتۍ دلته تېروي. د دې ځای له پاکې او زړه وړونکې هوا، ښکلو منظرو او د صوفي له موسيقي او نڅا له جشنونو څخه خوند اخلي. همدارنگه ډېری بهرنيان په ځانگړې توگه انگرېزان د رخصتۍ له پاره دلته راځي. آن تر دې چې د انگرېزانو ملکه هم درې ته راغلې او په سپينه ماڼۍ کې چې د سوات د لومړي حاکم له خوا د تاج محل د مرمر له کابو جوړه شوې اوسېدلې ده.

سوات تر يو کس پورې تړلی تاريخ لري چې اوس د خيبر پښتونخوا⁽ⁱ⁾ يوه برخه ده. له همدې امله د پاکستان له نورو سيمو بېل پاتې شوی دی. سوات په پخوا وخت کې له دوو گاونډيو ښارونو چترال او دير سره د پادشاهۍ يو ايالت و. د استعمار په وخت کې هم سره له دې چې زموږ پادشاهانو له برېتانيا سره وفا لرله خو خپله يې په دې ځمکه حکومت وکړ.

کله چې برېتانيا په ۱۹۴۷ م کال کې هندوستان ووېشه. د نوي او خپلواک پاکستان بنسټ کېښودل شو. د دې هېواد دوديزه پيسه پاکستاني روپيه وه خو دولت يوازې کولای شول په بهرني سياست کې لاسوهنه وکړي. والي عدالت پلی کړ او د قبایلو په منځ کې يې سوله را وسته، هغې همدارنگه له خلکو څخه په سلو کې لس د سرکونو، روغتونونو او ښوونځيو د جوړولو له پاره ماليه اخیسته. موږ د پاکستان له پلازمېنې اسلام آباد څخه سل ميله واټن درلود خو داسې

⁽ⁱ⁾ Khyber Pashtonkhwa

لاړه چې د تېپانو درملنه وکړي او اوبه ورکړي.

کله چې د افغان ځواکونو بيرغ وړونکی شهيد شو، ملالی خپل سپين ټکری د بيرغ په څېر پورته کړ او سرتېرو ته يې چيغه کړه:

که په ميوند کې شهيد نه شوې

خدايږو لاليه بې ننگۍ ته دې ساتينه

ملالی په دې جگړه کې شهيد شوه خو اتلولۍ او خبرو يې افغان سرتېري جگړې ته وهڅول. هغوی يو پل په بشپړه توگه ويجاړ کړ چې د برېتانيا په تاريخ کې دا د دوی له پاره تر ټولو لويه او بده ماتې وه. افغانان له دې امله چې وروستي پادشاه يې په کابل کې د ميوند د بريا له پاره يو يادښت جوړ کړ ډېر وياړي او د غرور احساس کوي.

په حقيقت کې موږ پښتانه ملالی. د اتلولۍ او قدرت د يوه سمبول په توگه پېژنو چې په افغانستان کې يې په نوم ډېر ښوونځي جوړ شوي دي.

خو نيکه مې چې يو مذهبي عالم او کليوال روحاني و، ملاله نوم چې پلار مې راباندې کېښود خوښ نه کړ، هغه ويل دا نوم د غم او اندېښنې په معنی دی.

په ماشومتوب کې به مې پلار د پېښور د پېژندل شوي شاعر رحمت شاه سايل يو شعر هر وخت راته وايه. هغه شعر په دې سره پای مومي:

«آه د ميوند ملالی،

يو ځل بيا راپورته شه چې پښتانه د وياړ په سندره پوه شي،

ستا شاعرانه کلمې دنيا بدلوي،

هيله کوم، يو ځل بيا راپورته شه!»

هر څوک به چې زموږ کور ته راتلل، پلار به مې د ملالی کيسه ورته کوله. ما به د دې کيسې له اورېدو او هغو سندرو چې پلار به مې يې په اړه ويلې خوند اخيست.

موږ د نړۍ په ډېره ښکلي سيمه کې ژوند کاوه. زموږ دره، د سوات دره، د غرونو

هغې وړاندې د سوات سيمه د بودايانو تر واک لاندې وه.

بودايان په دويمه پېړۍ کې دې سيمې ته ننوتل او پادشاهانو يې په دره کې پنځه سوه کاله حکومت وکړ. چيني کشف کوونکو د بودايي صامعې په اړه چې د سوات د رودخانې په څنگ کې وه او د معبدونو د زنگونو غږ چې په دره کې به يې انگازې کولې ليکلي دي:

سره له دې چې کلونه کېږي دغه عبادت ځايونه له منځه تللي خو د سوات په هر ځای کې چې د گلونو په منځ کې قدم ږدئ د دوی پاتې شوني به ووينئ. موږ به د ډبرينو ډبر تورلو (کندنکاريو) په منځ کې چې هلته به يو چاغ بودا په يوه ونه په څلورو پښو ناست و په نېک ښادگون قدم واهه. د بودا د خدای په اړه ډېرې کيسې شته دي. وايي هغه به په دې دره کې د واکمني سولې او آرامۍ له پاره راته او پاتې نور يې په دره کې په يوه لويه هديره کې ښخ شوي دي.

د بتکرې کنډوالې د سترگو پټولو او پيدا کولو د لوبې له پاره ښه ځای و.

کله چې بهرني پخواني آثار پېژندونکي د يو لړ څېړنو له پاره درې ته راغلل، څرگنده يې کړه چې په تېرو زمانو کې گونبد لرونکي ښکلي زيارتونه چې بودايي پاچاهان به په کې څښېدل په دې سيمه کې و.

پلار مې د «بتکرې عتيقي» په نوم شعر ليکلی او په ښه توگه څرگندوي چې مسجد او عبادت ځای څه ډول کولای شي د يو بل په څنگ کې وي. هغه ليکي:

«کله چې له منارو څخه د حق چيغه پورته کېږي،

بودا موسکا کړي،

او د تاريخ مات شوي زنځيرونه دويم ځلي سره پيوسته کېږي.»

موږ د هندوکش د غرونو چې هلته به نارينه د غرنيو وزو او خرسانو د ښکار له پاره تلل، د لړۍ په څنگ کې ژوند کاوه. کور مو يو پوړ و. په کيڼه خوا کې يې اوار او پراخه بام ته زينې پورته شوې وې چې هلته به موږ ساعت تېري کوله، زموږ د ساعت تېرۍ ځای و. د لمر لوېدو په وخت کې به مې پلار له خپلو ملگرو سره

ښکارېده چې په يوه بل هېواد کې يو. دغې سفر به د ملکډ په لاره څه کم پنځه ساعته لاره وهله. چې کلونه وړاندې به زموږ نيکونو د سعيدالله په نوم د يوه واعظ په رهبرۍ چې انگرېزانو به لېونی دروېش باله، د هغې غرونو په گړنگونو کې د انگرېزانو په وړاندې مبارزه کوله. د هغوی له ډلې يو هم ويښتون چرچيل و چې د هغې غرونو په اړه يې يو کتاب وليکه او موږ اوس هم د غرونو يوې څوکې ته چرچيل وايو. د درې په پای کې يوه د زيارت شين رنگه گونبده هم ليدل کېده چې خلک د مننې او دا چې خپل مقصد ته په سالمه توگه ورسېږي، پيسې ورته اچولې.

زموږ له خپلوانو هېڅوک هم اسلام آباد ته نه و تللي. مخکې تر دې چې ناوړه پېښې وشي، زما د مور په څېر ډېری خلک تر سوات نه و وتلي.

موږ په مېنگوره کې چې د درې يوازينی پراخه ښار دی اوسېدو. هغه وړه سيمه وه خو ډېرو خلکو له کليوالو سيمو مېنگورې ته کډه وکړه چې څه وخت وروسته، ډېر نفوسه او چټل ښار ترې جوړ شو. دغې ښار څو هوټلونه، پوهنتون، د سپورتي لوبو د ميدان ځمکه او د لوړ بيو ډبرو او دوديزو سنتي گلدوزيو لرونکی و. د شنو چمنونو تر منځ بهېدونکې اوبه چې د پلاستيکي کڅوړو او څڼو په واسطه چټلې شوې وې په ښار کې بهېدې. دغه رود د ماهور د غونډۍ تر څنگ د نورو رودونو په څېر يا هم د سوات د رود غونډې چې له ښاره بهر بهېږي او هلته خلک خوندور کبان نيسي او خپلې رخصتۍ تېروي ښکلې، رڼې او پاکې نه دي.

زموږ کور په گلکده کې چې په پخوا وختونو کې دې ځای ته «بتکره» يا هم «د بودايي بوتانو ځای» نوم اخيستل کېده، و. زموږ د کور په څنگ کې له اسرارو ډکې کنډوالې وې چې د زمري مجسمې، ماتې پاڼې، له سر پرته بدنونه، تر ټولو حيرانوونکې دا وه چې هلته په سلگونو ډبرينې چترۍ هم ليدل کېدې.

په نولسمه پېړۍ کې کله چې سلطان محمود غزنوي له افغانستان څخه وتښتېد او زموږ د سيمې حاکم شو، زموږ په سيمه کې د اسلام دين راڅرگند شو. خو تر

لاړل خو سکندر هم چې ځواکمن مشر و يوه د لرگي زينه يې جوړه کړه چې تيږې ويشتونکي پرې د غره څوکې ته ورسوي.

ما به د بام له لوړې برخې د غره د څلورو فصلونو توپير ته کتل. په مني کې به ساړه بادونه ترې الوتل په ژمي کې يې ټولې برخې په واورو پوښلې وې. د يخ ټوټې به د تورو په څېر راځړېدلې وې. په ژمي کې مو سيالي کوله، د واورې سړی به مو جوړاوه، هڅه مو کوله چې د واورې ټوټې په لاس وکاروو. سوات به په پسرلي کې ټول شين رنگ نيولی و. د سرو گلونو غوټۍ به د کور په انگر کې راپورته شوې. هر څه ته به يې ښايسته رنگ ورکاوه او باد به د شولو (د وريجو بوټي) تند بوی له ځانه سره راوړ. زه د دوبي په موسم کې زېږېدلې يم، کېدای شي همدا دليل وي چې دا موسم مې خوښېږي، سره د دې چې د مېنگورې اوړی ډېر تود او وچ وي او اوبه يې چې خلک خخلې په کې اچوي بد بويه دي.

زما د زېږېدو په وخت کې زموږ کورنۍ ډېره بې وزله وه. زما پلار او يوه ملگري يې خپل لومړنی ښوونځی جوړ کړی و. موږ په يوه زاړه کور کې چې ښوونځي ته مخامخ و او دوه کوټې يې لرلې ژوند کاوه. زه مې له مور او پلار سره په يوه کوټه کې وېده کېدم. بله کوټه مو مېلمنو ته ځانگړې کړې وه. موږ آن حمام او پخلنځی هم نه درلود. موږ مې په ځمکه په يوه نغري کې د لرگيو په اور پخلي کاوه، جامې به مو د ښوونځي په مخه کې په نل وېنځلې. کور کې به مو هر وخت گڼه گوڼه وه له کليو به ډېر مېلمان راتلل، مېلمه پالنه د پښتنو د فرهنگ مهمه برخه ده.

زما له پيداکېدو دوه کاله وروسته زما ورور خوشال پيداشو. دا چې موږ تر اوسه هم د روغتون لگښت نه درلود هغه هم په کور کې پيداشو. پلار مې د ښوونځي د نوم د اغېزې له امله خوشال نوم پرې کېښود. دغه نوم د يوه مبارز پښتانه شاعر «خوشاله خان خټک» نوم و. موږ مې د يوه زوی پيداکېدو ته هيله لرله، نه يې شواى کولای د خوشال په زېږېدو سره خپله خوشالي پټه کړي. زما له نظره خوشال يوه نى ته ورته داسې لکه چې باد يې وهي ډنگر او وړوکى و خو د مور له

هلته چاى څښلو او بحث به يې کاوه. کله به زه هم هلته په بام کېناستم، د هغې دود ننداره به مې کوله چې د پخلنځي له دودکش څخه به پورته کېده او د شپې د چرچرکو ښکلي آواز ته به مې غوږ نيوه.

زموږ سيمه د انځيرو، انارو او آلو له مېوو ډکه وه چې ډېر خواړه او خوندور دي. زموږ په خپل باغ کې هم انگور او نورې تازه مېوې شته وې. يوه د آلو د مېوې ډېره خوندوره ميوه لرونکې ونه مو د څنگ په انگر کې وه. د مرغانو آن طوطيانو به هم هغه ونه ډېره خوښېده داسې ښکارېده چې زموږ او مرغانو به د آلو په خوړلو سيالي وه.

د کور شاته مو يو صوفه (برنډه) وه چې هلته به ښځې د بنډار له پاره کېناستې. موږ د لوړې په رښتينې معنا ښه پوهېدو. له همدې امله به مې موږ ډېر خواړه پخول او له بې وزلو سره به يې مرسته کوله. هغه وخت به چې هر څومره خواړه پاتې کېدل موږ به مرغانو ته اچول. موږ په پښتو کې د ټپې په نوم يو ډول شعر لرو چې دوه مصرعې وي، موږ به چې مرغانو ته خواړه اچول يوه ټپه به يې زمزمه کوله:

د باغ کوټرې مو مه وژنه

که يوه مړه کړې نورې نه راځي مينه

زه به چې په بام کېناستم او د لوړو غرونو په ليدو به مې خيالونه جوړول خوند مې ترې اخيست. تر ټولو لوړ يې هرمي ډوله الوم غر دی چې زموږ له پاره سپېڅلى غر بلل کېده او دومره لوړ دی چې هر وخت يې ورېځو شاوخوا نيولې وي. دا غر آن په اوږي کې هم په واورو پوښلى وي.

موږ په ښوونځي کې زده کړل چې سوات ته بودايان څه ډول راغلي و. له مېلاد ۲۳۰ کاله وړاندې لوی سکندر له زرگونو پوځيانو او فيلونو سره د افغانستان او بيا د هند له لارې درې ته ننوتی و. د سوات خلک هم په دې باور و چې خداى (ع) به د الوم غره د لوړوالي له امله دوى وساتني له همدې امله هلته

دی او سترگې مې هم شنې وای. خو د شین او زېړ رنگ ترکیب، پلنه پوزه او قهوه یي سترگې مې له پلاره په میراث اخیستې. زموږ په کور کې هر کس یو مستعار نوم لري. سره د دې چې په کور کې به مور ماته پيشی ویله، د کورنۍ ځينو غړو به ماته لاچي چې د هېل مانا لري غږ کاوه. زه ډېر شوخ طبیعت لرم نو هغه کسان چې سپین رنگ لري سپین پوستی ورته وایم او همدارنگه موږ یو بل د له ټوکو نه د صفت متضاده کلمه وایو. په کور کې مو پلار (ښایسته دادا) باله. هغه وخت چې لږ او ډېر څلور کلنه وم له پلاره مې وپوښتل:

- پلاره تاسې کوم رنگ لرئ؟

هغه په ځواب کې وویل:

- نه پوهېږم، لږ سپین... او لږ هم تور...

ما وویل:

لکه د شیدو چای!

هغه وخت پلار په زوره وخنډل.

پلار مې چې ځوان و، د خپل تور پوستکي له امله به شرمېده، دښتې ته به تلو چې ځان د مېښې په شیدو ومینځي، هغه فکر کاوه چې په دې سره به یې پوست سپین شي. خو کله چې زما له مور سره واده کوي د خپل پوست توروالي ته ارزښت نه ورکوي او نه پرې شرمېږي. زما د مور مینه د هغې په نفس باور ډېروي.

زموږ په ټولنه کې ټول ودونه د کورنیو له خوا ټاکل کېږي خو زما د مور او پلار واده په مینه پیل شوی و. هر ځل چې د دوی د پېژندنې کیسه اورم ورسره تازه کېږي او خوند ترې اخلم. هغوی د شنگلې په نوم د سوات د لوړې درې د یوه کلي اوسېدونکي و. پلار به مې چې کله د ترور (عمه) کور ته تلو چې زما د مور ګاونډی وه ورسره پېژندلي یې و. زموږ په دود کې د داسې احساساتو څرګندول منعه دي. پلار به مې مور ته شعر لېږه خو هغه په لوست نه پوهېده.

مور مې وایي:

نظره مې ډېر مینه ناک و. پوهېدم هرڅه به چې خوشال غوښتل مور به ورته پیداکول. هغې به هر وخت چای غوښت. زموږ سیمه ییز چای له شیدو، بورې او هېل څخه جوړېږي.

مور مې هوډ درلود چې هغې ته یوه نوې زانګو واخلي، کله چې زه پیدا شوې وم پلار مې یې د اخیستو توان نه درلود. نو ځکه یې ماته یوه زړه لرګینه زانګو چې ډېر ځله کارول شوې وه له ګاونډیانو راوړې وه. خو پلار مې مخالفت وکړ، ویې ویل:

ملاله په همدې زانګو کې لویه شوه، خوشال ته همدا زانګو مناسبه ده.

څه باندې پنځه کاله وروسته مې بل ورور «اتل» چې د سويې په څېر روښانه او پلټونکي سترگې یې لرلې وزېږېد. هغه وخت مې پلار ویل چې موږ اوس یوه بشپړه کورنۍ یو په داسې حال کې چې په سوات کې ډېری کورنۍ اووه او اته اولادونه لري هلته د دریو اولادونو کورنۍ ډېره وړه ښکاري.

ما به تل له خوشال سره لوبې کولې، هغه له ما څخه دوه کاله وروکې و خو هر وخت به مو شخړې کولې. هغه به هر وخت مور او ما به پلار ته شکایت کاوه. هغه به ویل:

- جاني څه شوه؟

زه هم د خپل پلار په څېر د کاډبو مفصلونو لرونکې یم او کولای شم په آسانی سره خپلې ګوتې شا خوا ته قات کړم. د پښو پوندې مې د تلو په وخت غږ باسي چې د نورو د نا آرامۍ لامل کېږي.

مور مې ډېره ښایسته ده پلار مې دومره پرې مین دی چې د نورو نارینه وو په خلاف هېڅ کله یې هم په هغې لاس نه دی پورته کړی داسې چې فکر کوي مور مې یوه ماتېدونکې ګلدانۍ ده. د مور نوم مې «تور پېکۍ» دی یعنې دا چې تور وېښته لري، سره له دې چې وېښتان یې قهوه یي دي. نیکه مې جانسر خان دا نوم زما د مور تر زېږېدو مخکې چې له راډیو یې اورېدلی و خوښ کړی و.

هیله مې لرله چې زما د مخ رنگ هم د هغې په رنگ چې سپین سوسن ته ورته

جوړې جامې، د سرو زرو غاړکۍ او لاس بند اچول يې ډېر خوښېږي.

زه مې پلار ته ډېره ورته يم له جامو او جواهراتو سره ډېره مينه نه لرم، په بازار کې گرځېدل مې ستړې کوي خو کله کله مې زړه غواړي په بندو دروازو کې له خپلو خورليو سره وگډېږم.

موږ ماشومانو به ډېر وخت له مور سره تېراوه. پلار به مو ډېر وخت په ښوونځي او ادبي ټولنه کې بوخت و. هغې تل هڅه کوله نه يوازې همغه سيمه بلکې دره هم وساتي. هغې د خپلې زده کړې او خپلې انرژۍ په مټ موږ ته يو هوسا او آرام ژوند برابر کړ چې له همدې امله خلو وپېژانده.

خلکو به يې له وينا خوند اخيست او هر مازيگر به مې چې د پلار د ليدو له پاره مېلمانه راتلل زه به ډېره خوشاله کېدم. موږ به تر يوه پلاستيکي سترخان چاپېره چې موږ به خواړه پرې کېښودل ټولېدو. هغه وخت به مو په ښي لاس (چې زموږ دود دی) وربچي او غوښه کلوله کوله او بيا به مو خوړله.

کله به چې هوا تياره شوه د تېلو د څراغ رڼا ته به کېناستو، رڼا ته به مو په دېوال د نيم بدن څېرې د گډا په څېر ښکارېدې چې غوماشې به پرې شړل کېدې. په اوږي کې به هر وخت د باران د برېښنا غږونه ډېر اورېدل کېدل زه به ډېر وخت د پلار په گوندو پرتله وم.

زه مې د پلار خبرو جذب کړې وم. موږ ته به يې قبيله يي، د روحانيونو او پښتنو مشرانو د جگړو کيسې کولې او په زړه وړونکي غږ به يې موږ ته شعرونه ويل او کله به يې په عيني وخت کې ورسره ژړل.

د سوات د ډېرو اوسېدونکو په څېر موږ هم د يوسفزيو له قبيلې څخه يو. يوسفزي په اصل کې د افغانستان د کندهار او د پښتنو لوی ټبر دی چې په افغانستان او پاکستان کې تيت شوي دي.

زموږ نیکونه له کابل څخه سوات ته په شپاړسمه پېړۍ کې کډوال شوي دي.

- زما د هغه فکر خوښېده.

پلار مې بيا په خندا وايي:

- زه يې په ښکلا مين وم.

د دوی تر منځ يوه ډېره مهمه مسئله وه چې هغه د نيکه مخالفت و. کله مې چې پلار خپله مينه څرگنده کړه، هېڅ يوه يې هم ملاتړ ونه کړ خو له څه وخت وروسته يې پلار راضي کړ او د هغې کور ته يې يو کس ور ولېږه. دا د واده غوښتنو له پاره د پښتنو يو دود دی. خو ملک جانسر خان مخالفت وکړ.

دا چې پلار مې سرڅېله سړی دی، خپل پلار يې اړ کړ چې يو ځل بيا هم څوک ور ولېږي. د جانسر خان حجره به په سياسي مسايلو د خبرو له پاره د خلکو د ټولېدو ځای و چې پلار به مې هم برخه په کې اخيسته. له همدې امله دوی دواړو يو بل پېژندل خو له نهو مياشتو وروسته يې هوکړه وکړه.

موږ مې له هغې کورنۍ څخه ده چې پياوړې ښځې او نفوذ لرونکي نارينه لري. نيا يې خپلو وږو زامنو ته کونډه شوې وه. مشر زوی يې جانسر خان چې د نهو کلونو په عمر و، له يوې کورنۍ سره د قبيلوي دوښمنۍ له امله بندي شوی و. نيا مې له بند څخه د هغه د خلاصېدو له پاره په غرونو کې څلوېښت ميله پلې تللې وه خو له يوې بډايه کورنۍ څخه مرسته وغواړي. زه هم فکر کوم چې زموږ مور به هم زموږ له پاره همداسې کار وکړي. سره د دې چې هغه نه شي کولای ليک لوست وکړي خو بيا مې هم پلار د هر څه په اړه مشوره ورسره کوي. موږ مې پلار ته لاس ورکوي، مشوره ورسره کوي چې څوک يې په رښتيا دوست دی او څوک نه دی. پلار مې يې هم خبره مني. ډېری پښتانه داسې چلند نه کوي دوی مې پلار د ملنډو په ډول يادوي وايي: «هغه يې له خپلې ښځې هم هيله کوي!»

موږ خوشاله کورنۍ يو او هر وخت په خوله موسکا لرو.

موږ مې دينداره ده په ورځ کې پنځه وخته لمونځ نه قضا کوي سره له دې چې مسجد ته نه شي تلای ځکه چې هلته يوازې نارينه ځي. هغه گډا په دې نه خوښوي چې خدای (ج) يې نه خوښوي خو د ځان د ښايسته کولو لپاره په گلونو

منځ به هر وخت نښتې کېدې. زموږ ټول نارینه وسله وال دي، سره د دې چې اوس د نورو سيمو پښتانه له وسلو سره نه گرځي. نيکه به مې هر وخت د خپلې ځوانۍ د وخت د وسله والو جگړو کيسې کولې. د تېرې پېړۍ په لومړيو کلونو کې، هغوی له دې امله چې انگرېزانو يې ډېرو ځمکې تر خپلې ولکې لاندې کړې وې په اندېښنه کې و. همدارنګه دوی نه غوښتل چې د وينو ويالې وبهېږي. له همدې امله يې هوډ وکړ، د جگړو د له منځه وړلو له پاره په سيمه يو عادل واکمن حاکم کړي.

له دوو حاکمانو وروسته چې وړتيا يې نه لرله، په ۱۹۱۷ م کال کې يې د میان گل عبدالودود په نوم يو کس د حاکم په توګه وټاکه. موږ هغه د پاچا صيب په نوم پېژنو. سره له دې چې هغه زده کړې نه وې کړې خو په دره کې يې د سولې د راتلو لپاره هڅه وکړه. له يوه پښتون څخه ټوپک اخيستل داسې دي لکه له هغه څخه ژوند اخيستل، نو ځکه هغه ونه توانېد هغوی بې وسلې کړي. هغه وخت يې د سوات په غرونو کې کلاوې جوړې او يو پوځ يې جوړ کړ. هغه په ۱۹۲۶ م کال د انگرېزانو له خوا د ايالت د رييس په توګه په رسميت وپېژندل شو او وروسته يې هغه د سيمې د لومړني حاکم په توګه وټاکه. نوموړي د تليفون سپستم او لومړی ښوونځی جوړ کړ. همدارنګه يې د «وېش» قانون هم ختم کړ، ځکه چې د کليوالو تر منځ تلپاتې ځای په ځای کېدل د دې لامل کېدل چې ځمکه وانه خلي او ونه پلوري، ښه کورونه جوړ نه کړي او مېوه لرونکي باغونه ونه روزي. په ۱۹۴۹ م کال کله چې پاکستان جوړ شو هغه له حکومت څخه لاس واخيست او خپل مشر زوی میانګل عبدالحق جهانزیب يې په تخت کېناوه.

پلار به مې تل ويل:

- پادشاه صيب سوله راوسته او زوی يې هوساينه او پرمختيا...

د جهانزیب حکومت زموږ په تاريخ کې د طلايي دورې په نوم پېژندل شوی دی. نوموړي په پېښور کې د برېتانيا په ښوونځي کې زده کړې کړې وې، کېدای شي چې ده به د خپل پلار د بې سوادۍ له امله ښوونځيو ته ډېر ارزښت ورکاوه.

هغوی په کابل کې د تيموريانو^(۱) له يوه پادشاه سره مرسته وکړه خو وروسته له دې چې خپل ټبر يې له تخته لرې کړی و بېرته په تخت کېږي. خو خپلوانو او نژدې کسانو يې پوه کړ چې د يوسفزيو ځواک ورځ په ورځ ډېرېږي نه چې بله ورځ يې پاچاهي له ستونزو سره مخ کړي، له همدې امله يې يوه شپه د دوی ټول مشران د يوې مېلمستيا له پاره را وغوښتل او ټول يې د ډوډۍ خوړلو په وخت کې ووژل.

لږ او ډېر ۶۰۰ مشران په دې عام وژنه کې ووژل شول، د دوی له منځه يوازې دوه کسان په تېښته بريالي شول او د خپلې قبيلې له نارينه و سره پېښور ته وتښتېدل. له څه مودې وروسته له ځينو قبيلو سره د خبرو له پاره سوات ته لاړل چې د دوی په مرسته او ملاتړ بېرته افغانستان ته لاړ شي خو دوی هلته د سوات په ښکلا مين شول، هوډ يې وکړ چې نور هملته ژوند وکړي د دې له پاره يې له سوات څخه نورې قبيلې وشړلې او خپله په کې مېشت شول.

د يوسفزيو قبيلو دغه ځمکه د خپلو نارينه و تر منځ ووېشله. دوی د «وېش» په نوم طريقه لرله. چې هر پنځه يا لس کاله وروسته به ټولو کورنيو کلي بدلول او په نوي کلي کې به يې د نارينه و تر منځ ځمکه وېشله خو په دې طريقه ټول وکولای شي هم له ښې او هم له خرابې ځمکې استفاده وکړي. دوی فکر کاوه چې په دې ډول به د قبيلو تر منځ د جگړې مخنيوی وشي. خانانو به په کليوالو واکمني کوله، کارکوونکو او صنعت کارانو به د دوی کارونه اجاره کول. خلکو بايد چې خانانو ته اجاره ورکړې وای چې دغه اجاره به د دوی د محصولاتو يوه برخه وه. دوی بايد د هرې وړې ټوټې ځمکې په سر خانانو ته يو سرتېری ورکړی وای خو دوی يوه ملېشه جوړه کړي. خانانو به د نورو کليوالو د لوټ کولو له پاره په سلګونو وسله وال لرل.

دا چې د يوسفزيو په قبيله چا حکمراني نه کوله، د دوی د خانانو او کورنيو تر

^(۱) Timurid د ايران تيموريان او گورګانيان (۱۳۶۰-۱۵۰۶م) پورې د ترکانو له کورنۍ څخه و. د دې لړۍ بنسټ اېښودونکی گورګاني تيمور و، د ده د پاچاهۍ او قدرت مرکز په سمرقند کې و.

زما د باز په خبر پلار

زه په دې پوهېدم چې د پلار له پاره مې د کلمو اداء کول یو څه سخت دي. ډېری کلمې به یې چې ویلې په یوه هجا به درېدلې او په بیا بیا به یې تکرارولې. هغه به ویل داسې احساسوي چې په ستوني کې یې کوم لوی غر وغزیري. «م، پ او ک» هغه توري و چې کلمه به یې نه شواى پرې اداء کولای او پرې درېده به، له همدې امله به یې ماته جاني غر کاوه چې د گران په معنی ده، ځکه چې ملاله ویل ورته یو څه سخت و. د هغه چا له پاره چې له وینا کولو او شعر ویلو سره مینه لري د ژبې له بندېدو ډېر خورېږي. پلار مې یوه عمه لرله د هغې هم ژبه بندیده. خو پلار یې داسې غر درلود چې کلمې به یې په نڅا را وستې او په سختۍ به یې پېچلې کولې.

هر وخت به چې د پلار ژبه بنده شوه چېغې به یې وهلې:

را ویې باسه زویه!

د نیکه نوم مې «روح الامین» دی، د جبرائیل سپېڅلی نوم، ده به په خپل نوم ویاړ کاوه. ځان به یې خلکو ته په یوه پېژندل شوي شعر چې د ده نوم په کې راغلی و پېژانده. ډېر زغم یې نه درلود په ډېرو وړو کارونو به ډېر غوسه کېده لکه د یوې مرغۍ په لاره سم نه تلل، د یوې پیالې ماتېدل او داسې وړو پېښو به په جوش راتلو. هغه وخت به یې رنگ سور اوښت او لوبښي به یې وارول. ما هېڅ کله هم خپله نیا نه پېژنده، خو پلار مې وایي:

- هغې به مې له پلار سره ټوکې کولې، ویل به یې، دا چې ته هر وخت په ما کبر کوې، که زه مړه شم خدای^(ع) به داسې مېرمن درکړي چې هېڅ کله هم ونه خاندې.

نیا مې د پلار د ژبې بندېدو ته ډېره اندېښمنه وه په ماشومتوب کې یې یوه سپېڅلي کس ته ور وستلی و. تر هغې ځایه په بس گاډي کې هم لاره ډېره وه خو

جهانزېب څو ښوونځي، روغتونونه او سرکونه جوړ کړل. په ۱۹۵۰ م کال کې یې هغه قانون چې خلکو باید خانانو ته مالیه ورکړې وای ختم کړ. خو د ده په زمانه کې د بیان آزادۍ هېڅ مفهوم نه درلود که چا پر والي نیوکه کړې وای له درې ویستل کېده. د پلار د زېږېدنې په کال ۱۹۶۹ م کې، والي له قدرت لاس واخیست او سوات د پاکستان د سرحدي شمال لویدیځ ایالت یوه برخه شو. چې څو کاله وروسته یې نوم په «خیبر پښتونخوا» واوښت.

له همدې امله زه د پاکستان د یوې سرلوړې او اتلې نجلۍ په توگه وزېږېدم، سره له دې چې زه هم د نورو سواتیانو په څېر ځان لومړۍ سواتۍ، بیا پښتنه او بیا پاکستانۍ نوموم.

زموږ له کوڅې سره نژدې یوه کورنۍ یوه کورنۍ اوسېده چې د (سفینې) په نوم لور یې زما همزولې وه او دوه زامن (بابر) او (بسیط) یې هم زما د وروڼو همزولي و. موږ هر وخت په کوڅه کې د کرکټ لوبه کوله خو زه پوهېدم کله چې لوبه شم په کور کې به وم او نه باید چې بهر ووزم. نجونې باید د خپلو وروڼو او پلار له پاره پخلی وکړي او خواړه ورته تیار کړي. په داسې حال کې چې هلکان او نارینه په آسانۍ سره کولای شي په کوڅو کې وگرځي او لوبې وکړي او موږ مېرمنې د کورنۍ له یوه نارینه پرته که هغه پنځه کلن هم وي نه شو کولای بهر ووزو.

دا زموږ له پاره یو دود و.

خو ما په ماشومتوب کې هوډ وکړ چې له داسې یوه برخلیک سره مخ نه شم. پلار به مې هر وخت ویل:

- ملاله به د یوه خپلواک مرغه په څېر وي.

هیله مې لرله د الوم د غرونو څوکه فتحه کړم او یا هم د درې هغې خواته لاړه شم. خو کله به مې چې وروڼه لیدل چې په بام منډې وهي، گوډیان پورته کوي او هڅه کوي له یو بل نه مخکې شي له ځان سره به مې ویل چې یوه نجلۍ تر کومې اندازې پورې خپلواکي لری شي.

يې سهار کې د چرگې هگۍ پخولې يوازې د هلکانو له پاره وې، کله به يې چې چرگ پوخ کړ، وزر او غاړه به يې نجونو خو نورې د سينې خوندورې غوښې به يې زما پلار، تره او نيکه خوړلې.

پلار مې وايي:

- هر وخت به يې زما او خويندو تر منځ توپير کاوه.

د پلار په کلي کې مې د هېڅ کار د ترسره کولو شونتيا نه وه. هغه ځای د کرکټ له پاره هم ډېر تنگ و، په ټول کلي کې يوازې يوه کور ټلويزيون درلود. هره جمعه به دوی وروڼه مسجد ته تلل او د خپل پلار د خبرو ننداره به يې کوله چې د مسجد په مخ کې ولاړ او خلکو ته به يې خبرې کولې.

نيکه مې خپلې زده کړې په هندوستان کې کړې وې. هلته يې له لويو وينا کوونکو، د پاکستان له بنسټ اېښودونکي محمد علي جناح، جواهر لعل نهرو، مهاتماگاندي، خان عبدالغفار خان د پښتو لوی مشر چې د خپلواکۍ له پاره يې مبارزه کوله ملاقات کړی و. ما هغه نيکه باله، هغه د ۱۹۴۷ م کال د اگسټ د څوارلسمې نېمې شپې شاهد دی چې هند د يرغلگرو انگرېزانو له واکمنۍ څخه خپلواکي واخيسته. ده به د يوې زړې راډيو په وسيله چې تره مې تر اوسه هم ساتلې خبرونه اورېدل. ډېری ويناوې به يې تاريخي او نړيوالې پېښې او د قران او د پيغمبر^(ص) د احاديثو کيسې وې. هغې همدارنگه له سياسي مسائلو سره ډېره مينه لرله. د پلار د زېږېدو په کال مې يعنې په ۱۹۶۹م کې سوات د پاکستان يوه برخه شوه. ډېرو سواتيانو په دې پېښه اندېښنه وښوده. خلک د پاکستان له قضايي نظام څخه خوښ نه و، ويل به يې چې د دوی له قبيله يي چلند څخه سست عمل کوي او لږ اغېزه لري. نيکه مې هم له خان سالارۍ، طبقاتي نظام او د بې وزلو او پانگه والو تر منځ له توپيري چلند سره مخالف و.

زموږ هېواد پخوانی تاريخ نه لري خو له بده مرغه چې ډېرې نظامي کودتاوې يې ليدلې دي. کله مې چې پلار آته کله و د ضياءالحق په نوم يو جنرال واکمن شو. تر اوسه يې هم ډېر تصويرونه ليدل کېږي هغه ډېر وحشتناک انسان و، د سترگو

نیا مې د غره په لاره يو ساعت پلې تللې وه. حکيم فضلي وراره يې تر هغې ځايه زما پلار په اوږه ورسره وړی و. د هغې سپېڅلي کس نوم پير لوانو روحاني ديوان و، ځکه چې خلکو به ويل هغه کولای شي ديوان آرام کړي. کله چې پير ته د کتنې له پاره ورغلي وو، پير مې د پلار خوله خلاصه کړې وه بيا يې په خوله کې خپلې لارې ور اچولې وې. له گڼو څخه جوړه شوې يو څه ټينگه شيره يې په لارو ښه لنډه کړې او بيا يې زما نيا ته ويلې چې له دې څخه بايد هره ورځ لږ لږ ورکړي. خو دې درملو د پلار د ژبې بندېدلو ته گټه ونه کړه آن چې ځينې وايي له پخوا هم بدتره شو. سره له دې کله چې پلار ديارلس کلن شو، خپل نيکه ته يې ويلې و چې د وينا او خبرو په يوه عمومي سيالۍ کې برخه اخلي، هغه حيران شوی و.

هغه وخت مې نيکه روح الامين چې خندل يې وويل:

يوه خبره په دوو دقيقو کې وايي... نو څنگه به کولای شي.

پلار مې ځواب ورکړی و:

اندېښنه مه کوه، تاسې د خبرو متن راته وليکئ زه به تمرين وکړم.

د نيکه خبرو او وينا مې په خلکو کې شهرت درلود. هغې د شاپور کلي په دولتي ښوونځي کې د الهياتو درس ورکاوه. هغه د سيمې د يوه مسجد امام او يو يې جوړې ويناوال و. د جمعې په لمانځه کې يې د خطبې ويل دومره مشهور و چې له ډېرو لرې ځايونو به خلک پلي او يا په کچرو له غرونو تېرېدل او زموږ مسجد ته به راتلل.

پلار مې په يوه لوی نفوسه کورنۍ کې پيدا شوی و، د سعيد رمضان په نوم يې يو ورور درلود چې موږ به خان دادا باله او پنځه يې هم خويندې لرلې.

د دوی کلی بارکانه ډېر پخوانی و، ټولې کورنۍ له خاورو جوړ يو منزل سست کور کې ژوند کاوه چې کوټې به له هر باران سره څڅېدې. د ډېرو نورو کورنيو په څېر به دوی هم هلکان ښوونځي ته لېږل او نجونې به يې په کور کېنولې. پلار مې ويل:

- نجونو يوازې دې ته انتظار کاوه چې واده وکړي.

عمه گانې مې يوازې له ښوونځي نه وې بې برخې، بلکې کله به چې د دوی نارينه و شيدې او يا رش خواږه ښځو ته به يې له شيدو پرته چای ورکاوه، که به

محکمې ته د خپلې بې گناهی له پاره څلور نارینه شاهدان پیدا کړي. ښځې آن نه شوای کولای د یوه نارینه له اجازې پرته ځان ته بانکي حساب جوړ کړي. زموږ د هاکی لوبډلې هر وخت بریالی وې خو ضیاء ښځینه لوبغاړې د چین لرونکي پتلون په اغوستلو اړې کړې او د ښځینه لوبغاړو ځینې ډلې یې له لوبو منعه کړې.

زموږ ډبرې دیني مدرسې په هغې وخت کې جوړې شوې. په ټولو ښوونځیو کې د دیني درسونو ځای اسلامیاتو ونيو. زموږ تاریخي متنونه د دې له پاره بیا ولیکل شول چې پاکستان د اسلام د مرکز په توګه څرګند کړي. او داسې ښکارېده چې زموږ هېواد له ۱۹۴۷ م کال ډېر وړاندې شته و. په دې متنونو کې هندوان او یهود محکوم شوي دي. هر چا به چې تاریخ لوست فکر یې کاوه چې موږ په دریو جګړو کې بریالي شوي یو خو د خپل لوی دوښمن هندوستان په وړاندې مو ماتې خوړلې.

د پلار په لس کلنۍ کې مو هر څه بدل شول. د ۱۹۷۹ م کال له کرېسمیس وروسته روسانو زموږ په ګاونډي هېواد افغانستان یرغل وکړ له افغانستان څخه په میلیونو کسان را واوښتل چې جنرال ضیاء پناه ورکړه. د پېښور په شاوخوا کې د سرتېرو پراخه خېمې ودرېدې چې ځینې یې تر اوسه هم ولاړې دي. زموږ تر ټولو لوی اطلاعاتي سازمان تر پوځ پورې تړلی دی چې (آی، اېس، آی)⁽ⁱ⁾ نومېږي دوی د افغان کډوالو له پاره د مجاهدینو د مبارزې په نوم د زده کړې مرکز جوړ کړ سره د دې چې افغانان پېژندل شوي مبارزین دي خو د دې پروګرام لوی افسر کرنل امام شکایت کړی و چې د دوی د سازمان کولو هڅه د ځونګینو د ټول په ډول ده. د روسیې د یرغل، په سره جګړه کې د ضیاء نړیواله منفوره خبره، د خپلواکۍ په لوی مدافع بدله شوه. امریکایان دویم ځلي زموږ دوستان شول، ځکه چې په هغې ورځو کې روسیه د دوی اصلي دوښمن و.

څو میاشتې وړاندې زموږ په ګاونډ کې د ایران شاه د یوه انقلاب په پایله کې راوپرځېد چې له امله یې د امریکا د مرکزي اطلاعاتو سازمان⁽ⁱⁱ⁾ سي آی اي په

په شاوخوا یې تورې لکې لرلې. لوی غاښونه، غوړو او صافو وېښتانو یې د خلکو پام ځان ته را اړاوه. هغه زموږ لومړنی ټاکل شوی لومړی وزیر ذوالفقار علي بوټو بندي او په خیانت یې تورن کړ. هغه وخت یې بوټو د راولپنډۍ په یوه زندان کې اعدام کړ. تر اوسه یې هم خلک د یوه پیاوړي او نفوذ لرونکي کس په توګه یادوي. هغوی وايي چې بوټو د پاکستان لومړنی مشر و چې د خلکو د دفاع له پاره راپورته شو، سره له دې چې هغه خپله یو فیوډال پانګه وال و، د مانګو ډېرې پراخه ځمکې یې په واک کې وې. اعدام یې خلک و وېرول او لامل شو چې د پاکستان په اړه د نړیوالو نظر واوړي. نور نو هغه وخت امریکایانو د پاکستان ملاتړ ونه کړ.

جنرال ضیا د خلکو د ملاتړ د راجلبولو له پاره په یوه اسلامي مبارزه لاس پورې کړ څو پاکستان له یوه داسې پوځ سره چې د هېواد د سرحدونو دفاع وکړای شي او د دوی د وختونو ارمان و په اسلامي هېواد بدل کړي. ضیا خلکو ته څرګنده کړه چې د ده دولت د اسلامي قوانینو پیروي کوي باید چې ده ته تسلیم شي. آن چې ده د لمونځ کولو تصمیم هم نیوه او په هره لرې پرته سیمه کې یې د لمانځه د ښه ترسره کولو له پاره یوه ټولنه جوړه کړه او د دې کار د سرته رسولو له پاره یې سل زره څارونکي وګمارل. تر دې وړاندې مفتیانو څرګند رول نه درلود خو د ضیاء په وخت کې د موعظو او ارشاد له پاره اسلام آباد ته وغوښتل شول، آن چې زما نیکه هم ورغلی و.

د ضیاء په واکمنۍ کې د ښځو په ژوند هم محدودیتونه ولګول شول.

جناح وایي: «له ښځو سره اوږه په اوږه له کار کولو پرته هېڅ بریا شونې نه ده. په نړۍ کې دوه ځواکه واکمني کوي، یوه توره او بل نی، یو بل ځواک هم له لوی قدرت سره شته دی چې هغه ښځې دي.»

خو جنرال ضیاء داسې قوانین جوړ کړل چې له امله یې په محکمه کې د یوې ښځې شاهدې له نیم نارینه سره مساوي وه. له همدې امله ډېر ژر زندانونه له وېروونکو پېښو ډک شول د بېلګې په توګه: یوه دیارلس کلنه نجلی چې تېری پرې شوی و او امیندواره شوې وه، د زنا په جرم زنداني شوه، ځکه چې نجلی نه وه توانېدلې چې

(i) ISI

(ii) CIA

د ضياء په واکمنۍ کې جهاد په اسلام کې د پنځو بنسټونو (کلمه، لمونځ، روژه، زکات او د بيت الله شريف زيارت «د خدای^(ع) په لويوالي باور لرل، په ورځ کې پنځه ځله لمونځ کول، د رمضان په مياشت کې روژه نيول، زکات ورکول او د توانايي په وخت کې د بيت الله شريف زيارت کول» په سر کې وبلل شو). پلار مې وايي زموږ په ځمکه کې جهادي نظريه تر ډېرې کچې د امريکا د مرکزي اطلاعاتي ادارې له خوا پياوړې کېده. آن دا چې په کمپونو کې د ښوونځي د ماشومانو له پاره درسي مواد د يوه امريکايي پوهنتون له خوا برابر شوي و. دوی رياضياتو کې هم د جگړې مثالونه ورکول. لکه: «که پنځه تنه له لسو روسي کافرو څخه د يوه مسلمان له خوا ووژل شي، پنځه تنه پاتې کېږي، يا هم لس مرمۍ منفي له پنځه لسو مرميو څخه مساوي کېږي پنځه مرمۍ.»

د پلار له کلي او سيمې مو ډېر ځوانان افغانستان ته د جگړې له پاره لاړل. پلار مې يادوي چې يوه ورځ مو کلي ته د صوفي محمد په نوم يو مولانا راغی او له خلکو يې وغوښتل چې د الله^(ع) د رضا له پاره د کفارو په ضد د جهاد په موخه ورسره يو ځای شي. ډېرو يې خبره ومنله او ځانونه يې په پخوانيو وسلو تېر او چارو سره سمبال کړل. کلونه وروسته د صوفي محمد همدا ډله د سوات د طالبانو په ډله بدله شوه چې هغه وخت مې پلار دوولس کلن و او د جگړې له پاره ډېر وړوکی و.

په افغانستان کې د روسانو يرغل لږ او ډېر په ١٩٨٠ م کلونو کې لس کلونو ته ورسېد، کله مې چې پلار د ځوانۍ پړاو ته ورسېد له جهاد سره يې ډېره مينه ښودلې وه. سره له دې چې په ورستيو کې يې لمونځ دومره منظم نه و، خو سهار وختي به يې د قرآن د تفسير له پاره د يوه لوړ پوړي طالب تر نظر لاندې د بل کلي مسجد ته ځان رساوه. دوی هلته ټول قرآن کریم هم له مخه لوست او هم يې تفسير کاوه.

طالب به د جهاد په اړه دومره په لوړه کچه وعظ کاوه چې پلار مې يې سم تر دم لاندې راوستی و. خپل پلار ته به يې تل ويل چې د دې دنيا ژوند لنډ دی او د کلي د ځوانانو له پاره لږ فرصت پاتې دی. زموږ کورنۍ لږ ځمکه لرله او پلار مې نه غوښتل چې د خپلو نورو ټولگيو والو په څېر د جنوب د ډېرو د سکرو په کان

دې سيمه کې خپله اصلي اډه له لاسه ورکړې وه. نو له دې امله پاکستان د دې هېواد ځای ناستی شو. د امريکا له متحده ايالاتو او نورې لويديزې نړۍ څخه زموږ د هېواد خزانې ته په بيليونونو ډالر راغلل، همدارنگه يې د پاکستان له اطلاعاتي سازمان سره د روسانو په وړاندې د افغانانو د روزلو له پاره هېواد ته وسلې راوړل شوې. جنرال ضياء په سپينه ماڼۍ کې د امريکا له ولسشمر رونالډ ريگن سره، په مارگارټ تاچر کې د بهرنيو چارو له وزير، په داوښنگ سټرېټ او همدارنگه د هغوی له بهرنيو چارو له وزير سره د کتنې له پاره غوښتل شوی و. دوی ډېر ښه راغلاست ورته ووايه.

لومړي وزير ذوالفقار علي بوټو، ضياء د پوځ له پاره وروژه، ځکه چې ده فکر کاوه چې هغه دومره هوښيار نه دی چې ورته گواښ شي. بوټو به ضيا د (زما بيزو) په نوم باله. خو ضيا يو تېرويسټونکی و. هغه نه يوازې دا چې افغانستان يې د لويديځ والو له پاره چې هغوی هوډ درلود، له شوروي اتحاد څخه د کمونيزم د غزېدلو مخنيوی وکړي، د بيا را ټولېدو ځای کړ. بلکې له سوډان څخه تر تاجکستان پورې يې ټولو مسلمانانو ته داسې وښوده چې پاکستان يو اسلامي هېواد اوس د کافرانو تر يرغل لاندې دی. د نړۍ له ټولو عرب مېشتو هېوادونو په ځانگړې توگه سعودي عربستان څخه مالي مرستې چې د امريکا د متحده ايالاتو له مرستو سره ورته وې رالېږل کېدې. همدارنگه يې يو داوطلب پانگه وال اسامه بن لادن چې يو عرب ميليونر دی هم دلته را واستاوه.

موږ پښتانه په افغانستان او پاکستان دواړو هېوادونو کې اوسېږو په واقعيت کې هغه سرحد چې په پخوا وختونو کې بربټانيا زموږ تر منځ ويستلی په رسميت نه پېژنو. له همدې امله د شوروي د يرغل په مهال زموږ وينه د ملي او مذهبي دلايلو له امله په ځوښ راغله. د مسجد روحانيونو به په خپلو موعظو کې د شوروي اتحاد له خوا په افغانستان د يرغل خبرې کولې. هغوی به شورويان محکومول او خلکو ته به يې خبر ورکاوه چې بايد له جهاد سره يو ځای شي او دا يې د هر حقيقي مسلمان دنده بلله.

چې خبرې يې ډېر ښه پيغام لري. په ځانگړې توگه کله به يې چې په هېواد کې د فيودالېزم او پانگونې د نظام د له منځه وړلو په اړه خبرې کولې:

بې وزله خلک ورځ په ورځ بې وزله کېږي، هغه د دوو فکري خواوو له يوې خوا سيکولر او له بلې خوا اسلام په منځ کې راگير و خو فکر کوم هغه منځ لاری و.

پلار مې نيکه ته وېرجن درناوی درلود، د هغه په اړه به يې حيرانوونکې کيسې راته کولې. نيکه يو پېژندل شوی او ښه ويناکوونکی و، که چېرې يې زغم لرلای او د خپلو تربرونو په وړاندې چې سيالي يې ورسره لرله، له زغم څخه کار اخيستی کولای يې شول يو ښه رهبر شي.

نيکه مې يو د تره زوی درلود چې هغه هم د نوموړي ښوونځي ته د يوه ښوونکي په توگه ننه ووت. کله يې چې کار پيل کړ له نيکه مې ډېر وړوکی و، زموږ خلک د خپل پيدايښت په نېټه سم نه پوهېږي. د بېلگې په توگه مور مې نه پوهېږي چې څه وخت پيداشوې. موږ ډېر ځله له لويو پېښو لکه زلزلو او نورو په يادولو سره نېټه پېژنو خو نيکه مې پوهېده چې د تره زوی يې ډېر ورڅخه مشر دی. له همدې امله ډېر غوسه و او د سوات د پوهنې له وزير سره يې د کتنې له پاره تر مېنگورې پورې د بس ډېره سترې لاره ووهله.

نيکه وزير ته وويل:

- صيب، زما يو د تره زوی دی چې له ما لس کاله مشر او تاسې يې عمر له ما لس کاله کشر ليکلی دی.

وزير په ځواب کې ورته ويلي و:

- مولانا صيب همداسې دې وي، نو څه وليکو؟ غواړې وليکو چې د کوټې د زلزلې په کال پيدا شو؟

نيکه مې هم ومنله، د زېږېدنې نوې نېټې يې ١٩٣٥م کال ته بدلون وکړ او د تره له زوی يې ډېر کشر شو.

د کورنۍ دا سيالي د دې له پاره وه چې په پلار به مې يې د تره زامنو ملنډې وهلې. ځکه هغوی پوهېدل چې پلار مې د خپلې خېرې له امله شرمېږي، بله دا

کې کار وکړي، ځکه چې ډېر خطرناک او سخت کار و او په کال کې به څو ځله د ډېرو د سکرو له کانونو څخه د ځوانانو تابوتونه راوړل کېدل. هغه وخت د ځوانانو خوښېدل چې د کار له پاره سعودي عربستان او دوبي ته لاړ شي او هلته په ودانيزو شرکتونو کې کار وکړي.

د يو څه وخت له پاره يې په ژوند کې اسلامي هويت ته له بلې هرې موضوع ډېر ارزښت ورکاوه، خپل نوم به يې د «ضياء الدين پنج پيري»^(١) په اسلامي هويت سره لاسليک کاوه، لومړۍ ښه يې په مخ اوږده ږيره وه. همغه ډول چې پلار مې ويل دا د ماغزو د مينځلو له پاره يو ډول ښوونځی و. هغه باور لري، دا هم شونې وه چې ځانمرگی بريد يې کړی وای. البته که هغه وخت ځانمرگي وای. خو پلار مې له ماشومتوبه ډېر پلټونکی حس لري او موضوعاتو ته به يې له ظاهري پلوه ډېر لږ کتل. سره له دې چې زموږ د دولتي ښوونځيو د زده کړې طريقه داسې وه چې زده کوونکو به له ښوونکو څخه د پوښتنې حق نه درلود.

په هغې ورځو کې چې پلار به مې د خدای^(ج) دربار ته دعا کوله چې شهيد شي او جنت ته لاړ شي، له ماما «فايز محمد» سره ملگری شو او په هغې وختونو کې به يې د هغه کور ته تگ راتگ کاوه او له نيکه سره به په حجره کې کېناست. هغوی سيمه ييز سياسي فعاليت کوونکي و او له سيکولر نشنليست گوند سره يې خواخوږي لرله، دوی همدارنگه د جگړې له مخالفينو څخه و.

په هغې وخت کې د پېښوري شاعر رحمت شاه سايل په قلم يو شعر ډېر مشهور شوی و چې زما د همنامې نجلۍ له پاره يې ويلی و. د افغانستان د هغې دورې پېښې يې د دوو فيلانو تر منځ له جگړې سره ورته بللې وې چې يو شوروي اتحاد او بله امريکا وه. سايل ويلي و چې موږ پښتانه د وښو (بوس) په څېر يو چې د دوو څيروونکو حيواناتو په پښو کې واړه شوي يو. هغه وخت چې ماشومه وم، پلار به مې هر وخت دا شعر راته وايه خو هغه وخت يې په مفهوم نه پوهېدم.

پلار مې په بې کچې توگه د فائز محمد د خبرو تر اغېزې لاندې و فکر يې کاوه

^(١) يوه مذهبي فرقه ده چې په اردو کې (پانچ پير) ورته ويل کېږي.

خو دوی د بدني روزنې په ډله کې شامل شي. هغه تخفیف په دومره لږ اندازه و چې ډېرو ښوونکو هېڅ پام نه ورته کاوه خو پلار مې د دې تخفیف له پاره غوښتنلیک ورکړ. سره له دې چې دغه کار یې نه خوښېده او کله به چې د مدیر له دفتر بهر ورته انتظار و، په مخ او سر به یې خولې راماتې وې او د ژبې بندېدل به یې هم ورسره یو په دوه کېدل.

ماته یې وویل:

- داسې مې احساسوله چې د پنځو روپو له پاره مې عزت په خطر کې دی.

نیکه به هېڅ کله هم نوي کتابونه نه ورته اخیستل، له نورو شاگردانو به یې غوښتنه کوله چې د کال په پای کې کتابونه د ده زوی ته ورکړي. بیا به یې زما پلار د خپل شاگرد کور ته لېږه چې کتابونه ترې راوړي. دی به د دې کار په کولو شرمېده خو د زده کړو د دوام له پاره یې بله چاره نه لرله، په ټولو کتابونو یې د نورو شاگردانو نومونه لیکلي و.

دی وایي:

- دا چې له نورو کتابونه واخلو بد کار نه دی خو ما هیله لرله چې نوی کتاب ولرم او خپل نوم مې پرې ولیکم. خوښېدل مې چې کتابونه مې پلار په پیسو راته واخلي.

د نیکه کنجوسي لامل شوه چې پلار مې په مادي او معنوي لحاظ د بدیو په وړاندې ښښه دود کړي. هوډ یې وکړ چې د ده او د تره د زامنو تر منځ به دودیزې سیالۍ له منځه وړي. کله یې چې د ښوونځي د مدیر مېرمن د ناروغۍ له امله پرېوته. پلار مې یې د درملنې له پاره وینه ورکړه. هغه کس مې له پلار څخه په حیرانۍ سره د خپل پخواني بد چلند ښښه غوښتې وه.

پلار مې چې کله د خپل ماشومتوب کیسې کوي، هر وخت وایي سره له دې چې پلار یې کنجوس و خو ماته یې تر ټولو بهترینه ډالۍ راکړه چې هغه زده کړه ده. نیکه مې پلار د انگلیسي ژبې د زده کړې له پاره دولتي ښوونځي ته لېږلی و چې له وخت سره سمې زده کړې وکړي سره له دې چې د یوه امام په صفت یې

چې په ښوونځي کې ښایسته هلکان هر وخت د ښوونکو خوښېدل او لطف یې پرې کاوه. نو د تره زامنو به یې د ده د تورې څېرې او لنډې ونې له امله خوراوه. زموږ په ټولنه کې باید د داسې سپکوونکو چلندونو مخنیوی وشي، خو پلار مې له دوی نه ډېر وړوکی و.

هغه به فکر کاوه چې هېڅ کله به هم خپل پلار خوشاله نه کړای شي. نیکه مو خط ډېر ښکلی لیکه. پلار به مې په ساعتونو هڅه کوله چې ډېر ولیکي او ښه یې ولیکي خو بیا به هم د نیکه د ستاینې وړ نه و.

نیا به مې پلار هڅاوه چې په ځان باور ولري او آرام وي. د نیا به تل پرې پام و. هر وخت یې ورته ویلي و چې ښه راتلونکې به ولري. دومره پرې گران و چې له نورو به یې ده ته ډېر رش او غوښه ورکول.

په هغې وختو کې کلیو برېښنا نه لرله نو په داسې وختونو کې مطالعه سخته کار دی. ده به په حجره کې د تېلو څراغ ته درس وایه. یوه ورځ د سترپا له امله خوب پرې ورغلی او ویده شوی و او څراغ هم چپه شوی و خو مخکې تر دې چې کوټه اور واخلي نیا مې پرې خبره شوې وه. د نیا پیاوړی ایمان مې د پلار د پرمختیا لامل شو او ځان ته یې یو ښه ژوند پیدا کړ چې پلار مې بیا دا لاره موږ ته وښودله.

نیا مې سره له دې هم یو ځل پلار ته غوسه شوې وه. هغه هم په داسې توگه چې خو روحاني کسان د «سیدانو د تنگي» په نوم له یوه سپېڅلي ځای څخه د اوږو د ټولولو له پاره راځي. بیا په داسې یوه ورځ چې نیا او نیکه مې له کوره بهر وتلي، دوی زموږ کور ته راغلي. پلار مې د غنمو د لرگین کندو قلف ماتوي او د هغوی کاسې ورته ډکوي خو کله مې چې نیا او نیکه کور ته راځي پلار مې ښه سم وهي. پښتانه سره له دې چې مېلمه پاله دي او له مېلمنو سره ښه چلند کوي خو په دې هم مشهور دي چې ډېر لگښت نه کوي. نیکه به د پیسو په لگولو کې ډېر پام کاوه. که به یې کوم اولاد خواږه له کوره بهر اچول سخت به غوسه کېده. هغه یو منظم انسان و په دې نه پوهېده چې ولې یې زامن د ده په څېر نه دي.

ده د یوه ښوونکي په توگه د هلکانو د ښوونځي د ورزش لگښتونو ته تخفیف ورکړ

خو کله يې چې خبرې پيل کړې، خبرې يې د نښايسته پتنگانو په څېر د الوتو په څېر بهر ته الوتې. غږ يې د نیکه په ډول نه و خو دا چې له وينا کولو سره يې مينه لرله بريالی شو او څومره يې چې پرمختگ کاوه همدومره يې په خپل نفس باور ډېرېده.

د خبرو په پای کې د هڅولو چينغې او چکچکې پسې ډېرې شوې. کله چې د ښه ويناوال په توگه سټېج ته وغوښتل شو او د سيالۍ لومړی مقام يې خپل او کپ يې واخيست، په دې وخت کې پلار نیکه ته کتلي چې چکچکې وهي او له دې صحنې خوند اخلي.

له هغې وروسته به مې پلار په ټولو سياليو کې برخه اخيسته، نیکه به هم د ټولو ويناوو متن ورته ليکه.

کمزوري پلار مې ځان پياوړی او توانا کړ، نیکه به د لومړي ځل له پاره د نورو په وړاندې د ده ستاينه کوله.

په وياړ سره به يې ويل:

- ضياءالدين يو باز دی.

ځکه چې باز د نورو مرغانو په سر الوزي.

او همدارنگه پلار ته به مې يې ويل.

- له خپل ضياءالدين نوم سره باز هم ليکه.

د يو څه مودې له پاره يې د نیکه خبره ومنله، خو کله يې چې وروسته پام شو، باز د نورو په سر الوزي او بې رحمه مرغه دی. نو نور يې د خپل نوم تر څنگ باز نه ليکه. په پای کې مې پلار له خپل نوم سره د خپلې کورنۍ او تېر نوم يوسفزی وليکه.

د دې کار له امله له خلکو سپکې خبرې اورېدې.

نیکه مې پلار ته له زده کړې سره ژوره مينه او د خلکو د حقوقو پېژندل ور وښودل او پلار مې هم دا مينه ماته وښودله. د جمعې په خطبو کې به نیکه د بې وزلو او ملکاتو په اړه خبرې کولې او د فيودالېزم په وړاندې به يې د اسلام دريځ څرگنداوه. په عربي او فارسي يې هم خبرې کوی شواى ډېرو کلمو ته به يې پام کاوه. زما پلار ته به يې د سعدي، علامه اقبال، مولانا جلال الدين محمد رومي شعرونه په ډېر حرارت سره ويل. داسې چې فکر دې کاوه په مسجد کې يوې ډلې ته درس ورکوي.

پلار مې هيله لرله چې د ژبې له بندېدو پرته يو ښه وينا کوونکی شي، پوهېده چې پلار يې غوښتل چې دى يو ډاکټر شي خو سره له دې چې هغه يو ښه پوه او لايق شاگرد او د ښه استعداد لرونکی شاعر و. په رياضياتو او نورو علومو کې يې ځان کم احساساوه. نو له دې امله يې هڅه کوله د وينا کولو په سيمه ييزه کلنۍ سيالۍ کې برخه واخلي او پلار يې پرې ووياري. ټولو فکر کاوه چې لهېونى شوى دى. ښوونکو او ملگرو يې تصميم ونيو پښېمانه يې کړي او پلار يې هم د وينا د متن ليکلو ته زړه نازړه و. په پای کې نیکه د وينا يو ښه متن ورته وليکه، پلار هم په ځلونو تمرين کړ. ده چې د غرو په لمنو کې يې قدم واهه ټوله وينا يې په يادو زده کړې وه، د غره په لمنه کې يې غرونو او مرغانو ته په پرلپسې توگه له ياده وبله.

د دوى په کلي کې ډېرى خلک وزگار وو، نو له دې امله د سيالۍ په ورځ هلته ډېر کسان راټول شوي وو.

نور زده کوونکي چې د سيالۍ له پاره ټاکل شوي وو او د وينا ستاينه يې کېده وينا يې وکړه ورپسې زما د پلار نوبت راغى.

هغه وايي:

لاسونه او گوندې مې لړزېدې.... دا چې قد مې وړوکی و په ستونزو سره مې کولای شول خلک ووینم. حيران او وېرېدلى وم خلک مې تياره او تور ليدل. د لاسونو ورغويو مې خولې کړې وې او د خولې اوبه مې وچې وې.

ناشونی و.

هغه وايي د کسب زده کړه د ژوند يوه ارزښت لرونکې مسئله ده. پلار مې يادوي چې هغه وخت خومره تر اغېزې لاندې و. په هغه وخت کې چې د کلي په ښوونځي کې د سيند د اوبو په اړه بحث کېده دا چې له کومه راځي او چېرته ځي. تر دې چې د اوبو خرڅ يې له باران څخه سيند ته زده کوي.

د دوی د کلي ښوونځی په يوه وړوکې ودانۍ کې و. ډېر ټولگي يې د ځمکې په سر تر يوې ونې لاندې جوړ شوي وو. آن چې د آرامۍ او استراحت ځای هم هلته نه و نو له دې امله به زده کوونکي د طبيعت د نندارې له پاره غرونو ته تلل نو پلار مې وايي چې دوی په رښتيا ښه بخت درلود. خويندې يې هم د ميليونونو نورو نجونو په څېر هېڅ کله هم ښوونځي ته نه وې تللې.

پلار ته مې زده کړه تر ټولو ښه ډالۍ وه. هغه باور درلود چې د هېواد د ټولو ستونزو رېښې د زده کړو نه لرل دي. د خلکو ناپوهي سياست پوهانو ته موکه ورکوي چې تېر يې باسي او بې وړتيا مديران بيا هم وټاکل شي. د ده په باور ټولو خلکو، نجونو، هلکانو، بې وزلو او پانگه والو ټولو ته بايد د زده کړو آسانتيا برابره شی. پلار مې د يوه داسې ښوونځي آرمان کاوه چې څو مېزونه، کمپيوټر، يوه کتابخانه، په دېوال رنگه تصويرونه او تر ټولو مهمه دا چې تشناب ولري.

نيکه مې د خپل وړوکي زوی له پاره په ذهن کې بل ډول فکر درلود، غوښتل يې زوی يې ډاکټر شي. له زوی يې هيله لرله چې د کورنۍ له لگښت سره مرسته وکړي. د نيکه مشر زوی سعيد رمضان نومېده. کلونه کېدل چې په يوه کليوال ښوونځي کې يې د ښوونکي په توگه درس ورکاوه. هغه او کورنۍ يې له نيکه سره ژوند کاوه. کله يې چې يو څه پيسې ټولې کړې د کور په څنگ کې يې د مېلمنو له پاره يوه وړوکې کوټه جوړه کړه. رمضان به د اور بلولو له پاره له غره څخه لرگي راوړل او له درس ورکولو وروسته به يې په هغه دښته کې چې کورنۍ مو هلته څو مېښې لرلې کار کاوه. همدا راز له بامه د واورې د پاکولو په څېر سختو کارونو کې به يې له نيکه سره مرسته کوله.

په ښوونځي کې زده کړه

موږ مې په شپږ کلنۍ کې ښوونځي ته لاړه او په هماغه وخت کې يې زده کړې پرېښودې. په کلي کې يې دا بل ډول نجلۍ ښکارېده ځکه چې پلار او وروڼو يې هڅوله چې ښوونځي ته لاړه شي او زده کړې وکړي. هغه په داسې يوه ټولگي کې وه چې له دې پرته نور ټول ټولگي له هلکانو ډک و. دې به هره ورځ د خپلو ترو لوبو په کور کې په لوبو پرېښودې او خپله به ښوونځي ته تلله چې دې کار خوند نه ورکاوه.

په ټولگي کې مې د مور د مخ پوستکۍ تر نورو ټولو ځلانده و. د دې ښوونځي ته تلل يوازې له دې امله خوښېدل چې د کور له کارونو، پاکۍ او اولادونو له پيداکولو وښل شي. يوه ورځ يې خپل ټول کتابونه په نهه انې^(١) وپلورل، په پيسو يې د نبات اوبه واخيستې او بيا هېڅ کله هم ښوونځي ته نه ولاړه.

پلار يې د دې موضوع په اړه هېڅ کله هم خبرې ورسره ونه کړې. پلار به يې سهار وختي له خوبه پاڅېد. له چای سره به يې رش او د غنمو ډوډۍ وخوړه وروسته به يې خپله آلمانۍ تپانچه تر مټ لاندې وتړله. نيکه مې ټوله ورځ د شخړو د حل او دوښمنيو د له منځه وړلو په پېښو کې بوخت و. ده اووه نور زامن هم لرل چې هغوی ته يې بايد پام کړی وای.

موږ مې چې کله له پلار سره ملگرې شوه، هغه وخت يې د زده کړو ارمان وکړ او په خپل کار پښېمانه شوه. پلار مې ډېر کتابونه مطالعه کړي و، موږ ته به مې يې شعرونه ليکل خو موږ به مې نه شواي لوستی. پلار مې تصميم درلود چې خپل ښوونځی ولري. موږ مې هم د هغې د مېرمنې په توگه مرسته ورسره کوله چې خپل هدف ته ورسېږي. تر کومه ځايه چې پلار په ياد لري يوازينی آرمان يې د يوه ښوونځي جوړول و خو د دې کار ترسره کول له کورنۍ اړيکو او پيسو پرته

^(١) شپاړس پوله

پنځو تر پنځه لس کلونو و، درس ورکاوه.

د سور کلي خلک گوجر، غرني او منځوي و. موږ ځمکه لرونکو ته «منځوي» وايو. گوجر او غرني خلک په غرونو کې اوسېدونکي خلک دي چې هلته مېنې ساتي، خلک وايي:

د دوی اولادوه چټل او ټنبل دي نو بايد چې بې زده کړو پاتې شي.

ښوونکي نه خوښوي چې د دومره لرې سيمې ښوونځي ته ولېږل شي، دوی له يو بل سره هوکړه کړې وه چې هره ورځ يوازې يو کس ښوونځي ته راشي، که يې ښوونځی دوه کسه ښوونکي ولري، هر يو په اونۍ کې درې ورځې ښوونځي ته ځي او د بل په ځای هم حاضري لاسليک کوي او که درې ښوونکي ولري هر يو په اونۍ کې دوې ورځې ځي. د ښوونکي تر ټولو لويه دنده داده چې له يوې لويې لېسې سره شاگردانو ته ودرېږي او کرار يې کړي. دا فکر هم نه شي کېدای چې زده کړې به دوی ته گټه وکړي کنه.

تره مې دنده ښه ترسره کوله، ده د غرونو له خلکو سره مينه لرله او د دوی سخت ژوند ته يې درناوی درلود، له همدې امله به يې ښوونځي ته ډېره غيرحاضري نه کوله، په حقيقت کې يې هڅه کوله دوی ته يو څه ور زده کړي. پلار مې چې له ښوونځي فارغ شو بې کاره و. نو له ورور سره يې د شاگردانو په درسونو کې د مرستې قصد وکړ خو هلته يې برخليک واوښت. يوه عمه مې په همغه غرونو کې واده شوې وه، هغوی د نصير پاچا په نوم يو خپلوان درلود چې پلار مې يې د کار په وخت کې ليدلی و. نصير پاچا په کلونو کلونو په سعودي عربستان کې ساختماني کارونه کول او کورنۍ ته يې پيسې رالېږلې. پلار مې ورته وويل چې نژدې وختو کې له ښوونځي فارغ شوی او په جهانزيب پوهنتون کې هم منل شوی دی. خو نصير پاچا ته يې ونه ويل چې د لگښت توان نه لري ځکه چې نه يې غوښتل پلار يې له شرم سره مخ شي.

نصير پاچا ترې وپوښتل:

- ولې نه راځې چې له موږ سره ژوند وکړې؟

کله مې چې پلار د جهانزيب په پوهنتون کې چې په سوات کې تر ټولو ښه پوهنتون و ومنل شو، نیکه مې يې له لگښت ورکولو ډډه وکړه. نیکه په ډهلي کې وړيا زده کړې کړې وې. دوی هلته په مسجدونو کې د طالبانو په څېر ژوند کړی و چې د سيمې خلکو به خواږه او کالي ورته راوړل.

په جهانزيب پوهنتون کې زده کړې وړيا وې خو پلار مې د ورځني ژوند له پاره پيسو ته اړتيا لرله. په پاکستان کې زده کوونکو ته هېڅ ډول پور نه ورکول کېږي او پلار مې هېڅ کله هم د دې کار له پاره کوم بانگ ته نه و تللی. دغه پوهنتون له مېنگورې سره په نژدې ښار سيدوشريف کې و هلته داسې کومه کورنۍ نه وه چې پلار ژوند ورسره کړی وای. په ښکله کې بل پوهنتون هم نه و، که پوهنتون ته نه تلای نو شونې نه وه چې له کلي ووزي او خوبونه يې په حقيقت بدل شي. پلار مې نور نه پوهېده چې څه وکړي له ناهيلۍ به يې ژړل. له ښوونځي تر فارغ کېدو مخکې يې مور مړه شوه. دی پوهېده که موږ يې ژوندۍ وای خامخا يې د ده ملاتړ کاوه، ده يې له پلار هيله وکړه خو گټه يې ونه کړه.

د پلار يې يوازینۍ هيله په کراچۍ کې اوسېدونکي وروڼه وو. نیکه مې وړانديز وکړ چې کېدای شي هغوی يې له زوی سره مرسته وکړي، که داسې شوي وای نو پلار کولای شول هلته په کراچۍ کې پوهنتون ووايي. هغوی هم په دې ورځو کې د نيا د مړينې د تسليت له پاره کلي ته راتلل.

پلار دعا کوله چې هغوی يې دا خبره ومني. همدا چې په بس کې له درې ورځني سترې سفر را ورسېدل، نیکه مې خبره ورسره شريکه کړه چې له ځنډ پرته يې دا هيله ونه منله. نیکه ډېر په غوسه شو له هغوی سره يې هېڅ نورې خبرې ونه کړې. پلار احساس کړه چې نور يې موکه له لاسه ورکړې او د خپل ورور په څېر يې بايد په يوه سيمه ييز ښوونځي کې درس ورکړي.

په هغه ښوونځي کې چې زموږ تره خان دادا درس ورکاوه، د سور په کلي کې و چې له کور تر ښوونځي پورې يو نيم ساعت پلې لاره وه. دغه ښوونځي خپله ودانۍ هم نه لرله. دوی په يوه مسجد کې له سلو ډېرو زده کوونکو ته چې له

زه ملاله يم | ۵۳

د لومړي وزير لور بې نظير بوتو چې پلار يې زما د پلار د ماشومتوب په دوره کې اعدام شو، ټاکنې وگټلې. د اسلامي نړۍ او پاکستان په تاريخ کې بې نظيره لومړنۍ لومړۍ وزيره وه، ناڅاپه د پخوا پر خلاف خلک راتلونکي ته خوشاله ښکارېدل.

د محصلينو خوځښتونه چې د ضياء په واسطه منع شوي و، بېرته يې خپل فعاليت پيل کړ. پلار مې ډېر ژر د محصلينو په سياسي خوځښتونو کې گډون وکړ او د يو تکړه وياند په توگه وپېژندل شو. هغه د پښتنو محصلينو د فدراسيون د مرستيال په توگه چې غوښتل يې پښتنو ته هم له نورو سره يو ډول حقوق ورکړل شي وټاکل شو. د پوځ تر ټولو مهم اداري او دولتي کارونه پنجابيانو ته ورکول کېږي ځکه چې هغوی د ايالت تر ټولو ډېر واک لرونکي او پانگه وال دي. د محصلينو يو بل مهم تشکيل د (طالبانو اسلامي ټولنې) په نوم شته و چې د پاکستان د پوهنتونونو ډېر ځواک ورسره ملگري و. دغې ټولنې محصلينو ته د زده کړې لگښتونه او وړيا کتابونه ورکول خو څرگندونې يې له تعصب ډکې وې. د دوی ساعتېری دا و چې په پوهنتونونو کې وگرځي او د موسيقي د کنسرتونو مخه ونيسي.

دغه حزب تر جنرال ضياء پورې اړه لرله چې په ټاکنو کې يې ښه پايله وانه خيستله.

په جهانزېب پوهنتون کې د محصلينو د ډلې مشر «احسان الحق حقاني» و. سره له دې چې له پلار سره مې يې سيالي لرله خو بيا يې هم د يو بل ستاينه کوله چې وروسته بيا دواړه صميمي ملگري شول.

حقاني وايي باور لري که زما پلار د خانانو له کورنۍ څخه وای، د پښتنو د محصلينو د فدراسيون مشر کېده او وروسته به د سياست پوهانو په کتار کې هم و. د محصلينو سياسي ټولنې ډېر بحثونه لرل خو سياسي حزب مالي ملاتړ ته اړتيا لرله.

په لومړي کال کې د دوی تر ټولو تود بحث د يوه رمان په اړه و. دغه کتاب د

زه ملاله يم | ۵۲

پلار مې ځواب ورکوي:

- خدايه! څومره خوشاله شوم!

له هغې وروسته پاچا او د هغې مېرمن ځاځۍ يې دويمه کورنۍ شوه. د دوی کور د سپينې مانۍ په لاره په سپال بندي غرني کلي کې و. پلار به مې هغه ځای يو الهام راوړونکی او عجيبه ياداوه. هلته به يې په بس کې تگ راتگ کاوه. د ده په نظر هغه ځای زموږ د خپل کلي په نسبت دومره لوی و چې فکر يې کاوه، يوه ښار ته راغلی دی. هلته يې د يوه مېلمه په توگه ښه درناوی وشو. د کور مېرمن ځاځۍ يې د مور په څېر وه. يوه ورځ يوې کليوالې مېرمنې ځاځۍ ته زما د پلار شکايت کړی و چې هغه د دوی له يوې نجلۍ سره اړيکې لري، دې مې له پلار څخه په کلکه دفاع کړې وه کليوالې ته يې ويلې و:

- ضياءالدين ډېر پاک او سربښکته انسان دی، تاسې مو خپله لور وڅاري او منعه يې کړئ.

په سپال بندي کې مې پلار له داسې ښځو سره مخ شو چې ډېر آزاد ژوند يې لاره، زموږ د کلي د ښځو په څېر په کورونو کې نه پټېدې. د هغه ځای ښځې به د غرنۍ سيمې د يوې ښکلې کلا په مخه کې را غونډې او د ورځني ژوند په اړه به يې خبرې کولې، له کوره بهر د ښځو راټولېدل ډېر عجيبه و. هملته و چې پلار مې له خپل مشاور اکبر خان سره وپېژندل.

اکبر خان مې پلار ته په پور پيسې ورکړې چې د پوهنتون لگښتونه پرې وکړي. هغه هم زما د مور په څېر زده کړې نه وې کړې خو په خپل وجود کې يې بل ډول علم او پوهه لرله. پلار به مې تل د اکبر خان او نصير پاچا د مهربانۍ او مينې کيسې کولې او دا به يې زياتوله چې که له چا سره مرسته وکړئ نو پرته له کومې هيلې او انتظاره به له تاسې سره مرسته وشي.

پلار مې د پاکستان د تاريخ په يوه ډېر مهم دوران کې پوهنتون ته لاړ. په هغې اوږي کې زموږ زورواکی جنرال ضياء په يوه هوايي پېښه کې ووژل شو. د ده د پوهنتون د دورې د لومړي کال په نيمايي کې ملي ټاکنې وشوې.

په ښوونځي کې مې د پلار د همکارانو له ډلې يو هم محمد نعيم خان و. ده او پلار مې د کارپېژندنې لوړه دوره چې د انگليسي ژبې په برخه کې وه يو ځای ترسره کړې وه. دوی د زده کړې په برخه کې ښه خوځښت لاره. دواړو د ناهيلۍ احساس کاوه. ځکه چې په ښوونځيو کې سختگيري وه، زده کوونکو او ښوونکو د هېڅ ډول څرگندونو اجازه نه لرله او د مالکانو څارنه دومره سخته او جدي وه چې آن د ښوونکو تر منځ يې هم ښې اړيکې نه خوښولې. پلار مې په ذهن کې د خپلواکۍ هيلې روزلې او هوډ يې لاره چې ښوونځي ته يې هم ورسره راوړي.

زړه يې غوښتل چې د خپلواکې نظريې پالنه وکړي، ده د خلاقيت او روڼ اندۍ په ځای، د ورکړې په بدل کې اطاعت نه خوښاوه او له دې ډول چلند يې نفرت کاوه. له همدې امله کله چې نعيم له ادارې سره د يوې لفظي شخړې په سبب خپله دنده پرېښوده، دوی هوډ وکړ چې خپله يو ښوونځی جوړ کړي.

اصلي پلان دا و چې زما د پلار په کلي شاپور کې چې ښوونځي ته په کې ډېره اړتيا ده يو شخصي ښوونځی جوړ کړي.

- لکه يو پلورنځی چې په داسې يوه سيمه کې جوړ کړې چې هلته بل هېڅ پلورنځی نه وي.

کله چې سيمې ته ورسېدل هلته يې د يوه ښوونځي تبليغاتي پاڼې د وېشل کېدو په حال کې وليدې، کوم بل څوک ترې مخکې شوي و. له همدې امله يې هوډ وکړ په مېنگوره کې د انگليسي ژبې ښوونځی جوړ کړي، په دې فکر سره چې سوات د سيلانيانو د راتلو ځای دی نو د انگليسي ژبې زده کول يوه جدي اړتيا ده.

هغه وخت چې پلار مې په تدريس اخته و، نعيم به د ځای د پيدا کولو له پاره چې د ښوونځي له پاره يې په اجاره ونيسي يوازې په کوڅو کې گرځېده.

يوه ورځ يې پلار ته په ډېرې خوښۍ چينې وهلې چې وړ ځای يې پيدا کړی دی. دغه دوه پوړيزه ودانۍ په لنډې کڅ سيمه کې وه. د زده کوونکو د غونډېدو له

«شيطاني آيتونو» په نوم د سلمان رشدي له خوا ليکل شوی و او د ملنډو په توگه په بمبيي کې د پيغمبر^(ص) د ژوند يو تقليد و. د نړۍ ډېرو مسلمانانو هغه يو کفري کتاب باله او دومره يې غوسه کړي و چې تل به يې په اړه خبرې کېدې. عجيبه دا وه چې هېچا هم د کتاب د خپرېدو په اړه فکر نه و کړی، نوموړی کتاب په پاکستان کې نه پلورل کېده خو وروسته د پاکستان په اردو ورځپاڼو کې د پاکستان په اطلاعاتي سازمان پورې اړوند د يوه ملا مقالې په پرلپسې توگه خپرې شوې چې په کتاب يې پيغمبر^(ص) ته د سپکاوي له امله نيوکې کولې. په دې مقالو کې ليکل کېدل چې دا د هر رښتيني مسلمان دنده ده چې د اعتراض غږ پورته کړي.

ډېر ژر په ټول پاکستان کې ملايانو د دې کتاب په ضد خبرې پيل کړې چې بايد مخه يې ونيول شي او د غوسې د څرگندولو له پاره بايد لاريونونه وشي. تر ټولو لوی لاريون يې د ۱۹۸۹ م کال د فبروري د مياشتې په ۱۲ مه نېټه وشو په دې لاريون کې د امريکا بيرغ ته د دې سفارت په مخه کې اور واچول شو. سره له دې چې سلمان رشدي او د کتاب خپروونکي يې انگرېزان و. پوليسو په لاريون کوونکو ډزې وکړې چې په پايله کې يې پنځه کسان ووژل شول. دغه غوسه يوازې په پاکستان کې نه وه را پورته شوې، دوه ورځې وروسته د ايران لوی رهبر هم د سلمان رشدي د وژلو فتوا صادره کړه.

د پلار په پوهنتون کې مې په يوه تړلې کوټه کې بحث وشو. ډېرو زده کوونکو وبل چې دا کتاب بايد منعه او وسوزول شي له دې فتوا څخه ملاتړ وشو. پلار مې هم دا کتاب د اسلام له پاره سپکاوی باله.

پلار مې له فراغت وروسته په يوه خصوصي کالج کې د مياشتې په ۱۶۰۰ معاش د انگليسي ژبې استاد شو چې د پلار له پاره لږې وې. له بلې خوا به نيکه هم شکايت کاوه چې پلار د کور په لگښت کې مرسته نه کوي. معاش يې دومره نه و چې يو څه پيسې ترې وساتي. نو له همدې امله يې نه شواى کولای چې له خپلې مينې تورپېکۍ سره واده وکړي

خصوصي حريم معنى نه لري او د چا د ليدو له پاره تر مخکې وخت نه ټاکو. د مېلمنو چې هر وخت زړه وغواړي له خپلوانو کره تلاى شي او هر څومره يې چې زړه وي هلته پاتې کېدای شي. دا کار د داسې چا له پاره چې غواړي کسب او کار يې پرمختگ وکړي يو خوب ليدل و چې نعيم يې اندېښمن کاوه. هغې به مې پلار ته په خندا ويل چې که زموږ هر يوه مېلمانه دلته ډېرې شپې کوي بايد جريمه واچوو. له دې وروسته به مې پلار هڅه کوله چې د نعيم ملگري او کورنۍ وهڅوي شپه وکړي له همدې امله به نعيم هم جريمه کېده.

له دريو مياشتو وروسته د نعيم زغم پای ته ورسېد.

هغه ويل:

- بايد چې د نوم ليکنې پيسې راټولې کړو، زموږ د ښوونځي دروازه يوازې خيرات غوښتونکي ټکوي، دا کار سخت دی!

خبرې يې اوږدې کړې:

- نور زغم نه شم کوى.

په دې وخت کې دوو ملگرو له يو بل سره په ډېرې غوسې خبرې کولې، دوى د شاوخوا مشران د منځگړيتوب له پاره را وغوښتل. پلار مې ناهيلى و او نه يې غوښتل ښوونځى له لاسه ورکړي، له همدې امله يې له نعيم سره هوکړه وکړه چې د نعيم برخه په کار اچول شوې پيسې ورکړي.

هغه نه پوهېده چې دا پيسې به څه ډول ورکوي. له نېکه مرغه د پوهنتون د وخت ملگرى يې هدايت الله، هغه وخت را پيداشو او ويې منله چې د نعيم پيسې ورکړي. دواړه شريکان بيا هم کور په کور وگرځېدل، خلکو ته يې څرگنده کړه چې يو ډول نوى ښوونځى يې پيل کړى.

پلار مې دومره نفوذ لاره چې په اړه يې هدايت الله وايي:

- د هغه شخصيت داسې دى چې که کور ته دې بلنه ورکړې، ستاسې له ملگرو سره هم اړيکې ټينگوي.

خو خلکو له دې سره سره چې له ده سره خبرو خوند ورکاوه خو بيا يې هم

پاره يې يو انگړ هم درلود. اجاره ورکوونکي تر دوى وړاندې په دې ودانۍ د رمضې په نوم يو ښوونځى اداره کاوه. د هغه ښوونځي مالک چې يو وخت ترکيې ته تللى و هلته يې د رمضې ښوونځي ودانۍ ليدلې وه ترې اغېزمن شوى و نو له همدې امله يې خپل ښوونځي ته همدا نوم غوره کړ. خو ښوونځى يې له ماتې سره مخ شوى و.

له بلې خوا دا ودانۍ د رود تر څنگ وه چې خلکو په کې خپلې خخلې اچولې، رود به د تودې هوا په موسم کې بدبوى کاوه.

پلار مې له رسمي وخت وروسته د ودانۍ ليدو ته لاړ. دا يوه عالي شپه وه چې آسمان له ستورو ډک و او د ونو په سر يوه ځلېدونکې سپوږمۍ ليدل کېده. پلار د هغې شپې آسمان ته د يوه يادښت په سترگه کتل او ياده يې کړه:

- ډېر د خوښۍ احساس مې کاوه... په هغې شپه زما خوبونو حقيقت پيدا کړ.

نعيم او پلار مې خپله ټوله ذخيره چې شپېته زره روپۍ وې په کار واچولې. دېرش زره روپۍ يې هم پور کړې چې ودانۍ رنگ او يو څه ورغوي. دوى همدارنگه د اوسېدو له پاره د سرک بلې غاړې ته يو وړوکی کور په کرايه ونيوه، له دې وروسته به دوى کور په کور گرځېدل چې ښوونځي ته زده کوونکي پيدا کړي. له بده مرغه چې د انگليسي له زده کولو سره خلکو ډېره مينه نه لرله.

د پوهنتون له فراغت وروسته مې پلار په سياسي بحثونو کې گډون کاوه. هره ورځ به يې د سياسي مناظرو همکاران او ملگري د غرمې ډوډۍ ته کور يا ښوونځي ته راتلل.

نعيم به شکايت کاوه ويل به يې:

- موږ دومره مېلمانه پاللۍ نه شو.

سره د دې چې نژدې ملگري و خو نه يې شواى کولاى او ورته سخته وه چې په شريکه کار وکړي.

له دې اخوا له شنغلې هم ډېر مېلمانه راتلل، پلار مې هم د مېلمنو له پاره ځاى لاره. موږ پښتانه نه شو کولاى کور ته د خپلوانو د راتلو مخه ونيسو. موږ ته

څه ډول ښوونځی دی؟

هغه وخت چې په خپله پوښتنه پورې يې خندل زياته يې کړه:

- درې ښوونکي لرئ؟! ستاسې ښوونکي زده کړې نه لري. هر څوک فکر کوي چې د ښوونځي جوړول دومره آسانه دي.

په دفتر کې نورو ناستو کسانو هم وخنډل او ملنډې يې پرې ووهلې، پلار هم ډېر عصباني و.

داسې ښکارېده چې رييس رشوت غوښت.

پښتنو ته د نورو له خوا ملنډې د منلو وړ نه دي او پلار مې هم نه غوښتل چې د خپل حق په وړاندې هم رشوت ورکړي. ده او هدايت الله د ډوډۍ خوړلو له پاره کافي پيسې نه لرلې، رشوت ورکول خو پر ځای پرېږده. د ښوونځي د ثبت پيسې ديارلس زره او يا تر دې ډېرې کېدې، خو دوی موږ ته د ډېرو بډايه خلکو فکر کاوه. نو په داسې حالت کې ښوونځي ته لازمه وه چې رسمي چارواکو ته د سرو کړو چرگانو او يا هم خوندورو کبانو يوه غرمۍ تياره کړي. وروسته د ښوونې او روزنې رييس د ليدو وخت ټاکي او بيا د ځان له پاره د يوې خوندورې غرمۍ سپارښت ورکوي.

پلار مې په پرېشاني سره وويل:

موږ د چرگانو او کبانو په فارم کې نه يو، دلته يو ښوونځی دی.

سره له دې چې رييس د رشوت اخيستو له پاره خبره ورسره يوې او بلې خواته اړوله، پلار مې د خپلې وياندويۍ د ډېرو کلونو د تجربې په ځواک سره ورته وويل:

- دا پوښتنه د څه له پاره کوې؟ آيا کوم جرم مې کړی؟

تصميم يې ونيو د دې ستونزې په وړاندې مبارزه وکړي خو د فساد او رشوت په وړاندې په مبارزې سره د نورو ښوونځيو له مالکانو سره مرسته وکړي. هغه پوهېده چې خپل هدف ته د رسېدو له پاره خپلې انرژۍ او ځواک ته اړتيا لري، له همدې امله د سوات د خصوصي ښوونځيو له ټولنې سره يو ځای شو. په هغې وختونو کې وړه ټولنه وه چې ټول يې پنځه لس کسه غړي لرل چې پلار مې ډېر

غوښتل خپل اولادونه پخوانيو او پېژندل شوو ښوونځيو ته ولېږي.

دوی د پښتنو د پېژندل شوي او مبارز شاعر خوشال خان خټک چې د سوات په جنوب کې د اکوړې سيمې اوسېدونکی و او په شپاړسمه پېړۍ کې يې غوښتل پښتانه د مغولو په ضد يو ځای کړي، خپل ښوونځی ونوماوه. له دروازې سره نژدې يې په دېوال په خپله ژبه يوه جمله داسې وليکله: «موږ يو ځای کېږو چې تاسې ته د زمانې نوی آواز جوړ کړو.»

پلار همدارنگه د ښوونځي د زده کوونکو لپاره د يو ډول جامو فرمايش ورکړ او پرې ويې ليکل: «د افغان په ننگ مې وتړله توره»

پلار مې غوښتل چې موږ ته يو الهام راوړونکی اتل شي خو په داسې لاره چې زموږ له زمانې سره ورته سمه وي. په قلم نه په توره.

هماغه ډول چې خوشال خټک له پښتنو غوښتل د پرديو په ضد سره يو موټی شي، موږ هم غوښتل د ناپوهۍ په ضد د يو بل په وړاندې سره يو موټی شو.

له بده مرغه چې ويې نه شوای کولای ډېر خلک باوري کړي کله چې ښوونځی پرانيستل شو، هغوی يوازې درې زده کوونکي لرل. سره له دې هم پلار غوښتل چې هره ورځ د ښوونځي په پيل کې ملي سرود وويل شي، وروسته به يې وراره عزيز چې د دوی د مرستې له پاره راغلی و د هېواد بيرغ پورته کاوه.

دا چې دوی په ښوونځي کې لږ زده کوونکي لرل نو د ښوونځی د تجهيزاتو له پاره يې ډېرې پيسې نه لرلې نو له همدې امله يې خپل باور ډېر ژر له لاسه ورکړ. هېڅوک نه شي کولای له کورنۍ او خپلوانو پيسې پور کړي او کله چې هدايت الله پوه شو پلار مې د ډېرو خلکو پوروړی دی ډېر پرېشانه شو. دوی ته به هر وخت د پوروړيو ليکونه رسېدل.

شرائط هغه وخت ډېر خراب شول چې پلار مې د ښوونځي د ثبت کولو اقدام وکړ. له ډېر انتظار وروسته يې هغه د ښوونځيو د رييس دفتر ته ومانه.

شاوخوا يې ډېرې دوسيې پرتې وې، د چای څښلو په حال کې مې يې له پلاره وپوښتل:

په اړه خبرې کوي.

د ټلويزيون د مشر له وتلو سره سم، هدايت الله په زوره زوره وخنډل او بيا يې پلار ته په خندا وويل:

- ضياء الدينه مور آن يو ټلويزيون هم نه لرو... که تبليغات وکړو نو خپله يې هم ليدى نه شو.

خو دا چې پلار مې ښه او پراخ نظر لاره، نو هېڅ کله يې د داسې وړو مسئلو له امله له کاره لاس وانه خيست.

يوه ورځ مې پلار هدايت الله ته وويل غواړي د څو ورځو له پاره خپل کلي ته لاړ شي. په اصل کې يې غوښتل واده وکړي خو په مېنګوره کې يې خپل يو ملګری هم خبر نه کړ. ځکه چې د ډېر لګښت توان يې نه لاره. زموږ خلک د يوه واده له پاره څو ورځې مېله جوړوي. په حقيقت کې څه ډول مې چې مور وويل، پلار د واده په اصلي مراسمو کې حاضر نه و. وايي چې دى يوازې د مراسمو په وروستۍ ورځ راغی چې په هغې ورځ يې د دې په سر شال واچاوه او د دواړو په سر يې سپېڅلى کتاب قران ونيوه او يوې لويې هندارې ته يې ودرول چې په هغې کې خپله جوړه وويني. په اجباري ودونو کې د ډېرو جوړو له پاره په دې هنداره کې کتل، لومړی ځل کتل وي. يو ماشوم هلک هم د دوى په پښو کې ور کښېښوي چې د دوى لومړى اولاد هم نارينه پيدا شي.

زموږ يو دود دا دی چې د نجلۍ د کورنۍ له خوا يو څه د کور وسايل لکه يخچال، د خوړو لوبښي، فرشونه او نور او د زوم د کورنۍ له خوا يو څه سره زر راوړي. نيکه مې ډېر سره زر نه و اخيستي له همدې امله مې پلار اړ شو، ډېرې پيسې پور کړي چې څو لاس بندونه واخيستې شي. د واده له مراسمو وروسته به مې مور له عمه او نيکه سره يو ځای ژوند کاوه. پلار به مې هم په دوه يا دريو اونیو کې د دې ليدو ته کلي ته راتلو. د دوى پلان دا و چې پلار د ښوونځي اداره کولو ته ادامه ورکړي او څنگه يې چې ښه عايد تر لاسه کړ خپلې مېرمنې ته يې را ولېږي.

خو نيکه به هر وخت شکايت کاوه او مور ته مې يې ستونزې جوړولې. د مور له

ژر د ټولنې د رييس مرستيال وټاکل شو.

د ښوونځيو مديرانو نور د رشوت ورکولو واقعي مفهوم نه پېژانده او نه يې په کيسه کې وو. پلار به مې دوى ته څرګندوله چې که ټول ښوونځي له يو بل سره يو موټى شي د دې مسئلې په وړاندې درېدى شي.

ده خبرې اوږدې کړې:

- د يوه ښوونځي اداره کول کوم جرم نه دی. ولې بايد ورشوت ورکړئ؟ تاسې خو د ځان پلورنې د کوم مرکز مدير نه ياست. هلکانو ته زده کړه ورکوى. دولتي مامورين ستاسې رييسان نه دي.

زياته يې کړه:

دوى خدمت کوونکي دي. د دې له پاره چې تاسې ته خدمت وکړي امتياز اخلي. دا تاسې ياست چې د دوى زامنو ته زده کړه ورکوى او روزئ يې.

هغه ډېر ژر د ټولنې مشر شو، ټولنه يې دومره پراخه کړه چې د غړيو شمېر يې څلور سوه مديرانو ته ورسېد. ناڅاپه د ښوونځيو ټولو مديرانو واک پيداکړ. خو پلار مې د احساس خاوند و، نه يې شواى کولای چې يو ښه سوداګر وي، په همدې وخت کې دى او هدايت الله له داسې ناهيلۍ سره مخ و چې د سيمې د هتيوال په وړاندې هم بې باوره و. نه يې شواى کولای چې بوره او چاى ترې واخلي. دوى په ښوونځي کې يو وړوکى کانتين کېښود، سهار به يې له بازاره خوراکونه راوړل چې په شاګردانو يې وپلوري. پلار به مې جوار اخيستل او تر نيمې شپې به وينى و چې پاخه يې کړي او پلورلو ته يې تيار کړي.

هدايت الله ويل:

- زه ډېر پرېشانه وم، کله به هم شاوخوا ستونزو له پښو غورزولم خو ضياء الدين د ستونزو په وړاندې نور هم پياوړى کېږي او له ما ښه روحیه لري. پلار به مې ټينګار کاوه چې دوى بايد لوړ فکر ولري. يوه ورځ کله چې هدايت الله کورنيو ته د ډاډ ورکولو او د زده کوونکو له نوم ليکنې بېرته راغلى و، پلار مې يې ليدلى و چې د پاکستان د سيمه ييز ټلويزيون له مشر سره د ښوونځي د تبليغاتو

پلار به مې په ټولو موضوعاتو کې له مور سره مشوره کوله.

هغه ويل:

- تورپېکۍ دې موضوع زه گنگس کړې يم. له ما سره مرسته کوې؟

مور آن له دوی سره د ښوونځي د دېوالونو په رنگولو کې مرسته وکړه.

کله به چې بربښنا نه وه، دې به خراغونه ساتل چې رنگمالي وکړای شي.

هدايت الله به ويل:

- ضياء الدين د کور نارينه و خو دوی په عجيبه توگه سره نژدې و. په داسې حال

کې چې مور ډېری نارينه خپلې ښځې زغمی نه شو، خو ضياء به پرته له ښځې

ژوند نه شواى کوى.

له څو مياشتو وروسته مې مور اميندواره شوه. په ١٩٩٥ م کال يې لومړى اولاد

مړ پيدا شو.

پلار مې وايي:

- زما په نظر اصلي ستونزه هغه چټله او له خاورو ډکه سيمه وه. ما فکر کاوه چې

ښځې کولای شي له روغتون پرته په کور کې هم اولاد وزېږوي. لکه په کلي کې

زما مور او خويندې! مور مې ټول اولادونه په کور کې وزېږول.

د ښوونځي حالت مخ په ځوړ و. مياشتې تېرېدې خو دوی نه شواى کوى چې د

ښوونکو معاش او د ښوونځي اجاره ورکړي. د واده د لاس بندونو زرگر به هره ورځ

د خپلو پيسو له پاره هلته راته. پلار به مې هم چاى او کلچې ورته راوړې او هيله

به يې ورکوله چې پيسې به يې ژر ورکړي.

هدايت الله به په خندا پلار ته ويل:

- فکر کوې چې هغه په چاى راضي کېږي؟ هغه چاى نه بلکې پيسې يې

غواړي.

وضعيت دومره کړکېچن شو چې پلار مې له ناچارۍ د سرو زرو لاس بندونه

وپلورل.

زموږ په فرهنگ کې د واده گټې د مېرمن او خاوند تر منځ يو پيوستون دى.

پاره مې يې موټر کرايه کړى و او مېنگورې ته يې لېږلې وه خو دوى نه پوهېدل

چې د ژوند لگښتونو ته څه ډول اوږه ورکړي.

پلار مې ويل:

- زه مخکې پوهېدم چې پلار هلته زموږ اوسېدل نه خوښوي. په هغې ورځو کې

مې له کورنۍ ډېر خپه وم خو وروسته مې د دې کار له امله مننه ترې وکړه ځکه

چې د دوى دې کار زه خپلواک کړم.

هغه يې شريک ته له دې موضوع څه نه و ويلې، ترې پټه کړې يې وه.

همدا چې پلار او مور مېنگورې ته را رسېدلي و، هدايت الله په ډېرې وارخطايۍ

سره پلار ته ويلې و:

موږ نه شو کولای چې د يوې کورنۍ لگښت پوره کړو. هغوى به چېرې ژوند

کوي؟

پلار يې په ځواب کې ويلې و:

- وي دې، هغه به پخلی او د کور کارونه راته کوي.

مور مې د مېنگورې ژوند ته ډېره حيرانه وه چې څه ډول به دلته ژوند کوي.

دې ته مېنگوره يو پرمختللى ښار و. کله چې دې او خورليو يې په کلي کې د

سېند په غاړه خبرې کولې د نورو خورليو آرمان يې دا و چې واده وکړي، اولادونه

ولري او د خاوند له پاره پخلی وکړي. خو کله به چې د مور نوبت کېده خپل

خيال به يې داسې څرگنداوه:

- زړه مې غواړي په ښار کې ژوند وکړم او د پخلي په ځاى له بازاره ډوډۍ او

کباب راوړم.

خو دې چې د څنگه ژوند هيله لرله هسې جوړ نه شو. هغې واړه کور يوازې دوه

کوټې لرلې، يوه کوټه د پلار او هدايت الله د خوب کوټه او بل يې هم کوچنۍ

دفتر و. هلته يې هېڅ پخلنځى نه لاره او په کور کې نلونه هم نه و غزېدلي.

کله چې مور هلته لاړه، هدايت الله اړ شو همغې واړه دفتر ته لاړ شي او په يوه

کلکه لرگينه چوکۍ ويده شي.

اسبابونه، پردې، کالي او د غږ دستگاه ټول تر خاورو لاندې شوي دي او له هر ځايه بد بوی راځي. دوی نور د خوب له پاره ځای نه درلود او هېڅ پاکې جامې يې هم نه لرلې چې وايې غوندي.

له نېکه مرغه چې شپې ته يې د امان الدين په نوم گاونډي خپل کور ته بوتلل. د يوې اونۍ په اوږدو کې يې هر څه له سره تنظيم کړل. لس ورځې وروسته يوه ورځ چې دواړه له کوره وتلي و، دويم ځلي سېلاب راغی، دويم ځلي يې هم ټوله ودانۍ له خاورو ډکه کړه. له څه وخت وروسته د اوبو او برېښنا مامور دې سيمې ته ولېږل شو. مامور وېل چې خپل سېستم مو سم نه دی جوړ کړی خو په اصل کې مامور رشوت غوښت. کله چې پلار وويل رشوت نه ورکوي نو د جريمه کېدو له پاره يې يوه پاڼه ورکړه. پلار مې د دې جريمې په ورکړه هېڅ کله نه توانېده له همدې امله يې له يوه خپل سياستوال ملگري هيله وکړه چې دا مسئله ورته حل کړي.

شرایط داسې حالت ته ورسېدل چې په حقيقت کې نور ښوونځی نه و. خو د پلار زړه نه و چې خپل خوبونه داسې په آسانۍ سره له لاسه ورکړي. له دې وړ اخوا ده يوه کورنۍ هم لرله چې بايد د هغې لگښت يې هم پيدا کړی وای.

زه د ۱۹۹۷ م کال د جولای مياشتې په ۱۲ مه وزېږېدم. يوې گاونډۍ مو له مور سره زما په زېږون کې مرسته کړې وه چې زما تر مور يې مخکې اولاد پيداشوی و. پلار په ښوونځي کې و، کله چې زما له زېږېدو خبر شو په منډو منډو کور ته راغی. مور مې پلار ته د هلک او نجلی ويلو له امله وېرېده. خو هغه وايي پلار چې کله زما سترگو ته وکتل، بې اندازې خوشاله شو.

هدايت الله وايي:

- ملاله نېکبخته وه کله چې پيداشوه نېکبختيو زموږ لور ته مخه کړه.

د ۱۹۹۷ م کال د پاکستان د پنځوسمې کليزې په موخه چې د اگسټ په څوارلسمه په ټول هېواد کې لمانځل کېږي د لمانځلو مراسم او لاريونونه نيول شوي و. له دې سره سره مې پلار او ملگري يې به دې باور و چې د دې ورځې لمانځلو ته اړتيا نه وه ځکه له کله چې سوات له پاکستان سره يو ځای شوی له

ډېری مېرمنې له خپل خاوند سره د مرستې له پاره هغه پلوري چې خاوند يې يو کسب او کار پرې وکړي يا هم د کار له پاره له هېواده بهر سفر وکړي. مور مې تر دې وړاندې ويلي و چې لاس بندونه يې د خاوند د وراه د پوهنتون لگښتونو ته پلوري. پلار مې په بېړه قول ورسره کړی و چې هغه ته به د پوهنتون پيسې خپله برابروي خو له نېکه مرغه د پلار د عمه زوی شېرخان تر پلار وړاندې شو او د پوهنتون پيسې يې ورکړې. مور مې نه پوهېده چې د لاس بندونو په پيسو د پوهنتون لگښتونه نه پوره کېږي.

حالت هغه وخت ډېر کړکېچن شو چې ناڅاپي سېلابونه راغلل. يوه ورځ باران نه درېده او له ماښام وروسته د سېلاب خطر وليدل شو. بايد چې ټولو خلکو سيمه پرېښي وای. مور مې له کوره وتلې وه او هدايت الله هم پلار ته اړتيا لرله چې د کور ټول سامانونه له لومړي پور څخه يوسي خو هغه يې پيدا نه کړای شو.

بهر ووت او چيغې يې کړې:

- ضياءالدينه، ضياءالدينه!

له ښوونځي بهر نړۍ کوڅه ټوله سېلاب نيولې وه. د برېښنا لينونه راڅرېډلي و چې باد يوه او بله خوا وړل راوړل. د هدايت الله بدن سپړ او باران بې حسه کړی و، دې هرڅه ته يې په حيرانۍ کتل. په پای کې لږ او ډېر له اوبو سره مخامخ شو، خو که چېرې د برېښنا لينونه په اوبو کې لگېدلي وای نو هدايت الله به د برېښنا له امله خپل ژوند له لاسه ورکړی وای.

کله يې چې پلار پيدا کړ، ويې ليد چې هغه د يوې ښځې د ژړا چيغې اوري چې خاوند يې له کوره نه شي وتلای. له همدې امله يې د دوی مرستې ته ور دانگلي دي او مرسته ورسره کړې چې پخپال يې هم ورسره را وباسي.

هدايت الله مې پلار ته په غوسه وايي:

- د دې ښځې خاوند دې وساته خو خپل کور نه. آيا دا ټول کارونه د يوې ښځې د ژړا له امله و؟

کله چې اوبه ډېرې شوې دوی وليدل چې کور او ښوونځی دواړه له منځه تللي.

ورسره بوولم. هغه وخت چې درې يا څلور کلنه وم، زه به يې د لويو هلکانو په ټولگي کې کېنولم. زه به په خپل ځای کې په حيرانۍ ناسته وم او درس ته به مې غوړ نيوه. کله کله به مې د ښوونکو خبرې ورسره تکرارولې. له همدې امله کولای شم ووايم چې زه په يوه ښوونځي کې لويه شوې يم.

له نعيم سره د ملگرۍ په وخت پلار پوه شو چې نه شي کولای کسب او کار سره گډ کړي او له يو بل سره ښې اړيکې ولري. په پای کې هدايت الله هم موږ پرېښودو خو خپل ښوونځی اداره کړي. پلار او هدايت الله زده کوونکي سره ووېشل. دوی په دې اړه زده کوونکو ته څه ونه ويل خو خلک فکر وکړي ښوونځی پراخه شوی او دوې ودانۍ يې ورته نيولې دي. سره له دې چې پلار او هدايت الله په هغې ورځو کې خبرې نه کولې خو هدايت الله به په ماپسې ډېر خپه کېده او ليدو ته به مې راته.

د ۲۰۰۱ م کال د سپتمبر په مياشت کې چې يوه ورځ هدايت الله زما ليدو ته راغی، دې وخت کې زموږ کور ته نور کسان هم راغلي و، په کور کې ډېر شور لگېده. دوی ويل چې په نيويارک کې په يوه ودانۍ وحشت ناکه حمله شوې. دوې الوتکې له يوې ودانۍ سره لگېدلې وې. زه هغه وخت څلور کلنه وم دومره وږه وم چې په موضوع نه پوهېدم. آن د لويانو له پاره هم دا موضوع د پوهېدو وړ نه وه ځکه چې د سوات تر ټولو لويې ودانۍ يو هوټل او يو روغتون دي چې دوه يا درې پوړيزه دي.

دغه پېښه د دوی په نظر ډېره عجيبه وه. زه آن نه پوهېدم چې نيويارک او امريکا څه دي. ښوونځی مې نړۍ او نړۍ مې ښوونځی و.

موږ نه پوهېدو چې د سپتمبر يوولسم زموږ ژوند بدل کړی او جگړه به زموږ درې ته راوړي.

ځور او ستونزو سره مخ دی او په ظلمونو کې اوسېږي. دوی د اعتراض کولو له پاره چې دا لمانځنې بې ځايه وښيي تور بندونه وتړل چې پلار مې د همدې اعتراض له امله ونيول شو. دوی بايد جريمه ورکړې وای خو د جريمې وس يې نه درلود.

زما له زېږېدو درې مياشتې وروسته د ښوونځي درې پورته کوټې تشې شوې موږ ټول هلته لاړو. دېوالونه يې گچ شوي او اوبه مو هم لرلې نو له همدې امله نظر هغې وړوکي کور ته چې له خاورو جوړ و دلته په راتلو مو ځان پرمختللی باله خو اوس مو هم کافي ځای نه لاره ځکه چې اوس هم هدايت الله له موږ سره اوسېده او ډېری وخت به مو کور ته مېلمانده هم راتلل. خوشال ډېر وړوکی او لومړنی گډ ابتدايي ښوونځی و. کله چې زه وزېږېدم پنځه يا شپږ ښوونکي، لږ او ډېر سل زده کوونکي يې لرل او په مياشت کې يې له هر زده کوونکي سل روپۍ اخيستي.

پلار مې د ښوونځي مدير، مالي مسول او ښوونکی و. ده به ځمکه هم جaro کوله، دېوالونه او تشنابونه به يې هم مينځل. پلار به د تبليغاتي پاڼو د بندولو له پاره د بريښنا په پايه پورته کېده، سره له دې چې له لوړ ځايه يې دومره وېره لرله چې کله به په زينو کې پورته کېده پښې به يې لړزېدې. که به د اوبو نلکه خرابېده د جوړولو له پاره به څا ته ښکته کېده. کله به مې چې پلار ته کتل، څا ته ښکته کېږي او نه ښکاري، له سترگو به مې اوبښکې بهېدې. فکر به مې کاوه چې بيا به بېرته را نه شي.

د اجارې او ښوونکو د حقوقو له ورکړې وروسته به يو څه پيسې پاتې کېدې. موږ به شين چای څښه ځکه چې د معمولي چای د جوړولو وس مو نه لاره. له څه وخت وروسته پلار د يوه بل ښوونځي د جوړولو هوډ وکړ، غوښتل يې په هغې «د ملالې د زده کړې موسسه» نوم کېږدي.

ښوونځی مې د ساعت تېري سيمه وه. پلار مې وايي مخکې تر دې چې خبرې وکړم، ټولگيو ته به تلم تي تي به مې ويل داسې به ښکارېدم لکه د زده کوونکو ښوونکې چې وم. د ښوونځي د ښځو کارکوونکو له ډلې به مېرمن الفت زه په غېږ کې اخيستم او څو دقيقې به يې ورسره کېنولم او يا به يې څو دقيقې کور ته

تر سفر مخکې شپه به مې له سترگو خوب تښتېدلې و ځکه چې ډېره به خوشاله وم. دغه سفر به په هغې لاره چې د باران او غره د ښوېدو له خطرې روغ پاتې و، پنځه ساعته و او بس گاډي به سهار وختي حرکت کاوه. موږ به په ډېر زحمت سره د مېنگورې د بسونو تمځي ته رسېدو.

بکسونه به مو د کورنۍ له پاره له گلدوزي شوو ټکريو، ډول ډول شيرينيو، سرو گلونو، پستې او درملو چې دا توکي په کلي کې نه پيدا کېدل ډک و. ځينو خلکو به بوره او اوږه ورسره وړل چې د بس سر به له بکسونو ډک و.

وروسته به بس گاډي ته د سرک د خوا چوکۍ د نيولو له پاره گړندي ختلو، سره له دې چې د بس هندارې به خاورې او گردونه نيولي وو چې بهر به سم نه ترې ښکارېده. د سوات بسونه په زېږو گلونو، نارنجي پرانگانو او له واورو د ډکو غرونو په منظرو ښکلي کوي. که په هسته يي توغنديو او جگړه ييزو گاډو کې سواره وای هم به مې وروڼه خوشاله و. سره د دې چې پلار مې ويل که زموږ سياست پوهانو د هسته يي وسلې د جوړولو له پاره لږه پانگونه کړې وای، د ښوونځيو له پاره به ډېره بوديجه ټاکل شوې وه.

موږ له يوه بازاره او د غاښونو د ډاکټر له يوې داسې لوحې چې يوه خندانې خوله پرې کارل شوې وه، د لرگينو قفسونو جوړې ټانگې چې له سپينو او ټيټ سترگو چرگانو ډکې وې او زرگرۍ چې المارۍ يې له زېږو لاسبندونو او غاړکيو ډکې وې تېرېدو. په پای کې خو لرگينې غرفې وې داسې ښکارېده چې په يوه بل يې تکيه کړې وي د دوی په مخکې به ډېر ټايرونه سر په سر اېښودل شوي و چې په نا اوارو سرکونو د کارېدلو له پاره يې هلته اېښي و. هغه وخت موږ وروستي سرک ته ورسېدو. کين لور ته د سوات پراخه سېند او د شنو زمرودو د کانونو لرونکې غونډۍ ښي لور ته پرته وې. د سيلانيانو له پاره د سېند په غاړه له هندارو جوړ هوټلونو ليدل کېدل. موږ هېڅ کله هم دې هوټلونو ته نه و تللي. وروسته مې په خاورو ککړ ماشومان وليدل چې د وښو د لويو پنډو د وړلو له امله توغ توغ تلل. د لارې په اوږدو کې مې ډېر کسان وليدل چې د وزو رمې يې يوه او بله خوا گرځولې.

زموږ کلی

موږ دود لرو چې د ماشوم د زېږېدو په اوومه ورځ کورنۍ، گاوندیانو، خپلوانو او ملگرو ته جشن جوړوو. زما له پاره مې مور او پلار دا ډول پروگرام جوړ نه کړ. ځکه چې هغوی دومره وس نه لاره چې د مېلمنو له پاره د پسه غوښه او وريجې واخيستی شي. نيکه مې هم مرسته نه ورسره کوله ځکه چې زه هلک نه وم.

کله مې چې وروڼه پيدا شول نيکه غوښتل مېله پرې جوړه کړې خو پلار ونه منله ځکه چې زما له پاره يې دا کار نه و کړی. ما يوازې همدا نېکه لاره، د مور پلار مې زما له پيدايښت مخکې وفات شوی و. مور او پلار مې وايي چې زه د دواړو نيکونو ځانگړتياوې لرم، د مور د پلار په څېر هوښياره او شوخه او د پلار د پلار په څېر مې ښه ويانده يم.

زه به چې کلي ته د نيکه ليدو ته تلم ډېره خوشاله کېدم.

هغه به چې زه هر وخت ولېدم يوه سندرې به يې راته ويله داسې به يې ښودله چې هغه تر اوسه هم زما د نوم د معنۍ په اړه فکر کوي، غوښتل يې چې دا نوم له خوشالۍ ډک وښيي.

هغه به داسې ويل:

- ملا له د ميوند اوسېدونکې او د نړۍ تر ټولو خوشاله نجلۍ ده.

موږ به هر وخت د اختر په رخصتيو کې کلي ته تلو. تر ټولو ښې جامې به مو اغوستې، په بس گاډي کې به مو د بارکانې په لور شمال خواته زموږ د کلي شنگلې لور ته حرکت کاوه. موږ په کال کې دوه اخترونه لرو، کوچنی اختر چې د روژې مياشتې په پای کې راځي، د قربانۍ يا لوی اختر چې زموږ د پيغمبر ابراهيم^(ع) ياد دی چې غوښتل يې خپل زوی اسماعيل د خدای^(ج) په امر سره قرباني کړي.

د اختر نېټه د روحانيونو له خوا څخه د مياشتې په ليدو سره ټاکل کېږي. همدا چې خبر به مو واورېد د کلي په لور به مو حرکت وکړ.

«کاني» په دره کې موقعيت لري.

دغه دره د لوړو ژورو غرونو په دېوالونو احاطه شوې ده، دره دومره تنگه ده چې د کرکت د ميدان له پاره هم ځای نه لري. موږ خپل کلی (شاپور) بولو خو په حقيقت کې د درې لاندې خواته درې کلي شته دي، شاپور يې تر ټولو لوی دی، بارکانه زما د پلار استوگنځی و او کرشت هغه کلی دی چې موږ مې په کې لويه شوې وه. د هر کلي په پای کې يو غر پروت دی، د جنوبي خوا تور غر او د شمال لور ته سپين غر، موږ به هر وخت د نيکه په کور بارکانه کې چې پلار مې هلته لوی شوی و، اوسېدو.

دا کور د سيمې د نورو ټولو کورونو په څېر له خاورې او ډبرو جوړ شوی و چې مسطح چت يې لاره. زما خوښه وه چې د ماما له زامنو سره مې په کرشت کې پاتې شم، ځکه چې د هغوی کور گچ شوی و او حمام يې هم درلود. هلته ډېر ماشومان و چې لوبې ورسره وکړم. زه او موږ د لاندې پوړ په کوټه کې چې د مېرمنو له پاره وه اوسېدو. د کور مېرمنو به ورځ په پخلي، د ماشومانو په ساتنه او پالنه، نارينه و ته په ډوډۍ تيارولو چې په پاس کوټه کې به کېناستل، تېروله. زه به مې د ماما له اولادونو انيسې او سنبل سره په يوه کوټه کې ويده کېدم. د مسجد په څېر يو ساعت او يوه الماری ډوله تختې چې ټوپک او د وېښتانو څو ډوله رنگونه په کې اېښي و په دېوال کې ځوړند و.

ټول او آن زه چې هر وخت به تر ډېره ويده کېدم، سهار وختي له خوبه پاڅېدو، د پاڅېدو په وخت کې به د چرگانو بانگونه او د لوبښو آواز چې نارينه و ته به يې د سهار جای تياراوه اورېدل کېدل. د سهار په مهال به د تور غره له څوکو د لمر وړانگې خپرېدې. کله به چې د سهار له لمانځه پورته کېدو او کين لوري ته به مو کتل، د سپين غره څوکې به داسې ښکارېدې لکه يوه سپين رنگې ښځه چې په غاړه کې د سرو زرو غاړکۍ واچوي چې دا د لمر لومړۍ وړانگې وې چې غره ته يې ښکلا ورکوله او زموږ تر سترگو کېدې.

ډېری وخت به باران ټول ځايونه مينځل، او د شنو غرونو په سر به ورېځې چې

هماغه ډول چې وړاندې تلو، د شولو (د وريجو بوتې) شنه فصلونه مې تر سترگو شول چې تازه بوی ترې پورته کېده. همدارنگه هلته، د زردالو او انځيرو باغونه ليدل کېدل. د رود د هغې غاړې د مرمر و ډبرو له وړې کارخانې سره چې د شيدو په څېر سپين رنگه کيمياوي مواد ترې راوتلي و، تېر شوو. د دې منظرې ليدو مې پلار پرېشانه کړ ويې ويل:

- دغه بې عقلان وگورئ زموږ ښکلې دره څومره ککړوي.

وروسته بس د غرو په لمنو کې چې د صنوبر په ونو پوښل شوې وې پورته لاړ. د ځينو غرونو په سرونو کې کنډوالې ښکارېدې چې ډينگانو دورې پرې وهلې. د غرونو پاتې څوکې داسې وې چې د لومړي والي په وخت کې جوړې شوې وې. په غونډيو کې بس ټکان خوړ او چمپ يې کاوه، چلوونکي ښکښلې کولې ځکه چې څو گاډي په خطرناکه لار کې له موږ مخکې شول. وروڼو مې د گاډو له مخته کېدو خوند اخيست او خوشاله کېدل دوی د خرابو شوو نقلیه وسايطو ډېريو ته اشارې کولې او سرونه يې زما او موږ په سرونو اېښي و.

بالاخره د غره څوکې ته ورسېدو، د شنگلې درې ته ننوتو چې يوه غرنۍ لاره ده، سپرۍ فکر کوي د نړۍ تر ټولو لوړه برخه ده. هلته موږ د نړۍ تر ټولو غونډيو لوړ و. په لرو سيمو کې مو د «مالم جې» د (سکي) لوبې واوړې ليدې. د سرک په غاړو کې آبشارونو او چينو خوندور حرکت کاوه. هلته چې د جای څښلو له پاره بس گاډۍ ودرېد د صنوبر د ونو ښکلې بوی او تازه هوا مو تنفس کړه. شنگله ټول غرونه دي په سر يې يوازې يو وړوکی آسمان ښکاري. باد د قربان سپند پسې واخيست خو د غونډيو په يوه برخه کې بېرته آرام شو. له سپند څخه د تېرېدلو له پاره دواړو غاړو ته يوازې يو تړل شوی تناب لري چې خلک د تېرېدلو په وخت کې ځان پرې نيسي او بلې خواته ځان پرې رسوي. بهرنيانو به د «ځان وژنې پلونه» ورته ويل په داسې حال کې چې موږ به خوند ترې اخيست.

که د سوات نقشه وگورئ، دغه دره له وړو درو جوړه شوې يوه اوږده دره ده چې وړې درې لکه په ونه کې پانه داسې پکې ښکاري. زموږ کلی د ختيز لور ته د

لوبو وسايل نه لرل. هلکانو په يوه څنگ کې د کرکټ لوبه کوله آن د دوی د کرکټ توپ هم له پلاستيکونو جوړ شوی و.

کلي هېرې شوې سيمې وې. اوبه له چينې راوړل کېدې. ډېر لږ کورونه گچ شوي و هغه هم د هغو کسانو کورونه چې زامن يې د جنوب کانونو او يا هم خليج ته د کار له پاره تللي و او له هغه ځايه يې پيسې رالېږلې وې. په دې سيمه کې څلوېښت ميليونه پښتانه اوسېږي چې له دې ډلې يې لږ تر لږه لس ميليونه له هېواده بهر په کار پسې تللي دي. پلار مې ويل:

- دا ډېره پرېشانوونکې ده چې دوی د دې له پاره چې د خپلې کورنۍ نوی ژوند وساتي هېڅ کله هم نه راځي او بايد چې هملته پاتې شي او کار وکړي.

ډېرې کورنۍ وې چې له خپلو نارينه و پرته يې ژوند کاوه، هغوی به په کال کې يوازې يو ځل يو بل ليدل او تل به يې هره نهمه مياشت يو ماشوم پيداکېده.

لکه د نيکه کور، له ورو ښاخونو او له يو بل سره په اوږد شوو لرگيو جوړې شوې کوټې چې په خاورو پټې شوې وې. دا کوټې به د سېلاب راتلو په وخت کې چپه کېدې. په ژمي کې به ماشومان د سړې هوا له امله په کې مړه کېدل. دې کلي آن روغتون هم نه لاره. يوازې د شاپور کلي يو کلينیک درلود. که به په نورو کليو کې څوک ناروغ کېدل، د ناروغ خپلوانو به هغه تر کلينیک پورې د لرگي په يوه تخته را رساوه. موږ په ټوکو دې تختې ته د شنگلې امبولانس وايه. که به ناروغ عاجل و نو دوی اړ و چې تر مېنگورې پورې يو گاډی کرایه کړي. نېکمرغه هغه و چې کوم گاډي والا به يې پېژانده.

سياست پوهان به يوازې د ټاکنو په وخت کې کليو ته تلل. خلکو ته به يې ژمنې ورکولې چې ښوونځي او سړک جوړوي، خلکو ته تصفيه شوې اوبه برابرې او کلي ته به برېښنا را ولي. دې کسانو به د کليو نفوذ لرونکو کسانو ته چې مابه قمار وهونکي بلل پيسې او جنراتورونه ورکول څو خلکو ته وښيي چې رايه څه ډول ورکړي. البته دې موضوع هم تر نارينه و پورې اړه لرله ښځو په ټاکنو کې گډون نه شواى کوى. هغه وخت به که دوی په ملي مجلس کې بريالي کېدل

خلکو به هلته د چارمغزو ونې او نورې سبزۍ کرلې ليدل کېدې. د شاتو د مچيو صندوقونه هم ځای ځای ليدل کېدل. زه چې له شاتو سره مينه لرم او له چارمغزو سره يې خورم. له سپند لاندې د کرشت د کلي په پای کې مېښې ليدل کېدې. هلته د اوبو يوه ژرنده هم وه چې جوار او غنم به يې په اوږو بدلول او هلکانو به هغه په بوجيو کې اچول. د ژرنډې تر څنگ د برېښنا يو کوچنی ماشين هم و چې کلي ته د برېښنا د وېش له پاره يې گډ وډ لينونه تر څنگ پراته و. هلته دولت خلکو ته برېښنا نه وه ورکړې نو له همدې امله خلکو د لنډ مهال له پاره له همدې ډول برېښنا کار اخيست.

کله به چې ورځ په ټولېدو شوه، د لمر وړانگې به د سپين غره په څوکو ځلېدې. وروسته به د ماښام په وخت کې د لمر سيورى پرې لوېده او لمر به له تور غره پناه کېده. زموږ د لمانځه وخت به د غره په سيوري سره ټاکل کېده. کله به چې لمر يوې ټاکل شوې لويې ډبرې ته ورسېد او خپلې وړانگې به يې پرې وغوړولې د مازيگر د لمانځه وخت به شو. وروسته به د ماښام په وخت کې چې کله د سپين غره څوکه د سهار په پرتله څو ځله ښايسته ښکارېده د ماښام د لمانځه وخت به و. سپين غر له هر ځايه ليدى شو. پلار به مې ويل چې دا غر ماته زموږ د هېواد د سولې د سمبول په څېر ښکاري چې د درې په پای کې د يوه سپين بيرغ په څېر دی. ده د ماشومتوب په وخت کې فکر کاوه چې په دې وړه دره کې ټوله نړۍ ده او که څوک د غره بلې خوا ته ولوېږي له منځه به لاړ شي.

سره له دې چې په ښار کې پيداشوې يم خو بيا مې هم د پلار په څېر له طبيعت سره مينه لرم او د دې ښه حاصل ورکوونکې خاورې، شين والي، بوټو، محصولاتو، مېښو، د الوتو په حال کې له زېږو پتنگانو او ټولو څخه خوند اخلم. د کلي خلک ډېر بې وزله و خو کله چې هلته لاړم، زموږ لويې کورنۍ لوى جشن جوړ کړى و. له سرو کړو چرگانو ډک غوري، وريجې، سيمه ييز سابه او د پسه غوښه چې دا ټول ښځو په اور پاخه کړي و ليدل کېدل. همدا راز هلته ټوټې شوې مڼې، د زېږ کيک ټوټې او د شيدو چای هم و. هېڅ يوه هلک کتاب او د

داسې حال کې چې ناوې ته مو غاړکۍ، لاس بندونه، او لښتۍ ور اچولې، باليووډي ترانې به مو ويلې.

هغه وخت به د آرايش په سامان چې له ميندو مو راوړي و، ناوې ښکلې کوله. لاسونه به مو يې په خوږه سوډا او چونه کې ښکته کول چې سپين شي، نوکونه به مو يې په نکريزو رنگول. د وړلو په وخت کې به يې ژړل او موږ به تسلي ورکوله ورته ويل به مو: - اندېښنه مه کوه، واده د ژوند يوه برخه ده. له خسر او خواښې سره مهربانه اوسېږه چې دوی هم سم چلند درسره وکړي، د مېړه دې ښه پالنه وکړه او خوشاله اوسه.

واقعي ودونه په لويو مېلو سره جوړېږي په پايله کې د پېښې د کورنۍ په تاوان پای مومي، کورنۍ ورسره پوروړې کېږي. ناوې تر ټولو ښې جامې اغوندي او په هغو گڼو بې ښايسته کوي چې د دواړو کورنيو له خوا ورته ډالۍ شوې وي. آن يو ځای مې ولوستل چې له نورو سره د سيالۍ له پاره بې نظير بوټو په خپل واده کې بدل لاسبنډونه اچولي و، هلته تر اوسه هم د واده د آرايش دود چلېږي. کله به هم سيمې ته له کانونو څخه يو لرگين تابوت راوړل کېده. ښځې به د مرحوم د مېرمنې او يا هم موږ په کور کې راټولېدې. ډېرې وېروونکې چينغې او ژړاوې به يې کولې، دې چينغو به په ټوله دره کې انگازه خوروله او د بدن وېښتان به يې ښغ درول. د شپې به کلۍ ډېر تياره و، زموږ په کورونو کې به د تېلو څراغونو يو ډول ځانگړی اواز کاوه. په مشرانو مېرمنو کې د يوې هم ليک لوست زده نه و خو کيسې به يې زده وې او پښتو شعرونه او ټيپې به يې له ځانه ويلې. د نيا مې ډېرې ټيپې زده وې چې ډېری دا ډول شعرونه د پښتنو او يا هم مينې په اړه و.

نيا به مې ويل:

«پښتون وطن پرېښودی نه شي

يا ډېر غريب شي يا د يار له غمه ځينه»

عمه گانو به موږ په وېروونکو کيسو وېرولو، لکه د «شل گوتي» کيسه، عمه گانو به ويل چې يو د شلو گوتو څښتن هر وخت زموږ په بستره کې ويده کېږي. نو موږ

اسلام آباد ته او هغه چې د ايالتي ټولنې له خوا به ټاکل شوي و پېښور ته به تلل. وروسته به دوی له خپلو ژمنو سره يو ځای ورکېدل.

د تره زامنو به مې زما د ښار په چلند هر وخت ملنډې وهلې. هېڅ کله مې نه غوښتل لوڅې پښې وگرځم. کتاب مې لوست، گړدود مې له دوی سره توپير لاره، د مېنگورې د خلکو په عاميانه ژبه به مې خبرې کولې. کالي به مې ډېری وخت له پلورنځيو اخيستل کېدل د دوی د کاليو به خبر به په کور کې نه و جوړ شوي. خپلوانو به مې راته ويل:

- زړه دې غواړي موږ ته چرگ پوخ کړې؟

ما به ځواب ورکاوه چې نه بېچاره چرگ! هغه بې گناه دی. نه بايد چې حلال يې کړم.

دوی به فکر کاوه چې زه د نوې زمانې نجلۍ يم ځکه چې په ښار کې پيداشوې يم. په واقعيت کې هغوی نه پوهېدل چې د اسلام آباد او يا آن د پېښور د خلکو په فکر ډېره ساده وم.

موږ به کله د تفريح له پاره غره او يا لاندې سېند ته تلو. په دوبي کې به چې په غرونو کې واورې ويلې کېدې، له هغه ځايه به اوبو له درناوي ډک او چټک حرکت کاوه. هلکانو به د خاورو چينجي په يوه چنگکه کې د کبانو د نيولو له پاره بندول او په يوه اوږده لرگي به يې سيند ته ښکته کول. دا کبان دومره خوندور نه و، لېشکې يا اغزي يې ډېر لرل چې موږ به «چاقو کبان» بلل.

کله به هم نجونې د نېک فال له پاره له وريجو او شربتو ډکو لوښو سره سېند ته تلې. زموږ د خوښې وړ لوبه (واده) و. موږ به په دوو ډلو وېشل کېدو چې هره ډله به يوه کورنۍ وه. وروسته هرې کورنۍ بايد يوه نجلۍ کوژده کړې وای. له همدې امله مو کولای شول د واده يوه مېله جوړه کړو. هرې ډلې به هڅه کوله چې زه يې په ډله کې وم ځکه چې له مېنگورې راغلې وم او ښاري وم. په موږ کې تر ټولو ښايسته نجلۍ «تنضله» وه ما به هڅه کوله چې مقابلې ډلې ته يې ولېږم چې بيا زموږ ناوې شي. د دې منصوعي واده تر ټولو مهمه برخه د گڼې وه. په

یې لرلې ویل یې، کله چې دا لس کلنه شوه پلار یې په یوه واده لرونکي سپین ږيري ویلورله، ځکه چې هغه سپین ږيري یوه پېغله غوښته.

د نجلۍ د ورکېدو یوازینی دلیل واده نه و.

د سیما په نوم یوه پنځه لس کلنه ښایسته نجلۍ په یوه هلک مینه وه. کله به چې د هلک تر څنگ تېرېده د خپلو اوږدو او ښایسته بانو لاندې به یې هلک ته کتل چې نورو نجونو به بخیلې پرې کوله. زموږ په ټولنه کې که چېرې یوه نجلۍ له کوم هلک سره اړیکه ولري د کورنۍ له پاره یې د شرم وړ ده، خو د هلکانو له پاره بیا داسې نه ده. خلکو به ویل چې هغې ځان وواژه خو وروسته خبره شوم چې کورنۍ یې مسمومه کړې وه.

زموږ په فرهنگ کې د «سوري» په نوم یو دود دی چې یوه کورنۍ د دوښمنۍ د ختمولو له پاره خپله لور د هغې کورنۍ ته په بدو کې ورکوي. دا ډول دودونه په رسمي توګه منعه دي خو سره له دې هم ادامه لري. زموږ په کلي کې د ثریا په نوم یوې کونډې له داسې یوه سړي سره واده وکړ چې د هغې هم مېرمن مړه شوې وه او د پخواني خاوند له قبیلې یې و. هېڅوک حق نه لري له یوې کونډې سره د هغې د کورنۍ له اجازې پرته واده وکړي. د ثریا کورنۍ د دې په واده له خبرېدو څخه په غوسه کېږي. د ثریا د خاوند کورنۍ یې وګواښله تر دې چې د دې دوښمنۍ د له منځه وړلو له پاره د سیمې د سپین ږيرو او مشرانو یوه «جرګه» جوړه شوه. د جرګې د پرېکړې له مخې د هغې کورنۍ جزا دا شوه چې خپله ځوانه او ښایسته لور به د دوښمنۍ د له منځه وړلو له پاره د دې بلې کورنۍ یوه کس ته ورکوي. دا کس دومره بې وزله او فقیر و چې د نجلۍ پلار باید د دې واده له پاره خپل ټول عاید لګولی وای.

د یوې نجلۍ برخلیک ولې یوازې د دوو کورنیو د دوښمنۍ د ختمولو له پاره چې نجلۍ هېڅ رول هم نه په کې لري خراب شي.

کله به چې ما پلار ته د دې موضوعاتو له امله شکایت کاوه او پرېشانه کېدم به، راته ویل به یې چې په افغانستان کې د ښځو ژوند له دې هم سخت دی.

به چې ډېرې وېرېدلې وو له سترګو به مو اوبښکې روانې وې، سره له دې چې په پښتو کې د لاسونو او پښو ګوتو ته یوه کلمه کاروي، نو په حقیقت کې موږ شل ګوتې لرلې خو هغه وخت مو دې ټکي هېڅ پام نه کېده.

عمه ګانو به مو د دې له پاره چې حمام ته د ځان مینځلو له پاره لاړې شو. کیسه را ته کوله چې یوه ډېره بد شکله «شیشکه» راځي چې لاسونه به یې په خاورو ککړ وي او ډېر بدبوی به کوي، شیشکه به په هغو ماشومانو پسې راځي چې ځان نه مینځي. هغه به دا ډول ماشومان د موږک په څېر یوه حشره باندې بدل کړي او یا دا چې کېدای شي ویې وژني. په ژمي کې د دې له پاره چې میندې خپل اولادونه د ژمي د واورې له سړو وساتي او بهر ته یې پرې نه ږدي، د زمري او یا پړانګ کیسې به یې ورته کولې. ورته ویل به یې چې زمري او پړانګ به ماشومان د دوی له پلونو څخه چې په واوره یې اېښي پیداکړي.

څنګه به چې لوی شوو نور به موږ ته کلی زړه تنګوونکې ښکارېده. په کلي کې یوازې یوې بډایه کورنۍ ټلويزيون لاره، آن په ټول کلي کې یو کمپیوټر نه و.

د کلي ښځې به چې بهر راوتې مخونه به یې پټ و، دوی له هغو کسانو سره چې خپلوان به یې نه و خبرې نه شواى کولای. ما به د ورځې له موډ سره سمې جامې اغوستې او چې پېغلنوب ته ورسېدم هم مې مخ نه پټاوه.

یوه ورځ مې یو د تره زوی پرېشانه شو او له پلار مې یې وپوښتل:

- ملاله ولې مخ نه پټوي؟

پلار مې ځواب ورکړ.

- هغه زما لور ده. ته د خپل ځان ته پام کوه.

زموږ د کورنۍ ځینو غړو به فکر کاوه چې خلک په ما پسې خبرې کوي او وايي چې موږ د پښتونولۍ قوانین نه پالو.

زه په دې ویاړ کوم چې پښتنه یم خو کله کله فکر کوم چې زموږ قوانین ډېر د پوښتنې وړ موضوعات لري. په ځانګړې توګه هغه قوانین چې په ښځو پورې اړوند دي. د «شهیدې» په نوم یوه مېرمن چې موږ ته یې کار کاوه او درې لوڼې

زه ولې لښتۍ نه په غوږو کوم او پښتانه ولې مننه نه کوي؟

په اووه کلنۍ کې د ټولگي بې جوړې زده کوونکې وم. له هغو شاگردانو سره به مې مرسته کوله چې په درسونو کې به يې ستونزې لرلې. ټولگيوالو به مې هر وخت ويل:

- ملاله يوه نابغه ده.

ما به د درسونو په ټولو برخو لکه بدمينتون، ډرامو، کرکټ، هنري فعاليتونو او آن په سندرو او آواز ويلو کې برخه اخيسته. يوه ورځ د ملکه نور په نوم يوه نجلی نوې زموږ ټولگي ته راغله، د دې د نوم معنی د (رڼا ملکه) ده. ملکې نور غوښتل، بايد دا لومړۍ ښځه وي چې د پوځ قوماندانه شي. مور يې په يوه بل ښوونځي کې مديره وه. دا موضوع غير عادي ښکارېده ځکه چې زموږ د يوې مور هم دنده نه لرله. ملکې په ټولگي کې ډېرې خبرې نه کولې.

ما او نژدې ملگرې مې منيبې به تل له يوې بلې سره سيالي لرله. د منيبې ليک ښکلی او د لوستو وړ و، له همدې امله يې د آزمويڼې غړو ستاينه وکړه. د کال وروستۍ آزمويڼې هم تېرې شوې او ملکه نور ممتاز زده کوونکې شوه. دا خبر مې چې واورېد ډېره پرېشانې شوم. په کور کې به مې ژړل او مور به مې تسلي راکوله.

په همدې ورځو کې مو له هغې کور څخه چې د منيبې دوی په کوڅه کې و کډه وکړه. په نوې سيمه کې مې هېڅ ملگرې نه لرله خو وروسته مې د (سفيني) په نوم له يوې نجلی سره وپېژندل چې له ما لږ وړوکې وه، مور به له يوې بلې سره لوبې کولې.

هغه نجلی نازولې وه، ډېرې نانځکې او يوه صندوقچه گڼې يې لرلې خو بيا به يې هم تل زما څر رنګه پلاستيکي مډال ته چې پلار مې راته اخيستی و، سترگې

زما له پيدايښت مخکې د يوه ملا په مشرۍ د «طالبانو» په نوم يوې ډلې هېواد نيولی و او هلته يې د نجونو ښوونځي سوزولي و. هغوی نارينه اړ کړي و چې خپلې ږيرې پرېږدي او ښځې بايد چې «چادري» په سر کړي. چادري داسې يو شی ده لکه په يوه لويه بوجۍ کې چې روان وي. يوازې د سترگو په ساحه کې د لارې د ليدو له پاره واړه واړه سوري لري. دغه لباس د تودې هوا په وخت کې د يوه تنور په څېر دی. ما خو نه شواى په سر کولای. دوی به ويل چې طالبانو آن ښځې په لوړ غږ له خدا هم منع کړې دي او يا هم ښځې نه پرېږدي چې سپين بوټونه په پښو کړي ځکه چې د دوی په اند سپينو رنګونو يوازې په نارينه و پورې اړه لرله. ښځې به يې د نوکانو د رنګولو له امله وهلې او بندي کولې به يې. کله مې چې پلار دا کيسې راته وکړې ټول بدن مې ولرېد.

ما د (آناکارينا) کتابونه او د (جين اوسټين) ناولونه لوستي و او د پلار په خبرو مې باور لاره چې ويل يې:

- ملاله د يوه آزاد مرغه په څېر ده.

کله به مې چې د افغانستان په ښځو د ظلم کيسې اورېدې په دې به مې وياړ کاوه چې د سوات يم.

ما به هر وخت ويل:

- دلته يوه نجلی کولای شي زده کړه وکړي.

خو طالبان له موږ سره نژدې و.

زما له پاره دره روښنايي او لمر و، نه مې شواى کولای هغه ورېځې چې د غرونو په سرونو راغلې دي ووينم.

پلار به مې هر وخت ويل:

- ملالې زه به ستا د خپلواکۍ ساتنه وکړم... له ارمانونو سره دې اوسه.

واخلي او حال ووايې خو تا نوره هم ادامه وركړه.

هغه وخت چې ځمكې ته مې كتل مور ته مې ورغلم.

هغې وويل:

- ملالې تېروتنه دې كړې. غواړې موږ وشرموې؟ چې دوى ووايي موږ تاته داسې توکي اخیستی نه شو؟

خو ما دروغ وويل:

- دا حقيقت نه لري، ما هغه نه دي راوړي.

خو مور مې پوهېده چې پټ كړي مې دي. خبرې مې پسې اوږدې كړې:

- لومړى سفینې پیل وکړ. هغې زما مبايل چې پلار راته اخیستی و رانه پټ کړ.

مور مې بې حرکتې پاتې وه ويې ويل:

- سفینه له تا وړوکې ده، بايد چې تا هغې ته ور زده کړي وای. ته بايد هغې ته يوه بېلگه وې.

هغه وخت مې له سترگو اوښکې وبهېدې او څو ځله مې له مور څخه بښنه وغوښته.

وروسته مې وويل:

- خير دى هيله كوم پلار ته مه وايه.

ما نشواى زغملی چې پلار زما په اړه ناهیلی شي.

ماته ډېره عجيبه ده چې د پلار او مور له نظره وغورځېږم او يوه نالايقه ورته ښکاره شم.

خو دا مې لومړى ځل نه و. ماشومه چې وم يوه ورځ مې له مور سره بازار ته لاړم.

له يوې گاډۍ مې په پټه لږ بادام واخيستل. هغه ډېر خواږه او خوندور و نو د

ځان مخه مې نيولای نه شواى. مور مې په دې كار ورتلم او د گاډۍ له مالک يې بښنه وغوښته. هغه ډېر غوسه ناک سړى و، هېڅ نه آرام کېده. موږ هغه وخت لږ

پيسې لرلې، مور مې خپل بکس خلاص کړ. د گاډۍ له مالک يې پوښتنه وکړه:

- کېدای شي دا بادام په لس روپۍ راكړي؟

نيولې وې چې هغه زما د لوبو يوازينى سامان و. پلار به هر وخت په خپل مبايل

خبرې كولې، ماهم مينه لرله چې د پلار په څېر مې وم او د ده په څېر په خپل

مبايل کې خبرې وکړم خو يوه ورځ مې مبايل ورک شو.

څو ورځې وروسته مې وليدل چې سفينه هماغه زما د مبايل په څېر په مبايل ساعتېري کوي، ترې ومې پوښتل:

- مبايل دې له کومه کړى؟

ځواب يې راكړ:

- په بازار کې مې اخیستی.

هغه وخت مې فکر کاوه چې کېدای شي رښتيا ووايي، خو بيا مې هم له ځانه

سره فکر کاوه «زما مبايل يې پټ کړى. نو زه هم بايد يو څه وکړم.»

زه به ډېر وخت د دوى کور ته ورتلم او يو ځای به مو درس وايه، نو هر وخت به

چې د دوى په کور کې وم، د دې د لوبو توکي به مې پټول چې ډېرى به يې د آرايش او لوبو سامانونه لکه لښتۍ، لاس بند او نور و.

دا کار ډېر آسانه و. لومړى به د غلا په وخت کې وېرېدم خو دا احساس لنډمهاله

و ډېر ژر په اجباري کار واوښت. نور مې نه شواى کولای د ځان مخنيوى وکړم.

يوه ورځ له ښوونځي وروسته چې ماسپښين کور ته ورسېدم، نو د تل په څېر مې پخلنځي ته مندې کړې، مور ته مې وويل:

- سلام مورې، ډېره وړې يم!

په ټول پخلنځي کې چوپتيا خوره وه.

مور مې په غولي ناسته وه، درمل، شنه څيره، کورکمند او نور يې ميده کول. ښه

بوى يې ټول چاپېريال نيولى و. هغې خپل کار کاوه، سترگې يې ماته نه را

اړولې. ما څه کړي و؟ زه چې ډېره پرېشانه شوم کوټې ته مې لاړم. کله مې چې دروازه خلاصه کړه، هېڅ غلا کړي شيان هلته نه و، حيرانه شوم.

د عمه لور مې رڼا کوټې ته راغله ويې ويل:

- هغوى پوهېدل چې ته غلا کوې. خو انتظار يې کاوه چې له دې کاره لاس

ليکم: «يوازې په اردو خبرې وکړئ» نو له دې امله به ډېر ژر دا ژبه زده کړم.

پلار مې راته ويل لوبو اتلانو هم په ماشومتوب کې ډېرې تېروتنې کړې دي، ده به ماته دا ډول تسلي راکوله.

ويل يې چې مهاتما گاندي ويلي: «خپلواکي به ارزښت ونه لري خو دا چې خپلواکه و او کله هم تېروتنه وکړو.»

په ښوونځي کې مې د «محمد علي جناح» په اړه کيسې لوستې وې. هغه به په کراچۍ کې د سرکونو د چراغونو رڼا ته درس وايه، ځکه چې په کور کې يې هېڅ رڼا نه لرله. ده به نورو هلکانو ته ويل، په خاورو او دوږو کې د تېله کولو په ځای کرکټ وکړئ ځکه چې جامې به مو نه چټلېږي.

پلار مې د ابراهام لينکلن د ليک يوه بېلگه د يوه ښوونکي زوی ته ورکړې وه چې پښتو يې کړي، بيا يې هغه قاب کړه او له دفتر بهر يې په دېوال وځړوله. ډېره ښکلې او له مفهومه ډکه ليکنه وه.

«که کولای شئ زوی ته مې په ژوند کې د کتاب اغېزمن رول ورزده کړئ. او همدا راز د هغې په واک کې ډېر وخت ورکړئ څو په آسمان کې الوتونکو ته د الوتلو په وخت کې، مچيو او د غره د يوې شنې لمنې د گلونو په اړه فکر وکړي. هغې ته ور زده کړئ له دې څخه چې په چل سره بريالی شي ښه ده چې ماتې وخوري.»

زه فکر کوم چې هر انسان په خپل ژوند کې لږ تر لږه يو ځل تېروتنه کړي. مهمه دا ده چې له خپلې تېروتنې څه زده کړو. له همدې امله زه د پښتونولۍ په ځينو قوانينو نه پوهېږم. د همدې قوانينو په بنسټ هيله رانه کېږي چې د نورو د ناسم چلند په وړاندې کينه کښه شم او غچ واخلم، خو دا غچ اخيسته به څه ډول پای ومومي؟ که يو کس د يوې کورنۍ د يوه کس له خوا تپي يا ووژل شي، غچ يې بايد به زور واخيستل شي څو دا شرم پاک کړي. دا غچ د وژونکي د کورنۍ د يوه کس په وژلو سره اخيستل کېږي. وروسته بايد چې هغه کورنۍ بيا غچ واخلي او يو کس ووژني چې دا وژنه په ځلونو تکرارېږي او هېڅ کله به هم پای ته ونه

هغه ځواب ورکړ.

نه دا بادام ډېر قېمته دي.

مور مې ډېره پرېشانه شوې وه، پلار ته يې کيسه وکړه. هغه سمدلاسه لاړ، له هغه کس يې ټول بادام واخيستل، وروسته يې هغه د شيشې په يوه لوبښي کې کېښودل.

ماته يې وويل:

- بادام ښه دي. که له ویده کېدو مخکې شيدې او بادام خورې، ډېره گټه درته کوي.

زه پوهېدم چې پلار دومره پيسې نه لرلې خو په شيشه کې بادامو زما گناه را په يادوله. له ځان سره مې پرېکړه وکړه چې نور به هېڅ کله هم داسې کار نه کوم. خو اوس مې بيا داسې کار وکړ. مور مې اړه کړم چې له سفینې او کورنۍ يې بښنه وغواړم. دا کار ډېر سخت و. سفینې مې د مېايل په اړه څه ونه ويل چې دا عدالت نه و، خو ما هم د دې موضوع د يادولو له پاره هېڅ هم ونه ويل.

سره له دې چې خپه وم خو له دې وروسته مې له دې درد او رنځ نه خلاصه شوې وم. له هغې ورځې وروسته مې هېڅ کله هم دروغ ونه ويل او غلامې ونه کړه. آن په هغو پيسو مې چې پلار به کور کې د سودا اخيستو له پاره پرېښودې کار نه لاره. همدارنگه مې نور گڼې هم نه اچولې ځکه چې له ځان سره مې ويل: «نو دا بې لگښته توکي څه دي چې ما په اندېښنه کې اچوي؟ ولې مې خپل شخصيت د څو ټوټو بې ارزښته فلزو له پاره تر پوښتنې لاندې راولم؟»

په ټولو لمونځونو کې به مې له خدايه بښنه غوښتنه.

پلار او مور به مې له يو بل نه هېڅ موضوع نه پتوله، نو له همدې امله مې پلار ژر زما د پرېشانۍ په لامل پوه شو. ما نه شواى کولای چې د هغه په سترگو کې ووینم چې زما په اړه مې څومره ناهيلی کړی. تل به مې زړه غوښتل چې هغه وياړ را باندې وکړي، لکه يوه ورځ چې زموږ د ښوونځي د وړکتون ښوونکې مېرمن الفت ورته وويل، زه د اردو ژبې د درس په پيل کې ټولگيوالو ته په توره تخته

پيل شوه، په غالب گومان سره کېدای شي د يوې ډېرې بې ارزښته موضوع له امله وي ځکه چې موږ تند خوږه يو. لومړی يو ورور له يوې خوا او تره به له بلې خوا تر يرغل لاندې ونيول شي، وروسته بيا بل لوری خپل غچ اخلي. دا ځل به دا دوښمني د ډېرو کسانو ژوند واخلي.

زموږ خلک وايي چې دا يوه وړ روحیه ده او د نورو سيمو په کچه د پښتنو په سيمو کې د جرمنو کچه لږ ده. خو زما په نظر که څوک ستاسې ورور او يا د کورنۍ بل کس ووژني نه بايد چې هغه او يا يې له کورنۍ کوم بل کس ووژني. په بدل کې بايد هغوی پوه کړي چې له تاوتریخوالي لاس واخلي. زه له «خان عبدالغفار خان» څخه الهام اخلم چې ځينې خلک يې «سرحدي گاندي» بولي، هغه زموږ په فرهنگ کې له تاوتریخوالي د مخنيوي فلسفه دود کړه.

دغه موضوع د غلا په څېر ده. ځينې خلک زما په څېر نيول کېږي او بيا ژمنه کوي چې بيا دا کار نه تکراروي. خو نور کسان وايي:

- دا مهمه نه ده. يوازې يو کوچنی شی دی.

خو دويم او درېيم ځل بيا لوی شی هم غلا کوي. زموږ په هېواد کې ډېری سياست پوهان د غلا په اړه فکر نه کوي. هغوی بډای دي سره له دې چې زموږ هېواد بې وزله دی، له همدې امله هغوی هر وخت ملت چور کوي. ډېری دا ډول خلک ماليه نه ورکوي چې دا د دوی وړه غلا ده. دوی همدا راز له بانگونو پور اخلي چې بيا يې هېڅ کله هم نه ورکوي. له شرکتونو، ملگرو او دولتي قراردادونو ډېرې پیسې ترلاسه کوي. له دوی څخه ډېر يې په لندن کې د لوږ بيه ودانيو مالکان دي.

هغوی څه ډول خپل وجدان تر پښو لاندې کوي. په داسې حال کې چې ملت مو وړی دی يا له برېښنا پرته په تياره کې ژوند کوي يا يې هم ماشومان نه شي کولای ښوونځي ته لاړ شي يوازې د دې له پاره چې د خپل بې وزله مور او پلار له پاره کار وکړي.

پلار مې وايي پاکستان د داسې سياستوالو لاسونو ته لوېدلی چې يوازې د پیسو

رسېږي. غچ ته وخت نه ټاکل کېږي وايي:

«پښتانه له شلو کلونو وروسته او يا هم له دې ژر غچ اخلي.» زموږ فرهنگ ډېر پندونه لري. چې يو يې دا دی: «د پښتو ډېره هېڅ کله په اوبو کې نه ورستېږي.» دا په دې معنی ده چې پښتانه هېڅ کله هم نه څه هېروي او نه يې ښيي. له همدې امله ده چې موږ ډېر لږ مننه کوو، ځکه باور لرو چې پښتون يو ښه کار هېڅ کله هم نه هېروي او ژر يې بدل ورکوي، پوره لکه د يوه ناسم عمل بدل اخيستل. د مينې او محبت ځواب به يوازې مينه او محبت وي په داسې کلمو لکه (مننه کوم، آباد اوسې) به يې جبران نه کړي.

د پښتنو ډېری کورنۍ په لويو ودانيو کې چې په کونجونو کې يې د څار برجونه هم جوړ کړي ژوند کوي څو خپل دوښمنان تعقيت کړای شي. ډېری کسان د همدې ډول دوښمنیو په بدل کې قرباني شول. له دې ډلې يو هم (شېر زمان) زما د پلار ټولگيوال و چې له پلاره يې ډېرې نومرې اخيستې. نيکه او تره به مې تل پلار په غوسه کاوه او يو مخ به يې ورته ويل:

- شېر زمان له تا لايق دی.

له همدې امله يې يو ځل هيله کړې وه چې درېغی له غرونو څخه ډېرې پرې را ورغړي. خو شېر زمان پوهنتون ته نه لاړ او د کلي په درملتون کې به يې د خلکو نسخې کتلې. کورنۍ يې د يوې وړې ټوټې ځنگلي ځمکې له امله د خپل تره له زامنو سره اختلاف پيدا کړ او په جگړه بوخت شول. يوه ورځ چې شېر زمان او دوه وروڼه يې په لاره و د خپل تره او څو نورو کسانو له خوا ووېشتل شول.

پلار به په سيمه کې د يوه درانه کس په توگه په ټولنه کې تل د دوښمنۍ د له منځه وړلو له پاره راغوښتل کېده. پلار مې په «غچ» باور نه لاره، هڅه يې کوله چې خلکو ته يې روښانه کړي چې د تاوتریخوالي اوږدول به هېڅ خواته هم گټه ونه کړي، نو ښه به وي چې خپل ژوند ته په آرامۍ سره ادامه ورکړي. دوی زموږ په کلي کې د دوو کورنيو د دښمنۍ په له منځه وړلو بريالي نه شول. د دوی دوښمني دومره پخوانۍ وه، چې هېچا هم دا نه يادوله چې دا دوښمني څه ډول

نجات پيدا كړ او هلته وويستل شو.

مشرف زموږ څلورم نظامي حاكم و، د نورو زورواكو په څېر ده هم په تلويزيون كې ملت ته په خطاب كې وويل:

- زما گرانو وطنوالو!

د شريف له بد ويلو او نيوكو سره يې خپلې خبرې اوږدې كړې وې ويل چې د هغه په حكومت كې پاکستان خپل عزت او احترام له لاسه ورکړی و. ژمنه يې وکړه چې فساد به له منځه وړي او هغه جنايت کاران به چې ملي پانگه چور کوي ونيسي. هغه قول ورکړ چې خپله به هم ماليه ورکوي. زياته يې کړه چې د لنډ مهال له پاره به په هېواد واکمني وکړي خو هېچا يې هم په خبرو باور ونه کړ. جنرال ضياء هم خلکو ته قول ورکړی و چې يوازې نوي ورځې به واکمن وي خو له يوولسو کلونو ډېر حكومت يې وکړ تر دې چې په يوه هوايي پېښه كې ووژل شو.

پلار مې راته وويل چې دا هماغه پخوانۍ كيسه ده په واقعيت كې حقيقت همدا و. مشرف قول ورکړ چې پخوانی فيوډال نظام به ختموي چې له مخې يې ټول هېواد د څو کورنيو په لاس کې و، ويل يې چې په سياسي چارو کې به ځوانانو ته برخه ورکړي. په حقيقت کې د ده دولت هم له هماغو پخوانيو څېرو ډک و. د ده په واکمنۍ کې يو ځل بيا هېواد په يوه نړيوال تور پسه بدل شو. امريکايانو يو کال مخکې زموږ د هستوي آزمويو د ترسره کولو له پاره مرستې ځنډولې وې خو اوس يې لږ او ډېر زموږ ټول هېواد تحریم کړ.

د داسې تاريخ له لرلو سره فکر کوی شئ چې ولې د دې سيمې ډېرو خلکو هيله لرله چې سوات دې د پاکستان برخه نه وي. سره له دې چې هر کال به د سوات د اداره کولو لپاره د پاکستان حکومت د دولت يو استازی را لېږه. بشپړ هماغه ډول کار چې انگرېزانو به د استعمار په وخت کې کاوه. زما په نظر به دغه دولتي مامورين زموږ ايالت ته د دې له پاره راتلل چې بډايه شي او بيا به بېرته خپل کور ته تلل. هغوی د سوات له پرمختگ سره هېڅ مينه نه لرله.

پيداکولو له پاره فکر کوي. دوی تل خوښوي چې له سيمې لرې وي او په خپله کوټه کې کېږي، هلته دوی د کوټې پردې کشوي او له خوندورو خوړو خوند اخلي. په داسې حال کې چې خلک د اقتصادي ستونزو تر فشار لاندې دي.

زه د ولسواکۍ په دوره کې وزېږېدم چې هغه وخت بې نظير بوتو او نواز شريف يو د بل ځای ناستي شول، د دوی هېڅ يوه دولت هم خپله کاري دوره پوره نه کړه، هر وخت به يې يو بل په فساد او خرابو کارونو تورن کاوه.

زما له زېږېدو دوه کاله وروسته جنرالانو يو ځل بيا واک تر لاسه کړ. په هغې دوره کې نواز شريف لومړی وزير و چې د خپل پوځ په قوماندانۍ سره يې جنرال پروېز مشرف بې واکه شو.

په هغې وخت کې جنرال مشرف د پاکستان په يوه ملي الوتکه کې له (سريلانکا) څخه راتلو. نواز شريف چې د مشرف له غبرگون څخه ډېر په غوسه و نو په پاکستان کې يې د ده د راوړونکې الوتکې د ښکته کېدو مخه ونيوله. د کراچۍ هوايي ډگر ته يې امر وکړ چې د ښکته کېدو څراغونه مړه کړي او د الوتکې د کېناستو ځای ته د اور ښودنې ماشينونه راوړي ترڅو د الوتکې کېناستو ته ځای پاتې نه شي. سره له دې چې الوتکې ۲۰۰ نور مسافر هم لېږدول او په بل هېواد کې يې هم د سون توکي نه لرل. په تلويزيون کې د مشرف له کودتا يو ساعت وروسته ټانگونه کوڅو ته ووتل، سرتېري، خبريالان او هوايي ډگرونه يې په واک کې ونيول. سيمه ييز قوماندان جنرال افتخار د کراچۍ هوايي ډگر د ساتنې ډله تر يرغل لاندې ونيوه چې د مشرف د الوتکې ښکته کېدو ته لاره برابره کړي.

هغه وخت مشرف واکمن شو او شريف يې د «اټک کلا» په بنديخانه کې بندي کړ. ډېرو خلکو شيريني ووپشله او خوشالي يې وکړه ځکه چې شريف په خلکو کې محبوبيت نه لاره. کله مې چې پلار خبرونه واورېدل له سترگو يې اوښکې وبهېدې. هغه فکر کاوه چې په نظامي زورواکي سره زموږ کار جوړ دی. شريف چې په خيانت تورن و د ملگرو په همکارۍ يې د سعودي په شاهي کورنۍ کې

اجازه رانه کړي.

زما به زړه نه غوښتل چې پلار او مور زما په اړه ناهيلي شي له همدې امله مې له ټولو سره مرسته کوله. يوه ورځ مې يوې گاوندۍ رانه هيله وکړه چې له بازاره يو څه غنم ورته راوړم. په لاره کې يوه هلک په بايسکل ووهلم، کين ولى مې دومره خوږ شو چې له سترگو مې اوښکې روانې شوې. سره له دې مې هم يو څه غنم واخيستل او گاوندۍ ته مې يوړل. وروسته خپل کور ته راغلم.

له دې پېښې څه وخت وروسته پوه شوم چې ځان ته څه ډول بايد پام وي. ټاکل شوې وه چې په ښوونځي کې د خبرو او وينا کولو يوه عمومي سيالي ترسره شي. ما او منيبې غوښتل گډون په کې وکړو، هغه وخت مې د پلار کيسه په زړه شوه چې بابا يې څه ډول حيران کړی و ما هم د همداسې کار هيله لرله.

کله مو چې موضوع تر لاسه کړه، زه ډېره حيرانه او ډېره خوشاله وم.

موضوع داسې وه:

«رښتيا ويل تر ټولو ښه سياست دی»

تمرين داسې و چې سهار به په لوړ آواز او په ډله ييزه توگه څو شعرونه وايو، له موږ يوې مشرې نجلۍ فاطمې هم په دې سيالۍ کې گډون وکړ چې يوه ښه وينا کوونکې وه. هغه ښکلې وه او د ژوند په اړه يې خبرې کولې. هغې کولای شول په خپل د نفس باور لرلو په مټ د سلگونو خلکو په مخکې خبرې وکړي او هغوی به هم په ښه ډول ورته غوږ و. ما او منيبې هيله لرله چې د هغې په څېر شو.

زموږ په فرهنگ کې د خبرو متن هر وخت د پلارونو، ترونو او يا هم ښوونکو له خوا ليکل کېږي چې ډېری وخت په انگليسي او يا اردو ژبه وي او زموږ په خپله سيمه ييزه پښتو ژبه نه ليکل کېږي. ما فکر کاوه چې که په انگليسي خبرې وکړم هوبنياره به معلومه شم خو سخته تېروتلې وم. دا چې په کومه ژبه خبرې وکړو مهمه نه ده، مهمه دا ده چې څه وايو او کومې کلمې کاروو.

د منيبې د خبرو متن د دې مشر ورور ليکلی و. هغې د علامه اقبال ښکلي شعرونه ويل. پلار مې ما ته د خبرو متن وليکه. د متن يوه برخه دا ډول وه: «که

غوږه مالي زموږ د خلکو عادت گرځېدلی، دوی په والي ښوکه نه کوي. که څوک والي وځوړوي، کېدای شي ټوله کورنۍ يې له سوات څخه وشړل شي. نو له همدې امله کله به چې له پاکستان نه حکومتي مامور راغی هغه به نوی رييس و او هېچا به د پوښتنې حق نه لاره. سپين ږيري او مشران به په پخواني والي پسې خپه و، په زړه تنگی به يې ويل:

- غرونه تر اوسه هم له ونو ډک و. په هغې دوران کې مو په هرو پنځو كيلومترو کې يو ښوونځی لاره او والي به خپله د خلکو د ستونزې د اوازي او پوښتنې له پاره راته.

د سفینې له پېښې وروسته مې له ځانه سره ژمنه وکړه چې له دې وروسته به له هېڅ ملگرې سره بد چلند نه کوم. پلار مې تل وايي چې بايد له ملگرو سره سم چلند وشي. پلار مې پوهنتون ته د تلو په وخت کې هېڅ پيسې نه لرلې چې خواږه او يا کتاب پرې واخلي، خو هغه وخت يې ډېرو ملگرو مرسته ورسره کړې وه چې ده يې هم هېڅ کله مرستې هېرې نه کړې.

زه درې نژدې خورلنې لرم: سفينه چې زموږ په سيمه کې ده، سنبل په کلي او منيبه په ښوونځي کې.

هغه وخت چې له منيبې سره مې په يوه سيمه کې ژوند کاوه، هغه په لومړني ښوونځي کې زما تر ټولو ښه ملگرې شوې وه. هغې ته مې قناعت ورکړی و چې زموږ ښوونځي ته راشي. هغه هوبنياره نجلۍ ده سره له دې چې کله به مو د يوې بلې په سر، سر اېښوده په ځانگړې توگه هغه وخت چې د ښوونځي د لوبو ځای ته تلو. هغه په يوه لويه کورنۍ کې زېږېدلې ده، درې خويندې او څلور وروڼه لري. زه ورته د مشرې خور په سترگه گورم سره له دې چې له ما شپږ مياشتې وړه ده. موږ له يوې بلې هېڅ راز نه پټوو او همدا راز د يوې بلې راز نورو ته نه وايو. د هغې زړه نه غواړي چې زه له نورو نجونو سره خبرې وکړم هغه وايي، موږ بايد د بد اخلاقه کسانو چلند ته فکر وي دا هر وخت وايي:

- زه څلور وروڼه لرم، که يوه وړه تېروتنه هم وکړم، هغوی به بيا ښوونځي ته د تلو

د کثافاتو غر او ماشومان

کله چې د خوشال ښوونځي د زده کوونکو شمېر ډېر شو، موږ دویم ځلي ښوونځی بل ځای ته یووړ او یو ټلويزيون مو هم واخيست. په ټلويزيون کې مې د خوښې پروگرام «شاکا لاکا بوم بوم»⁽ⁱ⁾ و او د هندي ټلويزيون د ماشومانو یوه خپرونه «سانجو» وه چې یو جادويي پنسل یې لاره. هغه به چې هر څه نقاشي کول، واقعي کېدل به. که به یې کومه سبزي یا پولیس رسامي کړ، سمدلاسه به راڅرګند شو. کله به یې مار رسم کړ چې بېرته به یې پاک کړ ورک به شو. هغې به د خپل پنسل په واسطه له خلکو سره مرسته کوله او آن چې خپله کورنۍ یې له تباه کوونکو وژغورله او ما به په دنیا کې تر هر څه ډېر د هغې پنسل د لرلو هیله کوله.

د شپې په وخت به مې دعا کوله: «خدایه، ماته د سانجو پنسل راکړه، هېچا ته هم نه وایم. یوازې هغه زما په الماری کې راته کېږده. په هغې پنسل به ټول خلک خوشاله کړم.»

همدا چې دعا به مې خلاصه کړه، لږم الماری به مې وکتله. خو هلته مې هېڅ وخت هم پنسل ونه لید. که مې پنسل تر لاسه کړی وای، پوهېدم چې لومړی به مې کوم کار پرې کاوه. زموږ د نوي کور په سرک یوه تشه نومره ځمکه وه چې خلکو به هلته خپلې ځځلې «کثافات» اچول. په سوات کې د خځلو ټولولو کومه اداره نه شته چې هغه ځای ډېر ژر د خځلو په یوه لویه غونډۍ بدل شو. زه به هېڅکله هم هغې ځای ته نژدې نه ورتلم ځکه چې هلته به ډېر بد بوی لګېده. کله به مو څو موږکان چې یوه خوا بله خوا به گرځېدل او کنیاخان چې زموږ په سر به گرځېدل، لیدل.

غواړئ په ناسمه لاره ښه کار ترسره کړئ، نو ناسم کار مو کړی. له بلې خوا، که په سمه لاره ناسم کار ترسره کړئ بیا مو هم ناسم کار کړی. د لېنکلن په یوه جمله یې دا متن پای ته رسولی و: «که ماتې وخورئ تر هغې ډېره خوښوونکې ده چې په چل او فريب سره بريالي شئ.»

د سیالۍ په ورځ یوازې نهه یا لس کسان حاضر و. منیبې په ښه ډول خبرې وکړې، هغه ډېره آرامه وه، خبرو یې ډېر د شاعري او ښه احساس رنگ او بوی لاره، سره له دې چې زما خبرو خلکو ته ښه پیغام ورکاوه. له خبرو کولو مخکې ډېره غوسه وم له وېرې سر تر پښو رېږدېدم. نیکه مې هم نندارې ته راغلی و پوهېدم چې د هغه زړه زما بریا غواړي، همدې موضوع ډېره غوسه کولم.

هغه وخت را یاد شول چې پلار مې ویل له خبرو کولو مخکې باید اوږده ساه وباسو، وروسته مې فکر شو چې ټولو سترګې ماته نیولې دي نو په بیره او مینه مې پیل وکړ. په پای کې مې د لېنکلن جمله وویل پلار ته مې پام شو چې په موسکا یې راته کتل.

په پای کې کله یې چې پایلې اعلان کړې، منیبې سیالې ګټلې وه او زه دویمه وم. خو مهمه نه وه. لېنکلین همدا راز په لیک کې د ښوونکي زوی ته لیکلي و: «هغې ته ووايست کله چې ماته وځوري خپل وقار څه ډول وساتي او له هغې پند واخلي.»

زه هر وخت په ټولګي کې لومړۍ نومره کېدم. خو څه وخت وروسته پوه شوم چې که درې او یا څلور ځله بریالی شې نو له هغې وروسته به بریا له هڅې او کوشش پرته ترلاسه نه کړې او همدارنګه کله هم دا ښه وي چې په ځان تکیه ولرئ. له هغې وروسته به مې د خبرو له پاره خپله متن لیکه او د اداء کولو طریقه مې یې هم بدله کړه، د دې په ځای کې د پانې له مخې وویل شي ټولې کلمې به مې له زړه کولې.

⁽ⁱ⁾ Shaka Laka Boom Boom

کوله، کله کله به پلار په غوسه کېده، پلار به د غرمۍ په وخت کې کور ته راتلو او چيغې به يې وهلې:

- تورپېکۍ زه راغلم!

خو مور به بهر وه او ډوډۍ به يې نه وه ورته تياره کړې. مور به يا د خپل کار له پاره روغتون ته تلل او يا به يې له کومې بلې کورنۍ سره مرسته کوله. کله کله به د «چينې بازار» ته د کاليو د اخيستو له پاره هم تلل.

په هره سيمه کې به مو چې کور ونيو، مور به کور له مېلمنو ډک کړی و. ما مې خپله کوټه د خپل ماما له لور انيسې سره چې د ښوونځي د زده کړې له پاره له کلي راغلې وه او شهناز چې يو وخت يې مور سلطاني زموږ په کور کې کار کاوه شريکه کړې وه. شهناز او خور يې د خپل پلار له مړينې وروسته خخلې ټولولې ځکه چې ډېر بې وزله و. يو ورور يې عصبي ناروغي لرله او هر وخت به يې عجيبه کارونه کول، د بېلگې په توگه د دوی کالي به يې سوزول او هغه برقي پکه چې موږ ورکړې وه پلورلې وه. سلطانه هم ډېره ژر غوسه کېده له همدې امله مې مور نه غوښتل هغه زموږ په کور کې کار وکړي. خو پلار مې د دوی د مرستې له پاره شهناز او ورور يې ښوونځي ته را وستل. شهناز هېڅ کله هم ښوونځي ته نه وه تللې. سره له دې چې هغه له مانه دوه کاله مشره وه خو بيا هم له ما دوه ټولگي ټيټه شامله شوه. له دې وروسته يې له موږ سره ژوند کاوه او ما کولای شول مرسته ورسره وکړم.

همدا راز نوريه د «خاور» لور چې له مور سره به يې د مينځلو او کور په پاکولو کې مرسته کوله، آليشپه د خالدي لور وه. خالدي به له مور سره په پخلي کې مرسته کوله او زموږ په کور کې يې ژوند کاوه. خالده په يوه بوډا پلورل شوې وه چې هر وخت به يې وهله او ډوله چې په پای کې خالده له خپلو دريو لورانو سره د خپل خاوند له کوره تښتي. خپلې کورنۍ يې هم کور ته پرې نه ښوده ځکه د دې ځای خلک هغه ښځه چې د خاوند له کوره وتښتي خپل شرم بولي. لورانو يې هم يو څه وخت خخلې ټولولې څو د خپل ورځني ژوند لگښتونه پوره کړي. د

يوه ورځ چې وروڼه مې په کور کې نه و، مور مې رانه وغوښتل د کچالو پوستکي او څه نورې خخلې وباسم. ما مې پوزه پټه کړې وه د خخلو ډېران ته ورنژدې شوم، مچان مې له ځان څخه شړل، ځمکې ته مې پام کاوه چې بوټونه مې چټل نه شي. کله مې چې غوښتل خخلې په ډېران وغورځوم، هلته مې يو خوځېدونکی شی وليد، له وېرې سمدلاسه پورته شوم. زما په عمر يوه نجلۍ وه. گډوډ وېښتان يې و، مخ يې هم ټول زخم زخم و. زما له نظره هغې چټلې ښځې (شيشکې) ته ورته وه چې موږ ته به يې د دې له پاره کيسه کوله چې حمام ته لاړ شو او ځان ومينځو.

له نجلۍ سره يوه لويه بوجۍ وه چې د خخلو توکي به يې په کې بېلول. کوتي او د بټريو سرونه يوې خواته او کاغذونه به يې بلې خواته اېښودل. لږ ترې لرې څو هلکان و چې د مقناطيس په واسطه يې چې په يوه طناب يې ورته تړلی و اوسپنې راټولولې. زړه مې غوښتل له هلکانو سره خبرې وکړم خو ډېره وېرېدلې وم.

د هغې ورځې په مازيگر کله چې پلار له ښوونځي کور ته راغی، د هغې هلکانو په اړه مې چې خخلې يې ټولولې خبرې ورسره وکړې، هيله مې ترې وکړه چې هلته راسره لاړ شي او هغوی له نژدې وويني. پلار مې هڅه وکړه خبرې ورسره وکړي خو هغوی وتښتېدل. پلار مې کيسه راته وکړه چې دا هلکان خخلې ټولوي او بيا يې په ځينو پلورنځيو په ډېره ارزانه بيه پلوري چې هغه پلورنځی بيا له دې ډېره گټه اخلي. کله چې بېرته راتلو پلار ته مې پام شو چې ژړل يې.

هغه وخت مې له پلاره هيله وکړه:

- پلاره، هغوی وړيا په ښوونځي کې شامل کړه.

پلار مې وخنډل. ما او مور مې تر دې وړاندې هم دې ته اړ کړی و چې يوه اندازه نجونې په وړيا توگه په ښوونځي کې شاملې کړي.

سره له دې چې مور مې زده کړې نه لرلې، خو د عمل ښځه وه په داسې حال کې چې پلار به مې ډېرې خبرې کولې. دې به هر وخت له خلکو سره مرسته

دا چې په کور کې مو کسان ډېر و، په زحمت به مو درس وایه. دا چې خپله کوټه مې لرله ډېره خوشاله وم، د کوټې له پاره مې پلار یو روک لرونکی مېز هم اخیستی و چې کار پرې وکړای شم. خو اوس مې په کوټه کې دوې نورې نجونې هم وې او ما ډېر ځای غوښت. بیا هم زه پوهېدم چې موږ ډېر نېک بخته یو، په خپل دې فکر به مې چې باید کوټه کې مې بل څوک نه وي د گناه احساس کاوه. هغه وخت مې بیا د خڅلو ټولوونکو ماشومانو په اړه فکر وکړ. د هغې نجلۍ فکر مې بیا ذهن ته لاره وکړه، له پلاره مې هیله وکړه چې هغوی هم ښوونځي ته را ولي.

پلار هڅه کوله پوه مې کړي، هغه هلکان خپلې کورنۍ ته ډوډۍ برابرې، نو که چېرې په ښوونځي کې په وړیا توگه هم شامل شي، کورنۍ به یې له لوړې مړې شي. پلار زیاته کړه چې د آزادي خان په نوم یې له یوه بډای غوښتي چې د یوه بروشور په برابرولو سره له دې هلکانو سره مرسته وکړي. په بروشور کې یې ولیکل: «آیا دغه هلکان د زده کړې حق نه لري؟»

پلار مې دا بروشور په زرگونو گڼې چاپ کړ بیا یې په سیمه ییزو ټولنو او ښار کې توزیع کړ.

له هغې وروسته مې پلار په سوات کې په یوه پېژندل شوې خېره بدل شو. سره له دې چې هغه یو خان او بډای نه و خو بیا یې هم خلکو پیروي کړله. دوی پوهېدل چې پلار مې په سیمینارونو او ورکشاپونو کې هر وخت مهمې خبرې وړاندې کوي او بله دا چې په دولتي مامورینو او آن پوځ به یې چې د هېواد اداره یې په لاس کې وه نیوکه کوله او له دوی به یې هېڅ وېره هم نه لرله. پوځ هم دی په ښه توگه پېژانده، د پلار ملگرو به ویل چې د سیمې قوماندان به دی په ښکاره توگه «خراب کار» باله. پلار نه پوهېده چې له دې نوم څخه د قوماندانۍ مطلب څه دی خو زموږ په هېواد کې چې پوځ ډېر واک لري ښه نښه نه ده.

هغه له خیالي ښوونځیو ډېر نفرت کاوه. قدرت او نفوذ لرونکو کسانو به په لرې پرتو سیمو کې د ښوونځي د جوړولو له پاره له دولت څخه پیسې اخیستې خو په

دوی د ژوند کیسې تر هغې ناولونو چې ما به لوستل ډېرې وېروونکې وې. ښوونځی ډېر پراخه شوی و، درې ودانۍ یې لرلې. اصلي ودانۍ یې په لنډي کڅ کې وه چې لومړنۍ ښوونځی و، د نجونو یو منځنی ښوونځی په یحی کوڅه کې و او د بودا له پالنځي سره نژدې د هلکانو د یو لوی انگر لرونکی منځنی ښوونځی چې تل به له سرو گلونو ډک و، پروت و.

په ټولیزه توگه زموږ په ښوونځیو کې ۸۰۰ زده کوونکو زده کړه کوله، سره له دې چې ښوونځي مو دومره ډېره گټه نه لرله خو بیا هم پلار ۱۰۰ کسان وړیا په کې شامل کړي و. د دې کسانو له ډلې یو هم د شرافت علي زوی و چې شرافت علي د پلار د پوهنتون په دوره کې مرسته ورسره کړې وه. شرافت علي او پلار مې د کلي د اوسېدو په وخت کې له یو بل سره کلکه ملگري لرله. شرافت د برېښنا په شرکت کې کار کاوه هر وخت به یې چې وس کېده پلار ته به یې یو څه روپی ورکړې. پلار مې له دې امله چې وکولای شي د شرافت علي مینه او مهرباني جبران کړي خوشاله و.

زموږ په ټولگي کې د کوثر په نوم یوه نجلۍ وه چې پلار یې د گلدوزۍ کار کاوه، هغه کسب چې زموږ په سیمه کې دود دی. کله به چې زموږ د ښوونځي زده کوونکي غرونو ته د سیل له پاره تلل، پوهېدم به چې دا د تلو لگښت نه شي ورکوی نو له همدې امله به مې د دې خرڅه له خپل جېبه ورکوله.

ښوونځي ته د ډېرو بې وزلو کسانو نه راوستل یوازې له دې امله نه و چې پلار به یې میاشتنۍ فیس له لاسه ورکړي. بلکې ځینو بډایه کورنیو به هغه بې وزله هلکان چې د دوی په کورونو کې به یې د پاکۍ کارونه کول ولیدل چې د دوی له اولادونو سره په یوه ټولگي کې ناست دي نو دوی به دا کار د ځان له پاره شرم باله خپل اولادونه به یې زموږ له ښوونځي څخه ویستل. موږ به مې ویل د دې بې وزله هلکانو له پاره د درس زده کول چې کافي خواږه نه لري سخت دي. له همدې امله به له دې ډلې ځینې د سهار چای د څښلو له پاره زموږ کور ته راتلل. پلار به مې له ټوکو ویل چې زموږ کور په یوه مېلمستون بدل شوی.

پلار يو وراره به مې ورسره تلو. کله به مې چې پلار په کور کې و، د لمر لوېدو په وخت به يې له ملگرو سره په بام کېناست او د سياست په اړه به يې بحث کاوه. په هغې ورځو کې به يې يوازې يوه موضوع تر خبرو لاندې نيوله چې هغه د سپټمبر يوولسمه وه. دغې پېښې کېدای شواى ټوله نړۍ بدله کړې واى خو موږ د هر څه په مرکز کې واقع کېدو. کله چې په نړيوال سوداگريز مرکز يرغل وشو، د القاعدې مشر اسامه بن لادن په کندهار کې اوسېده. امريکايانو يې د نيولو له پاره افغانستان ته په زرگونو سرتېري لېږلي و خو د طالبانو نظام چې د اسامه ملاتړ يې کاوه را وغورځوي.

تر دې مهاله موږ هم په پاکستان کې تر يوه زورواکي حکومت لاندې و، خو امريکا د ۱۹۸۰ م کال په څېر چې په افغانستان کې يې له روسانو سره د جگړې له پاره موږ ته اړتيا لرله، دويم ځلي بيا موږ ته اړه شوه. په بشپړه توگه هغه ډول چې د روسانو له خوا په افغانستان د يرغل په ترڅ کې يې ضياء را وپرځاوه. د سپټمبر پېښې هم د جنرال مشرف نړيوالې منفورې څېرې ته بدلون ورکړ. ناڅاپه د جورج بوش له خوا سپينې ماڼۍ او د توني بلېر له خوا هم ډاونېنگ سټرېټ ته وغوښتل شو. له دې سره يوه لويه ستونزه هم شته وه. په حقيقت کې زموږ اطلاعاتي سازمان (آى اېس آى) طالبان رامنځ ته کړي و. د دې سازمان ډېرو غړو له طالبانو سره نژدې اړيکې لرلې او له کلونو يې هغوى پېژندل. آن دا چې له هغوى سره يې عقیده هم يو ډول وه. د آى اېس آى مشر کرنل امام به د مبالغې په توگه ويل چې نوي زره ۹۰۰۰۰ مبارزو طالبانو ته يې زده کړې ورکړې دي. له همدې امله د طالبانو د رژيم په وخت کې په هرات کې د پاکستان عمومي کونسل شو.

موږ د طالبانو پلوي نه کوله، ځکه اورېدل مو چې دوى د نجونو ښوونځي ړنگ کړي او د بودا ډېرو مجسمو ته يې انفجار ورکړى. موږ د بودا ډېرې مجسمې لرلې او وياړ مو پرې کاوه. ډېرو پښتنو نه غوښتل چې افغانستان بمبار شي او يا هم پاکستان له امريکا سره مرسته وکړي او آن د پاکستان له هوا څخه هم اجازه

هغه ښوونځيو کې هېڅ وخت هم کوم شاگرد ونه ليدل شو. دوى به په بدل کې خپل ځان او يا يې حيواناتو ته ودانۍ پرې جوړولې. داسې کسان هم و چې د خپلې معلمۍ معاش به يې اخيست خو يوه ورځ يې هم درس ور نه کړ. پر فساد او ناوړه حکومت سربېره د پلار اندېښنه په هغې ورځو کې د ژوندانه چاپېريال ته وه. مېنگوره په چټکۍ سره پراخه کېده چې لږ او ډېر ۱۷۵۰۰۰ نفوس يې لاره. نو د همدې ډېر نفوس له امله د ډېرو کورونو دودکشونه او نقلیه وسايلو د ښار تازه هوا ډېره چټله کړې وه. د غرونو او غونډيو ښکلې ونې د تختو جوړولو له پاره وهل کېدې. پلار به ويل چې د ښار يوازې نيم نفوس سمې او پاکې اوبه لري. زموږ په څېر ډېرو خلکو د فضله اوبو د خالي کولو ځاى نه لاره. نو له همدې امله يې له ملگرو سره د «نړيوالې سولې ټولنه» جوړه کړه چې د نوم پر خلاف يې سيمه ييزې ستونزې او مسئلې په کې اوارېدې. دغه نوم پېغور ډوله و چې ډېرى وخت به پلار ورته خندل خو د ټولنې هدف ډېر جدي و: «د سوات د سيمې د ژوندانه د چاپېريال د پاکۍ ساتل او د سيمې د خلکو تر منځ د زده کړې او سولې پراخه کېدل و.»

پلار مې له شعر ليکلو سره ډېره مينه لرله. شعرونه به يې کله کله د مينې په اړه و، خو ډېرى وخت به يې د بحث کوونکو موضوعاتو په اړه ليکل، لکه ناموسي وژنې او د ښځو حقوق. يو ځل په يوه مشاعره کې د گډون له پاره، د افغانستان پلازمينې کابل ته لاړ چې هلته په يوه هوټل کې جوړه شوې وه. په مشاعره کې يې د سولې په اړه شعر ويلی و، د مشاعرې په پاى کې يې شعر تر ټولو اغېزمن شعر بلل شوى و. ځينې گډونوالو ترې غوښتي و چې د شعر ټول بندونه يې دويم ځلي ووايي. نيکه به مې هم هر وخت وياړ پرې کاوه او هر وخت به يې ويل:

- زويه، ته به په آسمان کې د علم او پوهې ستورى شې.

ما به هم وياړ پرې کاوه، خو نور مې ډېر نه لیده. موږ ته به هر وخت جامې مور اخيستې او که به ناروغ شوو مور به روغتون ته بېولو. سره له دې چې زموږ په کليوالي فرهنگ کې يوې ښځې ته لازمه نه ده چې داسې کارونه ترسره کړي. د

انگرېزانو په وړاندې جنگېدلي و يوه لويه غونډه جوړه کړه. د پاکستان دولت يې مخه ونه نيوه. زموږ د ايالت مشر خلکو ته په بيانېه کې وويل چې ټول په خپلواکه توگه کولای شي په افغانستان کې د ناټو په ضد وجنگېږي. له سوات څخه د ۱۲۰۰۰ کسانو په شاوخوا کې د طالبانو مرستې ته ورغلل چې ډېری يې هېڅ کله هم بېرته رانغلل.

د پلار د ملگري ورور او اوبنۍ وحيد زمان هم له دې ډلې و چې افغانستان ته لاړل. مېرمنې او اولادونه يې تر اوسه د بېرته راتلو لارې څاري. افغانستان زموږ له درې څخه تر سل ميله لږ واټن لري خو افغانستان ته د تلو له پاره بايد له باجوړ څخه تېر شو چې د افغانستان او پاکستان د سيمې تر منځ يوه قبایلي سيمه ده. بن لادن او ملگري يې د افغانستان په ختيز کې د سپين غره تورې بورې ته تېنېدلي وو چې دوی په دې غره کې له روسانو سره د مبارزې په وخت کې يو تونل ويستلی و. هغوی له دې ځايه د تونل له لارې د کورمې سيمې ته چې يوه قبایلي سيمه ده وتېنېدل. يو څه ته چې زموږ پام نه شو دا و چې بن لادن سوات ته راغی او هلته يې يو کال په يوه غرني کلي کې ژوند وکړ. ده د پښتونولۍ د مېلمه پالنې له قانون څخه بده گټه اخيستې وه.

ټول پوهېدل چې مشرف لوبه کوي. ده له يوې خوا له جهاديانو يا «ستراتيژيکو پانگو» سره چې آی اېس آی به دوی په همدې نامه يادول مرسته کوله او له بلې خوا يې له امريکا پيسې اخيستې. امريکا ويل چې پاکستان ته يې په بېليوونو ډالره پيسې ورکړې دي چې له دوی سره د القاعدې په وړاندې عملياتو کې مرسته وکړي خو خلکو د دې پيسو په سلو کې يوه برخه هم ونه ليدې. مشرف د ځان له پاره د اسلام آباد د راول سېند په غاړه يوه لويه ودانۍ جوړه کړه او يوه ودانۍ يې په لندن کې واخيسته. يوه مهم امريکايي چارواکي هزارگاهي شکايت وکړ چې موږ خپله دنده په سمه توگه نه ترسره کوو چې له دې سره سم يو کس «خالد شيخ محمد» په راولپنډۍ کې د پوځ د مشر له کور څخه يو ميل وړاندې په يوه کور کې چې د سپتمبر يوولسم د پېښې تنظيموونکی و، ونیول شو.

ورنه کړي. موږ نه پوهېدو چې جنرال مشرف امريکايانو ته زموږ له هوايي ډگرونو د استفادې اجازه هم ورکوي.

زموږ ځينې مذهبي ډلو خو اسامه بن لادن يو اتل باله. په بازار کې مو يې لوی لوی تصويرونه ليدل چې په يوه سپين آس سپور يې تصويرونه د شيرينيو په ښکلو کارتونو چاپ شوي و. دغو روحانيونو به ويل چې د سپتمبر د يوولسم پېښه له امريکايانو څخه د مسلمانانو غچ اخيستل و. خو دې حقيقت ته يې پام نه کاوه چې په سوداگريز مرکز کې را ټول کسان بې گناه و او د امريکا له سياست سره يې هېڅ اړيکې نه لرلې، ځکه چې سپېڅلی قران عظيم الشان په صريح ډول وايي چې وژل گناه ده.

زموږ خلک د هرې موضوع تر شا يوه توطيه لټوي، ډېرو به ويل چې دا يرغل د يهوديانو له خوا څخه و، څو امريکا په مسلمانانو د يرغل له پاره يوه پلمه ولري. ځينو ورځپاڼو دا کيسې چې په هغې ورځ په سوداگريز مرکز کې هېڅ يهودي نه و خپرولې خو پلار مې ويل چې دا ټولې کيسې چټيات دي.

مشرف خلکو ته وويل چې له امريکايانو سره يې له مرستې پرته بله چاره نه لرله. هغوی پاکستان ته ويلي و: «يا ترورېستان ياست او يا هم زموږ ملاتړي.» ويل يې چې گواښ يې ورته کړی، که مرسته ورسره ونه کړو زموږ هېواد به بمبار کړي. خو په بشپړه توگه مو مرسته ورسره نه کوله ځکه چې زموږ اطلاعاتي سازمان تر اوسه هم د يو شمېر طالبانو په مجهز کولو لگيا و او دوی ته يې د دوی له رهبرانو سره يو ځای په کوېټه کې د پټېدو ځای ورکاوه. هغوی آن امريکايان په دې باوري کړل، اجازه ورکړي د افغانستان له شمال څخه خپل په سلگونو جنگيالي را وباسي. د آی اېس آی مشر له امريکا د جگړې د درولو غوښتنه وکړه، څو هغه کندهار ته لاړ شي او د طالبانو له مشر ملا عمر څخه غوښتنه وکړي چې بن لادن هغوی ته وسپاري او په بدل کې به يې دوی له طالبانو سره مرسته وکړي.

زموږ په ايالت کې صوفي محمد چې د روسانو په وړاندې يې مبارزه کړې وه د امريکايانو په ضد يې فتوا صادره کړه. ده په ملکنډ کې چې هلته زموږ نيکونه د

زه ملاله يم | ۱۰۱

ماته اتلولي او ځواک راکړه، ما کمال ته ورسوه ځکه چې زړه مې غواړي نړۍ کمال ته ورسوم.

ملاله»

ستونزه يوازې دا وه چې نه پوهېدم دا ليک خداى ^(ع) ته څنگه ورسوم. فکر مې کاوه چې بايد د ځمکې تل ته يې ورسوم، نو له همدې امله مې لومړى د باغچې په ځمکه کې خښ کړ. ناڅاپه مې فکر وکړ چې هلته خو کاغذ ورستېږي، له همدې امله مې هغه په يوه پلاستيکي کڅوړه کې کېښود. خو دې هم گټه نه کوله. موږ عادت لرو چې سپېڅلي متنونه په پاکو اوبو کې اچوو، نو هغه مې لوله کړ، د رخت په يوه ټوټه کې مې غوټه کړ، بيا مې يې په سر يو گل کېښود او د سوات په سېند کې مې خوشې کړ. فکر مې کاوه چې دا ليک به خامخا لوى څښتن ^(ع) ته ورسېږي.

زه ملاله يم | ۱۰۰

ولسمشر بوش له همدې امله بيا هم جنرال مشرف وستايه او دا چې مشرف يې خپل نژدې ملگرى وباله امريکا ته يې د ورتلو بلنه ورکړه. پلار او ملگري يې په دې کار پرېشانه شول. دوى ويل چې تل همدا خوښوي چې په پاکستان کې له زورواکو سره اړيکه ولري.

هغه وخت چې عمر مې ډېر لږ و له سياست سره مې مينه پيدا شوه. د پلار په گونډو به مې سر اېښى و او له ملگرو سره به مې يې خبرو ته غوږ نيوه. خو تر ټولو به مې د کور او کوڅې مسائلو ته ډېر ارزښت ورکاوه. له خپلو ملگرو سره مې د هغو ماشومانو په اړه خبرې وکړې چې خخلې يې ټولولې، که مرسته ورسره وکړاى شم. خو هېچا هم له دوى سره مرستې ته زړه نه ښه کاوه دوى ويل چې دا هلکان چټل دي او کېدای شي ناروغ هم وي او بله دا چې د دوى کورنۍ نه غواړي ماشومان يې له دوى سره يو ځاى ښوونځي ته لاړ شي. همدارنگه به دوى ويل، د دوى د ستونزو اوارول زموږ دنده نه ده خو ما به مخالفت کاوه او ويل به مې:

- موږ کولای شو د هغې ورځې هيله ولرو چې دولت له دوى سره مرسته وکړي. خو دولت به داسې کار ونه کړي. که زه له دوو او يا دريو دا ډول هلکانو سره مرسته وکړم او يوه بله کورنۍ هم د څو کسانو ملاتړ وکړي په پاى کې موږ کولای شو له دوى ټولو سره مرسته وکړو.

زه پوهېدم چې له مشرف څخه غوښتنې گټه نه لرله. که پلار د دا ډول ستونزې د حل کولو توان نه لرلى، نو بيا يوازې يوه لاره پاتې وه. خداى ^(ع) ته مې ليک ليکه:

«لويه خدايه!

زه پوهېږم چې ته هرڅه وينې، خو ډېر څه شته دي چې کله کله ستاسې له نظره لرې پاتې کېږي، په ځانگړې توگه په افغانستان کې بمباري. خو زه فکر نه کوم چې تاسې به د خخلو ټولونکو ماشومانو له ليدلو څخه خوشاله شئ. لويه خدايه!

پلار چې هغه وخت ډېر په غوسه و ويې ويل:

- هغه ډاکټر چې بشپړه پوهه ونه لري د انسان د ژوند له پاره گواښ دی او هغه ملا چې زده کړې ونه لري د انسان د ايمان او عقيدې له پاره گواښ دی.

زه وياړم چې هېواد مو يو اسلامي ملک دی خو موږ يې تر اوسه په حقيقت نه يو پوه شوي. قرآن موږ ته رابښي چې صبر ولرو خو داسې ښکاري چې د صبر کلمه مو هېره کړې ده. همدارنگه فکر کېږي چې اسلام يعنې چې نارينه جهاد وکړي او ښځې په کورونو کې کښېني او چاردۍ په سر کړي.

زموږ د هېواد بنسټ اېښودونکي جناح غوښتل چې د هند د مسلمانانو حقوق په رسميت وپېژندل شي، خو د هغې ځای ډېر خلک «هندو مذهب» و. له همدې امله په ۱۹۴۷ م کال ووېشل شو چې يو خپلواک اسلامي ايالت جوړ شو خو دا د وينو د بهېدو يو پيل و. په ميليونونو مسلمانان له هند څخه تېر شول او هندوانو په بله لاره سفر وکړ. لږ او ډېر دوه ميليونه يې له سرحد څخه د اوښتو په وخت کې ووژل شول. ډېری په هغې رېل کې چې ډهلي او لاهور ته روان و په عامه توگه ووژل شول او رېل په وينو لږلو جسدونو ډک شو.

په دې اړه دوېر کې کله مې چې بابا ډهلي ته د زده کړو له پاره روان و، رېل يې د هندوانو له يرغل سره مخ شوی و او نيکه مې مرگ ډېر نژدې په خپلو سترگو ليدلی و. په اوس وخت کې زموږ هېواد يو سل او اتيا ميليونه نفوس لري چې له ۹۶ سلنه ډېر يې مسلمانان دي، له دوه ميليونه ډېر مسيحيان او له دوو ميليونو ډېر احمديان هم ځان مسلمان بولي خو دولت يې خبره نه مني، دلته ژوند کوي.

جناح د خپلې ځوانۍ په وخت کې لندن کې ژوند کړی او د وکالت درس يې ويلی و. ده د يوه داسې هېواد هيله لرله چې هلته سوله او ورورولي واکمنه وي. زموږ خلک يې مشهورې خبرې چې له خپلواکۍ څو ورځې مخکې يې ويلې وې رانقلوي: «په پاکستان کې خپلواکي لری چې مسجد، معبد او هر بل سپېڅلي ځای ته لاړ شئ. تاسې کولای شئ له هر مذهب، هرې طبقې او هرې ډلې

مفتي مو د ښوونځي د تړلو هڅه وکړه

د خوشال ښوونځي د سرک مخامخ چې هلته زېږېدلې وم، د «غلام الله» په نوم د لوړ قد لرونکي ملا کور و. ملا ځان مفتي باله چې د اسلامي قوانينو د مامور او اسلامي څېړونکي به معنی دی. سره له دې چې پلار په پرېشانۍ سره وايي چې هر څوک کولای شي د يوې لنگوتې په تړلو سره ځان «مولانا» او «مفتي» وبولي. ښوونځي مو په سمه توگه فعاليت کاوه، پلار هوډ لاره چې د هلکانو په منځني ښوونځي کې يوه معلومات خونه «ريسيپشن» او يوه کره لاره جوړه کړي. د لومړي ځل له پاره موږ وتوانېده ښې جامې واخلي او کله به هم د ډوډۍ خوړلو له پاره بهر ته تلو، همغه ډول چې پخوا يې هيله لرله خو مفتي دا ټول کارونه څارل. ده به هره ورځ نجونې ليدلې چې زموږ ښوونځي ته راځي چې له امله به يې غوسه کېده، په ځانگړې توگه دا چې ځينې نجونې ځوانۍ ته رسېدلې وې. پلار يوه ورځ وويل: «مولانا بد فکر لري».

پلار يې په مطلب پوه شوی و.

مفتي د ودانۍ د مالک مېرمنې ته ورغی او ورته يې وويل:

- ضياءالدين ستاسې په ودانۍ کې يو حرام ښوونځی پيل کړی. چې د سيمې له پاره شرم دی. دغه نجونې بايد پټې وي.

زياته يې کړه:

- له ضياءالدين مو ودانۍ واخلي او زما مدرسې ته يې په اجاره راکړئ. که دا کار وکړئ پيسې يې همدا اوس درکوم او په هغې دنيا به يې هم ثواب درکړل شي.

هغې ښځې يې خبره ونه منله او پلار ته مې يې په پټه خپل زوی را ولېږه.

پلار ته يې وويل:

- دغه مولانا غواړي ستاسې په ضد کوم کار وکړي. موږ خپل کور نه ورکوو خو تاسې هم پام کوئ.

زه ملاله يم | ۱۰۵

زموږ ډېری پاکستانیان یعنې اتیا په سلو کې سني دي خو بیا په څو ډلو وېشل کېږي.

لویه ډله یې برېلوي دي چې نوم یې په نولسمه پېړۍ کې له باريلي مدرسې څخه چې د هندوستان په اوتار پرداش ایالت کې وه اخیستی دی.

ورپسې دېوبندي ډله ده. دا ډله د نولسمې پېړۍ د یوې مدرسې په بنسټ چې د هند په اوتار پرداش کې د دېوبند په کلي کې وه نومول شوې. دغه ډله ډېره محافظه کاره ده او زموږ ډېری مدرسې دېوبندي دي.

همدا راز د اهل حدیث په نوم یوه بله د سلفیانو ډله ده دوی له عربو څخه اغېزمن دي چې له دوو مخکینیو ډلو ډېر محافظه کار دي. هغوی روحانیون او سپېڅلي ځایونه نه مني. ډېری پاکستانیان عرفاني دي د گډا او عبادت له پاره په معبدونو کې له صوفي څخه راټولېږي. هر یو له دې ډلو نورې څانگې هم لري.

د خوشال په سرک مفتي د تبلیغیانو له ډلې څخه و. یوه دېوبندي ډله ده چې هر کال د لاهور په رېونډ کې چې د دوی پنډغالی بلل کېږي یوه لویه اجتماع جوړوي چې په دې اجتماع کې په میلیونونو کسان گډون کوي. وروستی زورواکی جنرال ضیاء به هر وخت هلته گډون کاوه چې د ده د دورې په وخت په ۱۹۸۰ م کال کې تبلیغیانو ډېر واک پیدا کړ. د دوی ډېری امامان په پوځ کې په ډلگيو کې د وعظ له پاره په کار وگمارل شول او د پوځ افسران به د ډلې د ماموریت د ټاکلو له پاره راتلل.

یوه شپه وروسته له هغې چې مفتي د کور څښتن له موږ سره د قرارداد په لغوه کولو راضي نه کړای شو نو د سیمې څو نفوذ لرونکي کسان او پیران یې د سیمې د استازو په توگه زموږ کور ته را وستل. دوی اووه کسان و د تبلیغیانو مشران، د مسجد ساتونکی، یو پخوانی مجاهد او یو بوټ گندونکی ټول زموږ کور ته راغلل.

پلار مې پرېشانه ښکارېده او موږ یې په بېړه د ننه کور ته ولېږلو خو دا چې کور

زه ملاله يم | ۱۰۴

څخه وئ چې دا مو تر هېواد پورې هېڅ اړه نه لري.»
پلار مې وايي:

- ستونزه یوازې دا وه چې جناح د یوه هېواد نه بلکې د یوې ټوټې ځمکې په اړه خبرې کولې.

د پاکستان له جوړېدو یو کال وروسته، جناح د سل په ناروغۍ د اخته کېدو له امله مړ شو چې تر اوسه جنگ ادامه لري. موږ د هندوستان په ضد درې جگړې کړې دي او په خپل هېواد کې مو هم یو ځل بې کچې وژنې شوې دي.

موږ مسلمانان په دوو ډلو سني او شيعه باندې وېشل کېږو. اصلي عقیدې او قران عظیم الشان په دې دوو ډلو کې گډ دي او یوازې په دې موضوع کې اختلاف لري چې په اوومه مېلادي پېړۍ کې د رسول الله (ص) له رحلت وروسته څوک د دین رهبر شوی. څوک چې هغه وخت وټاکل شو د حضرت محمد (ص) نژدې ملگری او سلاکار ابوبکر صدیق (رض) و. کله چې حضرت محمد ص د رحلت په بستر پروت و ابوبکر یې د لمونځ کوونکو د لارښوونې له پاره وټاکه. «سني» یو عربي توری دی د پیغمبر (ص) له سنتو څخه د پیروۍ په معنی دی خو یوې بلې ډلې ادعا لرله چې د دین د مشرۍ له پاره باید د رسول الله (ص) له کورنۍ څخه یو کس وټاکل شي. هغوی ویل چې علي (رض) چې د رسول الله (ص) د تره زوی او زوم دی باید وټاکل شي، دغه ډله په «شيعه» مشهوره ده. شيعه د «شیعت علي» یا د علي (رض) د پلویانو په معنی ده.

شيعه مذهبي ډله هر کال د محرم په میاشت کې د رسول الله (ص) د لمسي حسین (رض) د وژلو له امله چې د ۶۸۰ م کال د کربلا په جگړه کې شهید شوی غم (عزاداري) کوي. د پلار یو ملگری مې شيعه دی، هر وخت چې د حسین (رض) د وژلو کیسه کوي له سترگو یې اوبښکې بهېږي. هغه دومره اغېزمن کېږي، فکر به وکړې دا پېښه ۱۳۰۰ کاله پخوا نه بلکې تېره شپه پېښه شوې ده.

جناح زموږ د هېواد بنسټ اېښودونکی شيعه مذهبه و. د بې نظير بوټو مور هم یوه ایرانی شيعه مذهبه وه.

زه ملاله يم | ۱۰۷

- ما اورېدلي و چې تاسې کافر ياست خو ستاسې په کوټه کې خو د قرآن کریم خو سپېڅلي کتابونه وينم.

پلار په داسې حال کې تر اغېزې لاندې و ځواب ورکړ:

- خامخا بايد وي ځکه چې موږ مسلمانان يو.

مفتي وويل:

- ښه به دا وي چې د ښوونځي په اړه خبرې وکړو. د ښوونځي د معلومات خونې په برخه کې څو تنه نارينه دي چې نجونې د راتلو په وخت کې وينې چې دا ډېره بده ده.

پلار وويل:

- خو ښوونځی د ننوتو له پاره يوه بله لاره هم لري چې نجونې له هغې لارې ننوتی شي.

د ملا له خبرو څرگندېده چې هغه په بشپړه توگه د ښوونځي تړل غواړي. پيران هم له دې کاره خوشاله و او له کوره ووتل.

پلار دې موضوع اندېښمن کړی و. په کوم څه چې موږ پوهېدو او دی نه پوهېد دا و چې د مفتي ورېره هم په پټه زموږ ښوونځي ته راتله. له همدې امله يې څو ورځې وروسته د نجلۍ له پلار او د مفتي له ورور سره خبرې وکړې.

پلار ورته وويل:

- د ورور له لاسه دې په عذاب يو، يو څه وکړه چې له موږ لاس واخلي؟

هغه ځواب ورکړ:

- ضياء الدينه زما په وس کې څه نشته. موږ په کور کې هم له هغه سره ستونزه لرو. هغه له موږ سره په کور کې ژوند کوي او وايي چې ښځه يې بايد له ما څخه ستر ولري او زموږ ښځې هم له ده څخه په پرده کې وي. زموږ ښځې د ده د خویندو په څېر دي او د ده مېرمن هم ماته همداسې ښکاري. خو دې لېوني موږ ته له کوره جهنم جوړ کړی. ښښه غواړم چې زه له تاسې سره مرسته نه شم کوی.

زه ملاله يم | ۱۰۶

مو وړوکی و موږ يې ټولې خبرې اورېدې.

ملا غلام الله د مسلمانانو دوو ډلو ته وويل:

- زه د عالمانو، تبليغيانو، طالبانو او ټولو مسلمانانو په استازيتوب وایم چې ستاسې د نجونو ښوونځی يو حرام کار او مقدساتو ته سپکاوی دی نو دا ښوونځی بايد وتړل شي. نجونې بايد ښوونځي ته لاړې نه شي. يوه نجلۍ ډېره سپېڅلې ده بايد کور کې په پرده ژوند وکړي. آن چې خدای (ج) په قرآن کې د يوې نجلۍ نوم هم نه دی ياد کړی.

پلار نور مقاومت نه لاره ځواب يې ورکړ:

په قران کریم کې ډېر ځله د مريم نوم راغلی دی. آيا مريم ښځه نه ده؟

ملا وويل:

- نه د مريمې نوم په قران کریم کې يوازې د دې له پاره راغلی چې عيسی (ع) د خدای (ج) زوی نه بلکې د مريم زوی دی.

پلار په ځواب کې ورته وويل:

- کېدای شي، زه هم دا وایم چې د مريمې نوم په قرآن کریم کې راوړل شوی دی.

مفتي غوښتل د خبرو نوبت واخلي خو پلار مې يې خبرې په کافي اندازه اورېدلې وې. نو هغه وخت يې دوی ته په خطاب کې وويل:

- کله چې زه دا ښاغلی په کوڅه کې وينم سلام ورته کوم. خو هغه يوازې سر ښوروي.

ملا په داسې حال کې چې شرمېدلی و ځمکې ته يې کتل ځکه چې په اسلام کې سلام او د بل پوښتنه کول ډېر ارزښت لري.

خو ناڅاپه يې پلار ته وويل:

- تاسې يو حرام کار اداره کوئ. له همدې امله نه غواړم چې تاسې ته سلام وکړم او يا مو سلام ته ارزښت ورکړم.

وروسته د راغلو له ډلې يوه وويل:

زه ملاله يم | ۱۰۹

ځايونه يې اداره كول. خلكو به له ټوكو دې ډلې ته د «ملايانو د پوځ اتحاد» وايه او ويل به يې چې دوی د مشرف د ملاتړ له پاره را پورته شوي دي. خو ډېرو خلكو يې پيروي كوله ځكه چې مذهبي پښتانه د امريكا د يرغل او له واكه د طالبانو د لرې كولو له امله ډېر په غوسه و.

زموږ سيمه د پاكستان د نورو سيمو په نسبت ډېره محافظه كار ه وه. د افغانستان د جهاد په وخت كې ډېرې ديني مدرسې جوړې شوې وې چې سعودي عربستان د ډېرو مالي ملاتړ كاوه. ډېرو ځوانو كسانو زده كړې په كې وكړې ځكه چې وړيا وې. هماغه ډول چې پلار به ويل دا د پاكستان د عربي كولو پيل و.

وروسته د سپټمبر يوولسمې پېښې د خلكو په وجود كې د جگړې حس ځواكمن كړ. كله به چې له اصلي سر ك څخه تېرېدو ومو ليدل چې د ودانۍ په دېولل ليكل شوي و: «د جهاد د زده كړې له پاره له موږ سره په اړيكه كې شئ.» د دې جملې تر څنگ يوه د اړيكې شمېره هم ليكل شوې وه. په هغې ورځو كې جهادي ډلې آزادې گرځېدې هر كار يې چې زړه غوښت كاوه يې. تاسې په سترگو ليدۍ شواى چې دوى به په ښكاره توگه مرسته ټولوله او تازه ځواك به يې اخيست. آن په شنكله كې يو مدير و چې په وياړ به يې ويل چې د ده ډېر لوى افتخار دا دى چې كشمير ته يې د جهاد له پاره له نهم ټولگي څخه لس كسان لېږلي دي.

د متحده عمل مجلس، دولت د فلم او موسيقي پلورنځي بند كړل او تصميم يې لاره چې د افغانستان د طالبانو په څېر امر بالمعروف او نهې عني المنكر له پاره هم كسان وگماري. په داسې توگه چې وكولاى شي يوه ښځه او نارينه ودروي او پرې ثابت كړي چې سره خپل دي او كنه؟ له نېكه مرغه چې د هېواد سترې محكمې دا خبره ونه منله. وروسته د متحده عمل ډله په سينماوو ورغله، په فلمونو يې د نجونو د تبليغاتو تصويرونه خپرې كړل او يا يې هم په تور رنگ ولړل. دوى د ښځو د څېرو په څېر جوړې نانځكې چې په دوكانونو كې جامې وړ اغوندي چور كړې. په هغو نارينه وو يې چې جامې يې لويديزوالو ته ورته وې

زه ملاله يم | ۱۰۸

پلار پوهېده چې مفتي لاس نه اخلي. د ضياء د واک له وخته چې د اسلام په نوم يې مبارزه كوله ملايان ډېر واكمن شوي و.

جنرال مشرف له جنرال ضياء سره لږ توپير لاره. سره له دې چې هغه ډېرى وخت يونيفورم اغوست، كله به يې هم د لويديزوالو په څېر كميس او پتلون نه اغوستل او ځان يې د نظامي قوماندان په ځاى «اجرايي قوماندان» باله. هغه به سپي ساتل، په داسې حال كې چې مسلمانان سپي ناپاك بولي. هغه «هدايت شوى اعتدال» د ضياء د اسلام گرايي ځاى ناستى كړ. رسنۍ او ټلويزيوني چينلونه يې بېرته را منځ ته كړل او له دې وروسته ښځو هم كولاى شول وياندي وكړي.

دا امر يې هم وكړ چې هر كال دې د خپلواكۍ په ورځ د پاپ موسيقۍ كنسرت جوړ شي او د خلكو نندارې ته دې وړاندې شي. هغه داسې كارونه وكړل چې بل هېڅ بل زورواكي واكمن آن بې نظير بوټو هم نه و كړي. مشرف هغه قانون چې كه يوه ښځه د جنسي تېري ادعا كوي بايد د خپلې ادعا له پاره څلور شاهدان ولري، هم له منځه يووړ.

هغه د لومړي ځل له پاره د ايالتي بانگ د مسوليت له پاره يوه ښځه وټاكله او د ده په دوران كې د لومړي ځل له پاره ښځې ساحلي ساتونكې او پيلوټانې وټاكل شوې. اعلان يې وكړ چې په كراچۍ كې به د جناح د مقبرې د ساتلو له پاره هم ښځې وگماري.

له دې سره سره پښتنو زموږ په هېواد كې چې د شمال لويديز په سرحدي ايالت كې اوسېدل، ژوند يې له دوى سره په خورا توپير كې و. مشرف په ۲۰۰۲ م كال كې د «مهار شوې ولسواكۍ» له پاره ټاكنې وكړې. ټاكنې ډېرې عجيبه وې ځكه چې د حزب اصلي رهبران بې نظير بوټو او نواز شريف تر اوسه هم په تبعيد كې و. زموږ په ايالت كې هماغه ډول چې موږ وايو «د ملايانو دولت» يې واک ته ورساوه. «متحده مجلس عمل» هغه ډله وه چې پنځه مذهبي ډلې په كې شاملې وې، د مسلمانو علماوو جمعيت چې ديني مدرسې او د طالبانو د زده كړې

زه ملاله يم | ۱۱۱

کوم ته بايد حيدر علي ډاکټر ته ورشي.

حيدر علي ډاکټر په سيمه کې د اعصابو يو مشهور ډاکټر و.

پلار زياته کړه:

- غواړې چې ډاکټر حيدر علي ته دې ورولم؟ آيا لېونی يې، عقل دې له لاسه ورکړی؟

مفتي هېڅ نه ويل. هغه خپله لونگی له سره پورته کړه او د پلار په خوا يې وار کړه. لونگی د پښتنو د ځوانۍ او غيرت سمبول دی او لونگی له لاسه ورکول د سپکوالي په معنی دي.

خبرې يې پيل کړې:

- ما ستاسې کارکوونکي ته هېڅ کله هم دا خبرې نه دي کړې. هغه دروغ وايي.

پلار مې چې ډېر په غوسه و چيغې يې کړې:

- له دې ځايه لاړ شه. ورک شه!

مفتي زموږ ښوونځی بند نه کړای شوای خو لاسوهنې يې د دې حکايت کاوه چې زموږ هېواد څه ډول چپه کېده. پلار اندېښنه لرله. هغه او نورو فعالانو به ډېرې غونډې جوړولې. دغه غونډې له دې وروسته يوازې د غرونو د ونو د وهلو له پاره نه وې، بلکې د زده کړې او ولسواکۍ په اړه هم وې.

په ۲۰۰۴ م کال کې د واشنگټن له دوه نيم کلن فشار وروسته، جنرال مشرف د افغانستان له سرحد سره په قبيله يي فدرالي سيمو کې چې دولت هلته ډېر لږ څارنه لري د پوځ اووه نمايندگۍ ولېږلې. امريکايانو ادعا کړله، د القاعده ملېشې چې له افغانستان څخه تېښتېدلې وې، له دې ځای څخه يې د امن د سيمې په توگه گټه اخيستي ده او د پښتنو له مېلمه پالنې هم بده گټه اخلي. هغوی له هغې ځايه د زده کړې د کنډکونو په واسطه د ناټو په سرحدي سرتېرو حملې اداره کولې. باجوړ، له سوات سره نژدې يوه نمايندگي ده. په قبايلو کې اوسېدونکي خلک زموږ د يوسفرزيو په څېر ټول پښتانه دي چې د سرحد په دواړو خواوو کې ژوند کړي.

زه ملاله يم | ۱۱۰

حملې کولې او د کميس پرتوگ اغوستو ته يې اړ کول. دوی ښځې اړ ويستې چې سرونه پټ کړي. د دوی له کارونو داسې ښکارېده چې له ژوند څخه د ښځو ټولې نښې وباسي.

زموږ خوشال ښوونځی په ۲۰۰۳ م کال پرانيستل شو. په لومړيو کلونو کې نجونو او هلکانو يو ځای درس وايه خو په ۲۰۰۴ م کال کې شرايط بدل شول، دا مو ښه وبلله چې نجونې او هلکان په بېلو ټولگيو کې درس ووايي. د شرايطو له بدلون سره سره بيا هم غلام الله ستونزې جوړولې، د ښوونځي يوه کارکوونکي پلار ته وويل:

- مفتي اوس هم ښوونځي ته راځي او پوښتنه کوي چې ښوونځي ته ولې د نجونو د ننوتو لاره بدله نه شوه.

هغه ويل يوه ورځ چې يو نارينه کارکوونکی له يوې ښوونکې سره تر اصلي سرک پورې تلو چې هغه په رېکشا کې پورته شي مولانا ترې وپوښتل:

- دا کس ولې تر سرک پورې ورسره لاړ؟ آيا ورور يې دی؟

د ښوونځي کارکوونکی ځواب ورکوي:

- نه هغه يې همکار دی.

مولانا وايي:

- دا کار بايد ونه کړي دا يوه تېروتنه ده.

پلار ورته وويل که دې بيا مولانا وليد ماته غږ وکړه. کله چې د هغه د راتلو خبر راغی، پلار او د اسلامي مطالعې ښوونکی ورغلل.

پلار وويل:

- مولانا ولې له ما لاس نه اخلي؟

ته څوک يې؟

لېونيه! ته بايد يو ځل ځان ډاکټر ته وښيي. ته فکر کوې چې زه ښوونځي ته ځم او جامې مې وباسم؟ ته چې کله يوه نجلۍ او هلک وينې يوازې رسو او شرمول دې ذهن ته راځي. هغوی يوازې د ښوونځي زده کوونکي دي او بس! زه فکر

زه ملاله يم | ۱۱۳

اقدامات يې له سره پيل کړل. خو مياشتې وروسته د امريکا يوې بې پيلوټه الوتکې په پاکستان لومړۍ حمله وکړه.

د ۲۰۰۴ م کال د جون په ۱۷ مه بې پيلوټه الوتکې د جنوبي وزيرستان مشر نیک محمد چې له يوه ټليفون څخه يې خبرې کولې وويشت. دی او د ده په څنگ کې ټول کسان ووژل شول. تر هغې وخته موږ نه پوهېدو چې امريکا به په داسې کارونو هم لاس پورې کوي. زموږ او امريکا د هېوادونو تر منځ جگړه نه وه خو کله يې چې زموږ د هېواد ځمکه وويشته ووېرېدو. د قبایلو ټول اوسېدونکي په وېره کې و. ډېری يې له ملېشو سره يو ځای شول او څو ډلې يې جوړې کړې. امريکا څو ځلې نورې حملې هم وکړې. امريکايانو ويل چې د اسامه بن لادن مرستيال ايمن الظواهري په باجوړ کې پټ شوی او هلته يې واده کړی دی. د ۲۰۰۶ م کال په جنوري مياشت کې يوې بې پيلوټه الوتکې د دامادولا کلی بمبار کړ چې د دوی هدف ايمن الظواهري و. په دې حمله کې درې کورونه ويجاړ شول او د سيمې ۱۸ کسان په کې ووژل شول. امريکايانو ويل چې هغه نه دی وژل شوی او تېنېدلی دی. د همدې کال د اکتوبر په ۳۰ مه يوې بلې امريکايي الوتکې د خار ښار ته نژدې يوه مدرسه وويشته چې ۸۲ کسان په کې ووژل شول چې ډېری يې د مدرسې کم عمره زده کوونکي و. امريکا ويل چې دوی هلته د القاعدې د زده کړې مرکز په وېډيوگانو کې کتلې و چې تر مدرسې لاندې يې ټول تېر کړی و او هلته يې وسلې په کې ساتلې. له دې حملې څو ساعته وروسته، د «فقير محمد» په نوم د سيمې يو نفوذ لرونکی روحاني چې د مدرسې مدير و څرگنده کړه چې د وژل شوو زده کوونکو غچ به د پاکستان له اردو څخه د ځانمرگيو په واسطه واخلي.

پلار او ملگري يې پرېشانه و د سيمې پيران او رهبران يې د سولې د خبرو له پاره را ټول کړل. په دې غونډه کې چې د جنوري د مياشتې په يوه ډېره سړه شپه کې جوړه شوه ۱۵۰ کسانو گډون وکړ.

پلار دوی ته وويل:

زه ملاله يم | ۱۱۲

د يوه قلمرو په توگه قبيلوي استازي چې د افغانستان او هند تر منځ دي د انگرېزانو په وخت کې رامنځ ته شوي چې تر اوسه هماغه ډول ادامه لري چې د قبيلې د مشرانو او يا هم د ملک له خوا اداره کېږي. له بده مرغه چې ملکانو ته قبيله ارزښت نه لري او په حقيقت کې په قبایلي سيمو هېڅوک هم حکومت نه کوي. دغه سيمې غرونو او لويو ډبرو په دره کې هېرې شوې سيمې دي چې هلته خلک قاچاقي کارونه کړي. په دې سيمو کې ډېر لږ روغتونونه او ښوونځي په ځانگړې توگه د نجونو ښوونځي شته دي او سياست پوهانو په اوس وختونو کې هلته د ورتلو حق پيدا کړی دی.

ډېر لږ ليدل کېږي چې د دې سيمې کومې ښځې دې يوازې د ليک لوستل زده وي. که د انگرېزانو له راپورونو يو ولولئ، پوه به شئ چې د دې ځای خلک په غوسې او خپلواکۍ شهرت لري.

زموږ پوځ هېڅ کله هم په قبایلي سيمو کې متحد نه و. د انگرېزانو په څېر يې د پوځ په ځای له سرحدي پښتنو سرتېرو گټه اخيسته. په دې سيمه يې خپله غيرمستقیمه څارنه جاري وساتله. هغې سيمې ته د پوځي کسانو لېږل ستونزمن کار و. نه يوازې دا چې زموږ پوځ او آی اېس آی له دې ملېشو سره پخوانۍ اړيکې لري بلکې زموږ سرتېرو له خپلو پښتنو وروڼو سره جگړه کوله. «جنوبي وزيرستان» لومړۍ قبایلي سيمه وه چې د ۲۰۰۴ م کال په مارچ کې هلته پوځ لاړ. هماغه ډول چې وړاندوېينه کېدله، سيمه ييزو خلکو د خطر احساس وکړ، هلته ټول کسان وسله لري نو کله چې سيمه ييزو خلکو خوځښت وکړ په سلگونو سرتېري ووژل شول.

پوځ وېرېدلی و. ځينو ونه منله چې په دې جگړه کې برخه واخلي، دوی نه غوښتل له خپلو وروڼو سره جگړه وکړي. هغوی له دوولسو ورځو وروسته په شاتگ وکړ او د ملېشو له مشرانو لکه نیک محمد سره يې په سوله هوکړه وکړه. په دې هوکړه کې پوځ دوی ته رشوت ورکاوه چې ټول يرغلونه ودروي او بهرني جنگيالي وباسي. ملېشو په دې پيسو سره نورې وسلې او تجهيزات واخيستل او خپل

د مني زلزله

د اکتوبر په مياشت کې يوه ورځ کله په ښوونځي کې وم چې ناڅاپه مې د ټولگي د مېزونو لږه حس کړه. ټولگي مو تر اوسه هم گډ و، نجونو او هلکانو چينې وهلې: - زلزله!

همغه ډول چې را ښودل شوي و په بيره مو بهر ته منډه کړل. د چرگورو غونډې چې د مور تر وزرونو لاندې پټېږي ټول شاگردان تر ښوونکو چاپېر شول. سوات په داسې يوه کرښه پروت دی چې ډېری وخت زلزله په کې کېږي خو دې زلزلې له پخوانيو زلزلو سره توپير لاره. شاوخوا ټولې ودانۍ لږېدې او غرونو يې دوام کاوه. موږ ټولو ژړل او ښوونکو مو دعاوې ويلې. زمور يوې ډېرې گراني ښوونکې مېرمن روبي ماته وويل چې نور ونه ژاړم او آرامه و اوسم. ويل يې ژر به هرڅه سم شي.

همدا چې لږه ودرېده، ټول زده کوونکي يې کورونو ته ولېږلو، موږ مې په يوه چوکۍ ناسته وه او په لاس کې يې سپېڅلی کتاب قرآن نيولی و او پرلپسې يې تلاوت کاوه. هر وخت چې خلک له ستونزو سره مخ شي نو پرلپسې دعا وايي. کله يې چې په ما سترگې ولگېدې، يو څه د آرامۍ احساس يې وکړ، زه يې په غېږ کې ونيولم او له سترگو يې اوښکې روانې شوې. خو د زلزلې لږزې تر ماسپښين پورې ادامه لرله او موږ ډېرې وېرېدلې و.

موږ دويم ځلي کډه کړې وه، تر ديارلس کلنۍ مو اووه ځله کور بدل شو، يوه اپارتمان ته تللي وو. دوه منزله ودانۍ وه چې په سر يې يوه د اوبو ذخيره هم لرله او په مېنگوره کې دا ودانۍ ډېره لوړه ښکارېده. موږ مې له دې وېرېده نه چې ودانۍ را باندې ولوېږي، له همدې امله له کوره بهر کېناستو. پلار ډېر ناوخته کور ته راغی ځکه چې ټوله ورځ د نورو ښوونځيو د ودانيو په کتلو بوخت و. د شپې هم لږزې حس کېدې، موږ مې ډېره وېرېده. هر ځل به چې ځمکه

- دلته هم ډېر ژر راځي. جگړه درې ته نژدې شوې ده. راځئ مخکې له دې چې دلته را ورسېږي د دې اور لمبې مړې کړو.

خو هېچا هم غوږ نه ورته نيوه. آن ځينو کسانو د ملنډو په څېر ورته خندل.

پلار يوه سيمه ييز رهبر ته وويل:

- ښاغليه خانه، تاسې پوهېږئ چې د افغانستان په خلکو څه بلا راغله. دوی له خپل هېواد څخه تښتېدلي دي او له موږ سره ژوند کوي. همدا پېښه باجوړ او موږ ته هم پېښېږي. پوه شئ چې هغه وخت به موږ هېڅ د پناه ځای ونه لرو.

خو مشر په له ملنډو ډکو الفاظو ورته وويل:

- زه يو خان يم. څوک مې له دې سيمې ويستلی شي؟

پلار په پرېشانه توگه خان ته ور وگرځېد او له ځان سره يې وويل: «زه يو ښوونځی لرم، نه کوم خان يم او نه هم سياسي رهبر او هېڅ ځای هم نه لرم.»

د درې ميليونه او پنځه لکه کسانو په شاوخوا کې خلکو خپل کورونه له لاسه ورکړل. سرکونه، پلونه اوبه او برېښنا له منځه لاړل او د بالاکوټ په څېر سيمې په عمومي توگه ويجاړې شوې وې. د زلزلې په سهار ډېر وژل شوي کسان د ښوونځيو زده کوونکي و. ۶۴۰۰ ښوونځي ويجاړ شول او ۱۸۰۰۰ زده کوونکي په کې ووژل شول. په هغې سهار موږ ډېر وېرېدلي و او په ښوونځي کې مو زيانمنو ته پيسې ټولولې. ټولو له خپلې وسې سره سم مرسته وکړه. پلار د خوراکي توکو، کاليو او پيسو له پاره خپلو ټولو ملگرو ته ورغی او ما مې له مور سره مرسته کوله چې لرگي راغونډ کړي. پلار د سوات د خصوصي ښوونځيو له ټولنې او نړيوالې سولې له ټولنې يوه اندازه پيسې ټولې کړې، هغه يې له هغو پيسو سره چې په ښوونځي کې مو ټولې کړې وې يو ځای کړې. ټولې پيسې يو ميلیون شوې. په لاهور کې يو خپرندوی ارگان چې ښوونځيو ته يې کتابونه تيارول، پنځه لارۍ يې له خوراکي توکو او نورو د اړتيا وړ توکو ډکې وړ ولېږلې.

موږ په شنگله کې خپلې کورنۍ ته ډېر په فکر کې وو. دوی د غرونو تر منځ يوه وړوکی چاپېريال کې بند پاتې وو. په پای کې مو د تره زوی موږ ته خبر راوړ چې د پلار په واړه کلي کې مې آته کسه وژل شوي او ډېر کورونه وران شوي وو. يو هم د سيمې د يوه روحاني مولانا خديم کور و چې څلور ښکلې لوبې يې تر کور لاندې شوې وې. زړه مې غوښتل له پلار سره په لاريو کې شنگلې ته لاړه شم خو پلار نه منله ويل يې چې دا کار ډېر خطرناک دی.

کله چې هغه له څو ورځو وروسته بېرته را وگرځېد، د پوست رنګ يې خاورو ته ورته شوی و. هغه ويل چې د سفر وروستۍ شېبې يې ډېرې سترې کوونکې وې. ډېر سرکونه سېندونو کې ښوېدلي و او لوبو ډېرو لارې بندې کړې وې. پلار ته مې خپلوانو ويلې و دوی فکر کاوه چې نړۍ نور پای ته رسېدلې. هغوی څرگنده کړې وه چې له غرونو څخه د ډېرو لويې ټوټې رانښوېدلې او ټولو د قرآن کریم د آيتونو په تکرارولو سره بهر مندې وهلې. کله به چې د کورونو بامونه رالوېدل د خلکو چينغې او حيواناتو رمبارې به هر ځای اورېدل کېدې. زلزلې ادامه لرله او

لړزېده فکر به مو کاوه چې قيامت را نژدې شوی دی. دې به چينغې وهلې:

- موږ به په خپلو بسترو کې ځانونه پټ کړل.

تينگار يې کاوه له دې ځايه لاړ شو، خو پلار سترې و او موږ مسلمانان باور لرو چې برخليک مو خدای (ج) ټاکي. له همدې امله پلار، زه او وروڼه مې په ځايونو کې ځملاستو.

هغه وخت مې پلار موږ او د تره لور ته وويل:

- تاسې که هر ځای ځی تلی شئ. زه همدلته پاتې کېږم. که تاسې هم په الله (ج) باور لرئ همدلته پاتې شئ.

هر وخت چې يوه وحشتناکه پېښه کېږي او يا مو هم ځان له گواښ سره مخ کېږي، خپل گناهونه مو را په يادوو چې له خدای (ج) سره به څه ډول مخامخ کېږو او آيا هغه به موږ وبښي. خو خدای (ج) همدا راز موږ ته د هېرې ځواک راکړی دی. له همدې امله کله چې فاجعه ختمېږي موږ بېرته خپل پرلپسې ژوند ته راگرځو. زه مې د پلار په ايمان باور لرم، خو زه او موږ ځينې گدې اندېښنې لرو. د ۲۰۰۵ م کال د اکتوبر د ۸ زلزه په تاريخ کې يوه بې خونده او بده پېښه وه. دغه زلزه چې د رېشتر په کچه ۷/۶ وه چې آن په کابل او دهلي کې هم حس شوه. زموږ په ښار مېنگوره کې يوازې څو ودانۍ ړنگې شوې خو زموږ په گاوند کې کشمير او د پاکستان د شمال خنډې ډېرې ويجاړې شوې وې. ان په اسلام آباد کې هم ودانيو ضرر ليدلی و. دا چې موږ د دې فاجعې په شدت پوه شوو يو څه وخت يې ونيو، کله چې ټلويزيون د زلزلې ويجاړۍ خپرولې، پوه شوو چې کلي له خاورو سره خاورې شوي دي. هغو کليو ته چې ټول ويجاړ شوي د غرونو د ښوېدو له امله ورتلل ناشوني وو. د برېښنا او تليفون لېنونه هم وران شوي وو. دغې زلزلې د امريکا د کونېکټيکوت^(۱) ايالت په کچه د ۳۰ زرو کيلومتره مربع ځمکې په شاوخوا کې ويجاړه کړې وه، شمېره يې د باور وړ نه وه. له ۷۳۰۰۰ ډېر کسان وژل شوي او له ۱۲۸۰۰۰ کسانو ډېر ټپي شوي و.

^(۱) Connecticut

د ډېرو سازمانونو او يا اسلامي خيريه ټولنو داوطلبه كسان او د ملېشو ځينې ډلې راغلې وې. لكه جماعت الدعوه او د طيبه لښكر مرستندوى ځواك و. طيبه لښكر له آى اېس آى سره نژدې اړيكې لرلې او د كشمير د خپلواكۍ له پاره رامنځ ته شوى و. موږ باور لرو چې كشمير بايد له هند نه بېل او د پاكستان برخه شي ځكه چې ډېرى خلك يې مسلمانان دي. د طيبه لښكر مشر د حافظ سعيد په نوم يو تندخويه استاد د لاهور اوسېدونكى دى چې ډېرى وخت په ټلويزيون كې خلك پر هندوستان حملې ته پاروي.

له زلزلې وروسته مو چې دولت له خلكو سره په كافي اندازه مرسته ونه كړه، جماعت الدعوه د مرستې څو ډلې برابرې كړې چې په كلاشينكوف او مخابرو سمبال كسانو يې ساتنه كوله. ټول پوه و چې دا د طيبه لښكر كسان دي او ډېر ژر يې د غرونو په څوكو او درو كې تور او سپين بيرغونه له تورو سره په حركت راغلل. جماعت الدعوه د آزاد كشمير په مظفر آباد سيمه كې يو لوى روغتون چې د اېكس وړانگو په دستگاوو، عمليات خونه، د غاښونو څانگه، درملتون او د داخلي په خونې سره سمبال و جوړ كړ. ډاكټرانو او جراحيانو د زرگونو داوطلب ځوانانو په لرلو سره خدمتونه كاوه.

زلزله ځپلو، هغه فعاليت كوونكي چې لرې پرتو سيمو ته يې د درمل او مرستو د رسولو لپاره سترپا په ځان گاللې وه وستايل. د دوى په مرسته كلي بېرته جوړ شول او جسدونه يې هم خاورو ته وسپارل. آن چې اوس هم هلته بهرني مرستندويان ځي د سړكونو په غاړه پنگې ودانۍ ليدل كېږي او خلك دولت ته انتظار كوي چې نوي كورونه ورته جوړ كړي.

د جماعت الدعوه او نورو مرسته كوونكو بيرغونه تر اوسه هلته رپېږي. د تره زوى مې چې په انگلېستان كې يې زده كړې كولې وېې ويل چې دوى هم يوه اندازه پيسې په لندن كې له مېشتو پاكستانيانو ټولې كړې. وروسته خلكو ويل چې د دې پيسو يوه اندازه د انگرېزانو په مسافرتي الوتكو كې چې امريكا ته تلې د بمونو اېښودو له پاره ولگېدې.

دوى ټوله شپه له كوره بهر تېره كړې او د تودېدو له پاره له يو بل سره نژدې ناست و سره له دې چې د غرونو هوا ډېره سړه وه.

د ساتنې يوازې څو مامورين شته و چې د بهرنيو مرستو له سازمانونو څخه و. څو داوطلبان د «محمدي شريعت د نفاذ تحريك» او «د اسلامي قوانينو د ترسره كولو خوځښت» مامورين هم هلته و. دغه ډله د صوفي محمد له خوا جوړه شوې وه چې خلك به يې افغانستان ته د جهاد له پاره لېږل.

صوفي محمد له ۲۰۰۲ م كال را په دې خوا هغه وخت چې مشرف د ملېشو يو څه مشران د امريكا له فشار وروسته ونيول او تر اوسه په زندان كې دى. خو دې سازمان تر اوسه هم خپل كار ته ادامه وركوله او د صوفي د زوم مولانا فضل الله په مشرۍ اداره كېده. د شنگلې په څېر ځينو سيمو ته لاسرسى سخت و ځكه چې سړكونه او پلونه يې بيخي ړنگ شوي و او سيمه ييز دولت هم په ټوله سيمه كې بې دركه و. په ټلويزيون كې د ملگرو ملتونو يوه مامور څرگنده كړه چې دغه فاجعه له هغو بدترينو پېښو څخه ده چې تر اوسه ملگري ملتونه نه و ورسره مخ شوي.

جنرال مشرف ورته د «ملت آزمويښه» نوم وركړ او اعلان يې وكړ چې پوځ د «ساتنې عمليات» برابر كړي دي، زموږ پوځ د هر عمليات له پاره يو نوم غوره كوي. په ورځپاڼو، خورو او په جامو د بار هليكوپترو ډېر انځورونه ليدل كېدل، خو هليكوپتري په ډېرو تنگو ځايونو كې كېناستى نه شوى او كوم كارتنونه به يې چې لاندې غورځول په سيند كې به لوېدل. په ځينو سيمو كې به چې الوتكو خواره غورځول خلكو به حملې پرې كولې چې په سمه توگه نه وېشل كېدل.

خو ځينې مرستې په ښه توگه د ټولو لاسونو ته ورسېدې. د امريكايانو د عمل چټكوالى ډېر زيات و، ځكه چې هغوى په افغانستان كې په زرگونو سرتېري او هليكوپتري لرلې، نو له همدې امله يې په آسانۍ سره كولاى شول چې هغه راپورته كړي او په دې كار سره يې ښودله چې د ستونزو په وخت كې له موږ سره مرسته كوي. سره له دې چې د حملو له وېرې يې د ځينو هليكوپترو امريكايي ښې پټې كړې وې. د لرې سيمو ډېريو كسانو د لومړي ځل له پاره بهرنيان ليدل.

دويم څپرکی

د مرگ دره

رباب منگيه وخت دې تېر شو
د کلي خوا ته طالبان راغلي دينه

ملا راډيو

کله چې طالبان زموږ درې ته راغلل، زه لس کلنه وم. ما او منيبې د «مېنېې او لېوه» کتابونه لوستل او هيله مو لرله چې وينې څښونکې شو. زموږ په نظر طالبان زموږ درې ته په بشپړه توگه د وينو څښونکو په څېر په شپه کې را ننه وتل. دوی وسله وال و، کلاشينکوفونه او چاږې ورسره وې. په سوات کې د لومړي ځل له پاره د ماتې څوکې په سر را ښکاره شول.

هغوی په لومړيو کې ځانونه طالبان معرفي نه کړل او د افغانستان له طالبانو سره چې لونگی يې په سر کولې او د سترگو شاوخوا به يې تور کړي وو، لوی لوی وېښتان لري، ورته والی نه لاره.

په واقعيت کې يې عجيبه څرنگوالی لاره، ږيرې او وېښتان يې ډېر اوږده او نامنظم و. يو کميس يې اغوست چې اوږدوالی يې تر گونډو پورې و او کميس يې په پتلون کې پټېده. ورزشي بوتونه او يا يې هم پلاستيکي خپلکې په پښو کولې او دوه سوري لرونکې جورابې به يې په سر کښولې، پوزه به يې په ډېرې بې نزاکتۍ سره د لونگی په شمله پاکوله. دوی به د «شريعت يا شهادت» په معنی تور نښانونه لرل او ډېری وخت به يې تورې لونگی په سر کولې. سره له

په دې زلزه کې ډېر شمېر کسانو ووژل شول او له امله يې ډېری ماشومان يعنی د ۱۱۰۰۰ کسانو په کچه يتيمان شوي و. زموږ په فرهنگ کې د کور مشران د وړو يتيمانو سرپرستي کوي خو زلزلې دومره ويجاړې کړې وه چې آن ډېرې کورنۍ په بشپړه توگه له منځه تللې وې. نو له همدې امله هېڅ کورنۍ د يتيمانو د ساتنې شرايط نه لرل. دولت ژمنه وکړه چې د دوی ټولو ساتنه به وکړي، خو دا هم د دولت د نورو ژمنو په څېر وه. پلار اورېدلي و چې ډېری يتيمان له جماعت الدعوه سره يو ځای شوي دي او د دوی په مدرسو کې اوسېږي.

په پاکستان کې دا ډول مدرسې يو ډول هوسا نظام دی، ځکه چې هلته زده کوونکو ته ډوډۍ او ځای په وړيا توگه ورکول کېږي خو تدریسي سېستم يې يو ډول ناپېژانده دی. هلکان قرآن عظیم الشان حفظ کوي. هغوی زده کول چې د علم، پوهې او يا ادبياتو په نوم کوم څه نه شته، ډايناسورونه هېڅ کله هم نه شته دي او بشر هېڅ کله هم سپوږمۍ ته نه دی ختلی.

له زلزلې وروسته هم د ډېر وخت له پاره خلک په وېره کې و. تر دې وړاندې له نظامي زورواکو او سياست پوهانو سره نښتي و او اوس په دې طبيعي بلا واوښتو. د محمدي شريعت د نفاذ تحریک به په خپلو بيانو کې ويل چې زلزه د خدای (ج) له لوري يوه خبرتيا ده. که موږ د شريعت او اسلامي قوانينو به بنسټ ژوند نه کولای، هغوی به د بربښنا او لوړ آواز چيغې وهلې چې زموږ په وړاندې طاقت نه راوړونکې جزاوې شته دي.

زه ملاله يم | ۱۲۳

کله به يې خبرې د منلو وړ وې، په داسې ډول چې ويل به يې، کله چې لويان په زور پر تاسې يو کار کوي او ستاسې هغه کار خوښ نه وي نو دا تاوتریخوالی او وحشتناک عمل دی. ډېری وخت به يې چې د اسلام په اړه خبرې کولې ژړل به يې. هغه به څو دقيقې خبرې کولې بيا به يې ځای ناستي شاه دوران، هغه کس چې په خپله درې ټايره کراچۍ کې به يې په بازار کې سودا پلورله ادامه ورکوله چې نور موسيقۍ ته غوږ ونه نيسئ، فلم او گډا ونه گورئ.

فضل الله ويل چې همدغه په گناه ککړ اعمال د زلزلو لامل شوي دي نو که چېرې خلک د دوی امر ونه مني، دويم ځلي به پرې د خدای (ع) قهر راشي. ملايانو به آياتونه او حديثونه په سمه توگه نه تفسيرول. دا چې ډېر لږ خلک په عربي پوهېدل، ملايانو به دوی ته قرآن او حديث وربښودل او فضل الله به له دې ناپوهۍ او جهل نه سوء استفاده کوله.

ما مې له پلاره وپوښتل:

- پلاره، آيا هغه په سمه روان دی؟

هغه ځواب راکړ:

- نه جاني. هغه يوازې خلک تېر باسي.

په هغې وخت کې زموږ ښوونځي لږ او ډېر اوبيا ښوونکي چې ۴۰ نارينه او ۳۰ ښځينه و لرل. ډېری ښوونکي د فضل الله سخت مخالف و خو ډېری يې سخت پلوي و. خلکو فکر کاوه چې هغه قرآن په سمه توگه وايي، د هغه روحاني جذبه به يې ستايله. هغوی يې د اسلامي قوانينو د دويم ځلي پلي کولو ملاتړ کاوه، ځکه چې خلک د پاکستان له قضايي نظام څخه ناهيلي شوي و. د ځمکې په سر د خلکو شخړې ډېرې ژر حل کېدې خو په محکمه کې به په کلونو پاتې وې. د خلکو زړه غوښتل چې د درې له فاسدو دولتي مامورينو مخ واړوي، دوی فکر کاوه چې فضل الله به د وخت د والي په څېر عزتمند دولت جوړ کړي.

له شپږو مياشتو وروسته يې د ټولو خلکو ټلويزيونونه ټول کړل. د فضل الله ملگرو ټلويزيونونه راټول او په سرک يې وسوزول چې پورته فضا يې له تورو لوخړو ډکه

زه ملاله يم | ۱۲۲

دې خلکو به د «تورې لونگۍ تشکيلات» ورته ويل او دومره به چټل و چې د پلار ملگري به مې د دوی په اړه داسې ويل:

- دوی له حمام او سلمانۍ څخه بې برخې شوي دي.

مشر يې مولانا فضل الله ۲۸ کلن و چې د سوات له سپند څخه د تېرېدو له پاره يې کرکره يي طناب جوړ کړ او ښۍ پښه يې د ماشومانو د فلج له امله په ماشومتوب کې له لاسه ورکړې وه او معيوب شوی و. هغه خپلې زده کړې د صوفي محمد په مدرسه کې چې د محمدي شريعت د نفاذ د تحريک بنسټ اېښودونکی و کړې وې او د صوفي محمد له لور سره يې واده کړی و. کله چې صوفي محمد په ۲۰۰۲ م کال کې د ملېشو د رهبرانو د نيولو په ماموريت کې ونيول او بندي شو، فضل الله يې ځای ناستی شو. له زلزلې څخه لږ مخکې د سوات د سپند په بله غاړه په امام دره کې چې يو وړوکی کلی دی او له مېنگورې څخه څو ميله واټن لري، را څرگند شو او خپله غير قانوني راډيو يې جوړه کړه.

زموږ په دره کې ډېری پېښې د راډيو له لارې د خلکو تر غوږونو رسېږي ځکه چې ډېری يې ټلويزيون نه لري يا بې سواده دي. ډېر ژر ټولو خلکو د همدې راډيو په اړه خبرې کولې او هغه د «ملا راډيو» په نوم وپېژندل شوه. هره ورځ به يې د سهار له اوو څخه تر نهو او د شپې له خوا به يې له اتو تر لسو پورې خپرونې لرلې.

په لومړيو کې فضل الله ډېر هوښيار ښکارېده. ځان يې د يوه اسلامي اصلاح غوښتونکي او د قرآن د مفسر په توگه خلکو ته وپېژانده. مور مې چې ډېره مذهبي ده د فضل الله له خبرو سره يې مينه پيداشوه. هغه له راډيو څخه د امر بالمعروف او نهی عنی المنکر له پاره کار واخيست. ويل به يې چې نارينه بايد بربرې اوږدې کړي، سگرېټ ونه څکوي خو په چلم کې تنباکو څکوی شي. خلک بايد هيرويين او چرس ونه څکوي. خلکو ته يې د لمانځه له پاره د اوداسه کولو سمه لاره وښوده آن ورته شرح يې کړل چې څه ډول بايد خپل خصوصي غړي ومينځي.

زه ملاله يم | ۱۲۵

پلاني او پلاني به چرس څکول خو اوس يې ځکه پرېښي دي چې دا گناه ده. يا هم ښاغلي پلاني اوس ږيره اوږده کړې ده چې موږ يې ستاينه کوو.

ده به هغوی ته ويل چې د خپلو اعمالو ثواب به په آخرت کې ويني. خلک له دې امله چې خپل نوم به يې په راډيو کې اورېده خوشاله و، هغوی همدا شان غوښتل پوه شي چې کوم يو گاونډی يې گناهگار دی چې د هغې په اړه هلته خبرې وکړي.

ملا راډيو به د پوځ په اړه ټوکې ويلې. فضل الله د پاکستان دولت کافر اعلان کړ زياته يې کړه چې هغوی د شرعي قوانينو د پلي کولو مخالف دي. هغه ويل چې دوی به د شريعت پلي کولو ته اړ باسي. د ده د علاقې يوه ډېره مهمه موضوع د خانانو د فيوډال نظام بې عدالتي وه. بې وزله خلک له دې امله چې خانانو ته جزا ورکول کېږي ډېر خوشاله وو. هغوی فضل الله ته د رابين هوډ په نظر کتل او باور يې لاره چې که فضل الله قدرت ته ورسېږي د خانانو ځمکې به په بې وزلو ووېشي. ځينې خانان وتښتېدل. پلار مې د خانانو د واکمنۍ مخالف و خو ويل يې چې طالبان به شرايط تر دې هم خراب کړي.

د پلار ملگری مې هدايت الله په پېښور کې دولتي مامور شوی و او موږ ته يې خبر راکړ:

- مېلېشې هوډ لري. د دې له پاره چې د خلکو په ذهن او زړه کې ځای پيدا کړي، په لومړي سر کې ټولنيزې ستونزې پيدا کوي او د حل کولو هڅه يې کوي. له همدې امله د ډېرو چوپو خلکو ملاتړ تر لاسه کوي. په بشپړه توگه هغه کار چې په وزيرستان کې ترسره شوی و. په شوکمارو او انسان تښتوونکو پسې لاړل او کله چې واک ته ورسېد، د هغو مجرمانو په څېر دي چې خپله يې ځان بندي کړی وي.

د فضل الله د ډېرو خبرو مقابل لوری به ښځې وې. هغه پوهېده چې زموږ ډېری نارينه له کورونو څخه لرې دي او د جنوب د ډېرو سکرو په کانونو او د خليج په ساختمانونو کې کار کوي، کله به يې ويل:

زه ملاله يم | ۱۲۴

کړه. د فلمونو او موسيقۍ په سلگونو دوکانونه په داوطلبانه توگه وتړل شول او طالبانو ته يې جريمه ورکړه. زه او وروڼه مې د خپل ټلويزيون په اندېښنه کې و خو پلار مو ډاډ را کاوه چې هېڅ کله به يې بهر ونه غورځوي.

ټلويزيون مو په يوه الماری کې پټ کېښود او پروگرامونه به مو ډېر په ورو آواز کتل. طالبانو به د خلکو کورونو ته پټ غوړ نيوه او بيا به په زور کور ته ننوتل، ټلويزيون به يې بهر راغورځاوه او ټوټه ټوټه به يې کړ. فضل الله د باليووډ له فلمونو چې موږ ډېره مينه ورسره لرله ډېر نفرت کاوه، هغه يې غير اسلامي بلل. يوازې راډيو روا وه او موسيقي د طالبانو له ترانو پرته نوره حرامه اعلان شوې وه.

يوه ورځ مې پلار روغتون ته د خپل يوه ناروغ ملگري پوښتنې ته ورغی، هلته يې ليدلي و چې ټول ناروغان د فضل الله خبرو ته غوړ ږدي.

خلکو هغه ته ويلي و:

- تاسې بايد مولانا فضل الله ووښئ. هغه يو لوی عالم دی.

پلار مې د دوی په ځواب کې ويلي و.

- په حقيقت کې هغه تحصيل په نيمه کې پرېښی او بې سواده دی. آن دا چې واقعي نوم يې فضل الله نه دی.

خو هغوی خبرو ته غوړ نه نيوه. پلار مې له دې حالت ډېر پرېشان شوی و، ځکه چې خلکو د ملا فضل الله خبرې او خيال پلورونه منلي و.

پلار وويل:

- ډېره د خدا وړ ده. دغه په ښکاره عالم سړی خلک ناپوهی ته دعوت کوي.

فضل الله په لرې پرتو سيمو کې ډېر شهرت پيدا کړی و، ځکه چې د هغو سيمو د خلکو په ياد و چې د زلزلې په وخت کې د محمدي شريعت د نفاذ تحريک څه ډول له دوی سره مرسته کړې وه په داسې حال کې چې دولتي ځواکونه هلته نه و. په ځينو مسجدونو کې يې له راډيو سره پيوسته لادسپيکرونه ولگول خو د هغې خبرې په هره سيمه غره او سمه کې خلک واوري. د دې خبرو مهمه برخه به د سهار په وخت کې خپرېده چې په هغې کې به د خلکو نومونه يادېدل چې

زه ملاله يم | ۱۲۷

خوري او ويده كېږي. دا هغه كارونه دي چې يو نارينه يې ترسره كوي. زموږ نارينه فكر كوي چې كه پيسې تر لاسه كړي، امر وكړي نو قدرت لري. خو فكر نه كوي چې قدرت د هغې ښځې په لاس كې دى چې ټوله ورځ د هر څه ساتنه او پالنه كړي او اولاد زېږوي. مور مې د كور ټول كارونه اداره كول، ځكه چې پلار تل له ډېرو كارونو سره مخ و. مور مې سهار وختي له خوبه پورته كېده، زموږ د ښوونځي جامې يې اوتو كولې، د سهار چاى يې تياراوه، موږ ته به يې په ټولنه كې له خكو سره د چلند ډول را ښوده، بازار ته به په سودا پسې تل او پخلۍ به يې كاوه. هغې به دا ټول كارونه په يوازې ځان كول.

په لومړي كال كله چې طالبان زموږ درې ته راغلل زه دوه ځلې عمليات شوم. يو ځل اپنډكس او دويم ځل يې زما تانسېل وېستلى و. خوشال يې هم د اپنډكس له امله عمليات كړ. هغه وخت هم روغتون ته موږ بوتلو، پلار مې يوازې د ليدو له پاره راغى او موږ ته يې مېوه راوړه.

سره له دې مې هم موږ باور لاره چې په قرآن كريم كې ويل شوي چې ښځې نه بايد له كورونو څخه ووزي او له خپلوانو پرته له نورو سره د خبرو كولو حق هم نه لري. پلار مې موږ ته ويل:

- تورپكۍ پاك لمني يوازې په حجاب كې نه ده بلكې د انسان په زړه كې ده. ډېرو ښځو چې مېړونو يې له هېواده بهر كار كاوه فضل الله ته به يې پيسې او سره زر وركول. دوى به د سرو زرو لاسبنډونه او غاړكۍ وركولو ته په صف كې ولاړې وې او يا به يې زامن وركول، فضل الله د دې توكو له پاره ميزونه تيار اېښي و.

ځينو به د خپل ژوند ټوله پانگه په دې باور وركوله چې دا كار د خداى (ج) د خوښۍ له پاره كوي. هغه د پخو خښتو يو لوى قرارداد وكړ چې په امام دره كې يې يو لوى مسجد او مدرسه پرې جوړه كړل او د سوات د سېند له ډېرو او شگو يې د هغې ودانۍ د ساتلو په موخه انگرې ترې چاپېر كړ.

هېڅوك نه پوهېدل چې سيم او گاډر له كومه كوي خو كار يې د سيمې په

زه ملاله يم | ۱۲۶

- اوس دې نارينه بهر ته ووزي. زه له ښځو سره خبرې كوم. ښځې بايد هغه مسوليتونه چې په كور كې يې لري ترسره كړي. كه چېرې ښځه اړتيا ولري كولاى شي بهر ووزي خو كله چې وزې بايد چې حجاب ولري. كله به يې ملگرو خلكو ته ښځينه جامې ښودې او ويل به يې چې دا يې له فاسدو او بې حجابه ښځو څخه ويستلې دي چې وشرمېږي.

ملگرو مې په ښوونځي كې ويل چې ميندې يې ملا راډيو ته غوږ ږدي سره له دې چې زموږ مديرې مېرمن مريم به دوى دې راډيو ته له غوږ نيولو څخه منعه كول.

موږ په كور كې يوه پخوانۍ ماته راډيو لرله چې د نيکه مو وه خو د موږ ملگرو به راډيو ته غوږ نيوه څه به يې چې واورېدل موږ ته مې يې ويل. هغوى به د فضل الله ستاينه كړله د هغه د لويو وېښتانو او په آس د سپرلي په اړه به يې خبرې كولې. د دوى په نظر هغه د پيغمبر (ص) په څېر چلند كاوه. ښځو به خپلې هيلې ورته ويلې او ده به دعا ورته كوله. موږ مې له دې پېښو سره مينه پيداكړې وه خو پلار به د وېرې احساس كاوه.

ما هم وروسته له هغې چې د فضل الله خبرې مې واورېدې د ځان وركې احساس مې وكړ. په قرآن عظيم الشان كې ليكل شوي دي چې يوازې نارينه كولاى شي بهر ووزي او ښځې بايد چې ټوله ورځ په كور كې د ننه وي او كار وكړي. په ښوونځي كې مې هر وخت په درس كې د اسلامي مطالعو په برخه كې د پيغمبر (ص) د ژوند په اړه مقالې ليكلې. ما اورېدلي و چې د محمد (ص) لومړۍ مېرمن خديجه سوداگړه وه. هغه څلوېښت كلنه وه چې له محمد (ص) څخه پنځه لس كاله مشره وه او تر دې وړاندې يې هم يو ځل واده كړى و، چې بيا محمد (ص) واده ورسره وكړ. همغه ډول چې پوهېدو پښتنې مېرمنې ډېرې پياوړې دي. كله مې چې نيکه په يوه ټكر كې ټپي كېږي او له امله يې آته كاله په بستره كې پرېوزي، نو نيا مې په يوازې ځان د خپلو آتو اولادونو پالنه كوي.

يو نارينه د كار له پاره بهر وزي، خپل امتيازات اخلي، كور ته راځي، ډوډۍ

زه ملاله يم | ۱۲۹

مدیرانو سره خبرې کولې او د هغو نجونو نومونه به یې یادول چې ښوونځۍ یې پرېښی دی او هغوی به یې هڅولې. هغوی به زموږ په څېر نجونې چې لا هم ښوونځیو ته تلې د غواوو او مېږو په نوم یادولې.

زه او ملگرې نجونې مې نه پوهېدو چې د نجونو په زده کړه کې ستونزه څه ده؟ له پلاره مې وپوښتل:

- ولې ښوونځي ته د نجونو د تلو مخنیوی کوي؟

هغه ځواب راکړ:

- هغوی له قلم څخه وېرېږي.

یو بل ښوونکی چې د ریاضي درس یې ورکاوه او اوږده وېښتان یې لرل هم نجونو ته له درس ورکولو ډډه وکړه. پلار هغه له ښوونځي وويست خو څو ښوونکو اندېښنه وښوده او خپل استازی یې د ښوونځي ادارې ته را ولېږه.

استازي یې وویل:

- ښاغلیه! هغه له ښوونځي مه وباسئ. په بدو ورځو کې گیر یو، پرې یې ږدئ چې کار وکړي. موږ به د هغه په ځای درس ورکړو.

هره ورځ یوه نوې فتوا صادرېده. فضل الله د ښکلا سالونونه وتړل او د ږیرې خړبیل یې هم منع کړل. له همدې امله سلمانېو هېڅ کار نه درلود چې وبې کړي. پلار مې چې ږیره یې خړبیله او یوازې برېتونه یې لرل وویل چې هېڅ کله به هم د طالبانو په خاطر ږیره اوږده نه کړي. طالبانو ښځو ته ویل چې نه باید د سودا له پاره بازار ته لاړې شي. زما د چینې له بازار سره جوړه نه وه او سودا کړل مې هم نه خوښېدل، خو موږ مې له ښکلو جامو سره مینه لرله، سره له دې چې موږ ډېرې پیسې نه لرلې.

موږ به مې هر وخت راته ویل:

- مخ دې پټوه چې خلک درته گوري.

ما به ځواب ورکاوه:

- مهمه نه ده. زه هم دوی ته گورم.

زه ملاله يم | ۱۲۸

خلکو کاوه. نارینه و به هره ورځ په خپل نوبت د مدرسې په جوړولو کې کار کاوه.

یوه ورځ د اردو ژبې ښوونکي نواب علي پلار ته وویل:

- زه سبا ښوونځي ته نه راځم.

کله چې پلار دلیل ترې وپوښت، وبې ویل چې سبا له فضل الله سره د کار نوبت د دوی د کلي دی.

پلار مې ځواب ورته وویل:

- ستا تر ټولو ارزښت لرونکې دنده داده چې زده کوونکو ته درس ورکړې.

نواب علي وویل:

- نه، زه باید سبا کار ته لاړ شم.

پلار مې چې په غوسه یې خبرې کولې کور ته راغی.

له ځان سره یې ویل:

- که څوک د خدای (ج) د رضا له پاره په خپله خوښه سرکونه جوړ کړي د سېند خځلې پاکې کړي، پاکستان به په یوه کال کې جنت شي. دوی یوازې له مدرسو او مسجدونو سره مرسته د خیر کار بولي خو نورو کارونو ته د خیر د کار په سترگه نه گوري.

څو اونۍ وروسته هماغه ښوونکي پلار ته وویل چې نور نجونو ته درس نه شي ورکوی ځکه چې مولانا دا کار منعه کړی دی.

پلار هڅه کوله چې د هغه نظر واړوي ورته یې وویل:

- سمه ده چې ښځې ښوونکې باید نجونو ته درس ورکړي نو لومړی خو باید نجونې یو څه زده کړي چې ښوونکې شي.

یوه ورځ صوفي محمد له زندان څخه اعلان وکړ چې نجونې آن په دیني مدرسو کې هم د زده کړې حق نه لري.

هغه ویل:

- تاسې په تاریخ کې پیدا کړئ چې اسلام د نجونو مدرسه روا کړې وي.

په هغې وخت کې د ملا راډیو پام ښوونځیو ته واوښت. هغوی به د ښوونځیو له

زه ملا له يم | ۱۳۱

د فضل الله استوگنځي ته نژدې يې يو ستيج جوړ کړ چې د جمعې ورځې له وعظونو وروسته به هلته په سلگونو کسان د مجرمينو د سزا د ليدلو له پاره ورتلل چې د هرې درې په وهلو سره به يې په چيغه ويل:

- الله اکبر!

کله به فضل الله په يوه څلور نعل لرونکي تور آس سپور د خلکو منځ ته ورغی. ملگرو به يې روغتيايي کسانو ته اجازه نه ورکوله چې د فلج درمل خلکو ته ورکړي. دوی ويل واکسين ورکول امريکايي نقشه ده چې مسلمانې ښځې شنډې کړي. نو په دې سره به د سوات د خلکو نسل هم له منځه لاړ شي.

فضل الله په راډيو کې وويل:

- د ناروغۍ له خپرېدو مخکې تداوي د اسلامي شريعت له قوانينو سره مخالفت دی. د سوات په هېڅ سيمه کې به دې يو ماشوم هم نه و ليدلی چې يو څاڅکی واکسين يې دې خوړلي وي.

د فضل الله کسان په بشپړه توگه د افغانستان د امر بالمعروف او نهی عنی المنکر پوليسو ته ورته وو، په لارو او کوڅو کې به په مخالفينو پسې گرځېدل. دوی «د شاهين ځانگړي ځواک» په نوم د پوليسو يوه داوطلبه ډله جوړه کړه. دا ډله به وسله په لاس په گاډيو کې ناست او په سيمه کې گرځېدل.

ځينې خلک خوشاله و. يوه ورځ مې له پلار سره د بانگ مدير ته تللې وم، هغه مې پلار ته وويل:

- د فضل الله يو له ښو کارونو دا و چې نجونې او ښځې يې بازار ته له سودا څخه منعه کړې. اوس موږ نارينه پيسې ذخيره کوی شو.

پلار په پرېشاني سره ويل چې ډېری کسان زموږ د سيمې د سلمان په څېر دي هغه ورځ يې ويل چې د بې کارۍ له لاسه د کور چلولو له پاره يوازې اتيا روپۍ لري خو همدې سلمان د دوی د کار تر بندېدو يوه ورځ مخکې يوه خبريال ته ويلي و چې طالبان ډېر ښه، زړه سواندي او مهربانه خلک دي.

د ملا راډيو له خپرېدو څخه يو کال وړاندې، د فضل الله تاوتریخوالی او واکمني

زه ملا له يم | ۱۳۰

بيا به موږ ډېره په غوسه کېده.

موږ او ملگري يې چې نور يې نه شوای کولای د سودا اخيستو له پاره بازار ته لاړې شي ډېرې پرېشانه وې. په ځانگړې توگه له اختر څو ورځې مخکې چې موږ ځانونو ته ښايسته جامې او گڼې اخلو. ښايسته غروفو ته ځو او هلته لاسبنډونه او نکريزې اخلو.

دا ټول منعه شول.

که ښځې بازار ته تللی هېڅ کله هم تر حملې لاندې نه راتلې، خو که په کور کې کښېني هلته بيا د طالبانو د گواښ وېره شته. يو طالب د يوه بشپړ کلي له پاره گواښ کېدای شوای.

هلکان هم ډېر عصابي و، بازار ته نوي فلمونه راغلي و خو فضل الله د فلمونو او موسيقۍ دوکانونه تړلي و.

موږ مې هم نور د فضل الله له فتواوو تر پوزې راغلې وه، په ځانگړې توگه هغه وخت چې د ښوونځيو په ضد يې وينا وکړه او دا خبره يې په ټينگار کوله، هغه کسان چې ښوونځي ته ځي دوزخ ته به ولېږل شي.

وروسته فضل الله په خپل څنگ کې د يوې سيمه ييزې محکمې په څېر يوه شورا جوړه کړه. خلک دې سيمه ييزې محکمې ته ډېر خوشاله و ځکه چې د دولت په محکمو کې د خلکو پرېکړې په کلونو نه کېدې او د ژر پرېکړې لپاره به يې رشوت ورکاوه. خلک به د خپلو سوداگريزو او شخصي دعوو له پاره فضل الله ته ورتلل.

يو کس پلار ته وويل:

- دېرش کاله په يوه ستونزه کې گير وم، خو فضل الله ته په يو ځل ورتلو اواره شوه. فضل الله به مجرمين په عام محضر کې په درو وهل چې تر دې وړاندې زموږ په سيمه کې داسې څه نه و ليدل شوي.

د پلار يوه ملگري مې ورته وويل، په خپلو سترگو يې درې هغه ځوانان وليدل، چې دوه ښځې يې تښتولې وې او د عامو خلکو په وړاندې په درو ووهل شول.

زه ماله يم | ۱۳۳

مېنگوره زموږ له پاره خوندي دی. خو د ملا فضل الله پندځالي زموږ د اوسېدو له ځايه په څو ميله کې پروت و. سره له دې چې کور ته نژدې مو طالبان نه و خو په کوڅو، بازارونو او غونډيو کې گرځېدل.

موږ ته هم ورځ په ورځ گواښ نژدې کېده.

په اختر کې خپل کلي ته لاړو. زه او مور مې د تره د زوی په گاډي کې شاتني سېټ کې ناستې وو، گاډی د سېند په غاړه روان و چې د طالبانو له يوه پاتک سره ودرېدو. د تره زوی مو ډېر ژر د موسيقۍ کستونه موږ ته راکړل چې په بکسونو کې مو بې پټ کړو. طالبانو تورې جامې اغوستې وې او کلاشينکوفونه يې په لاسونو کې و.

موږ ته يې وويل:

- خويندو په دې ډول جامو کې تاسې د شرم وړ ياست، بايد چې چادری په سر کړئ.

کله چې له رخصتيو وروسته بېرته ښوونځي ته راغلو، د دروازي په سر مو يو ليک ښکارېده چې په کې ليکل شوي و:

«ښاغليه! ستاسې ښوونځی د لويديزوالو او کفارو په څېر دی. تاسې نجونو ته زده کړه ورکوي او هغوی چې کومې جامې اغوندي د شريعت خلاف دي. ښوونځی مو وتړئ کنه له ستونزو سره به مخ شئ او اولادونه به مو په غم کېني.

«د اسلام فدايان»

پلار هوډ وکړ چې له دې وروسته هلکان خپلې سيمه ييزې جامې او نجونې هم له سپين ټکري سره شين رنگه جامې واغوندي. موږ ته يې سپارښتنه وکړه، ښوونځي ته د تلو او راتلو په وخت کې مخ پټ کړو.

هدايت الله له پلار نه غوښتنه وکړه چې پياوړی او ثابت قدمه و اوسي. زياته يې کړه:

- ضياء الدينه ته نفوذ لرونکی شخصيت يې کولای شي د دوی په ضد بيانيه ورکړي. ژوند يوازې نفس ويستل او نفس اخيستل نه دي. ته کولای شې همدلته

زه ماله يم | ۱۳۲

پراخه شوې وه. ورور يې مولانا لياقت له خپلو دريو زامنو سره د هغو وژل شوو کسانو له ډلې و چې په ۲۰۰۶ م کال د اکتوبر د مياشتې په پای کې په بوجار مدرسه امريکايي بې پيلوټه الوتکو بمبار وکړ. په دې حمله کې د سوات د درې اتيا کسانو چې ډېری يې نوي ځوانان او د دوولسو کلونو په شاوخوا ماشومان وو ژوند له لاسه ورکړ. له دې حملې وروسته ټول وېرېدلي وو او خلکو قسم خوړلی وو چې غچ به يې اخلي. لس ورځې وروسته يو ځانمرغي بريد کوونکي د اسلام آباد او سوات په لاره په دره گۍ کې د پوځ په يوه پوسته حمله وکړه چې په پايله کې يې د پوستې ۴۲ کسه سرتېري ووژل. هغه وخت په پاکستان کې ځانمرغي بريدونه ډېر پېښېدل خو په هغې کال په ټوليزه توگه شپږ چاودنې وشوې او دا تر ټولو لويه حمله وه چې د پاکستان پوځيانو په ضد شوې وه.

په اختر کې موږ پسونه او نور حيوانات قرباني کوو. خو فضل الله وويل:

- په دې اختر کې به دوه پښې لرونکي حيوانات قرباني شي.

ډېر ژر مې يې د خبرو معنی ته پام شو. پيروانو يې خانان، سياست پوهان، د ملي حزبونو او سېکولر غړي په ځانگړې توگه «د خلکو ملي گوند»^(۱) او نورو څخه ډېر کسان ووژل.

د ۲۰۰۷ م کال په جنوري کې مې د پلار يو ملگری چې ملک بخت بيدار نومېده په خپل کلي کې د اتيا کسانو له خوا چې مخونه يې پټ کړي و وتښتول شو. هغه د خلکو د ملي گوند مشر، خان او پانگه وال و. وروسته يې جسد د ده د کورنۍ د نيکونو په هديره کې پيداشو چې لاسونه او پښې يې پرې مات کړي و. دا په سوات کې لومړۍ هدفې وژنه وه. خلکو ويل هغه له دې امله ووژل شو چې د طالبانو په ضد يې له پوځ سره مرسته کړې وه.

دولتي چارواکو ټولې پېښې له پامه غورځولې وې. زموږ ايالتي حکومت تر اوسه هم له هغو ملايانو څخه جوړ شوی و، چې د اسلام له پاره په مبارزه کړلو يې هېڅوک نه ملامتول. په لومړيو کې مو فکر کاوه چې د سوات تر ټولو لوی ښار

^(۱) په پاکستان کې يو سياسي چپي حزب دی.

د نبات اوبه، د تېنېس توپ او د سوات بودا

طالبانو لومړۍ موسيقي، وروسته د بوداگانو مجسمې او ورپسې يې زموږ تاريخ له منځه يووړ. زموږ يو له په زړه پورې فعاليتونو څخه د ښوونځي له خوا د مېلې سفر و. دا چې موږ د سوات په څېر جنتي سيمه کې ژوند کاوه ډېر خوشاله و. سوات ډېر په زړه پورې ميله يي ځايونه لرل لکه آبشار، سېند، د سګي لوبه، د والي ماڼۍ، د بودا مجسمې او د سوات د آخند مقبره.

ډېرې اونۍ پخوا به مو د مېلې د سفر په اړه خبرې کولې تر دې چې هغه شپه هم را ورسېده چې تر ټولو ښکلې جامې به مو اغوستې، له سرو کړو چرګانو او وريجو ډکو لوبښو سره به بس ته پورته شوو. ځينو زده کوونکو به د عکاسۍ کامرې لرلې او په مېله کې به مو عکسونه هم اخيستل. د ورځې په پای کې به پلار غوښتل چې ټول په يوه ليکه کې ودرېږو او هر کس به په نوبت په يوه لويه ډبره درېده او د نن ورځې د نندارې په اړه به مو خبرې کولې. کله چې فضل الله راغی له هغې وروسته مو ښوونځي هېڅ مېله يي سفر نه لاره، ځکه چې نجونې نه بايد بهر ليدل شوې واى.

طالبانو د بودا مجسمې او گونډې چې زموږ د لوبو ځای و وړانې کړې. دغه مجسمې په زرگونه کلونه پخوا د کوشانيانو^(۱) د پاچاهانو د زمانې له تاريخ څخه را پاتې وې. طالبانو باور لاره چې هر ډول نقاشي کړل او مجسمه جوړول حرام دي او بايد چې مخنيوی يې وشي. يوه ورځ يې د جهان آباد بودا چې مېنگورې ته نژدې په يوه غره کې توړل شوی و او شپږ متره اوږدوالی يې لاره والوزاوه.

پاتې شې، د طالبانو ټول امرونه ومنې او يا هم د دوی په وړاندې ودرېږې. پلار د هدايت الله خبرې موږ ته تشرېح کړې. وروسته يې د ډيلي آزادي سيمه ييزې ورځپاڼې ته يو ليک وليکه:

«د اسلام فدايانو ته!

دغه د اسلامي احکامو د پلي کولو سمه لاره نه ده. له تاسې هيله کوو زموږ اولادونو ته ضرر مه رسوي، ځکه په کوم خدای^(ج) چې تاسې باور لرئ، همدغه ماشومان هره ورځ همغه خدای^(ج) ته سجده کوي. تاسې کولای شئ زما ژوند واخلي خو هيله کوم د دې ښوونځي ماشومان ونه وژنئ.»

کله چې پلار ورځپاڼه وليده ډېر وارخطا شو. ليک د منځ په پاڼه کې چاپ شوی و او د پلار نوم او د ښوونځي پته هم په کې ليکل شوي و. پلار ته ډېرو خلکو مبارکي ورکوله او نور يې هم وهڅاوه.

ځينو کسانو پلار ته وويل:

- تاسې په گړنديو اوبو کې لومړۍ ډبره اېښې اوس موږ هم بايد د خبرو کولو شهادت ولرو.

^(۱) د کوشانيانو امپراتوري چې له ۶۰ څخه تر ۳۵۷ م کلونو پورې يې په منځنۍ آسيا او دهند په شمال واکمني کوله او بودايي دين په کې رواج و.

زه ملاله يم | ۱۳۷

خدای^(ع) غوښتی موږ هم همداسې وای نو ټول انسانان به یې یو ډول پیدا کړي و. یوه ورځ مې پام شو چې ښوونکې حمیده په سلگیو ژاړي. خاوند یې په مټه واړه ښار کې پولیس و، د فضل الله کسانو په هغې ښار حمله کړې وه، د ښوونکې حمیدې د خاوند په گډون یې څو کسه پولیس وژلي و. د درې په پولیسو یې دا لومړی برید و. دوی ډېر ژر ډېر کلیوال تر خپلې ولکې لاندې راوستل. د شریعت د نفاذ سپین او تور بیرغونه ډېر ژر د پولیسو په پوستو کې ورپېدل. د دوی ملېشې به له لوډسپیکرونو سره کلیو ته ننوتې او پولیس به ترې تښتېدل. په لږ وخت کې یې ۵۹ کلي تر ولکې لاندې راوستل. پولیس له وژل کېدو څخه ډېر وېرېدلې و. نو له همدې امله یې په ورځپاڼو کې خبرتیا خپره کړه چې دوی له واک څخه لاس اخیستی.

دا ټولې پېښې وشوې خو څوک یې په مخه کې ونه درېدل، داسې چې ته به وایې ټول پرموښی وړي دي. پلار مې ویل چې فضل الله خلک لار ورکي کړي و. ځینو له دې امله چې ښه ژوند به ولري ورسره یو ځای شوي و. سره له دې چې سخته وه، خو بیا هم پلار هڅه وکړه چې د دوی له تبلیغاتو سره مقابله وکړي.

هغه به په خدا سره ویل:

- زه نه ملېشه يم او نه هم راډیو لرم.

هغه آن یوه ورځ په یوه ښوونځي کې د خبرو له پاره په ډېرې اتلولۍ سره د راډیو ملا کلي ته ورغی. دی له یوه سپند څخه د کرکه یي پل په واسطه تېرېده، وړاندې یې پام شو چې ټول آسمان دود نیولی، په ژوند کې یې چې کوم دودونه لیدلي و تر ټولو ډېر تور دود و. لومړی یې له ځان سره فکر کړی و چې دا به د خښتو د بټیو دود وي، خو کله چې ور نژدې شوي و، گوري چې څو لونگی او لویو ږیرو واله کسان ولاړ دي ټلويزيونونه او کمپیوټرونه اور ته اچوي.

پلار مې په ښوونځي کې خلکو ته وویل:

- کلیوال مې ولیدل چې ټلويزيونونه او کمپیوټرونه یې په اور سوزول. پوهېږئ څوک چې له دې کار څخه گټه اخلي چاپاني شرکتونه دي چې نور سامانونه هم

زه ملاله يم | ۱۳۶

پخواني آثار پېژندونکي وايي چې دې بودا د افغانستان د بامیانو⁽ⁱ⁾ د بودا په څېر چې د افغانستان طالبانو ویجاړ کړ ارزښت درلود.

د دې مجسمې د ویجاړېدو له پاره یې دوه عملیاته وکړل. لومړی یې د ډبرو په ټوټو کې سوري وکړل او له باروتو یې ډک کړل، خو په زړه پورې پایله یې ترلاسه نه کړه. څو اونۍ وروسته د ۲۰۰۷م کال د اکتوبر په آتم یې هغه ځایونو ته انفجار ورکړ، دا ځل یې هغه بودا چې د اوومې پېړۍ راهیسې یې د درې څارنه کړه له منځه یووړ.

طالبان زموږ د ښکلو هنرونو، فرهنګ او تاریخ دوښمنان شول. د سوات موزیم یې له دوی څخه د ساتنې له پاره بل ځای ته ولېږداده. دوی د زمرودو او نورو کانونو غرونه تر خپلې ولکې لاندې راوستل او د هغه ځای ښکلي ډبرې یې د وسلو د اخیستو له پاره پلورلې. چا به چې زموږ ارزښت لرونکې ونې د تختو جوړولو له پاره وهلې له طالبانو به یې اجازه اخیسته چې په ونو ډکو گاډو ته یې د تلو اجازه ورکړي.

د دوی د راډیو خپرونې په ټوله دره او په گاوندیو سیمو کې اورېدل کېدې. سره له دې چې موږ تر اوسه هم خپل ټلويزيون ساتلی و، هغوی کېلي چينلونه پرې کړل. ما او منیبې نور نه شواى کولای چې د «شرارت» په څېر د خپلې خوښې بالیووډي خپرونې وگورو. داسې ښکارېده چې طالبان غواړي موږ هېڅ کار ونه کړو. هغوی د کاروم په نوم زموږ د خوښې وړ د تختې لوبه چې په تخته به مو ښو ته حرکت ورکاوه هم منعه اعلان کړه. داسې اوازې مو اورېدلې وې چې که طالبان په کورونو کې د ماشومانو د خدا آواز واوري په زور کور ته ننوزي او تخته ورته ماتوي. طالبانو موږ د نانځکو په څېر تر خپلې ولکې لاندې راوستي و، خلکو ته به یې امر کاوه چې څه ډول کالي واغوندي او څه کار وکړي. ما به فکر کاوه چې که

(iii) د بودا لویې مجسمې وې چې د افغانستان د بامیانو ولایت د یوه غره په زړه کې توړل شوې وې. دغه مجسمې چې د یوې لوړوالی ۵۳ او د بلې هم ۳۵ متره و، د نورو تاریخي ځایونو سره په دې سیمه کې د اوږده وخت له پاره په افغانستان کې د سیلانیانو د لیدلو اصلي آثار و.

زه ملا له يم | ۱۳۹

کله چې مشرف په ۲۰۰۴ م کال کې قبایلي سیمو وزیرستان ته خپل سرتېري ولېږل، دوو ورونو د دولت په ضد د یوې مبارزې رهبري په غاړه اخیستې وه او د پوځ اقدام یې غیر اسلامي اعلان کړ. هغوی یوه وېبپاڼه او د فضل الله د راډیو په خېبر یوه ناقلونه راډیويي دستگاه لرله چې له لارې یې خلکو ته اطلاعات رسول. په هماغه وخت کې چې په سوات کې طالبان راڅرگندېدل، د لال مسجد د مدرسې نجونو په اسلام آباد کې خلک گواښل. هغوی په هغو کورونو چې فکر کېده د پیغام رسولو مرکزونه دي په ناڅاپي توګه حمله کړله. کومې ښځې به چې د دوی په فکر کې لارې وې په درو به وهل کېدې. د فلم او موسیقۍ پلورنځي یې ترلې و او د پلورنځیو ټولو وسایلو ته یې اور ورته کړی و. کله چې ښځې د طالبانو په ګټه وي، بیا یې د دوی به نظر لیدل او غږ اورېدل ناروا نه دي. د «ام حسن» مدرسې مدیره د عبدالعزیز د مشر ورور ښځه وه چې په ویاړ سره به یې ویل چې ډېرو نجونو ته یې د ځانمرګي برید له پاره روزنه ورکړې. آن په مسجد کې یې محکمې خلاصې کړې چې اسلامي عدالت ترسره کړي. ملېشو به پولیس په درو وهل او دولتي ودانۍ به یې چور کولې.

د مشرف دولت نه پوهېده چې څه ډول غبرګون وښيي. کېدای شي له دې امله به و چې پوځ له مسجد سره نږدې و. خو د ۲۰۰۷ م کال په منځنیو میاشتو کې شرایط نور هم خراب شول او خلک له دې وېرېدل چې د طالبانو ملېشو پلازمېنه تر واک لاندې راوسته. اسلام آباد هر وخت یوه آرامه او منظمه سیمه ده چې د هېواد له نورو سیمو سره ډېر توپیر لري. په پای کې د جولای د درېیم ماښام په وخت ټانګونه او نظامي ګاډي تر مسجد چاپېر شول. دوی د هغې سیمې بربښنا پرې کړه، کله چې تیاره شوه، ډزې او چاودنې پیل شوې. سرتېریو د دېوال په سوریو کې چاودنې وکړې او د پټنځای په لور یې توپونه وویشتل، په داسې حال کې چې جنګي هلیکوپترې یې په آسمان ګرځېدې، دولتي ځواکونو د مدرسې نجونو ته په لوډسپیکرو کې چیغې وهلې چې تسلیم شي.

د مسجد ډېرو ملېشو د کشمیر او افغانستان په جګړو کې هم برخه اخیستې وه.

زه ملا له يم | ۱۳۸

جوړ کړي.

یو کس سټېج ته راغی د پلار په غوږ کې یې وویل نور ادامه مه ورکوه چې له خطر سره مخ کېږي.

ډېرو دولتي مامورینو او آن خلکو د دې ډول کارونو په وړاندې غبرګون نه ښوده. داسې ښکارېده چې د ټول هېواد خلکو خپل عقل له لاسه ورکړی وي. طالبانو د ملت زړه اسلام آباد هم تر ولکې لاندې راوستی و. په ورځپاڼو کې مې تصویرونه لیدل چې ښځو او نجونو د چادري په څېر جامو کې د موسیقۍ او فلمونو په بازار یرغل کړی و.

دغه ښځې د نجونو د لوبې ديني مدرسې «جامعه حفصې» او «لال مسجد» څخه وې. دغه مسجد په ۱۹۶۵ م کال کې جوړ شو او لال نوم یې د دېوالونو د سرو رنگونو له امله دی. لال مسجد چې دولتي مامورینو به هلته لمونځونه کول، د شورا له مجلس، د آی اېس آی له مرکز او نورو ډېرو دولتي ادارو سره ډېر لږ واټن لري. ودانۍ یې د نجونو او هلکانو دوی مدرسې لري چې په کلونو په کشمیر او افغانستان کې د مبارزې له پاره کارول شوې دي. دغه ودانۍ د عبدالعزیز او عبدالرشید په نومونو د دوو ورونو له خوا اداره کېده او هغه وخت د بن لادن د تبلیغاتو په مرکز بدل شو چې عبدالرشید له ملا عمر سره د کتنې په وخت کې اسامه هم لیدلی و.

دغه دوه وروڼه د خپلو اور ژبو بیانېو له امله پېژندل شوي و او ډېر کسان یې په ځانګړې توګه د سپټمبر له یوولسم وروسته په ځان رافات کړل. کله چې ولسمشر مشرف د «ترورېزم» په وړاندې جګړه کې له امریکایانو سره د مرستې هوکړه وکړه، مسجد له پوځ سره خپلې اړیکې پرې کړې او په دولت د نیوکې په مرکز بدل شو. آن عبدالرشید په ۲۰۰۳ م کال په ډسمبر کې د مشرف په کاروان چې راولپنډۍ ته روان و د انفجار په توطیه تورن شو. څارنوالان وايي چې د دې حملې له پاره یې چاودېدونکي توکي په لال مسجد کې پټ کړي و خو هغه له دې تور څخه څو میاشتې وروسته له بنده خلاص شو.

لاره. هغه په ډېرې غوسې او پرېشاني سره د لال مسجد د حملې په اړه خبرې کولې او ژمنه يې وکړه چې د عبدالعزيز د مرگ غچ به اخلي. بيا يې د پاکستان د حکومت په ضد د جگړې اعلان وکړ.

دغه شخړې د يوې واقعي نيوڼې پيل و. اوس فضل الله خپل گواښونه کوی شواى چې د لال مسجد په نوم خلک د طالبانو ملاتړى ته وهڅوي. خو ورځې وروسته يې د سوات په لاره په يوه دولتي ډله حمله وکړه او ديارلس سرتېري يې ووژل. دغه ستونزه يوازې د سوات نه وه، د باجوړ د قبيلو له خوا هم د اعتراض چينغې پورته شوې او د ځانمرگو بمونو غږ په ټول هېواد کې واورېدل شو.

تر اوسه هم د هيلو يوه وړانگه شته وه، ځکه چې بې نظير بوټو بېرته راتله.

امريکايان ډېر په وېره کې و، ځکه چې له ده سره تړون کوونکي جنرال مشرف په پاکستان کې محبوبيت نه لاره چې د طالبانو په وړاندې اغېز ولري، له همدې امله يې له خپل مامور سره مرسته وکړه چې په يوه معامله کې خپل واک وپېشي. نقشه داسې وه چې مشرف له واک څخه څنگ ته کړي او د بې نظير بوټو د حزب تر ملاتړ لاندې يو ملکي کس ولسمشر وټاکي. ټولو پاکستانيانو مې د پلار په څېر مې فکر نه کاوه چې دا معامله دې اغېز ولري ځکه چې مشرف او بې نظيرې له يو بل څخه بد راتلل.

زما د دوه کلنۍ له وخته بې نظيرې له هېواده بهر په تبعيد کې ژوند کاوه. خو پلار مې يې په اړه ډېرې خبرې کړې وې او دا چې دويم ځلي راتله او يوه ښځه رهبر به مو لرله ډېره حيرانه وم. بې نظير بوټو زما په څېر ډېرو نجونو ته د خبرو کولو زړه ورکړى و چې خبرې او سياست وکړو. هغه زموږ له پاره بېلگه وه. بې نظير بوټو د زورواکۍ د له منځه وړلو، د ولسواکۍ پيل او ټولې نړۍ ته د قدرت او هيلو پيغام راوړونکې وه. هغه زموږ يوازينۍ مشره وه چې د ملېشو په ضد به يې خبرې کولې او آن امريکا ته يې وړانديز وکړ چې د پاکستان په پولو کې بن لادن پيدا او وېي نيسي.

خو د ټولو خلکو د استقبال وړ ونه گرځېده. د ۲۰۰۷ م کال د اکتوبر په ۱۸ مه

دوى د ځان له پاره څو سنگرونه جوړ کړي و. دوى د مدرسې نجونې ډبرينو ځمکتلو کوټو ته له زېرو سره ولېږلې. د نجونو کورنۍ له مسجد بهر پرېشانه ولاړې وې او له خپلو لونو سره يې په مبايل خبرې کولې او هيله يې ترې کوله چې را ووزي. ځينو نجونو نه منله ويل يې له ښوونکو يې زده کړي چې دوى له پاره شهادت کاميابي ده.

د سبا ورځې په ماښام لږ شمېر نجونې را ووتې. عبدالعزيز يې له لور سره چې چادري يې په سر کړې وه په پټه را ووت. د ده مېرمن او وړوکى ورور يې له ډېرو نورو زده کوونکو سره د ننه پرېښودل او هره ورځ به پوځ او ملېشو پر يو بل ډزې کړلې. ملېشې په راکټو او له بټريو جوړو بمونو سمبال وې. دغه محاصره د جولای تر نهم پورې، هغه وخت چې د مسجد له منارې څخه يې د ځانگړو ځواکونو يو قوماندان وويشت ادامه لرله. په پای کې د پوځ زغم پای ته ورسېد او په پټنځای يې حمله وکړه.

دولت دې ته د «خاموش عمليات» نوم ورکړى و سره له دې چې چينغويي د غوږو پردې شکولې. تر دې وړاندې مو په پلازمېنه کې داسې جگړه نه وه ليدل شوې. کمانډويانو په ساعتونو کوټه په کوټه مبارزه وکړه، تر دې چې عبدالعزيز او پيروان يې تر ځمکتلې پورې تعقيب او ووژل. د جولای په لسمه کله چې محاصره پای ته ورسېده، د سرتېرو او ماشومانو په گډون په سلگونو خلک ووژل شول. خبرونو ټکان ورکوونکي عکسونه چې هر ځای وينې ښکارېدې، هر ځای هندارې ماتې او بې روحه جسدونه پراته و، ښودل. موږ ټولو دا تصويرونه کتل چې ډېر بې وېرېدلې و. د دواړو مدرسو ډېر زده کوونکي د سوات اوسېدونکي و. په پلازمېنه هغه هم په يوه مسجد کې څه ډول داسې پېښه رامنځ ته کېږي؟ مسجد زموږ له پاره يو سپېڅلى ځای دى.

د لال مسجد له محاصرې وروسته د سوات طالبان ورک شول. د جولای دوولسمه مې د زېږېدو ورځ ده له دې امله مې د دې ورځې پېښې نه هېرېږي. فضل الله خلکو ته د يوې راډيو څپې ورکړې چې له پخوانيو څپو سره يې توپير

زه ملاله يم | ۱۴۳

سبا به نظامي حکومت جوړ شي. موږ نه پوهېدو چې نظامي حکومت څه معنی لري. له همدې امله وارخطا و. د خپل ګاونډي د کور په دېوال کې د اړیکو ساتلو له پاره چې هلته سفینه اوسېده یو سوری و. زه لاړم دېوال مې په زوره زوره وواهه، دوی د دېوال سوري ته راغلل، ترې ومې پوښتل:

- دا نظامي حکومت یې لا څه دی؟

کله چې هغوی راته تشریح کړ، وروسته آن له کوټو مو هم را ونه وتو فکر مو کاوه چې کومه بده پېښه کېږي.

په راډیو کې مو واورېدل چې مشرف درې ته ۳ زره سرتېري لېږلي چې له طالبانو سره مقابله وکړي. هغوی ټولې خصوصي او دولتي ودانۍ چې فکر کېده ستراتیژیک اهمیت لري ونيوې. تر هغې وخته فکر کېده چې پاکستان د سوات پېښو ته فکر نه کوي. یوه ورځ وروسته یوه ځانمرګي د پوځ یو ګاډی والوزاوه چې ۱۷ سرتېري او ۱۳ ملکي وګړي په کې ووژل شول. وروسته ټوله شپه له غرونو څخه د توپ او ټوپکو آوازونه راتلل، له دې غرونو سره مو نه شواى کولای سترګې پټې کړو.

په بله ورځ مې په ټلويزيون کې واورېدل چې په غرونو کې جگړه د شمال لور ته هم وړل شوې ده. ښوونځی رخصت شوی و او موږ په کور کې پاتې و، هڅه مو کوله په پېښه پوه شو. سره له دې چې جگړه له مېنګورې بهر وه خو موږ د مرمیو غبرونه اورېدل. پوځ ویل چې د سلو په شاوخوا ملېشې وژل شوې دي، خو د نوومبر په لومړۍ ورځ لږ او ډېر اوه سوه طالبانو په خوازه خېله کې د پوځ په یوه پوسته برید وکړ. له دوی څخه پنځوس تنه سرحدي پوځیان وتښتېدل او اته څلوېښت کسه نور یې ونيول. د فضل الله کسانو د دې له پاره چې دوی سپک کړي او ملنډې پرې ووهي، وسلې او یونیفورم یې ترې اخیستي وو او بیا یې هر یوه ته پنځه سوه روپۍ ورکړې چې له هماغه لارې بېرته لاړ شي. وروسته طالبانو په خوازه خېله کې دوې پوستې تر خپل واک لاندې راوستې او مدین⁽ⁱ⁾ ته لاړل چې هلته پولیسو خپله وسلې ورکړې. طالبانو په ډېرې چټکۍ سره د مېنګورې

زه ملاله يم | ۱۴۲

په کراچۍ کې له الوتکې رابښکته شوه چې موږ ټول یې د لیدو له پاره ټلويزيون ته ځک و، اوبښکې یې تویولې ځکه چې له نهه کاله تبعید وروسته یې د پاکستان په خاوره کې پښه اېښې وه. کله یې چې کاروان په سرک په حرکت کې و او دا په یوه سرخلاصې بس کې وه. په سلګونو زره خلک یې ښه راغلاست ته راغلي و. هغوی له ټول هېواد څخه راغلي و چې ډېرو یې ماشومان هم ورسره را وستي و. ډېرو یې سپینې کوټرې والوزولې چې یوه یې د بې نظیرې په بکس کېناسته. خلک دومره ډېر و چې بس ډېر ورو حرکت کاوه. موږ یې نور ننداره نه شواى کوی ځکه چې ډېر وخت یې نیوه.

کله چې په نیمه شپه کې ملېشو حمله وکړه، زه مې په بستره کې پرته وم. د بې نظیرې بس د نارنجي وړانګو په څپو کې الوتنې و. سهار چې کله له خوبه وښه شوم، پلار مې خبره کړم. هغه او ملګري یې دومره وېرېدلې او پرېشانه و چې ټوله شپه یې سترګې نه وې پټې کړې. له نېکه مرغه چې بې نظیرې ته زیان نه و رسېدلی ځکه چې هغه تر انفجار مخکې لاندې پور ته تللې وه څو په یوه فولادي کوټه کې آرام وکړي خو په دې پېښه کې ۱۵۰ کسه وژل شوي و، زموږ په هېواد کې د بم چاودنې دا پېښه تر ټولو لویه وه. ډېری جسدونه د زده کوونکو و چې تر بس یې کړۍ جوړه کړې وه او ځانونه د بې نظیرې فدايان بلل. په هغې ورځ په ښوونځي کې ټول زده کوونکي آن د بې نظیرې مخالفین هم غلي و. موږ خدای^(ع) ته شکر وېست چې بې نظیره جوړه ده.

یوه اونۍ وروسته پوځ د جیپونو او هلي کوپټرو په آوازونو سره سوات ته راغی. موږ په ښوونځي کې و چې هلیکوپټرې راغلې، غږ یې ډېرې ووبرولو. په منډه منډه بهر ووتو، د نبات اوبه او د تېښس توپونه یې چې موږ ته را اچول په چټکۍ سره مو نیول. هلیکوپټرې د سوات په یوه لرې پرته سیمه کې وې، خو دا چې زموږ کور د سیمه ییز پوځ له اډې سره نژدې و زموږ په سر به یې هم پروازونه کول. موږ د نبات د اوبو د ټولولو له پاره له یو بل سره سیالي کوله چې څوک به ډېر ټول کړي.

یوه ورځ یو کس د سرک له بلې غاړې راغی ویې ویل، مسجدونو اعلان وکړ چې

⁽ⁱ⁾ Madyan

زه ملاله يم | ۱۴۵

جگړې يوه اونۍ وروسته د طالبانو ۴۰ رهبرانو زموږ د ايالت له لارې په جنوبي وزيرستان کې سره کتلي و او د پاکستان د دولت په ضد يې جگړه اعلان کړې وه. دوی هوکړه کړې وه د «پاکستان د طالبانو د تحريک» په نوم او بيرغ سره به يوه، متحده ډله جوړه کړي او دعوه يې وکړه چې په خپله ډله کې د پاکستان په ضد جگړې له پاره ۴۰ زره کسان لري. دوی د بيت الله مسعود په نوم يو کس چې په افغانستان کې هم جنگېدلی و او لږ او ډېر د خلوبښت کلونو و، د خپل رهبر په توگه وټاکه. فضل الله هم د سوات د عملياتو قوماندان وټاکل شو.

کله چې پوځ را ورسېد، موږ فکر کاوه چې جگړه به ژر پای ته ورسېږي خو سخته تېروتنه مو کړې وه. تر اوسه ډېرې شخړې شته وې. طالبانو نه يوازې دا چې په پوليسو او پوځ يې حملې کړلې، بلکې کومو ښځو چې حجاب نه لاره، چا چې اوږده ږيره نه لرله او چا چې کميس پرتوگ نه اغوستل هم يې حملې پرې کولې. د ډېسمبر په اووه ويشتم بې نظير بوتو د راولپنډۍ د پارکي په لياقت باغ کې چې هلته زموږ د هېواد لومړی وزير لياقت علي ترور شوی و، ټاکنې ترسره کړې. بې نظير بوتو د چيغو او خوشاليو په غږونو کې څرگنده کړه:

- موږ به افراط کوونکو او ملېشو ته د خلکو په قدرت سره ماته ورکړو. د دې وړونکی گادې يو ټوپوټا ډوله د مرمۍ ضد لندکروزر و، کله چې له باغه ووته، د گادې په چوکۍ ودرېده او د گادې له لوڅ سر څخه يې سر ويوست چې خلکو ته د خدای په آمانۍ له پاره لاس وښوروي. ناڅاپه د ډزو او چاودنو غږونه واورېدل شول، ځکه چې يوه ځانمرگي بريد کوونکي ځان د دې د گادې په څنگ کې الوزولی و. بې نظيره ورو لاندې ورغړېده. د مشرف دولت وروسته څرگنده کړه چې د بې نظيرې سر له يوه سخت ځای سره لگېدلی و خو خلکو ويل چې هغه په ډزو سره ووژل شوه.

د ټلوېزيون نندارې ته ناست و چې ناڅاپه خبرونه پيل شول. نيا مې ويل:

- بې نظيره به شهیده شي.

په دې معنى چې د وياړ وړ مرگ به ولري.

زموږ ټولو له سترگو څخه اوبښکې روانې وې او دعا مو ورته کوله.

زه ملاله يم | ۱۴۴

شاوخوا سيمې تر واک لاندې کړې.

مشرف د نوومبر په دولسمه لس زره سرتېري او څو جنگي هليکوپټرې هم زموږ درې ته را ولېږلې. په هر ځای کې پوځ ښکارېده. هغوی آن د گلف د لوبو په ډگر کې هم پوسته واچوله او خپلې لوبې وسلې يې د غره په لمنه کې ودرولې. وروسته يې د فضل الله په ضد عمليات پيل کړل چې د سوات د لومړۍ جگړې په نوم ياده شوه. دا لومړۍ ځل و چې دولت د خپلو خلکو په وړاندې له قبایلي سيمې بهر عمليات کوي. لومړی پوليسو هڅه وکړه چې فضل الله په داسې حال کې چې يوه ټولي ته يې خبرې کولې ونيسي خو يو طوفان وشو چې هغه په تېښته بريالی شو، دغې پېښې د ده معنوي ارزښت ډېر کړ.

ملېشې په آسانۍ سره تسليم نه شوې. د دوی په ځای يې د ختيځ لور ته پرمختگ وکړ، د نوومبر په ۱۶مه يې د الپورې ښار چې د شنگلې له اصلي ښارونو څخه يو دی ونيو. سيمه ييز پوليس دويم ځلي له جگړې پرته وتښتېدل. د هغې ځای خلکو ويل چې د مبارزه کوونکو په منځ کې چيچنيایي او ازبک هم وو. موږ په شنگله کې خپلې کورنۍ ته په اندېښنه کې وو، سره له دې چې پلار ويل کلى يې د طالبانو له سيمې ډېر لرې دی چې دوی ته مزاحمت نه شي کوی او د سيمې خلک به له دوی سره مرسته وکړي. د پاکستان پوځ ډېر سرتېري او وسلې لرلې، له همدې امله يې دويم ځلي هوډ وکړ چې دره په ټوليزه توگه تر کنټرول لاندې ونيسي. هغوی د فضل الله مرکز امام دره ونيوه. ملېشې ځنگل ته وتښتېدې او د ډېسمبر په لومړيو کې پوځ وويل چې ټولې سيمې پاکې شوې دي. فضل الله د غرونو په لور شا تگ کړی و.

خو دوی طالبان له هغې ځايه لرې نه کړل.

پلار وويل:

- دا د شخړې پای نه دی.

يوازې د فضل الله ډله د ويجاړۍ لامل نه وه. د پاکستان په ټول شمال لويديز کې د قبايلو په رهبرۍ د ملېشو بېلابېلي ډلې را پيداشوې وې. د سوات له

لايق ټولگی

ښوونځي توان را کاوه چې په هغې تيارو ورځو کې درس وويلاى شم. کله به چې په لاره روانه وم فکر مې کاوه چې تر څنگ به مې هر تېرېدونکى کس طالب وي. موږ به د ښوونځي بکس او کتابونه تر ټکري لاندې پټول. پلار به هر وخت ويل د کلي تر ټولو ښه سهار هغه دى چې يو ماشوم د ښوونځي په جامو کې ووينم، خو اوس له دې ډول جامو څخه وېرېدو.

نوې منځني ښوونځي ته راغلې وم او مېرمن مريمې ويل چې هېچا نه غوښتل زموږ ټولگي ته درس ورکړي ځکه چې موږ ډېرې پوښتنې کولې. په واقعيت کې مو زړه غوښتل چې څيرکې زده کوونکې و. کله به مو چې په ودونو کې په لاسونو نکريزې اېښودې د گلونو په ځاى به مو د کيميا فارمولونه او انټيگرالونه جوړول.

له ملکه نور سره مې سيالي روانه وه خو وروسته له هغې چې هغه لومړۍ زده کوونکې شوه، ما ډېره هڅه وکړه چې په ښوونځي کې مې بېرته خپل ځاى ونيسم. پخوا به هر وخت دا دويمه او منيبه درېيمه کېدې. ښوونکو به موږ ته ويل، آزمويڼه اخيستونکي لومړى گوري چې څومره مو ليکلي، وروسته يې بيا مفهوم ارزوي. منيبې ښکلى ليک لاره، خو ما به هر وخت هغې ته ويل چې په ځان کافي باور نه لري. دې ډېره هڅه کوله ځکه له دې وېرېده نه چې لږې نومرې وړل يې کورنۍ ته پلمه شي او له ښوونځي يې منعه کړي.

زه په رياضي کې کمزورې وم آن چې په يوه آزمويڼه کې مې صفر وړى و، خو بيا مې هم ډېر کوښښ کاوه. زموږ د کيميا استاد ښاغلي عبدالله به ويل، «موږ به ټولو ښوونکو ته (ښاغلى يا مېرمن ويل)» زه نړۍ ته سياست پوه راغلى يم ځکه چې د شفاهي آزمويڼو په وخت کې به مې تل ويل:

- ښاغليه تاسې زموږ تر ټولو بهتره ښوونکى ياست او ستاسې له مضمون سره ډېره مينه لرم.

کله مو چې د هغې د مړينې خبر واورېد، زما ننني آواز راته وويل: «ته ولې د ښځو د حقوقو له پاره مبارزه نه کړې؟»

موږ د ولسواکۍ په لټه کې و او خلکو ويل:

- بېنظيره چې مړه شوه، هېڅوک به هم امنيت ونه ويني.

داسې ښکارېده چې هېواد مو ټولې هيلې له لاسه ورکړې وي.

مشرف د پاکستان د طالبانو رهبر بيت الله مسعود د بې نظيرې د مرگ مسول باله. دوى د بيت الله مسعود او د دوى د ملېشو تر منځ ديوې تليفوني مکالمې متن خپور کړ چې د حملې په اړه يې خبرې کړې وې. خو مسعود اعلان وکړ چې بوټو دوى نه ده ترور کړې.

د اسلامي مطالعې ښوونکى قاري صيب به له موږ کره راته چې ما او د سيمې نورو ماشومانو ته قرآن را زده کړي. کله چې طالبان زموږ سيمې ته راغلل، د ټول قرآن تلاوت کول مې تر ډېره د بابا د خوشالولو له پاره ختم کړى و. موږ قرآن کريم په عربي ژبه له مخه وايو، چې ډېر خلک په سمه توگه نه پوهېږي چې د آيتونو معنى يې څه ده، خو ما به يې معنى هم زده کوله، په داسې حال کې چې زه وېرېدلې وم او قاري صيب هڅه کوله چې د بې نظيرې مرگ توجيه کړي ويل يې:

- ډېر ښه وشول چې هغه يې ووژله. کله چې ژوندۍ وه وجود يې هېڅ گټه نه لرله. هغې له اسلام څخه په سمه توگه پيروي نه کوله او که چېرې ژوندۍ واى، بې نظمي او گډوډي رامنځ ته کېده.

زه سخته وېرېدلې وم او دا موضوع مې له پلاره سره شريکه کړه.

هغه وويل:

- بله هېڅ لاره نشته. موږ دې ملايانو ته د قرآن د زده کړې له پاره اړتيا لرو. خو ته يوازې د له مخه ويلو له پاره له هغې مرسته غواړې، نو د هغه توضيحاتو او تفسير ته پام مه کوه. يوازې هغه څه زده کړه چې خداى (ع) ويلي دي. د هغه خبرې الهي پيغامونه دي چې ته کولای شې هغه په آزادانه توگه تفسير کړې.

زه ملاله يم | ١٤٩

اواروله چې له شونډو مو مسکا لرې نه شي.

د ٢٠٠٧ م کال په پای کې د پوځ عملیاتو ونه کړای شواى چې د تل له پاره هېواد له طالبانو خلاص کړي. پوځ لا تر اوسه د سوات په ځینو سرکونو لیدل کېده، له دې سره سره ملا فضل الله هره ورځ په راډیو کې خبرې کولې، د ٢٠٠٨ م کال حملې او چاودنې یې تر دې کال وپروونکې بللې.

په هغې ورځو کې زموږ د خبرو اترو موضوع پوځ او طالبان و. عطیې به هر وخت سر زما په سر اېښود او ویل به یې:

- طالبان ښه دي که پوځ؟

او ما به ځواب ورکاوه:

- که یو زمرى او مار حمله درباندي وکړي وايي به چې کوم یو ښه دى؟

مار که زمرى؟

زموږ ښوونځى له وېرې او وحشت څخه بهر وه، زموږ د ټولگي هرې نجلۍ غوښتل چې ډاکټره شي، خو ما غوښتل چې د طالبانو په ضد یو ماشین جوړ کړم چې دوى را وباسي او وسلې یې وېجاړې کړي. ویلاى شم چې په ښوونځي کې هم گوانبل کېدو، یو شمېر ملگرو مې زده کړې پرېښودې. فضل الله به تل له راډیو څخه خبرتیا خپروله چې نجونې باید په کورونو کې کښېني او ملگري به یې ښوونځي والوزوي، چې دا چاودنې به هر وخت د نظامي حکومت په وخت کې د شپې له خوا کېدې چې هغه وخت به زده کوونکي په ښوونځیو کې نه و.

لومړى ښوونځى چې والوزول شو په مټته کې د «شاور زنگى» په نوم د نجونو دولتي لومړنى ښوونځى و، د داسې جنايت کول د باور وړ نه و. له هغې وروسته یې هم هره ورځ ډېرې ودانۍ والوزولې. آن په مېنگوره کې هم څو چاودنې وشوې. یوه ورځ په پخلنځي کې وم، دوه بمونه وچاودېدل چې ټول کور ورسره ولړزېد او د کور له چټ نه پکه لاندې را وغورځېده. زه دومره وېرېدلې وم چې یوه او بله خوا مې منډې وهلې.

د ٢٠٠٨ م کال د فبروري د میاشتې په وروستيو ورځو کې مې یوه ورځ په

زه ملاله يم | ١٤٨

یو شمېر کورنیو شکایت لاره چې پر ما ډېر فکر کېږي، ځکه چې پلار مې د ښوونځي مالک دی. ډېرى خلک به دې ته هم حیران کېدل چې موږ له دومره سیالۍ سره سره بیا هم ډېرې سره نژدې یو او په یو بل بخیلي نه کوو. موږ به همدا راز د نمونه شاگرد له پاره هم سیالي کوله. په دې سیالۍ کې د سیمې د خصوصي ښوونځیو تر ټولو تکړه زده کوونکي ټاکل کېدل، یو کال زما او ملکې نومرې یو ډول شوې. ما یو ځل بیا هم په ښوونځي کې آزمویڼه ورکړه چې د ډالۍ مستحق معلوم شي چې دویم ځلي مو هم یو ډول نمرې واخیستې. د دې له پاره چې نور خلک فکر ونه کړي چې په ښوونځي کې ماته ډېر پام کېږي یا ډېره نازول کېږم. پلار مې بله آزمویڼه د خپل ملگري په ښوونځي کې واخیسته، بیا هم یو برابر شوو نو له همدې امله مو ډالۍ سره ووېشله.

ما له ډرامې او تمثیل سره ډېره مینه لرله. په همدې بنسټ مې د فساد په اړه د رومیو او ژولیت په اساس ډرامه ولیکله. لومړى داوطلب یوه ښایسته نجلۍ وي او هغه له نجلۍ ډېرې آسانه پوښتنې کوي: «یو بایسکل څو ټایرونه لري؟» نو کله چې هغه ځواب ورکوي: «دوه»

ورپسې داوطلب یو نارینه دى نو رومیو له هغې سختې پوښتنې کوي: «پرتله له دې چې له چوکۍ مو پورته شئ، زموږ د کوټې په سر کوټه کې کوم ډول پکه ده؟» هغه ځواب ورکوي: «زه به څنگه پوه شم؟»

رومیو ځواب ورکوي: «تاسې خو وایاست چې د دوکتورا په کچه زده کړې لرئ... ولې نه پوهېږئ؟!»

له همدې امله رومیو هوډ کوي چې کار نجلۍ ته ورکړي.

منیبې د نجلۍ رول لوباوه، یوې بلې نجلۍ عطیې زما د سکرترې رول لاره چې په خپلو ټوکو سره به یې ډرامې یا تمثیل ته ښکلا او شور ورکاوه. ټولو په زوره زوره خندل. زما خوښېږي چې د خلکو د چلند او خبرو پېښې وکړم، په تفریح کې به زده کوونکو زارۍ راته کولې چې زموږ د ښوونکي ښاغلي عبدالله پېښې وکړم. د بدو پېښو له پېښېدو سره سره مو په هغې ورځو کې یوې وړې پلمې ته لاره

زه ملاله يم | ۱۵۱

خان يوسفزي او زاهد خان په نومونو د سيمې درې مشران دېره په دېره د پيرانو د قناعت لپاره گرځېدل چې له دوی سره يو ځای شي. د دوی مشر پير د عبدالخان خالق په نوم يو څلور اوبا کلن سپين ږيری و. کله چې ملکه سوات ته له والي سره د خبرو له پاره راځي، دی يې د ځانگړي ساتونکي په توگه ټاکل کېږي. سره له دې چې پلار مې کوم پير يا خان نه و خو د خبرو کولو له پاره وټاکل شو. هغه په پښتو، اردو او انگليسي بڼې خبرې کولې. له همدې امله دی په سوات کې د ننه او بهر يو اغېز لرونکی کس و.

هغه هره ورځ د سوات د پيرانو د ټولنې له خوا په سيمينارونو او رسنيو کې شته و او خبرې به يې کولې، ده به ويل:

- ستاسې هدف څه دی؟ تاسې د خلکو ژوند او فرهنگ لوټلی دی.

پلار مې راته وويل:

- زه له هر هغه سازمان سره چې د سولې له پاره کار کوي يو ځای کېږم. که غواړې له يوې شخړې او ستونزې خلاص شي، نو لومړی کار چې بايد ترسره يې کړې دا دی، چې حقيقت ووايې. که ستا سر درد کوي او ډاکټر ته ووايې چې زړه مې درد کوي، هغه به له تاسې سره څه ډول مرسته وکړي؟ ته بايد حقيقت ووايې. حقيقت او رښتينولي وېره له منځه وړي.

کله به چې هغه خپلو ملگرو احمدشاه، محمد فروغ او زاهد خان چې ټول سياست پوهان و سره يو ځال کېدل. زه به هم دوی ته ورتلم. احمدشاه يو ښوونځی لاره چې محمد فروغ هم کار ورسره کاوه. زاهد خان يو لوی مېلمستون او يو هوټل لاره. کله چې زموږ کور ته راغلل، ما به چای ورته راوړ، په آرامه به د دوی په څنگ کې د خبرو د اورېدو له پاره کېناستم.

دوی ويل:

- ملاله يوازې د ضياءالدين لور نه بلکې زموږ ټولو لور ده.

دوی به د اسلام آباد او پېښور تر منځ تلل راتلل او له راډيو سره يې ډېرې مرکې لرلې. په ځانگړې توگه له امريکا غږ او بي بي سي سره چې له دوی سره به يې

زه ملاله يم | ۱۵۰

پخلنځي کې کوم څه پخول چې د لويې چاودنې غږ مو واورېد. دا غږ ډېر وېروونکی غږ و. د تل په څېر مو يو بل ته غږ کړل چې د ټولو په روغتيا مو باور وشي او له حاله يې خبر شو. وروسته مو د مېنگورې د امبولانسونو غږونه واورېدل چې يو پر بل پسې زموږ له کور څخه تېر شول. يوه ځانمرگي بريد کوونکي د حاجي بابا د ليسې د باسکټبال په ميدان بريد کړی و. هلته د اقبال جاوېد په نوم د يوه سيمه ييز پېژندل شوي پوليس د جنازې مراسم و چې له طالبانو څخه د تېښتې په وخت کې په يوه لرې پرته سيمه کې په ځانمرگي بريد کې وژل شوی و. هغه د مېنگورې و. جسد يې د نظامي درنښت له پاره خپلې سيمې ته راوړی و چې طالبانو يې د جنازې د لمانځه په مراسمو کې چاودنه وکړه. د اقبال د وړوکي زوی په گډون د سيمې پنځه پنځوس کسان چې ډېری يې ما پېژندل ووژل شول. هلته د منيبې د کورنۍ لس کسان هم وو چې ټول يې يا وژل شوي او يا هم ټپي شوي و. منيبه ډېره غمجنه وه او ټول ښار په وېره کې و. په ټولو مسجدونو کې فاتحې واخيستل شوې.

له پلاره مې وپوښتل:

- پلاره وېرېدلی يې؟

ځواب يې راکړ:

- په شپه کې د انسان وجود ته وېره راځي خو کله چې سهار شي بېرته اړې اتل جوړېږي.

په رښتيا هم موږ وېرېدلي و، خو اتلولۍ مو په وېرې غلبه وکړه.

پلار وويل:

- موږ بايد دره د طالبانو له نښو پاکه کړو. چې بيا به هېڅوک هم په زړه کې وېره ونه لري.

موږ پښتانه د کړکېچ په وخت کې بېرته له خپلو پخوانيو لارو سره تړل کېدو، نو له همدې امله په ۲۰۰۸ م کال کې د سوات پيرانو له فضل الله سره د مقابلې له پاره د «قومي جرگې» په نوم يوه ټولنه جوړه کړه. د خورشيد کاکاجي، مختار

ما هېڅ ونه ويل ځكه چې يهودي نه وم.

په پای کې خپله په ما پسې راغلل.

خو نور د نیوکې او اعتراض له پاره څوک پاتې نه و.»

زه پوهېدم چې هغه په حقه و. که خلک غلي وي او چوپتیا اختیار کړي، هېڅ به هم بدل نه شي.

په ښوونځي کې مې پلار د سولې له پاره یوه تگلاره جوړه کړه او موږ یې وهڅولو چې د پېښو په اړه سپینې خبرې او حقیقت ووايو.

منښه په ښه ډول پرې توانېدلې وه. «موږ پښتانه دینداره خلک یو. د طالبانو د کارونو له امله مو ټوله نړۍ ترورېستان بولي. خو دا حقیقت نه لري. موږ سوله خوښي یو. غرونه، ونې، گلونه او زموږ د درې هر څه د سولې رنگ او بوی لري.»

زموږ د زده کوونکو له ډلې ځینو له یوازیني خصوصي پښتو ټلوېزیون خیر سره د جگړې له امله د نجونو د زده کړو د پرېښودو په اړه مرکې وکړې. مخکې تر مخکې به له موږ سره ښوونکو مرسته کوله چې پوښتنو ته څه ډول ځواب ووايو. هغه وخت چې شاوخوا یوولس، دوولس کلنې وو له یو بل سره به مو کار کاوه. خو کله مو چې پښې په دیارلس او څوارلس کلنۍ کېښودې، پلار یا به یې وروڼو دوی ته اجازه نه ورکوله، ځکه چې د بلوغ سن ته رسېدلې وې نو باید چې حجاب یې مراعات کړی وای.

یوه ورځ زه د هېواد لوی خبري ټلوېزیون جیو ته لاړم. د دوی په دفتر کې د نندارو یا تمثیلي ټوټو څو پاڼې په سکرین ښکارېدې. له ځان سره مې فکر وکړ: «رسنۍ مرکې ته اړتیا لري. هغوی غواړي له یوې نجلۍ یا هلک سره مرکه وکړي خو ټولې نجونې له دې کاره وېرېږي او یا به یې کورنۍ اجازه ور نه کړي. زما پلار اتل دی او تر څنگ به مې وي. هغه ویل ته یو هلک یې او دا ستا حق دی چې خبرې وکړې.»

هر څومره به مې چې مرکې ډېرېدې، د پیاوړتیا احساس مې کاوه او نورو به مې هم تر ډېره ملاتړ کاوه. زه یوولس کلنه وم خو لویه ښکارېدم او رسنۍ هم له یوې

په نوبت مرکې کړلې، د مرکو له پاره به له دوی څخه یو کس خامخا حاضر و. دوی به خلکو ته ویل څه چې په سوات کې روان دي تر اسلام پورې تړاو نه لري. پلار مې ویل، په سوات کې د حکومت او پوځ له ملاتړ پرته د طالبانو شته والی شونې نه و.

دولت باید د خپلو هېوادوالو له حقوقو دفاع وکړي خو هغه وخت چې ونه شئ کړی د دولت او غیردولت تر منځ توپیر وښیئ او همدارنګه که چېرې په دولت ډاډ ونه لرئ چې د غیردولت په وړاندې به ستاسې ساتنه وکړي، وضعیت به ډېر سخت شي.

زموږ اطلاعاتي سازمان او پوځ ډېر پیاوړي دي او ډېری کسان نه غواړي چې په ښکاره توګه دا ډول خبرې وکړي. خو پلار او ملګرو یې هېڅ وېره نه لرله هغه ویل:

- ستاسې اقدامات زموږ د خلکو او پاکستان په وړاندې دي. د طالبانو ملاتړ مه کوئ، هغوی انساني ځوی نه لري. ټول څرګندوي چې سوات د پاکستان له پاره قرباني کېږي خو هېڅوک او هېڅ شی نه باید د دولت له پاره قرباني شي. دولت د مور په څېر دی او یوه مور هېڅ کله هم خپل اولادونه نه پرېږدي او بله دا چې هغوی نه تېر باسي.

دا چې ډېری خلک حقیقت نه وایي، هغه ډېر زیات پرېشانه و. پلار مې د مارتین نيمولر⁽ⁱ⁾ شعر چې آلمانی نازي⁽ⁱⁱ⁾ شاعر و، په خپل جیب کې ساته:

«لومړی ځل په کمونیستانو پسې تلو»

زه غلی وم ځکه چې کمونست نه وم.

وروسته په سوسیالستانو پسې راغلل.

بل ځل غلی شوم ځکه چې سوسیالست نه وم.

هغه وخت په یهودیانو پسې راغلل.

⁽ⁱ⁾ مارتین نيمولر «۱۸۹۲-۱۹۸۴» د نازیانو ضد د پروتستانو کشیش دی چې د هټلر په وړاندې د مقاومت او لنډو شعرونو د ویلو له امله یې نړیوال شهرت پیدا کړ.

⁽ⁱⁱ⁾ نازي آلمان له ۱۹۳۳ څخه بیا تر ۱۹۴۵ کال د د آلمان حکومت ته ویل کېږي چې په دې هېواد کې د ادولف هېټلر دولت تر ۱۹۴۵ کال پورې حکومت وکړ.

زه ملاله يم | ۱۵۵

له دې مرکې وروسته خلکو ماته مبارکي راکړه. پلار مې وخندل او ويې ويل چې زه بايد سياست پوهه شم. هغه سر زما په سر کېښود او ويې ويل:

- سره له دې چې ماشومه يې. خو بيا دې هم د يوه سياست پوه په څېر خبرې وکړې.

خو ما هېڅ کله هم خپلې مرکې نه اورېدې، ځکه پوهېدم چې دا ډېر لومړني قدمونه دي.

باد به زما خبرې د خزان د سرو گلونو د پاڼو په څېر الوزولې او وړلې. د ښوونځيو ړنگولو ادامه لرله. د ۲۰۰۸م کال د اکتوبر په اوومه شپه مو له لرې د څو چاودنو غږونه واورېدل. چې د شپې مهال پټ مخو ملېشو د علم په دوو مرکزونو سانگوتا صومعه (خانقاه) او د هلاکانو په اکسلسيورکالج حمله کړې وه او اور يې ور اچولی و.

ښوونکي د دوی تر راتگ مخکې له ښوونځي وتلي و، ځکه چې هر وخت به گوانېل کېدل. دغه ښوونځي ډېر مشهور و، په ځانگړې توگه سانگوتا چې د وروستي والي په وخت کې جوړه شوه. او د ښه علميت له امله ډېره پېژندل شوې وه او همدارنگه ډېره لويه هم وه د اکسلسيور ښوونځي دوه زده کوونکي او سانگوتا زر کسه زده کوونکي لرل. له چاودنو وروسته پلار هلته په ورتلو سره ليدلي و چې ټوله ودانۍ له خاورو سره خاورې شوې وه. هغه د ماتو خښتو او سوزول شوو کتابونو په منځ کې له خبريالانو سره مرکه کړې وه، وروسته سترې او وېرېدلې کور ته راغی.

هغه وويل:

- ټوله ودانۍ له منځه تللې او ټوټه ټوټه شوې وه.

سره له دې هم د پلار زړه د هيلو وړانگې خورولې او باور يې لاره چې يوه ورځ به دا ويجاړۍ پای ومومي. هغه څه چې پلار ډېر پرېشانه کاوه دا و چې د سيمې خلکو به له چاودنې او ويجاړۍ وروسته د ښوونځي وسايل لکه کتابونه، لرگي او نور له سوزېدو پاتې وسايل چور کول. کله چې پلار دا خبر واورېد چېنې يې کړې:

زه ملاله يم | ۱۵۴

ځوانې نجلۍ سره مرکې ته مينه والې شوې. يوه خبريال داسې وستايلم: «تکره نجلۍ يعنې هغه نجلۍ چې د پرمختگ په حال کې ده» نورو به «پخه نجلۍ» راته ويله، د دوی په اند زه له خپل عمر نه ډېره پوهېدم.

ما باور لاره چې خداى ^(ج) به مې ساتنه کوي. که ما د نجونو د حقوقو په اړه خبرې کړلې، کومه تېروتنه مې نه کوله.

قرآنکريم وايي: «باطل به له منځه ځي او حق به بريالى شي.»

ما له ځانه سره فکر کاوه: «که د فضل الله په څېر يو کس کولای شي هر څه وران کړي، د څه له پاره يوه نجلۍ نه شي کولای هر څه بدل کړي؟»

ما به هره شپه له خداى ^(ج) سره راز او نياز کاوه چې ځواک راکړي.

د سوات رسنۍ تر فشار لاندې وې، هڅه يې کوله چې د طالبانو څېره مثبتې ونښي. خو ډېرو سيمه ييزو خبريالانو د درې په تېرېدونکو پېښو پرېشاني ښوده او له ما سره به يې مرکه کړله، ځکه چې ما به هغه خبرې کولې چې دوی به يې د کولو زړه نه لاره.

پلار گادۍ نه لاره نو له همدې امله به هر ځای ته په رېکشا کې تلو. د پلار يوه ملگري به د مرکې ځای ته رسولم. يوه ورځ زه او پلار د بي بي سي د اردو څانگې د يوه پروگرام له پاره چې د وتلي ليکوال واسط الله له خوا ترسره کېدو، پېښور ته ورسېدو. زه د پلار له ملگري او لور سره يې چې دوه پلاره او دوې لوڼې و هلته لاړم. مسلم خان د طالبانو استازى و چې په سيټوډيو کې نه و. زه يو څه وارخطا وم خو سره له دې پوهېدم چې پروگرام ډېر ارزښت لرونکى دى او په ټول هېواد کې به يې خلک واورې. نو هلته مې وويل:

- طالبان څه ډول زړه کړي چې زما لومړى حق چې زده کړه ده له ما څخه واخلي او له زده کړو مې منعه کړي؟

مسلم خان هېڅ ځواب ور نه کړ، ځکه چې د هغه تليفوني خبرې مخکې تر مخکې ثبت شوې وې. آخېر يو ثبت شوى غږ څنگه کولای شي ژوندي غږ ته ځواب ورکړي؟

زه ملاله يم | ۱۵۷

دي.

د سانگوتا ښوونځي نجونې ډېرې څيركې وې، له همدې امله سيالۍ پرمختگ كاوه. د دې نجونو له ډلې يوه هم ريده وه چې ډېره ښه ويانده وه. هغه زما او منيبې ښه ملگرې شوه. منيبې به هر وخت ښوونځي ته خواړه راوړل خو يوازې يوه اضافي قاشوقه به يې ورسره راوړله. ما ترې وپوښتل:

- ته زما ملگرې يې يا د ريدي؟

هغې په خندا ځواب راكړ:

- موږ درې واړه ښې ملگرې يو.

د ۲۰۰۸ م كال په اوږدو كې د طالبانو له خوا د ۴۰۰ په شاوخوا كې ښوونځي ويجاړ شول. نوې حكومت د بې نظيرې د خاوند آصف زرداري په واک كې و خو سوات ته يې هېڅ پام نه كاوه. خلكو ته مې وويل كه چېرې د زرداري لونيې د سوات په ښوونځيو كې واى حالات به داسې نه و. د ځانمرغو بريدونو خبرونه په ټول هېواد كې خپرېدل، آن چې په اسلام آباد كې يې د ماريوت هوټل هم والوزاوه.

د سوات ښار امنيت نظر نورو سيمو ته يو څه ښه و، له كلي څخه مو كورنۍ زموږ كور ته راغلې. كور مو وړوكى و، د تره له لورانو سره چې مخكې يې ژوند را سره كاوه ډېره گټه گټه شوه. ډېر كار نه و چې كړى مو واى. نور مو د پخوا په څېر نه شو كولای په كوڅه او يا هم په بام كركټ لوبه وكړو. نو له همدې امله به مو په انگر كې د تېله كولو لوبه كوله. زه او خوشال ورور مې هېڅ كله له يو بل سره جوړ نه و، هغه به هر وخت په ژړا موږ ته منډه كړه، هېڅ وخت چا نه دي ليدلي چې ملاله او خوشال سره ملگري وي.

خوښېدل مې وېښتان رنگارنگ جوړ كړم، له همدې امله به د حمام هندارې ته په ساعتونو درېدم او هغه څه به مې آزمويېل چې په فلمونو كې به مې ليدلي و. تر آته او نهه كلنۍ به مې موږ وېښتان د هلكانو په څېر لنډول چې له سپرو په امن وي او آسانه رمنځ او پاك شي، ځكه چې وېښتان مې تر ټكرې لاندې گډوډ

زه ملاله يم | ۱۵۶

- دا خلك د هغو ځناورو په څېر دي چې په جنازو حمله كوي.

بله ورځ پلار د امريكا غږ په ژوندۍ خپرونه كې گډون وكړ او دا ډول كارونه يې په شدت سره وغندل. د طالبانو وياند مسلم خان هم د تليفون په كرنښه و. پلار پوښتنه وكړه:

- د دې دوو ښوونځيو ستونزه څه وه چې تاسې هغه والوزولې؟

مسلم خان ويلي و چې د سانگوتا په خانقاه كې عيسويت تدريس كېده او د اكسلسيور په كالج كې هم نجونو او هلكانو يو ځاى درس وايه. پلار ځواب وركوي:

- تېروتنه كوي. د سانگوتا ښوونځى چې په ۱۹۶۰ م كال كې جوړ شوى دى تر اوسه يې يو زده كوونكى هم نه دى مسيحي كړى. په اصل كې هلته مسيحيان هم مسلمانان شول او اكسلسيور يوازې په لومړنۍ دوره كې گډ دى او بس. مسلم خان ځواب ورنه كړ.

له پلار څخه مې پوښتنه وكړه:

- نو د دوى خپلې نجونې څنگه كوي؟ هغوى نه غواړي چې درس ووايي؟

زموږ مديره مېرمن مريم له سانگوتا څخه فارغه شوې وه، وړه خور يې عايشه هم د سانگوتا زده كوونكې وه. له همدې امله هغه او د سانگوتا نورې نجونې زموږ ښوونځي ته راغلې. د ښوونځي مياشتني فيس كفايت نه كاوه پلار اړ و چې زياتې پيسې واخلي خو دا كار يې نه خوښېده. پلار د دواړو ښوونځيو د بېرته جوړولو له پاره هر ځاى ته لاړ. ده په يوه لويه غونډه كې خبرې وكړې، هغه وخت يې له يوه مجلس څخه يوه نجلۍ را پورته كړې وه ويلي يې و:

- دغه نجلۍ زموږ راتلونكې ده. آيا غواړئ چې ناپوهه او بې سواده لويه شي؟

گډون كوونكي ورسره موافق و، ټولو ويل چې ځان به د خپلو نجونو د زده كړې له پاره قرباني كړي. نوو راغلو زده كوونكو به وېروونكې كيسې كولې. عايشې به موږ ته ويل يوه ورځ چې له كوره د سانگوتا ښوونځي په لور روانه وه ويې ليدل چې يو طالب د يوه وژل شوي پوليس جسد له وېښو كشي او له غاړې يې وينې روانې

زه ملاله يم | ۱۵۹

وروسته په ۲۰۰۸ م کال کې د فضل الله ځای ناستي شاه دوران په راډيو کې اعلان وکړ چې د نجونو ټول ښوونځي به رخصت کړل شي. گواښ يې وکړ چې د جنوري له ۱۵ وروسته نجونې ښوونځيو ته د تلو اجازه نه لري. په لومړيو کې مو يې په خبرو باور ونه کړ، فکر مې کاوه چې ټوکې دي.

خورليو ته مې وويل:

- څنگه به مو ښوونځيو ته له تلو منعه کړي؟ هغوی وايي غرونه به ږنگ کړي خو نه شي کولای آن سرک په واک کې ولري. هوکې د دې کار قدرت نه لري.

نورې زده کوونکې راسره په يو نظر نه وې دوی وپوښتل:

- څوک به يې په مخ کې ودرېږي؟ په سلگونو ښوونځي يې وران کړل خو چا هېڅ هم ونه ويل.

پلار مې هر وخت ويل، سوات او ښوونکي تر وروستي ټولگي، وروستي ښوونکي او وروستي زده کوونکي چې ژوندي پاتې شي زده کړو ته به ادامه ورکوي. کورنۍ مې هېڅ کله آن يو ځل هم د ښوونځي د پرېښودو راته ونه ويل.

سره له دې چې موږ په ښوونځي او درس مين يو، خو تر هغې مو د زده کړو ارزښت ته پام نه و کړی چې طالبانو ښوونځي بند کړل. ښوونځی، د درسونو زده کړه او تکليفونه تېرول يوازې د ساعت تېرۍ له پاره نه و بلکې زموږ راتلونکی و.

د هغې کال په ژمي کې واوره وشوه او موږ په ډېرې خوښۍ سره د واورې سړۍ جوړ کړ. د ژمي په موسم کې طالبان په غرونو کې ورک شول خو پوهېدو چې بېرته راځي. موږ باور لاره چې ښوونځي به بېرته پرانيستل شي. طالبان به کولای شي له موږ څخه قلم او پېنسل واخلي خو نه شي کولای چې ذهن مو له فکر کولو را وگرځوي.

زه ملاله يم | ۱۵۸

کېدل. خو په پای کې مې اجازه ترې واخيسته چې وېښتان مې تر اوږو پورې اوږده کړم. زما پر خلاف د منيبيې وېښتان صاف و او زما وېښتانو څپې لرلې. زړه مې غوښتل وېښتان مې کړۍ کړۍ تاو کړم او يا يې و اوښم.

خو موږ به مې چينغې وهلې:

- پشۍ څه کوي؟ مېلمانې حمام ته ځي، ټول تاته انتظار دي.

د ۲۰۰۸م کال روژه تر ټولو سخته مياشت وه. طالبانو د برېښنا پايې او گاز پيپونه والوزول. نو له همدې امله مو نور نه گاز او نه هم برېښنا لرله. د گاز د ډبو بيې يو په دوه شوې، نو موږ مې بايد په اور خواړه پاخه کړي وای، په دې کار سره يې هېڅ شکايت ونه کړ. داسې کورنۍ هم وې چې د ژوند شرايط يې له موږ هم خراب و. موږ پاکې او تصفيه شوې اوبه نه لرلې، ډېر خلک د وبا له لاسه مړه کېدل. روغتون به د ټولو ناروغانو درملنه نه شوای کولای، نو بايد چې د خلکو د درملنې له پاره يې لوبې کېږدۍ درولې وای.

سره له دې چې په کور کې مو جنراتور نه لاره خو پلار د ښوونځي له پاره واخيست. خوږې اوبه به له پيپ څخه په فشار راوتې، ټول ماشومان به د اوبو وړلو له پاره هلته راتلل. هره ورځ به د خلکو کتارونه ليدل کېدل چې له سطلونو، بوشکو او کوزو سره به د اوبو وړلو ته ولاړ و، يو گاونډی چې ډېر وېرېدلی و ويې ويل:

- تاسې څه کوئ؟ که طالبان پوه شي چې تاسې د روژې په مياشت کې خلکو ته اوبه ورکوئ پر موږ به حمله وکړي.

پلار ځواب ورکړ:

څه توپير لري چې خلک د تندې او يا حملې له لاسه ووژل شي.

له ښوونځي څخه په مېله يې سفر تلل اوس زموږ له پاره داسې و لکه خوب چې وينو. خلک به د مازيگر له لمر لوېدو وروسته له کوره نه راوتل. ملېشو د سکي لوبو د وړونکو گاډۍ او په «مالم جبه» کې هوټل هم الوزولي و. نو له همدې امله د رخصتۍو جنت په جهنم بدل شوی و.

ونه کړې او همدارنگه يې ژمنه وکړه چې له دې وروسته به د دينداره کسانو په توگه ژوند کوي. دا ټول يې د دې له پاره ويل چې د طالبانو غوسه را کمه کړي. خلکو د شبانې د بدو کارونو په اړه خبرې کولې، سره له دې چې زموږ نارينه وو هم د دې د نڅا د ليدو هيله لرله او هم يې دا د نڅاگرۍ له امله بده گڼله. د يوه خان اولاد د يوه سلمان له اولاد سره هېڅ کله هم واده نه شي کوی. موږ پښتانه بوټونه خوښوو خو بوټ گندونکي نه، موږ د ټکريو او پتوگانو مينه وال يو خو گندونکو ته يې ارزښت نه ورکوو. کارکوونکي زموږ له ټولنې سره لويه مرسته کوي خو څوک يې پېژني هم نه، له همدې امله ده چې له طالبانو سره يو ځای کېږي څو يوه قدرت او مقام ته ورسېږي.

خلک د شعبانې د نڅا مينه وال و خو دې ته يې درناوی نه لاره او کله چې ووژل شوه، خلکو هېڅ ډول غبرگون ونه ښود. ډېر خلک يې په وژلو خوشاله شول دوی به ويل: «شعبانه يوه کافره او فاسده ښځه وه. بايد چې وژل شوې وای.»

زه نشم ويلای چې هغه يوه تر ټولو بده ورځ وه، ځکه چې په هماغه وخت کې د شعبانې وژنه هره ورځ او هره لحظه بده څرگندېدل. هر ځای بد خبرونه اورېدل کېدل. د خلکو د کورونو ښکول، په ښوونځيو حملې، او په عام محضر کې خلک په دورو وهل.

دې کيسو پای نه لاره. د شعبانې له وژلو دوه اونۍ وروسته په مټه کې يو ښوونکی ووژل شو. ښوونکي نه وه منلې چې پاڅې د طالبانو په ډول پورته کړي او له طالبانو سره يې دليل ويلی و، له همدې امله يې په دار ځړولی و او وروسته يې پلار هم په ډزو ورته وژلی و.

زه نه پوهېدم چې له دا ډول حملو او کارونو څخه د طالبانو قصد څه دی او په يوه مرکه کې مې وويل: «که زه ستاسې په سر ټوپک ونيسم او ووايم چې اسلام د نړۍ يوازېنۍ حقيقي دين دی، تاسې به يې څه ډول منئ؟ که هغوی غواړي چې د دنيا ټول خلک مسلمانان شي، ولې لومړی دوی خپله واقعي مسلمانان نه کېږي؟»

پلار به هر وخت په داسې حال کې چې ټول بدن به يې رېږدېده کور ته راتلو

په سرو وینو لړلی واک

د شپې په وخت به يې د مړيو جسدونه په واک کې پرېښودل چې سبا سهار يې خلک وويني. له هر جسد سره به يې يو يادښت لکه «دا د پوځ د مامور عاقبت دی» يا هم «تر يوولسو بجو په دې جسد کار ونه لرئ کنه په دې پسې کس به تاسې ياست» پرېښود. ځينې شپې به له وژلو سره سم زلزلې هم کېدې چې خلک به ډېر وېرېدل ځکه چې موږ هره طبيعي بلا له يوې انساني فاجعې سره پرتله کوو.

طالبانو د ۲۰۰۹ م کال د جنوري په يوه سره شپه کې «شعبانه» ووژله. شعبانې د مېنګورې ښار د بڼر بازار په يوه تنگه کوڅه کې چې هلته نڅا کوونکي او پېژندل شوي سندرغاړي اوسېږي، ژوند کاوه. د شعبانې پلار ويل چې څو کسان يې دروازه ټکوي چې شعبانه ورته ونڅېږي. شعبانه هم ځي چې د نڅا جامې يې واغندي خو کله چې دوی ته راځي چې نڅا ته ورسره لاړه شي دوی خپل ټوپکونه پرې را اړوي او د شپې د نهو بجو په چوپټيا کې ژوند ترې اخلي. خلکو د شعبانې چيغې اورېدلې وې چې دوی ته يې زاری کولې: «قول درکوم چې بيا نڅا نه کوم او سندرې نه واييم، د خدای له پاره مې پرېږدئ. زه يوه ښځه يم، يوه مسلماننه يم. مه مې وژنئ!»

وروسته په پرلپسې توگه د ډزو غږ اورېدل کېږي.

په مرميو سوری سوری جسد يې «شنه واک» ته ولېږدول شو. په دې واک کې ډېر جسدونه غورځول شوي و او خلکو هغه واک «په سرو وینو لړلی واک» په نوم ياداوه.

د شعبانې وژنه مو سبا سهار واورېده. فضل الله په راډيو ملا کې وويل، شعبانه د فاسد شخصيت لرلو له امله د مرگ په جزا ورسېده او د بڼر په بازار کې چې هره نجلی وليدل شي وبه وژل شي. موږ د سوات په هنر او موسيقي وياړ کاوه خو په دې وخت کې ډېری سندرغاړي او نڅاگر دوبي او لاهور ته تښتېدلي و. د موسيقي د وسايلو غړوونکو په ورځپاڼو کې اعلان وکړ چې نور به هېڅ ډول ساز

اولادونه دوی ته تر ټولو ښه خواړه و.

گوانښونه کور ته را نژدې کېدل. یوه ورځ احمدشاه د ناپېژاندو کسانو له خوا په مرگ گوانښل شوی و. له همدې امله هغه د یو څه وخت له پاره سوات پرېښود او اسلام آباد ته لاړ چې د دې سیمې په اړه سم اطلاعات تر لاسه کړي.

یوه له ډېرو بدو ورځو څخه چې په هغې ورځو کې پېښه شوه دا وه چې خلکو به یو پر بل شک کاوه. زموږ تر منځ باور له منځه تللی و. د ټولو پام زما پلار ته و. خلکو به ویل: «خلک یو په بل پسې وژل کېږي، خو ضیاءالدین یې له ټولو خبرو سره سره ژوندی دی. کېدای شي له استخباراتو سره وي.» په حقیقت کې پلار هم گوانښل شوی و خو کیسه به یې له چا سره نه شریکوله. هغه په پېښور کې په یوه مطبوعاتي مرکز کې له پوځ څخه غوښتي و چې د طالبانو په ضد عملیات وکړي او رهبران یې ونیسي. وروسته هغه ته خلکو وویل چې نوم یې په راډیو ملا کې اورېدلی دی او شاه دوران پلار گوانښلی و.

پلار به د دې گوانښونو په کیسه کې نه و خو زه به وپېرېدم. هغه په ډلو، غونډو او جلسو کې ډېر گډون کاوه او نیمه شپه به کور ته راتلو. په هغې شپو کې مو پلار زموږ د ساتنې له پاره په شپو شپو د خپل یوه ملگري په کور کې اوسېده، ځکه چې طالبان ورپسې راتلل. پلار مو توان نه لاره چې زموږ د سترگو په وړاندې ووژل شي. ماته به تر هغې چې پلار نه و راغلی او دروازه به مو تړلې نه وه خوب نه راته. کله به چې پلار په کور کې و، موږ به مې په انگرې کې دېوال ته د پلار د تېښتې له پاره یوه زینه دروله. پلار په خندا سره ویل.

- کېدای شي یوازې زموږ وړوکی اتل موږک پرې وتښتېدای شي. خو زه دا کار نه شم کولای.

موږ به مې هر وخت د طالبانو د راتلو له گواښ څخه د ځان ساتنې له پاره په ذهن کې نقشې جوړولې. دې به فکر کاوه چې د ویده کېدو په وخت کې تر خپل بالښت لاندې یو چاقو ورسره ولري. ما ورته ویل که چېرې هغه راشي زه په پټه تشناب ته ځم او پولیسو ته زنگ وځم. زه او وروڼه مې په دې فکر کې وو چې

ځکه چې بهر به یې وپروونکې پېښې لیدلې او یا به یې د پولیسو په اړه ډېر بد خبرونه اورېدلي و د بېلگې په توګه، طالبان په ښار کې د پولیسو سرونه د خلکو نندارې ته وړاندې کوي. آن هغه کسان چې په لومړیو کې یې باور لاره چې طالبان رښتیني مسلمانان دي او د فضل الله ملاتړ به یې کاوه، هغه ته به یې خپل سره زر او پیسې ورکولې اوس یې مخالف و.

پلار د یوې ښځې کیسه راته وکړه چې سره زر او پیسې به یې طالبانو ته ورکول او خاوند یې له هېواد بهر په بل هېواد کې کار کاوه. کله یې چې خاوند کور ته راځي او خبرېږي چې مېرمنې یې سره زر او پیسې طالبانو ته ورکړې دي ډېر غوسه کېږي. یوه ورځ د دوی په کلي کې یوه وړه چاودنه کېږي چې له امله یې ښځه له وېرې چينغې وهي او ژاړي. خاوند یې ورته وايي. ژاړه مه دا ستا د سرو زرو د لښتنيو آواز دی. اوس دې د غاړې او لاسبند آواز ته غوږ ونیس.

بیا هم ډېرو لږو خلکو نیوکه کوله. په سیاسي ټولنه کې د پلار پخوانی سیال احسان الحق حقاني د اسلام آباد په یوه ورځپاڼه کې کار کاوه او د سوات د وضعیت په اړه یې یوه بیانیه ولیکله، له سوات څخه د بیانې له پاره رابلل شوي کسان لکه وکیل، فرهنګي کسان او یا بل څوک حاضر نه شول. یوازې څو خبریالانو او پلار مې په کې گډون وکړ.

داسې ښکارېده چې خلک باور لري چې طالبان به سوات خوشی نه کړي او باید چې دوی له طالبانو سره توافق ته ورسېږي. خلکو به ویل: «که طالبان شو، بشپړ امنیت به ولرو.»

له همدې امله ځوانان د طالبانو غړي کېدل. طالبان به د خلکو کورونو ته راتلل او د وسلو د اخیستو له پاره به یې له خلکو پیسې غوښتې او یا به یې ویل چې زامن یې د جگړې له پاره دوی ته وسپاري. پانګه وال وتښتېدل خو بې وزلو خلکو هملته له ژوند کولو پرته بله لاره نه لرله دوی له هر امکانه د ځان ساتلو هڅه کوله. له همدې امله مو ډېرو ځوانانو کورونه پرېښودل څوک د کار له پاره د جنوب کانونو او څوک هم خلیجي هېوادونو ته لاړل، نو ځکه د تللو کسانو

زه ملاله يم | ۱۶۵

طالبانو سره سره امريکايانو ته دولت هم ويلای شوای چې موږ مرسته نه شو کولای ځکه چې په کافي اندازه ستونزې لرو. همدارنگه د امريکايانو د نيوکو د ځواب له پاره يوه لاره وه او اوس زموږ دولت کولای شوای ووايي:

«ستاسې نظر دا دی چې موږ ستاسې پيسې اخلو او ترورېستانو ته يې وربښو؟ که ستاسې نظر همدا وي نو بيا ولې دوی هم په موږ حمله کوي؟

پلار مې ويل:

- معلومه ده چې يو پټ ځواک د طالبانو ملاتړ کوي. خو دا آسانه نه ده. که خبره پوه واضح کوو نوره هم بېچلې کېږي.

د محمدي شريعت د نفاظ تحريک مشر صوفي محمد هم په ۲۰۰۸ م کال کې له زندان څخه خوشې کړای شو. خلکو ويل چې هغه يې نظر زوم فضل الله ته منځلاری او آرام دی، او هيله کېده چې هغه به له دولت سره د سولې خبرې پيل کړي، خو په سوات کې شرعي احکام پلي او موږ د طالبانو له تاوتريخوالي نجات ومومو. پلار مې له دې موضوع سره موافق و. موږ پوهېدو چې دا به د شخړې پای نه وي خو پلار ويل چې که شرعي احکام په سمه توگه پلي شي طالبان نور د جگړې له پاره کومه پلمه نه لري. په دې صورت کې بايد چې دوی خپلې وسلې په ځمکه کېږدي او د عادي خلکو په څېر ژوند وکړي. که نه خامخا به يې اصلي خبره برېښه شي.

تر اوسه هم د مېنگورې په غرونو کې د پوځ سرتېري ځای پر ځای و. کله چې به د شپې له خوا په بستره کې پرېوتو، ټوله شپه به د دوی د وسلو د بوم بوم غږونه اورېدل کېدل. دغه غږونه به لس يا پنځه لس دقيقې وروسته غلي شول او وروسته به مو چې څنگه بيا سترگو ته خوب راغی دوی به بيا پيل وکړ. کله به مو خپل غوږونه پټول او يا به مو خپل سر تر بالښت لاندې کاوه، خو د ډزو غږونه دومره نژدې و چې په هر حال کې به اورېدل کېدل. په سبا ورځ به مو له ټلويزيون څخه د طالبانو د وژل کېدو خبرونه اورېدل، له ځانه سره به مو فکر کاوه چې پوځ د شپې د توپونو او راکټو په دومره ځور او چيغو څه کوي چې آن نه

زه ملاله يم | ۱۶۴

يو تونل وکارو. تل به مو دعا کوله چې خدای^(ع) موږ ته يو جادويي قلم راکړي چې په وسيله يې طالبان له منځه يوسو.

يوه ورځ مې خپل وړوکی ورور اتل په باغ کې وليد چې په ډېرې پرېشانی سره په ځمکه کې ځای ژوروي. ترې ومې پوښتل:

- څه کوې؟

ويې ويل:

- غواړم قبر ژور کړم.

خبرونه له وژنو ډک و، سره له دې طبيعي وه چې اتل د قبر او تابوت په اړه فکر وکړي. ماشومانو اوس د خپلو نورو لوبو پر ځای د پوځ او طالبانو لوبه کوله. دوی به د ونو له ښاخونو کلاشينکوپ او له جنډو به يې موشک جوړاوه، همدا د دوی د تښتوني وسيلې وې.

زموږ د ملاتړ هېڅوک هم نه و. زموږ د استازي مرستيال سيدجاوېد، د طالبانو په غونډو کې گډون کاوه او د هغوی په مسجدونو کې يې لمونځ کاوه او همدا راز د دوی غونډې يې هم رهبري کولې. هغه په بشپړه توگه طالب شوی و. د طالبانو موخه نادولتي سازمانونه و چې دوی به ويل چې د اسلام دوښمنان دي. کله چې دې سازمانونو ته د طالبانو گواښونکي ليکونه ورسېدل او له سيدجاوېد څخه د مرستې غوښتنې ته لاړل، جاوېد آن غوږ هم ورته ونه نيو. يو ځل مې پلار په يوه غونډه کې نيوکه پرې کوي او هغه ته وايي:

- تاسې د چا اوامر ترسره کوئ؟ فضل الله يا دولت؟

يو عربي متل دی وايي: «خلک له خپل پادشاه څخه پيروي کړي».

کله چې د سيمې تر ټولو لوړ مقام له طالبانو سره يو ځای شي، طالبان کېدل طبيعي کار ښکاري.

ځينو باور لاره چې دولتي چارواکي طالبان هڅوي. دوی ويل دا د پوځ تصميم و چې طالبان په سوات کې شته وي، ځکه چې امريکايانو غوښتل په سوات کې له يوې هوايي اډې څخه گټه واخلي، خو خپلې بې پېلوته الوتکې په کار واچوي. له

د گل مکی یادونه

په هماغې زړه خوړینو ورځو کې و چې د عبدالحي کاکړ په نوم د پلار یوه ملگري له پېښور څخه چې د بي بي سي راډيو خبريال و له پلاره سره اړیکه ونيوه. هغه د یوې ښوونکې یا زده کوونکې په لټه کې و چې د طالبانو تر ولکې لاندې سیمه کې د خپل ژوند یادونه ورته ولیکي. هغه غوښتل خلکو ته په سوات کې د انساني فاجعې اړخونه وښيي. لومړی د مېرمن مریم کشرې خور عایشې ومنله خو کله یې چې خبره له خپل پلار سره شریکه کړه، مخالفت یې ورسره وکړ ورته ویل یې چې دا کار ډېر خطرناک دی.

زه چې پوه شوم پلار د دې موضوع په اړه خبرې کوي له ځانه سره مې وویل: «زه ولې دا کار ونه کړم؟»

ما غوښتل چې خلک له ټولو پېښو خبر شي. زده کړه زموږ حق دی. اسلام دا حق موږ ته راکړی دی. اسلام وايي چې ټولې نجونې او هلکان باید ښوونځي ته لاړ شي. قرآن کریم وايي چې موږ باید د پوهې په لټه کې و، ډېره مطالعه وکړو او د نړۍ په رازونو پوه شو.

تر دې وړاندې مې هېڅ کله هم یادښتونه نه و لیکلي او نه پوهېدم چې څه ډول یې پیل کړم. سره له دې چې موږ یو کمپیوټر هم لاره، خو هر وخت به برېښنا پرې کېده او لږ ځایونه و چې انټرنیټ ته یې لاسرسی لاره. له همدې امله به هره ورځ په سهار کې کاکړ زما له مور سره اړیکه نیوله. هغه به زموږ د محافظت له پاره د خپلې مېرمنې له تلیفون خبرې کولې، ځکه چې د ده خپل مایل به د آی اېس آی له خوا څارل کېده. هغه به ماته لارښوونه کوله او د تېرو ورځو په اړه به

دي توانېدلي چې د راډيو ملا خپرونې بندې کړي.

پوځ او طالبان دواړه ځواکمن و. کله به د دې دواړو ځواکونو د سیمې د څارنې ډلو په اصلي سرکونو له یو بل څخه له یو کیلو متر لږ واټن لاره. د دوی ډله به یې دروله او داسې به ښکارېده چې د یو بل له بدن څخه دي. هېڅوک نه پوهېدل چې ولې د خلکو ساتنه نه کېږي. ځینو به ویل چې هغوی د یوې سکې دوه مخونه دي. پلار مې ویل موږ عادي خلک د غنمو د هغو دانو په څېر یو چې د ژرندې د دوو ډبلو پلونو تر منځ بند پاتې وي. دا چې دوی له هېچا نه وېرېدل او ویل یې موږ باید خپلې لارې ته ادامه ورکړو.

زه هم یو انسان يم کله به مې چې د مرمیو آواز اورېد زړه به مې په شدت ټوپونه وهل. کله به مې ټول وجود وېرې واخیست خو هېڅ به مې نه ویل، دا په دې معنی نه وه چې زده کړې به پرېږدم. خو وېره ډېره پیاوړې وي په پای کې همدا وېره لامل شوه چې خلک د شعبانې په ضد شي. ترور خلک به زړه سوي کړل. طالبانو د اسلام او پښتونولۍ دواړو ارزښتونه گواښل.

هڅه مې وکړه چې د «وخت تاریخچې» په نوم د اثر په مطالعه چې سټېون هاوکېنگ^(۱) لیکلی و ځان بوخت کړم. دغه کتاب د دې ډول پوښتنو ځوابونه ورکول چې نړۍ څه ډول رامنځ ته شوه او پخوانۍ زمانې ته تلل و. هغه وخت زه یوولس کلنه وم او هیله مې کوله چې داسې یو امکان شته وي چې پخوا ته لاړ شو.

د پښتنو په منځ کې غچ اخیستل هېڅ کله هم نه هېرېږي او کله چې له تېروتنې سره مخ شي، جزا به وینې او ما به هر وخت له ځانه پوښتل: «دغه غچ به کله اخیستل کېږي؟»

(i) سټیون ویلیام هاوکینک فزیک پوه نظري، ستوری پېژندونکی او برېتانوی لیکوال و او د کمبریج په پوهنتون کې د نظري ستور پېژندنې او څېړنو د مرکز مدیر دی.

زه ملاله يم | ۱۶۹

«تېره شپه مې وېروونکي خوب وليد. د طالبانو ځواکونه او د پوځ هلیکوپترې په ټول سوات کې لیدل کېدې. په سوات کې د پوځ د عملیاتو له پیل څخه بیا تر اوسه همداسې خوبونه راته را روان دي.» همدارنگه مې په دې یادښت کې تشریح کړل چې د طالبانو د حکم له مخې نور ښوونځي ته له تللو وېره لرم. «د یوه کس غږ مې واورېد چې په ما پسې راځي او وايي تا به وژنم. هغه وخت مې قدمونه چټک کړل، له څو قدمونو وروسته مې شاته وکتل چې شته دی کنه. ومې لید چې په تلیفون له کوم چا سره خبرې کوي او په تلیفون کې هغه کس گواښي.»

دا چې خپل یادښتونه به مې په وېبپاڼه کې لیدل، په لومړیو کې یو څه وېرېدلې وم خو وروسته به چې کاکړ صیب راته تشریح کړل چې د کومو موضوعاتو په اړه خبرې وکړم په خپل نفس مې باور ډېر شو. هغه په شخصي احساساتو هماغه ډول چې خپله یې ویل «زما کنایه ډوله جملې» د کورني ورځني ژوند د جوړښت او د طالبانو د ترور له پېښو سره یې مینه لرله.

زموږ د ژوند د تر ټولو ارزښت لرونکې برخې ښوونځي، په اړه مې ډېر مطلوبونه ولیکل. زه د ښوونځي په شین رنگه یونیفورم مینه وم. خو موږ ته سپارښتنه شوې وه چې د هغې په ځای ساده جامې واغوندو او کتابونه مو هم تر ټکریو لاندې پټ کړو. د یادښتونو یو عنوان د «رنگه جامې منعه دي» و. په دې مطلب کې مې ولیکل: «یوه ورځ ښوونځي ته د تلو له پاره تیارېدم او غوښتل مې یونیفورم واغوندم، خو هغه وخت مې د خپل مدیر سپارښتنه په یاد شوه او تصمیم مې ونيو چې خپل څړ رنگه جامې چې ډېرې مې خوښې دي واغوندم.»

په دې یادښتونو کې مې د چادري په اړه هم خبرې وکړې. کله چې واپه و له چادري سره مو جوړه وي، ځکه چې ډېره ښایسته ښکاري. خو کله یې چې اغوستو ته اړ کېږو، دغه احساس مو گډوډ کېږي. همدارنگه له دې جامو سره پلی تگ هم ډېر سخت دی.

د یوې ورځې یادښتونه د هغې ورځې په اړه و چې زه، مور او د تره لور مو د چینې

زه ملاله يم | ۱۶۸

بې پوښتنې کولې. ما به د خپلو ارمانونو په اړه خبرې کولې او هغه پېښې چې لیدلې او یا مې اورېدلې وې ورته ویلې به مې. ما به تقریباً شل او یا پنځه وېشت دقیقې په اردو ژبه خبرې کولې، سره له دې چې زموږ دواړو ژبه پښتو وه خو وېبلاگ په اردو ژبه لیکل کېده. وروسته به هغه زما خبرې لیکلې او په اونۍ کې به یې یو ځل د بي بي سي په اردو وېبپاڼه کې خپرولې.

هغه د آن فرانک ژوند راته تشریح کړ. یوه دیارلس کلنه یهودي نجلی چې د جگړو په اوږدو کې یې له نازیانو څخه له خپلې کورنۍ سره د تېښتې په موخه په امستردام کې ځان پټ کړی و او هلته یې خپل ټول یادښتونه ولیکل.

د آن فرانک لیکنې د دې ورځنۍ ژوند او احساسات بیانول. خو ډېر دردوونکي دي چې په پای کې د کورنۍ د پټنځای د خیانت له امله رسوا او ونیول شول. آن فرانک چې پنځه لس کلنه وه په یوه نظامي جبهه کې ناروغه او مړه شوه وروسته یې یادښتونه چاپ او خپاره شول او یو ډېر پلورل کېدونکی کتاب شمېرل کېده.

عبدالحی کاکړ ویل چې زما د نوم خپرول کېدای شي ډېر خطرناک وي، نو له همدې امله یې د «گل مکی» نوم چې د غنم د گل او همدا راز په پښتو پخوانیو کیسو کې د یوې اتلې مېرمنې نوم دی، وټاکه. د کیسې موضوع د رومیو او ژولیت په څېر وه چې په هغې کې گل مکی او موسی خان په ښوونځي کې یو بل ویني او یو په بل مین کېږي. خو دوی دواړه له دوو بېلابېلو ټبرونو څخه دي چې د دوی مینه د جگړې لامل کېږي. سره له دې د شکسپیر د نندارې پر خلاف د دوی د کیسې پای دردوونکی نه وي. گل مکی له قرآن کریم څخه په استفادې د قبیلې پیرانو او مشرانو ته وایي چې جگړه د حل لاره نه ده چې په پای کې هغوی له جگړې او شخړې لاس اخلي او دې دوو مینانو ته د واده کولو اجازه ورکوي.

زما لومړی یادښت د ۲۰۰۹ م کال په جنوري کې د «زه وېرېم» تر عنوان لاندې خپور شو:

زه ملاله يم | ۱۷۱

سره جسد ليدلى دى چې له همدې امله نور نه شي كولای ځان له گواښ سره مخ كړي او درس وركړي. خلك وېرېدلي و. گاونډيانو مو ويل، طالبانو له خلكو غوښتي، څوك چې ځوانې مجردې لونې ولري، مسجد ته دې خبر وركړي او بيا به هغه له طالبانو سره په نكاح كړي.

د ۲۰۰۹ م كال د جنوري لومړۍ ورځې وې چې هغه مهال په ټولگي كې يوازې لس نجونې حاضرې وې. سره له دې چې له دې وړاندې په ټولگي كې ۲۹ نجونې وې. ډېرو ملگرو مې دره پرېښوده چې په پېښور كې زده كړې وكړي. خو پلار ټينگار وكړ چې موږ دره نه پرېږدو. هغه ويل:

- سوات موږ ته ډېر ارزښت لرونكي توكي راکړل. په دې سختو ورځو كې بايد د درې له پاره پياوړي و.

يوه شپه موږ د شپې ډوډۍ له پاره د پلار د ملگري ډاكټر افضل كور ته چې د يوه روغتون مدير و لاړو. له ډوډۍ خوړلو وروسته، ډاكټر موږ په خپل گادي كې د كور په لور وړلو، د سرك په سر مو نقاب لرونكي وسله وال وليدل. وېرېدلي و. د ډاكټر افضل روغتون د طالبانو تر ولكې لاندې سيمه كې و. پرلپسې دزې او د ناامنيو له امله د شپې چوپټيا د دې لامل شول چې روغتون په سمه توگه كار ونه كړای شي له همدې امله يې هغه بريكوټ ته ولېږداوه. مسلم خان ډاكټر افضل ته زنگ وهلى و او ترې غوښتي يې و چې روغتون بېرته په خپل پخواني ځاى كې فعال كړي. ډاكټر مې له پلار سره په دې اړه مشوره كړې وه.

پلار ورته وويل: «د بدو خلكو په خوله ښه كارونه هم مه كړه.»

كوم روغتون چې د طالبانو له خوا وساتل شي، ښې پايلې نه لري، له همدې امله يې سرغړونه كړې وه.

ډاكټر افضل زموږ له كور سره په لږ واټن كې اوسېده، له همدې امله څنگه چې كور ته ورسېدو پلار ټينگار وكړ چې ورسره لاړ شي، ځكه چې دى مخكې تر دې هم طالبانو گواښلى و. كله چې هغه او پلار مې بېرته گرځېدل، ډاكټر په داسې حال كې چې وارخطا او غوسه و پلار ته مې يې وويل:

زه ملاله يم | ۱۷۰

بازار ته د سودا اخيستو له پاره لاړو. هلته خلكو ويل يوه ورځ يوه ښځه د بازار په منځ كې په چادري كې ولوېده. كله چې يو كس غواړي مرسته ورسره وكړي، هغه ښځه ورته وايي: «وروره، له ما سره مرسته مه كوه. په دې كار سره فضل الله خوشاله كوي.» كله چې زموږ د خوښې وړ مغازې ته راغلو، پلورونكي په خندا سره وويل، له ځان سره يې فكر كاوه چې موږ ځانمرغي بمونه يو، وېرېدلى و ځكه چې موږ چادري اغوستې وې.

په ښوونځي كې ټولو د همدې يادښتونو په اړه خبرې كولې، آن چې يوې نجلۍ چاپ كړي او ښوونځي ته يې راوړي وو چې پلار ته مې يې ور وښيي.

هغه په موسكو شونډو وويل:

ډېره ښه ده.

زړه مې غوښتل خلكو ته ووايم چې دا يادښتونه ما ليكلي، خو د بي بي سي خبريال ماته دا اجازه نه راکوله ځكه چې كېداى شواى له خطر سره مخ شوې واى. زه يې په دليل نه پوهېدم ځكه چې يوه ماشومه وم او چا كولای شواى چې په ماشومانو حمله وكړي؟ خو ځينو ملگرو مې په دې يادښتونو كې څو ښې ليدلې وې او خپله مې هم په يوه يادښت كې خپل هويت څرگند كړى و: «د موږ مې زما مستعار نوم ډېر خوښېږي او په ټوكو مې يې پلار ته ويل چې بايد نوم مې بدل كړم. زما هم گل مكى ډېره خوښېږي ځكه چې خپل نوم مې د «دردمنې» په معنى دى.»

د گل مكۍ يادښتونو د ټولو پام را واړاوه. ځينو ورځپاڼو د دې يادښتونو خلاصه خپره كړه. آن بي بي سي د يوې بلې نجلۍ په آواز كې دا يادښتونه ثبت كړل. زما پام شو په هغې پنسل چې دا كلمات ليكل كېږي كولای شي له راکټ، ټانگ او يا هم هليكوپټر څخه پياوړى وي. په دې ترتيب سره مو د مبارزې لارې زده كولې او زده مو كړل هغه وخت به پياوړي و چې خبرې وكړو.

يو شمېر ښوونكو ښوونځى پرېښود. يوه ويل فضل الله ويلي چې له ده سره مرسته وكړو چې په امام دره كې پټنځاى ورته جوړ كړو. بل ويل چې په لاره كې يې بې

زه ملا له يم | ۱۷۳

پوښتنې كولې. له لسو دقيقو خبرو وروسته زما په خېره پوه شو چې په خبرو يې

ښه پوهېږم. هغه وخت يې راڅخه وپوښتل:

- تاسې انگليسي خبرې کوی شئ؟

ما ځواب ورکړ:

- هوکې، ما يو ډول د وېرې احساس کاوه.

آدم اليک چې حيران شوی و پلار او عرفان ته يې وويل:

هغه چې له تاسې ښې انگليسي خبرې کوي، تاسې يې ماته ژباړئ!

د دې خبرې په کولو ټولو وخنډل.

د مستند اصلي موخه دا وه چې پلار مې د ښوونځي په وروستۍ ورځ تعقيب کړي، د جلسې په پای کې عرفان پوښتنه رانه وکړه:

- که يوه ورځ ونه شې کولای ښوونځي او درې ته لاړه شې څه احساس به ولرې؟

ما وويل چې داسې پېښه به هېڅ کله ونه شي. هغه بيا خپله پوښتنه تکرار کړه په دې وخت کې مې له سترگو اوښکې راغلې. فکر کوم هماغه لحظه آدم اليک زه د خپل مستند له پاره وټاکلم.

آدم اليک نه شواى کولای سوات ته راشي ځکه چې هغه سيمه د بهرنيانو له پاره ډېره خطرناکه وه. کله چې عرفان له يوه کمږه مين سره مېنگورې ته راغى، تره مې چې له موږ سره ژوند کاوه وويل چې کور ته د دې ډول کامرو را وستل ډېر خطرناک دي. پلار هم ورته وويل چې کامرې يې پټې کړي. خو دوى له لرې ځايه راتلل او موږ پښتنو ته بده ده چې په کور کې مېلمنو ته هرکلى ونه وايو. له دې ټولو وړ اخوا پلار پوهېده چې دا کامره به زموږ ستونزې ټولې نړۍ ته ورسوي.

ما له ټلويزيونونو سره ډېرې مرکې کړې وې خو په دې ډول پروگرام کې مې هېڅ کله هم برخه نه وه اخيستې. عرفان راته وويل:

- ارامه اوسه او طبيعي خبرې وکړه.

خو د يوې کامرې تر مخ چې آن د مسواک وهلو په وخت کې به يې هم تعقيبولم آسانه کار نه و. خپل هغه يونيفورم چې د اغوستو اجازه مې يې نه لرله دوى ته

زه ملا له يم | ۱۷۲

- که موږ ودروي څه ورته ووايو چې نومونه مو څه دي؟

پلار ځواب ورکوي:

- ستاسې نوم افضل دى او زما هم ضياءالدين يوسفزى موږ هېڅ کومه تېروتنه نه ده کړې. نومونه د څه له پاره بدل کړو؟ نومونه خو مجرمين بدلوي.

له نېکه مرغه طالبان له هغه ځايه تللي و. کله مې چې پلار اړيکه راسره ونيوله او د ستونزې د نه پېښېدو يې راته وويل ټول خوشاله شوو او د آرامۍ احساس مو وکړ. زه په هېڅ ډول نه تسليمېدم. خو د طالبانو له خوا نجونو ته ورکړل شوى مهال د پاى ته رسېدو په حال کې و. څه ډول يې کولای شواى چې په يوويشتمه پېړۍ کې له پنځوسو زرو ډېرې نجونې له زده کړو بې برخې کړي؟ زه تر اوسه هم هيله منه وم چې کوندي يوه مثبته پېښه وشي او ښوونځي ونه تړل شي. خو زموږ نوبت هم را ورسېد. موږ هوډ لاره چې خوشال وروستى ښوونځى وي چې د زنگ غږ يې غلى شي.

مېرمن مريم په سوات کې د پاتې کېدو له امله واده هم وکړ ځکه چې نورې کورنۍ يې کراچۍ ته کډه کړې وه خو له شخړو او جنجالونو په امن وي نو دا د يوې ښځې په توگه په يوازې ژوند کولو نه توانېده.

د جنوري په څلورمه د چهارشنبې په ورځ زموږ ښوونځى هم وتړل شو، کله چې د هغې ورځې په سهار له خوبه پاڅېدم په خپله کوټه کې مې د ټلويزيون کامرې وليدې. د عرفان اشرف په نوم يوه پاکستاني خبريال آن د مسواک وهلو او لمونځ کولو په وخت کې هم څارلم.

پلار مې په ناسمو شرايطو کې ژوند کاوه. يوه ملگري يې ورته ويلي و چې د نيويارک ټايمز د وېبپاڼې له پاره د يوه مستند په جوړولو کې گډون وکړه، کومې پېښې چې په سوات کې کېږي نړيوالو ته يې بيان کړه. څو ورځې وړاندې مې له پلار سره په پېښور کې له امريکايي خبريال آدم اليک سره ليدلي و. هغه مې له پلار سره اوږده مرکه وکړه او ما هېڅ خبرې نه کولې. وروسته يې وپوښتل چې کولای شي له ما سره خبرې وکړي؟ ده د خپل ژباړن عرفان په مرسته له ما

زه ملاله يم | ۱۷۵

کور ته راتلو خو په دې ورځ په دریو بجو کور ته ورسېدو. د ښوونځي له تړلو مخکې ما او منیبې له یو بل سره بحث وکړ، زموږ د بحث دلیل احمقانه و چې نه شم کولای تاسې ته یې یاد کړم. آن زموږ نورو خورلنیو هم باور نه کاوه.

مستند جوړوونکو ته مې وویل: «دوی نه شي کولای له کوم څه مې بې برخې کړي. زه په ښوونځي، کور او یا بل هر ځای کې درس ویلای شم. له نړیوالو څخه مې یوازینی هیله دا ده چې د سوات او پاکستان ښوونځیو ته نجات ورکړي.» کله چې کور ته ورسېدم ژړل مې. زړه مې غوښتل بیا هم ښوونځي ته لاړه شم. زه یوولس کلنه وم، فکر مې کاوه چې ټول ژوند مې له لاسه ورکړی. په ټولگي کې مې ټولو ته ویلی و چې طالبان نه شي کولای زموږ په وړاندې څه وکړي: «دوی د سیاست پوهانو په څېر دي، یوازې خبرې کوي، خو هېڅ کله هم عمل نه کوي.» خو وروسته طالبانو پرمختګ وکړ، زموږ ښوونځي ته نژدې شول هغه وخت شرمېدلې وم.

په کور کې به مې هر وخت اوښکې توبولې، د خپلو احساساتو مخه مې نه شوای نیوی. مور مې هم ژړل، خو پلار مې ویل:

- ته به بیا هم خامخا ښوونځي ته لاړه شې.

د ښوونځي په تړل کېدو سره مې پلار هم کسب او کار له لاسه ورکاوه. د هلکانو ښوونځی د ژمي له رخصتۍ وروسته پرانیستل کېده خو د نجونو د ښوونځي تړل کېدو ډېر تاوان وکړ دا کار د پلار د عوایدو د کمېدو لامل شو. د ښوونځي ډېری لگښتونه نه و ورکړل شوي، پلار مې په وروستۍ ورځ د ښوونځي اجاره، د ښوونکو حقوق او نور حسابونه خلاص کړل.

د شپې ټوله هوا د توپونو له اوره ډکه وه چې درې ځله له خوبه پرې راوینس شوو. په سبا سهار هر څه بدل شوي و، له ځانه سره مې فکر کاوه چې پېښور او یا له هېواده بهر کډه وکړو او یا دا چې ښوونکو ته ووايم چې په کوم کور کې پټ ښوونځی جوړ کړي، هغه ډول کار چې افغانانو د طالبانو د حکومت په وخت کې کړی و. له هغې وروسته مې له ډېرو ټلويزیونونو او راډیو گانو سره مرکې وکړې. په

زه ملاله يم | ۱۷۴

وښود، تل مې له دې وېره لرله چې طالبان مې ښوونځي ته د تلو په وخت کې وويني او تېزاب را باندې وپاشي، څه ډول یې چې په افغانستان کې وکړل. د ښوونځي د وروستۍ ورځې په سهار په ښوونځي کې یوه ځانگړې غونډه وشوه خو زموږ په سر د گرځېدونکو هلیکوپترو له لاسه مو د یو بل خبرې په سختۍ اورېدې. د ښوونځي زنگ یې د وروستي ځل له پاره وکړنگاوه له دې سره مېرمن مريم اعلان وکړ چې د ښوونځي د بندېدو ورځ راغلې ده. خو د نورو کلونو په خلاف یې د نیم نور درسي کال له پاره هېڅ نېټه ونه ټاکله. سره له دې هم ځینو ښوونکو موږ ته کورنۍ دنده راکړه. په انگر کې مو ټولو خورلنیو ته غېږه ورکړه. هغه وخت مې د ویاړونو تختې ته وکتل، له ځان سره مې وویل چې بیا به مې هم هلته نوم ولیکل شي کنه؟

آزموینې مو په مارچ کې پیل کېدې خو څه ډول؟

کله چې بیا ونه کړای شو زده کړو ته ادامه ورکړو، که اول نومره هم شم ارزښت به یې څه وي؟

کله چې یو څوک ستاسې له لاسه قلم واخلي، هغه وخت پوهېدای شئ چې زده کړه څومره ارزښت لري.

مخکې تر دې چې د ښوونځي دروازه وتړو، یو ځل بیا مې ورته وکتل، داسې لکه د تل له پاره چې ښوونځی پرېږدو.

دغه صحنه د مستند وروستۍ برخه وه.

په واقعیت کې بېرته ښوونځي ته راغلو، زما او خورلنیو مې زړه نه غوښتل ورځ پای ومومي، له همدې امله مو هوډ وکړ چې په دې ورځ تر ډېره په ښوونځي کې پاتې شو. وروسته د لومړني ښوونځي انگر ته لاړو ځکه چې د غلو او پولیسو د لوبې له پاره یې ډېره ساحه لرله. هلته مو د مانگو لوبه وکړه، په دې لوبه کې یوه کړۍ جوړوو او آواز وایو، کله چې آواز بند شي ټول باید سمدلاسه ودرېږي. هر څوک چې وځاندي او یا حرکت وکړي له لوبې ویستل کېږي.

هغه ورځ کور ته له نورو ورځو ناوخته راغلو. هر وخت به د ماسپښین په یوه بجه

«ملاله يوه نجلی ده او طالبان نجونې نه وژني.»

خو نیا مې داسې فکر نه کاوه. هغې به چې کله به ټلويزيونونو کې د مرکې او يا له کوره د وتلو په مهال لیدلم، دعا به يې کوله: «خدايه ملاله د بې نظيربوتو په څېر کېږي خو چې ژوند يې د بې نظيرې د ژوند په څېر لنډ نه وي.» وروسته له دې چې ښوونځی وتړل شو، بيا مې هم د وېبلاگ له پاره يادښتونه ليکل. د نجونو د ښوونځيو له تړل کېدو څلور ورځې وروسته پنځه نور ښوونځي هم ويجاړ شول. په يوه مطلب کې مې وليکل: «عجيبه ده دا ښوونځي خو تړل شوي و، نو ويجاړولو ته يې څه اړتيا وه؟ د طالبانو له وروستي ورکړل شوي وخت وروسته ټول ښوونځي وتړل شول. پوځ د دې پېښو په اړه هېڅ غبرگون نه ښيي. دوی په خپلو کنډکونو کې د غرونو په ډډو کې پراته دي، پسونه حلالوي او غوښې يې په خوند خوري.» همدا راز مې د طالبانو د کېبل وهلو په اړه وليکل: خلکو به هغه کسان چې خلک به يې په درو وهل ليدل خو پوليس به هېڅ ځای نه ليدل کېدل.

يوه ورځ د امريکا له سټنفورډ⁽ⁱ⁾ پوهنتون څخه د شازيه شهيد⁽ⁱⁱ⁾ په نوم د اسلام آباد اوسېدونکې يوې محصلې اړيکه راسره ونيوله. هغې د نيويارک ټايمز مستند چې د سوات د ښوونځيو د تړلو په اړه و ټول کتلی و. له دې څخه ماته د رسنيو ځواک څرگند شو او هغه زما يوه اصلي ملاتړې شوه. پلار مې په مستند کې زما په حضور وياړ کاوه او آدم اليک ته يې ويل:

- لور ته مې وگوره هغه په ځمکه نه ده پيداشوې له آسمانه راغلې.

آدم اليک مور اسلام آباد ته بوتلو، په اسلام آباد کې مې د لومړي ځل له پاره قدم کېښود. اسلام آباد ډېر ښکلی و، ښکلې سپينې ودانۍ او سورور(پلن) سرکونه يې لرل. سره له دې چې د سوات هېڅ طبيعي ښکلا هلته نه وه. مور لال مسجد او هغه سورور سرک چې د ولسمشر د واک مېنې په لور چې زرداري اوس هم

يوه مرکه کې مې وويل: «هغوی کولای شي زموږ ښوونځي وتړي، خو دا نه شي کولای چې موږ له زده کړې او يادولو منع کړي.»

په پوره هيله مندی سره مې خبرې کولې خو په اصل کې سخته پرېشانه وم. زه او پلار مې پېښور ته لاړو ډېر ځايونه مو وليدل چې خلک له دې حالاتو خبر کړو. د طالبانو د پېغورونو او ملنډو په اړه مې چې خلکو ته يې ورکول ډېرې خبرې وکړې. دوی غوښتل چې نجونو ته بايد ښځې درس ورکړي او د ښځو درملنه هم بايد چې ښځې ډاکټرانې وکړي. د دوی له دې نظريې سره سره يې د نجونو ښوونځي وتړل، نجونې يې له ښوونځي منع کړې، پرې يې نه ښودې چې ښوونکې او ډاکټرانې شي.

يو ځل مسلم خان ويلي و چې نجونې نه بايد چې ښوونځي ته لاړې شي او لويديز مېتودونه زده کړي. دا د هغې کس خبره ده چې ډېری عمر يې په امريکا کې تېر کړی دی. هغه به هر وخت ويل چې د ده له طبعي سره سم درسي نظام به ترسره کړي. او پلار به مې ويل:

مسلم خان به د طبي غورۍ او تبې کتلو پرته نور څه وکاروي؟ آيا د طبي درملنې له پاره له دې پرته بله کومه شرقي آله شته چې ويې کاروي؟ د طالبانو له نظره کله چې ماشوم کتاب لولي، يا هم انگليسي ژبه او علم زده کوي، غربي کېږي له همدې امله دوی له زده کړو سره مخالف دي.

خو ما به ويل: «زده کړه زده کړه ده. موږ بايد په لومړي سر کې هر څه زده کړو، وروسته کولای شو د خپل ژوند لاره وټاکو.»

زده کړه او تحصيل نه غربي دی نه شرقي، بلکې تر ټولو انسانانو پورې اړه لري. موږ مې ويل کله چې له رسنيو سره مرکه کوم بايد چې مخ مې پټ کړم، ځکه چې په دې عمر کې بايد په پرده کې وم. هغه به ماته ډېره په اندېښنه کې وه. خو هېڅ کله يې هم له کوم کاره نه منع کولم. په هغې وخت کې د خلکو په زړونو کې وېرې او وحشت ځای نيولی و. دوی به هر وخت ويل چې طالبان به مې پلار ووژني او ماته به څه ونه وايي. دوی به ويل:

(i) Stanford

(ii) Shiza Shahid

هلته ژوند کاوه تللی و ولید. هغه وخت جنرال مشرف لندن ته تبعید شوی و. وروسته پلورنځیو ته لاړو هلته مو د ښوونځي کتابونه واخیستل. آدم الیک د امریکا ټلويزیوني خپرونې لکه «بدرنگه بیټي» هم راته واخیستل. دغه د یوې لوی زړې نجلۍ کميډي وه. ما له دې پروگرام سره ډېره مینه لرله، زړه مې غوښتل یوه ورځ نیویارک ته لاړه شم او د دې په څېر په دفتر کې کار وکړم.

موږ د «لوک ویرسه» موزیم ولید او دا چې دویم ځلي مو خپل ملي میراثونه ولیدل ډېره خوشاله وم. په سوات کې زموږ خپل موزیم تړل شوی و. لاندې په زینو کې یوه سپین ږيري بابا ډاډه شوي جوار خرڅول. هغه هم زموږ په څېر پښتون و، کله مې چې پلار ترې وپوښتل، د اسلام آباد اوسېدونکی یې؟ هغه ځواب ورکړ: «فکر کوې چې اسلام آباد دې تر مونږ پښتنو پورې اړه ولري؟» ویل یې چې د مومندو دی چې د قبایلو یوه سیمه ده، خو د نظامي عملیاتو له امله تېښتې ته اړ شوی. د مور او پلار په سترگو کې مې اوښکې ښکاره شوې.

ډېرې ودانۍ د بلوکو په واسطه محاصره شوې وې او د نقلیه وسایلو د کتلو له پاره یې د تلاشی څو دروازې جوړې کړې وې چې د بم او چاودېدونکو توکو مخنیوی وکړي. کله چې د بېرته راتلو په وخت بس په یوه کنده کې ولوېد خوشال ورور مې را وینې شو او پوښتنه یې وکړه: «بم وچاودېد؟» وېره او ډار تل را سره ملگري و، په داسې توگه چې فکر مو کاوه هره وړوکې فتنه او غږ کېدای شي د چاودنې او ډزو وي.

په دې وړوکي سفر کې مو د سوات ستونزې هېرې کړې. خو کله چې بېرته درې ته راغلو، خطر او گواښونه راپسې وو. دا چې سوات زموږ کور و له همدې امله مو نه شواى پرېښودى.

کله چې بېرته مېنګورې ته ورسېدو او د کوتې ور مې کش کړ، د ښوونځي بکس او یونیفورم مې ولیدل. هغه وخت مې ټول بدن غمونو گیر کړ. اسلام آباد ته سفر ډېر خوندور او هوسا کوونکی و خو اوس دا کور او د سوات واقعیتونه زما ژوند دی.

سوله که ملنډې

کله مې چې د وروڼو ښوونځي له ژمنۍ رخصتۍ وروسته پرانستل شول، خوشال راته ویل چې د ده په څېر به ښوونځي ته لاړه نه شم. زه چې ډېره غوسه شوې وم ومې ویل: «ته پوهېږې چې څومره نېکمرغه یې؟» په کور کې مو یو ټلويزیون هم نه لاره، موږ چې اسلام آباد ته تللي و چا پټ کړی و.

یو کس د «کیمیاگر» په نوم د پائلو کوئلو⁽ⁱ⁾ یو اثر راکړ، د شپانه د زوی په اړه یوه کیسه چې د خزانې د پیداکولو په لټه درې گونو اهرامونو ته سفر کړې په داسې حال کې چې هغه گنج په خپله له ده سره دی. له دې کتاب سره مې ډېره مینه پیداکړه او څو ځله مې مطالعه کړ. په دې کتاب کې لیکل شوي دي: «کله چې کوم څه غواړئ، ټوله نړۍ ستاسې د مرستې له پاره لاس د یو بل په لاس ورکوي چې هغه تر لاسه کړي.» زه فکر نه کوم چې پائلو کوئلو به تر اوسه زموږ درې ته راغلی او زموږ بې کفایتۍ سیاست پوهان به یې لیدلي وي.

زه نه پوهېدم چې عبدالحی کاکړ په پټه توگه له فضل الله او د ده له قوماندانانو سره اړیکې نیسي. کاکړ په مرکو کې له هغوی سره پېژندلي و، هغوی یې هڅول چې د نجونو د ښوونځیو په اړه له سره فکر وکړي.

⁽ⁱ⁾ Marriott

لاندې و.

ښوونځي ته له بېرته راتلو څخه يوه اونۍ وروسته د ۲۰۰۹ م کال د فبروري په شپاړسمه شپه د ډزو په غبرونو له خوبه پورته شوو. زموږ د خلکو يو دود دا و چې د ماشوم د پيدا کېدو او واده د مراسمو په وخت به يې ډزې کړلې. سره له دې چې دا دود اوس ورک شوی و. نو لومړی مو فکر کاوه چې له خطر سره مخ يو. وروسته خبر شوو چې ډزې د واده له پاره وې. د ايالتي دولت چې اوس يې واک د خلکو له ملي حزب سره و او طالبانو تر منځ د سولې تړون شوی و.

دولت هوکړه کړې وه چې شرعي احکام به په ټول سوات کې پلي کوي او په مقابل کې به يې ملېشې خپله په وينو ککړه مبارزه دروي. طالبانو له لس ورځني اوربند سره چې يو سوله ييز حرکت بلل کېده هوکړه کړې وه او يو چينايي انجنير چې شپږ مياشتې مخکې يې نيولی و هم خوشې کړ.

موږ ډېر خوشاله و ما او پلار به مې هر وخت د سولې د قرارداد په اړه خبرې کولې. موږ به ويل چې څه ډول به عمل پرې وکړي. خلکو هيله لرله چې طالبان به نور دا جگړه حل او فصل کړي او بېرته به يې خپلو کورونو ته لاړ شي او د سوله خوښوونکو په څېر به ژوند وکړي. دوی په دې باور لاره چې د سوات شرعي قوانين به د افغانستان له شرعي قوانينو سره توپير ولري. د نجونو ښوونځي به پر ځای وي، د امر بالمعروف او نهی عنی المنکر ډله به نه وي. سوات به همغه سوات وي خو په يوه بل قضايي نظام سره، زما زړه غوښتل چې په دې ټولو باور وکړم خو ډېره پرېشانه وم. له ځانه سره مې فکر کاوه: «آيا خامخا به د نظام د کړنو څرنگوالی په طالبانو د خلکو څارنه وي..»

خو تر لسو زرو ډېر پوليس او عادي خلک وژل شوي و. ښځې له حجاب پرته بهر نه راوتې، ښوونځي او پلونه يې نړولي و، خلکو يې کسب او کار پرېښی و. موږ له عمومي وحشيانه او له تاوتریخوالي د ډک عدالت له محکمو ډېر ځورېدلي و او تل به مو په وېره او ډار کې ژوند کاوه خو اوس دا ټول آرام شوي و.

د سهار د چای په وخت کې مې وروڼو ته وړاندیز وکړ چې نور د جگړې په ځای د

هغه فضل الله ته وويل:

- مولانا غوږ ونيسئ. تاسې د خلکو روح واخيست، په عامه توگه مو خلک ووژل، سرونه مو يې پرې کړل، ښوونځي مو ونړول او سره له دې هم په ټول پاکستان کې ستاسې په ضد هېڅ نيکه وانه وربدل شوه. خو کله مو چې نجونې له زده کړو بې برخې کړې، د خلکو چينغې پورته شوې او آن د پاکستان رسنيو ستاسې په ضد خپله غوسه وښوده.

له ټول هېواده فشار وښودل شو او فضل الله اعلان وکړ چې نجونې تر لس کلنۍ يا څلورم ټولگي پورې زده کړو ته تلای شي. زه په پنځم ټولگي کې وم، خو موږ تر خپل عمر وړې ښکارېدو، هغه وخت مو کتابونه تر ټکړيو لاندې پټول او دويم ځلي ښوونځيو ته لاړو. دا کار خطرناک ښکارېدو خو په هغې ورځو کې مې دا يوازینی هيله وه. موږ ډېر خوشاله و ځکه چې مېرمن مريم له ټولو گواښونو سره سره خپله دنده پرې نه ښوده او تر اوسه يې هم موږ ته درس راکاوه. هغه چې لس کلنه وه زما پلار يې پېژانده او يو پر بل يې باور لاره.

هغې موږ ته ويل:

- دغه پټ ښوونځی زموږ پټ اعتراض دی.

خو ما د دې حالت په اړه په خپلو يادښتونو کې هېڅ هم نه ليکل. که موږ يې نيولي وای، کېدای شوای چې په کيبلونو يې وهلې وای او يا به يې هم د شعبانې په څېر وژلې وای. ځينې خلک له ارواوو، غنيو (عنکبوت) او مارانو وېرېږي خو موږ په هغې ورځو کې له خپلو انسانانو څخه وېرېدو.

د ښوونځي په لاره به مو کله کله طالبان له پکولونو او لويو اوږدو او ککړو وېښتانو سره ليدل. ډېری وخت به يې مخونه پټ کړي و چې ډېر بد او وحشتاک به و.

د مېنگوړې په سرکونو کې ډېره آرامي وه ځکه چې د هغې سيمې يو پر درې خلک له سيمې کډه شوي و. اوس د پوځ دوولس زره پوځيان چې د طالبانو د اټکل شوي شمېر څلور برابره و له ډېرو ټانگونو، پرمختلليو وسلو او هليکوپټرو سره په سيمه کې شته و. سره له دې هم اتيا په سلو کې سوات د طالبانو تر واک

ولري.

په اصل کې زموږ امريکايي دوستان په دې تړون خوشاله نه شول. د امريکا د بهرنیو چارو وزیرې هیلري کلېنتین څرگنده کړه:

«زه فکر کوم د پاکستان دولت په دې تړون سره په بنسټیزه توګه قدرت طالبانو او سخت دریځو ته په واک کې ورکوي.» امریکایان په اندېښنه کې و چې دا تړون د تسلیم کېدو په معنی دی. پاکستان «ډاون» ورځپاڼې په یوه سرمقاله کې ولیکل: «د سولې تړون په څنګ کې یوه خطرناکه نښه ورسره لرله: له نظامي دولت سره مبارزه وکړئ په پایله کې چې له دولت څخه هر څه وغواړئ تر لاسه کوی یې شئ، او جزا به نه درکول کېږي.»

خو هېڅ یوه یې هم باید دلته ژوند نه وای کړی. موږ آرامۍ او سولې ته اړتیا لرله په دې اړه د صوفي محمد په نوم یوه سپین ږيري طالب رهبري کوله. هغه به «دیر» کې یو د سولې پنډغالی (کمپ) جوړ کړ او زموږ په یوه پېژندل شوي مسجد «د تبلیغ مرکز» کې به د حاکم په څېر کښېناسته. هغه باوري شوی و چې طالبان باید خپل ټوپکونه کېږدي او سوله په ټوله دره واکمنه کړي. خلکو به ورسره لیدل او د هغه لاسونه به یې مچي کول، ځکه چې نور له جګړې او وینو تویولو سترې شوي و.

د مارچ په میاشت کې مې وېبلاګ ته یو یادښت ولیکه ځکه چې عبدالحی کاکړ ویل بله موضوع نشته چې خلکو ته یې بیان کړم. خو د سیمې ناوړه پېښو بدلون ونه کړ. د طالبانو تاوتریخوالی تر پخوا ډېر شو. اوس دوی حکومتي تروریستان و. زه ډېره ناهیلې وم. د سولې تړون یوازې یو خوب و. یوه ورځ زموږ له کوڅې سره نژدې یې د بیرغ رسمي تگ وکړ، دوی د یو پوځ په څېر په سرک له خپلو وسلو سره منظم لیکې لیکې په حرکت کې و.

دوی تر اوسه هم د چینې په بازار کې ګرځېدل. یوه ورځ مې موږ او د تره لور چې په نژدې ورځو کې یې واده و، د سودا له پاره بازار ته ځي. یو طالب دوی ته نژدې ورځي ورته وایي: «که یو ځل بیا مې ولیدئ چې د چادري په ځای مو

سولې په اړه خبرې وکړئ. هغوی به د تل په څېر ماته پام نه کاوه او خپلو جګړه ییزو لوبو ته یې ادامه ورکوله. خوشال یوه هلیکوپتر او اتل یو کاغذي اووه مرمۍ ویشتونکی لاره.

هغه وخت د ښوونځي د یونیفورم په لور لارم او ډېره خوشاله وم ځکه چې ډېر ژر مې کولای شول چې بېرته یې واغوندم. له بلې خوا مېرمن مریم پیغام را ولېږه چې آزمونیې د مارچ په لومړۍ اونۍ کې پیلېږي. نو باید چې نور په خپلو کتابونو پسې تللې وای.

خو دا ځوړ او خوشالي ډېره لنډه وه. دوه ورځې وروسته د تاج محل د هوټل په بام پېژندل شوي خبريال حامد میر د سولې د تړون په اړه مرکه راسره کوله چې د بل خبريال له وژلو خبر شوو. موږ هغه پېژانده، موسی خان خېل نومېده او آته ویشته کلن و، ډېری وخت به مې یې له پلار سره مرکه کوله. په هغې ورځ د صوفي محمد په مشرۍ یو د سولې لاریون کېده. په اصل کې هغه یو لاریون نه بلکې یو شمېر خپلسري په آرامۍ سره ګرځېدل. وروسته په همغه ځای کې د موسی خان مړی هم پیدا شوی و. ډېرې مرمۍ ویشتل شوی و او د ستوني یوه برخه یې پرې شوې وه. موږ مې چې په دې پېښه خبره شوه، بسترې ته یې لاړه بیا یې ډېرې اوبښکې تویې کړې.

د استازي مرستیال سیدجاوید، څو ورځې وروسته د فبروري په ۲۲ مه د سوات په مطبوعاتو کې د ټولې مېنګورې له پاره یو «دایمي اوربند» اعلان کړ. ده د سوات له ټولو اوسېدونکو څخه وغوښتل چې خپلو کورونو ته راشي. د طالبانو ویاند مسلم خان هم دغه نامحدود اوربند تایید کړ. ولسمشر زرداري هم دغه تړون په رسمي توګه په قانون کې ثبت کړ. همدا راز دولت اعلان وکړ چې د قربانیانو کورنیو ته به تاوان ورکړي.

د سوات خلک ډېر خوشاله و خو زه تر نورو ټولو ډېره خوشاله وم ځکه چې ښوونځی مو دویم ځلي پرانیستل کېده. طالبانو ویل چې د سولې له تړون وروسته نجوني ښوونځیو ته تلای شي خو باید چې ځانونه پټ کړي او حجاب

کې اعلان وکړ چې د يوې نجلۍ په درو وهل د اسلامي شريعت خلاف کار دی، هغه زياته کړه: «اسلام موږ ته رانښيي چې له ښځو سره له ادب ډک چلند وکړئ.» يو شمېر خلکو دعوه کړله چې دغه وېډيو مستنده نه وه او ځينو ويل چې په دورو وهل د جنوري له مياشتې او سولې له تړون مخکې شوي دي او اوس د يوې خراب کارۍ له پاره خپاره شوي دي. خو مسلم خان ومنله چې دا صحنه مستنده وه. هغه ويل: «هغه له يوه نارينه سره چې خاوند يې نه و بهر را وتلې وه.»

په همغې ورځو کې چې د اپرېل لومړۍ ورځې وې د زاهد حسين په نوم يو پېژندل شوی خبريال سوات ته راغی. هغه د استازي له مرستيال سره د ليدو له پاره د هغه د اوسېدو رسمي ځای ته ورغلی او وينې چې هلته د طالبانو د واکمنۍ جشن جوړ دی. د طالبانو څو تنه لوړ پوړو چارواکو له خپلو وسله والو ساتونکو سره لکه د سوات د طالبانو وياند مسلم خان، د باجوړ د طالبانو مشر فقير محمد چې له پوځ سره يې يوه وينې بهوونکې جگړه لرله په دې مېلمستيا کې گډون کړی و. د فقير محمد د سر له پاره دوه لکه ډالره ډالۍ ټاکلې وه خو هغه د يوه دولتي مامور په کور کې ناست او په خوند سره ډوډۍ خوري. همدارنگه وامي ورېدل چې د پوځ يوه جگړن په هغه لمانځه کې چې امام يې فضل الله و گډون کړی و.

مسول څوک دی، د پلار له ملگرو مې يوه وويل: «هماغه ډول چې دوه هندواڼې په يوه لاس کې نه نيول کېږي، دوه پاچاهان هم په يوه هېواد کې حکومت نه شي کوی. يا فضل الله يا دولت؟

موږ تر اوسه هم هيله لرله چې په سيمه کې سوله دايمي شي. ټول خلک د اپرېل د شلم لويې غونډې ته سترگې په لاره و چې په هغې ورځ صوفي محمد د سوات له خلکو سره خبرې کولې.

د هغې ورځې په سهار ټول په کورونو کې و او وروڼه مې هم په کور کې ولاړ و. يوه ډله طالبان چې په مېليونو کې يې د بريا سندري غږېدې تېر شول. خوشال

ټکري په سر دي په کوټک به مو ووهم.» خو مور مې نه ترې وېرېږي او خپل حواس آرام ساتي. مور مې ورته وايي: «سمه ده له دې وروسته به چادري په سر کړو.» مور به مې هر وخت سر پټاوه خو د پښتنو په آدابو او دودونو کې چادري نشته.

ما واورېدل چې طالبانو د سيمساري په يوه پلورنځي له دې امله حمله کړې وه چې يوې ښځې په يوازې توگه په پلورنځي کې د ښکلا وسايلو ته کتل. طالبانو د پلورنځي مالک ته ويلي و: «که کومه ښځه د خپلې کورنۍ له نارينه پرته ستاسې پلورنځي ته راشي، د راتلو اجازه مه ورکوی او که نه بيا مو په پلورنځي حمله کوو.» د پلورنځي مالک يې بې اندازې وهلی و چې هېچا يې هم ملاتړ نه و کړی. يوه ورځ مې پلار او د هغه ملگري د ده په مېايل کې د يوې وېډيو د ليدلو په حال کې وليدل. يوه ټکان ورکوونکې صحنه وه. يوه ځوانه نجلۍ چې توره چادري او سور پرتوگ يې اغوستی و، پرمخې په ځمکه ځملول شوې وه او يوه د اوږدې ږيرې او لنگوټې لرونکي کس په درو وهله. نجلۍ چې چينې يې وهلې او له سترگو يې اوښکې روانې وې په پښتو ژبه يې زارۍ کولې: «خير دئ مه مې وهئ!» خو طالبانو چينې وهلې چې «ويې نيسئ هغه په ځمکه ځملوی.» کله يې چې هغه په درو وهله، چادري يې له مخه لرې شوه، بيا يې يوه دقيقه پرېښوده چې چادري په سر کړي خو بېرته يې ادامه ورکړه. نجلۍ يې ۳۴ درې ووهله. هلته ډېر خلک راټول شوي و خو هېڅ يې هم نه ويل. د نجلۍ يوه خپلوان خو آن مرسته وکړه چې نجلۍ په ځمکه ټينگه ونيسي.

څو ورځې وروسته دا وېډيو په ټولو خلکو کې خپره شوه، دغه وېډيو په اسلام آباد کې يوې فلم جوړوونکې ښځې ته ورسېده او بيا څو ځله د پاکستان په ټلويزيونو او ټوله نړۍ کې خپره شوه. خلک ډېر په غوسه شول، خو دغه غبرگون ماته عجيبه ښکارېده ځکه چې دوی نه پوهېدل چې زموږ په دره کې څه پېښې او وحشتونه پېښېږي. هيله مې کوله چې د دوی غوسې د طالبانو له خوا د نجونو د ښوونځيو د بندولو په اړه هم وای. لومړي وزير يوسف رضا گيلاني په يوه بيانيه

صوفي محمد د زده كړو په اړه خبرې ونه كړې. هغه آن دا چې له ملبشو يې ونه غوښتل چې وسلې مو كېږدئ او حجرې خوشې كړئ. نوموړي ملت وگواښه او چيغې يې كړې: «انتظار وباسئ موږ به اسلام آباد ته هم راشو.»

موږ له وېرې سره مخ شوي و. داسې وه لكه په تېز اور چې اوبه واچوي او ناڅاپه يې شغلې مړې شي. خلك ډېر ناهيلي و او هغه ته يې ښكنځلې كولې: «دغې شيطان څه وويل؟ او موږ مې ويل: «هغه سوله نه غواړي، د خلكو د روح د اخيستلو هوډ لري. هغه دا موكه لرله چې د تاريخ اتل شي خو دا عزت يې خپله له لاسه وركړ.» احساسات مو كور ته د تلو په وخت د سهار يا له كوره د وتلو د وخت په خلاف و.

په هغې شپه مې پلار د جيو په ټلويزيوني چينل كې مرکه لرله او كامران خان ته يې وويل چې خلكو ډېرې هيلې لرلې خو اوس په سيمه كې سولې ته هېڅ هيله نه لري. څه ته چې اړتيا وه صوفي محمد ونه كړل. ده بايد په هغه غونډه كې د سولې تړون تاييد كړي وای او تاوتریخوالي ته يې پای ورکړی وای.

خلكو د پېښو شوو كارونو په اړه ډول ډول څرگندونې لرلې، ځينو ويل صوفي محمد خپل عقل له لاسه وركړی او لېونی شوی دی. ځينو فكر كاوه چې هغه ته امر شوی چې دا ډول خبرې وكړي او يا يې گواښلی دی: «څلور او يا پنځه ځانمرغي بمب الوزوونكي په غونډه كې و او ورته ويلي يې و كه دا ډول خبرې ونه كړې ټول كسان به ووژل شي.

خلكو ويل هغه له خبرو كولو مخكې وارخطا ښكارېده. هغوی د يوه پټ ځواک په اړه چې په دې پېښو كې لاس لري له يو بل سره خبرې كولې. خو ما له ځان سره فكر كاوه: «څه توپير لري؟ تر ټولو مهم ټکی دا دی چې موږ د طالبانو د دولت تر واک لاندې يو.»

پلار بيا هم بوخت و او په څو سيمينارونو كې يې د طالبانو او سيمې د ستونزو په اړه خبرې كولې. په يوه سيمينار كې د ايالت د اطلاعاتو وزير ته وويل چې طالبانيزه كېدل د هېواد د سياست پايله ده چې ملبشو ته به يې افغانستان ته د

وويل:

- پلاره وگوره، كه مې يو كلاشينكوف لرلای ټول مې همدلته وېشتل.

د پسرلي يوه زړه وړونكې ورځ وه. ټول خلك وارخطا و، ټولو هيله لرله چې صوفي محمد د سولې اعلان وكړي او له ټولو طالبانو وغواړي چې ټوپكونه يې نور كېږدي. پلار مې په دې غونډه كې برخه وانه خيسته. دوی د «سروش اكاډمۍ» له بام څخه چې هر مازیگر به مې پلار او ملگرو يې هلته بحث كاوه غونډه ننداره كوله. د ښوونځي بام د خبرو كولو په ځای لوړ و، نو له همدې امله ډېرو فلم اخيستونكو خپلې كامرې هلته اېښې وې.

ډېر خلك ليدل كېدل. د دريو يا څلور زرو كسانو په شمېر لونگی په سر ناست و، د طالبانو جهادي ترانې ويل كېدې. پلار مې ويل: «ترانې په بشپړه توگه طالبې وې.»

صوفي محمد په صحنه كې ناست و، يو اوږد كتار خلكو دې ته انتظار كاوه چې درناوی يې وكړي. غونډه د قرآن كريم په څو آيتونو سره پيل شوه. وروسته د پنځو سيمو «ملكنډ، كوهستان، شنگله، لوړ دیر او ښكته دیر» مشرانو خبرې وكړې. دوی هر يو د دې ډېر مينه وال و چې د سيمې مشر شي. ځكه چې كولاى شي شريعت پلی كړي. وروسته دا مشران يا زنداني شول او يا هم ووژل شول خو د غونډې تر وخته يې د قدرت فكر كاوه. له همدې امله ټولو په قدرت خبرې وكړې او داسې يې انگېرله لكه محمد^(ص) چې مكه فتحه كړې وي او جشن يې نيولی وي. سره له دې چې د محمد^(ص) بريا يوه بې رحمانه بريا نه وه.

وروسته د صوفي محمد نوبت را ورسېد. هغه ښه وينا نه شواى كولاى. د يوه ناروغه بوډا په خبر ښكارېده. پنځه څلوېښت دقيقې يې پوچه وينا وكړه. موږ له ده څخه د دې ډول خبرو د اورېدو هيله نه لرله، داسې ښكارېده لكه د بل له خولې چې خبرې كړي. هغه د پاكستان محكمې غير اسلامي وېلې وې ويل:

«لوېديزه ولسواكي داسې يو نظام دی چې د كفارو له خوا پر موږ تپل شوی دی. اسلام ولسواكي او ټاكنې روا نه بولي.»

په واشنگتن کې ولسمشر اوباما اعلان کړی و چې د افغانستان د طالبانو په ضد به ۲۱ زره نور پوځیان ولېږي. خو اوس داسې ښکارېده چې دوی په بشپړه توګه پاکستان ته په اندېښنه کې و. دغه د خطر احساس زما او زما د ښوونځي د نجونو له پاره نه و. زموږ هېواد له ۲۰۰ ډېرې هستوي بټۍ لري چې دوی یې د څارنې له پاره په اندېښنه کې و چې څوک به یې کوي. دوی اعلان وکړ چې نور په بېلیونونو ډالره مرسته نه کوي بلکې په ځای یې خپل سرتېري رالېږي.

د مې د میاشتې په لومړیو کې پوځ له سوات څخه د طالبانو د ویستلو له پاره د «حقیقت د لارې» عملیات پیل کړل. وامو ورېدل چې په سلګونو خلاص سري جېپونه او هلیکوپترې د شمال غرونو ته رابښکته شول. په مېنګوره کې حاضر سرتېري هم ډېر شول. هغوی دا ځل هوډ لاره چې ښار له طالبانو پاک کړي، څو ځله یې د لوډسپیکرو په واسطه اعلان وکړ چې ټول هېوادوال باید له سیمې کډه شي.

پلار مې ویل، موږ ښار نه پرېږدو. خو ډېری شپې به مو د ډزو له امله خوب نه لاره. ټول ډېر پرېشانه و. یوه شپه په چیغو له خوبه ویښه شوم. موږ په کور کې څو حیوانات ساتل، درې چرګې یوه د خوشال سپینه سویه چې یوه ملګري یې ورکړې وه. سویه به په کور کې آزاده ګرځېده. هغه وخت اتل پنځه کلن و او له سویې سره یې ډېره مینه وه، له همدې امله به هر وخت د مور او پلار د خوب په کټ ویده کېده. خو دا چې هر ځای به یې چټل کاوه، نو په هغې شپه مو بهر پرېښې وه. په نیمه شپه کې یې یوې پیشۍ بهر ویستله موږ یې دردناکې چیغې اورېدې. اتل په ژړا کې ویل: «سهار به خامخا دا پیشۍ وژنم.» د هغې سویې مرګ موږ ته بد ښادګون ښکاره شو.

لېږلو له پاره لومړی له روسانو سره او بیا هم له امریکایانو سره د جګړې په مهال زده کړې ورکولې. هغه ویل: «که موږ د بهرنیانو په امر د دیني مدرسو زده کوونکو ته وسلې په لاس کې نه وای ورکړې، د سوات او قبایلو په سیمو کې داسې عامه وژنې نه کېدې.»

ډېر ژر څرګنده شوه چې امریکایانو دغه تړون په ښه توګه ارزولی دی. طالبان باوري و چې د پاکستان دولت تسلیم شوی دی او هر څه یې چې زړه وغواړي کوی یې شي. دوی د بانر لور ته چې د سوات جنوب ختیځه سیمه ده او له اسلام آباد سره پنځه شپېته کیلو متره واټن لري حرکت وکړ. د بانر خلک به هر وخت د طالبانو په وړاندې درېدل خو سیمه یېزو چارواکو امر ورته کړی و چې جګړه ونه کړي. کله چې ملېشې له خپلو راکټو او نورو وسلو سره هلته ورسېدل، پولیس له پوستو وتښتېدل او خلک هم له مخې وتښتېدل. طالبانو په هره سیمه کې د شریعت محکمې جوړې کړې، وروسته یې له مسجدونو څخه بیانيې خپرې کړې او سیمه ییز ځوانان یې را وغوښتل چې له دوی سره یو ځای شي.

دوی د سوات په څېر هلته هم ټلوېزیونونه، فلمونه او کسټې وسوزولې. همدارنګه یې د «پیر بابا» پېژندل شوی زیارت چې یو صوفي و تر خپل واک لاندې ونيو. خلک به هلته د خپلو روحي ستونزو، د ناروغیو درملنې او همدارنګه د زامنو د ودونو په اړه هلته تلل او له خدای^(ج) به یې دعا غوښتنه خو دا زیارت له دې وروسته وتړل شو.

د پاکستان د ټیټو سیمو خلک ډېر پرېشانه و ځکه چې طالبان پلازمېنې ته نژدې کېدل. داسې ښکارېده چې خلکو د هغې نجلۍ وېډیو چې توره چادري یې په سر کړې وه او طالبانو په درو وهله لیدلې وه. دوی پوښتنه لرله: «آیا څه چې موږ یې له پاکستان څخه هیله لرله همدا دي؟» طالبانو بې نظیره ووژله د هېواد تر ټولو ښه هوټل یې والوزاوه، طالبانو په ځانمرګو بریدونو کې په زرګونو کسان ووژل او د ډېرو کسانو سرونه یې پرې کړل، دوی همدا راز څو ښوونځي ړنګ کړل. نور به څه کېږي چې دولت او پوځ له هغې سره مخالفت وکړي؟

ورځو کې مې فکر نه کاوه زموږ ښوونځی دې وتړل شي خو داسې هم وشول. هغه وخت مې فکر کاوه هېڅ کله به هم د تل له پاره سوات پرېنږدم خو اوس له دې ځايه په خپلو پښو تللو. تر دې وړاندې مې فکر کاوه چې سوات به د طالبانو له منگولو نجات پيدا کړي. اوس مې پام شو چې د داسې وړاندوېښې کړل ناشوني دي. ناڅاپه مې له سترگو اوښکې روانې شوې. داسې ښکارېده چې ټول يو بل ته انتظار وباسي، وروسته ټولو له يو بل سره وژړل، خو موږ مې ډېره آرامه وه.

ټول کتابونه او کتابچې مې د ښوونځي په بکس کې کېښودل، هغه وخت مې کالي په يوه بل بکس کې ځای په ځای کړل. حواس مې پر ځای نه و. د ښوونځي هېڅ ډالۍ، عکسونه او شخصي وسايل مې را سره يو نه وړل، ځکه چې د بل چا په شخصي گاډي کې مو سفر کاوه چې هلته د کاليو ځای لر و. ما هېڅ قبمې توکي لکه لپټاپ او يا هم گڼې نه لرل زموږ ارزښت لرونکي وسايل يوازې يخچال، د جامو مينځلو ماشين او ټلويزيون و. په حقيقت کې مو پرمختللی ژوند نه لاره، موږ پښتانه مېز ته تر کښېناستو چېرکټ او يا ځمکې ته ډېر ارزښت ورکوو. زموږ د کور په دېوالونو کې ډېر سوري ليدل کېږي، ټولو پيالو او قابونو چاکونه کړي و.

پلار مې ټينگار وکړ تر هغې چې امکان ولري دره نه پرېږدو. د موږ او پلار له خپلوانو مې د خپلې کورنۍ غړي په ډزو کې له لاسه ورکړي و، له همدې امله دوی د هغوی کور ته د تسليت له پاره لاړل، سره له دې چې هېچا له کوره د بهر کېدو زړه نه لاره. کله مې چې موږ د هغوی درد او غم وليد تصميم يې ونيو چې له دې ځايه لاړ شو. پلار ته يې وويل: «اړتيا نشته چې ته هم راشې، خو زه ځم. اولادونه هم له ځانه سره ښکېلې ته بيايم.» موږ پوهېده چې پلار يې يوازې نه پرېږدي. هغه نور له ډزو او هر ډول شخړو سترې شوې وه، له همدې امله يې له ډاکټر افضل سره اړيکه ونيوه، هيله يې ترې وکړه له پلار سره مې خبرې وکړي. دوی يې هم بار او بستره ترلي و له موږ يې هيله وکړه چې له دوی سره يو ځای

د درې پرېښودل

ماته د درې پرېښودل ډېر سخت و. هغه ټپه چې تل به مې نيا ويله په ياد راغله:

«پښتون وطن پرېښودی نه شي

يا ډېر غريب شي يا د يار له غمه ځينه»

اوس موږ د درېيم دليل له امله چې طالبان و او شاعر به يې هېڅ فکر هم نه و کړی، وطن پرېښود.

د کور د پرېښودو په وخت کې مو احساس کاوه چې زړه مې ټوټه ټوټه کېږي. په بام ودرېدم، د الوم په غرونو مې سترگې ځښې کړې چې په سپينو واورو پوښلي و. هغه وخت مې له پاڼو ډکو ونو ته وکتل، د زردالو د ونې مېوې په ډېر احتمال سره چا خوړلې وې.

په ټوله سيمه وژونکې چوپتيا خوره وه. د سمندر او باد هېڅ غږ نه لگېده، آن د مرغانو چي چي هم نه اورېدل کېده.

زړه مې غوښتل وژاړم، داسې احساس مې کاوه چې نور به مې هېڅ کله هم کور ونه وينم. مستند جوړوونکو رانه پوښتلي و چې که يوه ورځ سوات د تل له پاره پرېږدم څه احساس به ولرم. هغه وخت مې فکر کاوه چې دا څه احمقانه پوښتنه ده، خو اوس هغه څه پېښېدل چې فکر مې يې هم نه شواى کولای. په هغو

زه ملاله يم | ۱۹۳

چې پېژندل له منځه تللي و.

په کوڅو کې ډېره گڼه گوڼه وه. گاډي، ریکشي، لاسي کراچی او لویې کراچی چې په څو تنو به یې کښولې ټول سرکونه نیولي و. آن چې موټرسایکلونه لیدل کېدل چې ټوله کورنۍ به پرې ناسته وه. په زرگونو کسانو یوازې له خپلو کالیو سره کور او کلی پرېښودل. داسې ښکارېده چې ټوله دره په حرکت کې ده. ځینې باور کوي چې د پښتنو نیکونه د اسرایلو ورکه قبیلې ده او پلار به مې ویل: «د اسرایلو په څېر یو چې مصر یې پرېښودپه دې توپیر سره چې موږ حضرت موسی نه لرو چې لارښوونه مو وکړي.» ډېری خلک نه پوهېدل چې چېرته ځي، هغوی یوازې پوهېدل چې باید له درې څخه ځان وباسي. دا د پښتنو په تاریخ کې تر ټولو لویه کډوالي وه.

له مېنگورې بهر ډېرې لارې دي خو طالبانو ډېرې لویې ونې وهلې وې او سرکونه یې پرې بند کړي و، له همدې امله ټول خلک په یوه سرک تلل. هلته ډېر خلک لیدل کېدل. طالبانو له وسلو سره د سرک ساتنه کوله او ځینو یې د ودانیو څارنه کوله. دوی به په سرکونو گاډي درول، موږ به په ټوکو ویل:

- طالبی ټرافیک!

د طالبانو او پوځ له تلاشی څخه په مشخصو فاصلو سره تېر شوو. یو ځل بیا پوځ د طالبانو له شته والي خبر نه و.

موږ چې خندل ومو ویل:

- کېدای شي سترگې مو کمزورې وي او هغوی به نه شي لیدی.

په سرک ډېره گڼه گوڼه وه او دا سفر دومره اوږد شو چې په ټولو خولې را ماتې وې. دا ډول سفرونه به تل موږ هلکانو او نجونو ته یو ډول سیل او مېله و ځکه چې له کوره به لږ وتلو. خو دې سفر توپیر لاره ټول پرېښانه و.

د ډاکټر افضل په ون گاډي کې مې پلار له رسنیو سره مرکه کوله او د دې ډله ییزې کډوالۍ راپور یې ورکاوه. موږ مې پرلپسې ورته ویل چې ورو خبرې وکړي نه چې طالبان یې غږ واورې. د پلار غږ مې دومره صاف او لوړ دی چې موږ مې هر

زه ملاله يم | ۱۹۲

له درې ووزو. سفینه او کورنۍ یې هم د کور پرېښودو په حال کې و، له همدې امله مو هوډ وکړ چې یو شمېر کسان د دوی په گاډي او یو شمېر له افضل سره لاړ شو.

د ۲۰۰۹ م کال د مې د میاشتې په پنځمه یې کوره شوو چې دا کار د یوې ناروغۍ په ډول ښکارېده.

پر موږ سربېره د تره زوی، د هغه مېرمن او نیا مو هم بې کوره شوي و. وروڼو مې غوښتل چرګانې یې هم ورسره یوسي. زما چرګه مړه شوې وه ځکه چې د ژمي په یوه سره ورځ مې په سړو اوبو وینځلې وه، هغه مې بېرته د بوټو په یوه کارتن کې پټه کړه چې توده شي او له ټولو گاوندیانو مې وغوښتل چې د ژوندي پاتې کېدو له پاره یې دعا وکړي خو بیا هم ژوندۍ نه شوه. موږ مې اجازه رانه کړه چې چرګان راسره یوسو، ویل یې گاډی چټلوي. په پای کې مو چرګې له ډېرو اوبو او خوړو سره هملته پرېښودې. موږ رانه وغوښتل چې د ښوونځي بکس مې هم په کور کې پرېږدم ځکه چې گاډی تنګ و. زه ډېره وارخطا وم، د کتابونو خواته ورغلم، په دې وخت کې مې قرآني آیتونه تلاوت کول چې خدای^(ع) یې ساتنه وکړي.

په پای کې ټول تیار و. موږ، پلار، نیا، د تره د زوی مېرمن، اولادونه یې او وروڼه مې د ډاکټر افضل له مېرمنې سره د دوی په گاډي کې کېناستو. خو یو لږ شمېر کسان د سفینې د کورنۍ په گاډي کې ناست و چې زه هم ورسره وم او دا چې خپل کتابونه مې رانه وړای شواي ډېره غمجنه وم.

د خپل ښوونځي او کورونو د ساتنې له پاره مو څو آیتونه ولوستل. وروسته د سفینې پلار حرکت وکړ او موږ خپل د ښوونځي، کور او کوڅې څخه د یوه ناپېژانده سیمې په لور حرکت وکړ او نه پوهېدو چې آیا بیا به هم خپل ښار ووينو کنه.

تر دې وړاندې مې د باجوړ تصویرونه لیدلي و، هلته پوځ د طالبانو په ضد په یوه عملیات کې هرڅه له منځه وړي و، په دې ترتیب سره مې فکر کاوه هر څه مې

زه ملاله يم | ۱۹۵

لاړ شو، تر اوسه موږ په مخالف لور په حرکت کې و خو بله چاره مو نه لرله او دا يوازینی وسیله وه چې موږ يې له سواته ويستلو.

لومړۍ شپه مو د ډاکټر افضل په کور کې تېره کړه. وروسته پلار د اسلام آباد او پېښور په لور لاړ خو هلته خلک له دې پېښو خبر کړي. موږ ته يې قول راکړ چې په سنگله کې به را سره وويني. موږ هڅه وکړه هغه اړ کړي چې له موږ سره لاړ شي خو پلار ونه منله. پلار هوډ لاره چې د کډوالو د ژوند خراب شرايط په پېښور او اسلام آباد کې خلکو ته تشرېح کړي او خلکو ته څرگنده کړي چې پوځ د دې ستونزو په اواړي کې هېڅ ډول مرسته نه ده کړې. موږ له پلار سره خدای په آمانې وکړه سره له دې چې ډېر سخت پرېشانه وو، دا فکر مو کېدای شي بيا يې ونه وينو.

بله ورځ مو د ماما کور ته چې په اېبټ آباد کې و لاړو. هلته مې د ماما له زوی خانجي سره چې هغه هم شمال لور ته روان و وليدل. هغه په سوات کې د هلکانو د يوه پوهنځي مدير و او اوس يې په ربکشه کې اووه آته هلکان غره ته وړل. هغه بېشام ته روان و او موږ له هغه ځايه يوې بلې وسيلې ته اړتيا لرله چې سنگلې ته مو ورسوي.

شپه مهال بېشام ته ورسېدو، دا چې ډېری سرکونه تړل شوي و. شپه مو په يوه ارزانه او چټل هوټل کې تېره کړه، د ماما زوی مو د ون گاډي د پيدا کولو په هڅه کې و چې سنگلې ته په کې لاړ شو. د گاډو په اډه کې يو کس مې مور ته ور نژدې شو خو هغې په بوټ وواهه چې ډېر ژر له هغه ځايه وتښتېد. داسې يې وهلی و چې د بوټ تللی پرې مات شوی و. زه هر وخت پوهېدم چې موږ مې پياوړې ښځه ده.

د دې له پاره چې له بېشام څخه مو کلي ته لاړ شو بايد چې پنځه ويشت کيلومتره مو پلي تگ کړی وای. په يو ځای کې پوځ ودرولو او ويې ويل چې له دې نور وړاندې تلای نه شو او بايد چې بېرته را وگرځو. له دوی مو هيله وکړه ورته ومې ويل:

زه ملاله يم | ۱۹۴

وخت ورته وايي چې اړتيا نشته په ټليفون کې خبرې وکړې يوازې چيغه چې وکړي مقابل لوری يې اوري. په پای کې د ملکنډ غرنۍ لاره پای ته ورسېده او له سواته بهر شوو. د لمر لوېدو په وخت د مردان گرم او له گڼې گوڼې ډک ښار ته ورسېدو.

پلار به مې ټولو ته ويل:

- خو ورځې وروسته بېرته راځو. وضعیت به ژر سم شي.

خو موږ پوهېدو چې شونې نه ده.

په مردان کې د ملگرو ملتونو د پناه ورکولو د آژانس له خوا په پېښور کې د افغان کډوالو د پنډغالو په څېر د سپينو کېرډيو لوی پنډغالي جوړ شوي و. موږ هوډ نه لاره چې په پنډغالو کې ځای په ځای شو ځکه چې د ژوند له پاره وړ ځای نه و. له سوات څخه لږ تر لږه دوه ميليونه کسان تښتېدلي و او په دې پنډغالو کې د اوسېدو لپاره کافي چاپېريال نه و. که چېرې زموږ له پاره يوه کېرډۍ هم پيدا شوې وای، په منځ کې ډېره گرمه وه. هلته د وبا په څېر ناروغي خپره شوې وه. له بلې خوا پلار اورېدلي و چې په پنډغالو کې طالبان پټ شوي دي او په ښځو حمله کوي.

هغه کسان چې قدرت يې لاره د سيمې په کورونو او يا هم د خپلوانو په کورونو کې ځای په ځای شول. د کډوالو له ډلې درې په څلوره کسانو د خلکو په کورونو کې پناه واخيسته. د مردان خلکو کورونه، ښوونځي او مسجدونه ټول د خلکو په خدمت کې ورکړي و. زموږ په فرهنگ کې هغه ښځې او نارينه چې کومه خپلوي نه سره لري په يوه کوټه کې نه کېښي. له همدې امله کوربه نارينه په شپو شپو د پردې او مېلمنو د عزت له پاره له کوره بهر ويده کېدل. دا د پښتنو د مېلمه پالنې يوه حيرانوونکې بېلگه ده. زه باور لرم که چېرې د دې کډوالو د تللو او لگښتونو مسوليت دولت په غاړه اخيستی وای ډېر به له لوړې او تنډې مړه شوي و.

موږ په مردان کې هېڅ خپلوان نه لرل هوډ مو وکړ چې سنگلې ته خپل کلي ته

زه ملاله يم | ۱۹۷

پرې واخلم. په دې ښوونځي کې د مېنگورې د ښوونځي خلاف خوراکونه پلورل کېدل، مېنگوره کې به چېپس او د نبات اوبه پلورل کېدې خو دلته هندوانه او بادرنګ پلورل کېدل.

کله چې د (مور او پلار) او د وی ته د ډالۍ ورکولو ورځ را ورسېده، ټول هلکان وهڅېدل چې بيانيه ورکړي. ځينو نجونو هم برخه په کې واخيسته خو نجونو بايد په عامه فضا کې خبرې نه وای کړې. نجونو به په ټولګي کې په مايکروفون خبرې کولې او غږ به يې په عمومي تالار کې اورېدل کېده. خو ما په عام محضر کې د خبرو کولو عادت لاره نو له همدې امله بهر را ووتم او د هلکانو په مخکې ودرېدم، لومړی مې يو نعت شريف ووايه وروسته مې له ښوونکي اجازه واخيسته چې آيا خبرو ته مې ادامه ورکوی شم. بيا مې يو شعر ووايه:

«بې زحمته راحت نه شته زما وروره

که راحت غواړې زحمت درلره بويه»

که زحمت تېر نه کړو راحت هم نه شو تر لاسه کوی. «يو الماس بايد په ځلونو مات کړل شي، تر څو په يو کوچني جواهر بدل شي.» هغه وخت مې د خپلې هم نومې ملالۍ ميوندۍ په اړه خبرې وکړې چې د سلګونو او زرګونو اتلو کسانو په اندازه پياوړې وه ځکه چې د هغې يوه لنډۍ هر څه بدلوي او انګرېزان له ماتې سره مخ کېږي.

زده کوونکو حيران راته کتل، له ځان سره مې ويل، دوی به فکر کوي ځان ښودنه کړم او يا به له ځانه پوښتي چې ولې مخ نه پېچم.

زړه مې په خپلو کتابونو پسې تنګ شوی و تل مې د ښوونځي په بکس، د اليور تويست، زوميو او ژوليت په کتابونو او د بد شکله بتي په سريال پسې فکر کاوه. خو اوس مې د خپل ژوند تمثيلي ټوټه ترسره کوله. تر دې مخکې ډېره خوشاله وم چې ناڅاپه بده پېښه وشوه او په اوس وخت کې د دې پېښې پای ته سترګې په لاره يو. ما به چې د کتابونو په اړه فکر کاوه وروڼو به مې خپلې چرګې يادولې. په راډيو کې مې واورېدل چې پوځ په مېنگوره کې هم د جګړې عمليات پيل

زه ملاله يم | ۱۹۶

- کور مو په شنگله کې دی نو چېرته لاړ شو؟

نیا مې اوبښکې تويولې او ويل يې هېڅ په ژوند کې دومره نه وه بې زغمه شوې. په پای کې پوځ د تلو اجازه راکړه. په وسله سنبال پوځ هره خوا ليدل کېده. د تلاشۍ د پوستو او چوپټيا له امله ټولو نقلیه وسايلو تر پوځ پورې اړه لرله. له دې وېرېدو، داسې نه چې پوځ مو وپېژني، ټول به همدلته ووژني. کله چې کلي ته ورسېدو کورنۍ مو په ليدو حيران شول. ټولو باور لاره چې طالبان به بيا هم شنگلې ته راشي، نو له همدې امله دوی نه پوهېدل چې موږ ولې په شنگله کې نه يو پاتې شوي.

موږ په کرشت کې د خپل ماما فايز محمد کور ته لاړو او اړ و چې له خپلوانو مو جامې واخلو ځکه چې له ځانه سره مو نورې جامې نه لرلې. زه مې د ماما لور سنبل ته ډېره خوشاله وم. هغه له ما يو کال مشره وه. همدا چې هلته ځای په ځای شوو له هغې سره ښوونځي ته لاړم. زه په شپږم ټولګي کې وم، خو دلته مې د دې له پاره چې له سنبل سره يو ځای وم ښوونځی له اووم ټولګي پيل کړ. په ټولګي کې يوازې درې نجونې وې، ځکه چې ډېرې کليوالې نجونې په دې عمر کې ښوونځي ته نه ځي، نو ځکه له هلکانو سره په يوه ټولګي کې کېناستې، دوی په کافي اندازه ښوونکي نه لرل او نه يې شواى کولای چې دريو نجونو ته په ځانګړې توګه درس ورکړي. ما له نورو نجونو سره توپير لاره ځکه چې مخ مې نه پټاوه، تل به مې له ښوونکو سره خبرې کولې او ډېرې پوښتنې به مې کولې. خو ډېره هڅه مې کوله چې خبرو ته غوږ ونيسم او باادبه وم او تل به مې د ښوونکي په ځواب کې ويل: «هوکې ښاغليه»

ښوونځي ته به تر نيم ساعت ډېر په پښو تلو، دا چې سهار ژر له خوبه نه شم پورته کېدی په دويمه ورځ ښوونځي ته ناوخته ورسېدم. کله چې ښوونکي زما د بيدارولو له پاره په لښته ووهلم لومړی ډېره ووېرېدم خو بيا وروسته متوجه شوم چې د هغوی د يوې زده کوونکې په سترګه راته ګوري.

ماما به مې آن جېب خرڅ هم را کاوه چې په ښوونځي کې د خوړلو لپاره کوم څه

زه ملاله يم | ۱۹۹

موړ ستاسې له هېواد سره په بيليونونو ډالره مالي مرسته كړې او همدا اوس ستاسې له دولت سره د داسې اقداماتو په ترسره كولو بوخت يم چې خلكو ته برېښنا، گاز او نورې لومړۍ مرستې برابرې كړي. خو بيا هم ستاسې هېواد له ډېرو ستونزو سره مخ دی.»

ما له يوه راډيويي چينل «قدرت ۹۹» سره مرکه وکړه. هغوی مې مرکه ډېره خوښه کړه، دوی ویل، په اېبټ آباد کې یو مېلمستون لري چې موړ کولای شو هلته و اوسېږو. وروسته خبر شوو چې منيښه، زموږ یوه ښوونکې او یو بل دوست مو هم په اېبټ آباد کې دي ډېر خوشاله شوو. ما او منيښې د وروستۍ ورځې له شخړې وروسته له یوې بلې سره خبرې نه وې کړې. په یوه پارک کې مو د لیدو ژمنه وکړه، ما هغې ته پيپسي او بیسکېټ واخيستل، دې وویل:

- ته ملامه وې.

ما يې خبره ومنله چې زه ملامه وم. ځکه چې ماته نور دې موضوع ارزښت نه لاره، يوازې مې غوښتل چې تل د يوې بلې ملگرې و. د څومره وخت لپاره يې چې په مېلمستون کې د اوسېدو راته ويلي و پای ته ورسېد. هرېپور ته مو د عمه کور ته لاړو. دا څلورم ښار و چې په دوو مياشتو کې ورتلو. زه پوهېدم چې زموږ شرايط له هغو کسانو څخه چې په پنډغالو کې يې ژوند کاوه او د اوبو او خوړو له پاره به سره لمر ته په ساعتونو درېدل، ډېر ښه و. خو په دره پسې ډېره خپه وم. هملته وم چې دوولسمه کليزه مې ولمانځله. دا ورځ د هېچا په ياد نه وه، آن پلار مې هم هېره کړې وه. هغه دومره بوخت و چې نه يې شواى کولای د درې په اړه فکر وکړي. زه دردمنه وم او په ياد مې و چې يوولسمه کليزه مې څومره بل ډول وه. د تېر کال په کليزه کې مې له خپلو ملگرو سره کيک ووېشه، ډېر بالونونه مو لرل او هماغه وخت مې د دوولس کلنۍ هيله لرله خو دا ځل نه کيک او نه هم شمعې وې. دا ځل مې يوازې دا هيله وکړه چې په سيمه کې مو آرامي او سوله راشي.

زه ملاله يم | ۱۹۸

کړې وو. د پوځ سرتېري د نجات له چتر سره په مېنگوره کې رابښکته شوي وو او په سرکونو يې مخامخ جگړه پيل کړې وه. طالبانو له دولتي ودانيو او هوتلونو څخه د پټنځای په توگه کار اخيست. له څلورو ورځو وروسته پوځ درې واټونه چې شين واټ هم په کې شامل و او هلته به طالبانو د خلكو مړي غورځول ونيول. وروسته يې هوايي ډگر په لاس کې واخيست او د يوې اونۍ په درشل کې يې ټول ښار دويم ځلي په خپل واک کې راووست.

موږ په پلار پسې ناکراره و. په شنگله کې گرځنده (مبايل) ډېر لږ کار کاوه، بايد چې د خبرو له پاره په يوه دښته کې يوې لوړې غونډۍ ته تللي وای، له همدې امله مو ډېرې خبرې نه شواى ورسره کولای. په شنگله کې تر شپږ اونيو ژوند کولو وروسته مې پلار راغی ويې ويل چې کولای شو پېښور ته ورسره لاړ شو. په پېښور کې يې له دريو کسو ملگرو سره په يوه کوټه کې ژوند کاوه.

کله مې چې هغه وليد بې کچې خوشاله شوم. د کور ټول غړي يو ځل بيا د يو بل په څنگ کې و. وروسته موږ د اسلام آباد په لور چې مېرمن شيډې له فرانکپورټ څخه له موږ سره اړيکه نيولې وه حرکت وکړ. د هغې په کور کې مو واورېدل چې د افغانستان او پاکستان له پاره د امريکا ځانگړي استازي ريچارډ هولبروک په سيرينا هوټل کې د سيمې د اړو دوږ په اړه يوه غونډه جوړه کړې. ما او پلار مې هوډ وکړ چې غونډې ته ورشو.

څه ناڅه مو هغه غونډه له لاسه ورکړې وه ځکه چې د ساعت زنگ مو سم نه و تنظيم کړی له همدې امله مې پلار ډېر راته غوسه شو. هولبروک د لوړ قد، غوسه ناکې او سور رنگه څېرې لرونکی و خو خلکو به ويل چې هغه په بوسنيا کې د سولې بنسټ اېښودونکی دی. زه يې تر څنگ کېناستم هغه رانه وپوښتل چې څو کلنه يم.

ځواب مې ورکړ: «دوولس کلنه يم. ښاغلی سفير له تاسې هيله لرم له موږ نجونو سره مرسته وکړئ چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړو.»

هغه په داسې حال کې چې خندل يې ځواب راکړ: «تاسې ډېرې ستونزې لرئ.

درېم خپرکی

درې نجونې، درې مرمۍ

سر دې په لوړه تېره کېږده
پردی وطن دی پکې نشته بالښتونه

د غمونو دره

دا ټول وختونه د يوه خوب په څېر تېر شول، د دريو مياشتو په شاوخوا له درې لړې و خو اوس بېرته د خپل ښار او درې په لور روان و. د پخوانيو آثارو د کنډوالو له ليدو وروسته مو د بودا لويه گونډه او غر او همدا راز د سوات پراخه سېند مو وليد چې له سترگو مې اوښکې ورته وپهيدې. داسې ښکارېده چې سوات په بشپړه توگه د پوځ تر ولکې لاندې و. آن هغه گاډۍ چې موږ په کې سواره و بايد چې د منفجره مواد د تلاشي له يوې پوستې تېر شوی وای، خو د ملکنډ په لاره مخکې ولاړ شو. کله چې هغې خواته ورسېدو او د درې په لور مو حرکت وکړ، هر ځای د تلاشي پوستې پرتې وې او په ډېرو ځايونو کې يې د بامونو په سر جوړ کړي مورچلونه ليدل کېدل. همدا راز په کليو کې وړاندې تلو، ږنگې شوې ودانۍ او سوزول شوي نقلیه وسايل مو ليدل. دغې صحنو به زه د جنگي فلمونو يادونو ته بوولم. کله چې مېنگورې ته ورسېدو سخت وارخطا شوو.

پوځ او طالبانو په ټولو سرکونو جگړه کړې وه، په ډېرو دېوالونو د مرميو آثار ښکارېدل. د طالبانو د اوسېدو د ودانۍ ږنگېدل، بې شمېره کنډوالې، د اوسپنو

ټوټې او ماتې شوې لوحې هر ځای ليدل کېدې. ډېرو پلورنځيو فلزي کتارې لرلې او نور پلورنځي چور شوي و. ښار غلی و، هېڅ گنه گونډه نه وه. لکه ښار چې له طاعون سره مخ شوی وي. د بسونو اډه د يوې بلې عجيبه صحنې په څېر ښکارېده. هلته به ډېرې ربکشي او بسونه ښکارېدل خو اوس يې اډه په ټوليزه توگه تشه شوې وه. آن په پليو لارو بوتې را شنه شوي و. هېڅ کله مو خپل ښار په دې ډول نه و ليدلی.

د طالبانو هېڅ نښې نه ښکارېدې.

د ۲۰۰۹ م کال د جولای په ۲۴ مه لومړي وزير اعلان وکړ چې د ټول سوات سيمه يې له طالبانو پاکه کړې په دې سيمه کې نور هېڅ طالب نشته. ژمنه يې وکړه چې د گاز خدمتونه به بېرته پيل او بانگونه به په کار پيل وکړي. همدا راز يې د سوات له خلکو وغوښتل چې بېرته خپلو کورونو ته لاړ شي. په دې وختونو کې د سوات د ۱،۸ ميليونه نفوس څخه نيم نفوس کډوال شوي و. خو ځينو يې باور نه لاره چې سيمه به د اوسېدو وړ وي له همدې امله بېرته رانه غلل.

کور ته د نژدې کېدو په وخت کې آن اتل چې ډېرې خبرې به يې کولې هم غلی و. کور مو د پوځ پوستې ته نژدې و. دې ته هم په اندېښنه کې و چې په جگړه کې ږنگ شوی نه وي. دا مو هم اورېدلي و چې ډېری کورونه چور شوي دي. پلار چې د کور په قلف کې کلي گرځوله سا مو په سينو کې بنده شوې وه. لومړی څه مو چې وليدل باغچه وه چې د دريو مياشتو په اوږدو کې په يوه ځنگل بدله شوې وه.

ورونه مې په بېړه د خپلو چرگو په لور لاړل خو بېرته چې راغلل اوښکې يې په مخ روانې وې. د چرگو د واړه بدن يوازې څو هډوکي او څو ښکې پاتې وې. بېچاره چرگې د وږې له لاسه مړې شوې وې.

ورونو ته مې ډېره خپه شوم. زه بايد لومړی په خپل بکس پسې تللې وای. ښه و بکس مې په خپل ځای و او کتابونه مې هم په کې و. د خدای (ج) شکر مې و ويست چې کتابونه مې تر اوسه هم په بکس کې شته دي. ټول مې دانه دانه را

شاوخوا مې کتل چې له لاندې لور نه په زوره زوره د دروازې د ټکېدو آواز راغی. ناڅاپه مې پلار وویل:

- مه يې خلاصوه ملالې.

هغه په خپل دفتر کې د پوځ يو ليک موندلی و په ليک کې يې زموږ په څېر ښاريان چې د دوی په نظر يې طالبانو ته اجازه ورکړې وه چې ښار ته راشي، سپک کړي وو. وروسته پلار ليک ولوست: «ستاسې د بې پروايۍ له لاسه موږ د خپلو ډېرو اتلو سرتېرو ژوند له لاسه ورکړ. ژوندی د وي پاک پوځ!»

پلار وویل:

- طالبانو په لومړيو کې د سوات خلک تېر وېستل، وروسته د دوی له خوا ووژل شوو او اوس د طالبانو له پاره موږ سپک کېږو. تېروېستنه، وژنه، او سپکاوی!

پوځ له څو خواوو ملېشو ته ورته و. زموږ يوه گاونډي کيسه وکړه چې پوځ به د طالبانو مړي د خلکو د ليدو له پاره په عام محضر کې غورځول. اوس د دوی هليکوپټرې د تورو حشرو په څېر په هوا کې زموږ په سر گرځېدې، کله به چې د کور په لور تلو د دېوالونو په څنگ کې به مو تگ کاوه چې دوی مو ونه وينی.

د آته کلنو په گډون په زرگونو داسې هلکان چې طالبانو يې د ځانمرغي بريدونو له پاره مغزونه ور مينځلي وو ونيول شول. پوځ به هغوی د جهاديانو له پاره ځانگړې پوستې ته لېږل. د نيول شوو کسانو له ډلې يو هم زموږ د اردو ژبې د زده کړې ښوونکی و چې نجونو ته د درس نه ورکولو له امله يې ښوونځی پرېښود او د فضل الله مرستې ته يې ور ودانگل.

خو فضل الله تر اوسه آزاد گرځېده. په امام دره کې يې پوځ پوستې ور ږنگې کړې وې، وروسته پوځ څرگنده کړه چې هغه يې د پيوچار په غرونو کې محاصره کړی دی. پوځ وویل چې فضل الله سخت ټپي شوی دی او د ده وياند مسلم خان هم نيول شوی دی خو وروسته کيسه بدله شوه، دوی راپور ورکړ چې فضل الله افغانستان ته تېښتېدلی او په کونړ کې دی. ځينو خلکو ويل فضل الله نيول شوی و خو پوځ او آی اېس آی هوکړې ته نه رسېدل چې له هغه سره څه وکړي. پوځ

وويستل، رياضي، فزيک، اردو، انگرېزي، پښتو، کېميا، د ژوندانه چاپېريال، اسلاميات او د پاکستان مطالعه اوس مې کولای شول چې پرته له کومې وېرې ښوونځي ته لاړه شم.

وروسته مې د خوب په کټ ناسته په خيالونو کې ډوبه شوم. دې ته ډېر خوشاله و چې کور مو نه و ړنگ شوی. زموږ په کوڅه کې څلور پنځه کورونه چور شوي و، ټلويزيونونه او طلاوې يې ترې وړې وې. د سفینې مور خپل سر زړ په بانگ کې امانت اېښي و آن هلته هم چور شوي وو.

پلار مې ډېر پرېشانه و زه هم ښوونځي ته ورسره لاړم. ومو ليدل چې د نجونو په ښوونځي يو توپ لگېدلی و. له پلار سره په شته کليانو دروازه خلاصه نه شوه، په لار له يوه تېرېدونکي هلک مو هيله وکړه له دېوال واورې او له هغې خوا دروازه راته پرانيږي. په زينو د پورته کېدو په وخت کې مو د کومې پېښې انتظار کاوه.

کله چې تالار ته ننوتو پلار وویل:

- دلته څوک اوسېدلي دي.

په ځمکه د سگرېټو ډبلي او د خوړو تش پاکټونه پراته وو، مېزونه پرمخې (چپه) شوي وو. پلار مې د خوشال ښوونځي لوحه را پورته کړه په زوره مې چغې کړې. ترې لاندې د پسه څو خوسا شوي سرونه و چې د تېر ماښام ښکارېدل.

وروسته ټولگيو ته لاړو. په ټولو دېوالونو د طالبانو ضد شعارونه ليکل شوي و. آن په يوه تخته په داسې مارکر چې رنگ يې نه پاکېږي «ژوندی دې وي پوځ» ليکل شوي و.

اوس پوهېدو چې په ښوونځي کې چا ژوند کړی. يوه سرتېري زموږ د يوې ټولگيوالې د يادښت په کتابچه کې يو بې خونده او تکراري عاشقانه شعر ليکلی و. په ځمکه هرې خوا ته تش کارتوس پراته و. پوځ د انگرې په دېوال کې يو سوری کړی و چې ټول ښار ترې ښکارېدو. کېدای شي له دې سوري به يې په خلکو ډزې کړلې. زه ډېره پرېشانه وم چې زموږ ارزښت لرونکی ښوونځی د جگړې په ډگر بدل شوی و.

زه ملاله يم | ۲۰۵

زه، منيښه، ملکه نور، ريده، کرېشمه، او سندس وې. پر موږ د پاملرنې له پاره مېرمن مريم او مور مې هم راسره لاړې.

موږ د اگست په څوارلسمه چې د هېواد د خپلواکۍ له ورځې سره برابره ده، پلازمېنې اسلام آباد ته په داسې حال کې ورسېدو چې ساعت په ساعت هيچانې کېدو. ډېرې نجونې هغه وخت له درې راوتې وې چې بې کوره شوي وې خو دې سفر له هغې سره توپير لاره، دا د هغو رخصتو په څېر و چې په ناولونو کې به مو لوستل. موږ په يوه مېلمستون کې ځای په ځای شوو، وروسته مو تمرين کاوه چې خلکو ته څه ډول کيسې وړاندې کړو خو پوه شي چې په دره کې څه تېرېږي او له موږ سره مرسته وکړي. شيدۀ زموږ له همدې لومړۍ جلسې څخه دا چې موږ دومره پياوړې اراده لرو ډېره اغېزمنه شوې وه. دې مې پلار ته زموږ کوټې ته په اشاره وويل:

- له ملالو ډکه کوټه!

موږ همدا راز د تفريح له پاره په پارک کې گرځېدو، سندرې مو اورېدې، چې ډېرو خلکو ته دا کار عادي ښکارېدو خو په سوات کې سياسي نيوکې شوې وې او موږ د منظرو ليدو ته لاړو. له فيصل مسجد څخه د مرگلې د غره لمنې ته چې سعودي عربستان په کې په ميليونونو ډالره پانگونه کړې وه لاړو چې هلته «ټام، ډېک او هري» يوه انگليسي تمثيلي ټوټه وگورو، همدا راز هلته مو هنري ټولگي لرل. موږ په هوټل کې ډوډۍ خوړله او د لومړي ځل له پاره مې مک دونالد هوټل وليد. په چيني هوټل کې مې يو ځانېت ډوډۍ له لاسه ورکړه ځکه چې د «پلازمېنې خبرې اترې» ټلويزيوني پروگرام، سره مې مرکه لرله. تر هغې وخته مې هېڅ کله هم «ډوک پنکېک» نه و خوړلی.

اسلام آباد په ټوليزه توگه له سوات سره توپير لاره. توپير يې موږ ته د اسلام آباد او نيويارک په څېر و. شيدې داسې مېرمنې لکه ډاکټرې، سياستوالې او همدا راز وکيلې موږ ته را وپېژندې. دې موږ ته وښودل چې ښځې کولای شي مهمې بوختياوې ولري او په عين حال کې خپل دودونه او فرهنگ هم وساتي. موږ په

زه ملاله يم | ۲۰۴

غوښتل بندي يې کړي خو آی اېس آی هغه باجوړ ته يووړ چې افغانستان ته وتښتېدی شي.

داسې ښکارېده چې مسلم خان او د محمود په نوم د طالبانو يو بل قوماندان نيول شوي دي او نور کسان تر اوسه آزاد گرځي. تر هغې چې فضل الله زموږ په څنگ کې گرځېده وېرېدم به، نه چې طالبان بيا واک ته ورسېږي. آن کله به مې خوب لیده خو لږ تر لږه دومره ښه و چې راډيو يې بنده شوې وه. د پلار يوه ملگري احمد شاه به هغه «دايمي سوله نه بلکې لنډمهاله سوله» بلله. ورو ورو درې ته خلک راغلل، ځکه چې سوات ډېر ښکلی دی او موږ نه شو کولای ډېر وخت لرې ترې پاتې شو.

د ښوونځي زنگ مو د اگست په لومړۍ يو ځل بيا وکړنگېد. کله مو چې بيا دغه غږ واورېد عجيب احساس مو کاوه په بېره په زينو کې پورته وختو. خپلې پخوانۍ خورلنې مې يو ځل بيا وليدې او ډېره خوشاله وم. ما مې د بې کورۍ ډېرې کيسې لرلې. موږ ډېر وخت د خپلوانو او د کلي په خپله کورنۍ کې تېر کړ خو ډېرو بيا په پنډغالو کې ژوند کړی و. زه پوهېدم چې موږ د بې کورۍ په وخت کې تر نورو ډېر نېک بخته وو. د ډېرو ټولگيو زده کوونکو بايد تر کېږديو لاندې درس ويلی وای ځکه چې ډېر ټولگي په جگړه کې وران شوي و. د سندس په نوم يوې ملگري مو خپل پلار په يوه چاودنه کې له لاسه ورکړی و.

اوس ټولې پوهېدې چې د بي بي سي يادښتونه ما ليکل. ځينو ويل چې هر څه مې پلار راته ليکل خو زموږ مديرې مېرمن مريم دوی ته وويل:

- نه ملاله سربېره پر دې چې ښه ويانده ده ښه ليکواله هم ده.

په هغې دوبي د خبرو له پاره يوازې يوه موضوع شته وه. زما د اسلام آباد ملگري شيدۀ شهيد چې له سټنفورډ پوهنتون څخه فارغه شوې وه. د خوشال ښوونځي ۲۷ نجونې يې اسلام آباد ته د مېلې له پاره وغوښتې چې په اسلام آباد کې يې وگرځوي او د طالبانو په وخت کې چې کومه روحي ستړيا ورته پيداشوې رفعه يې کړي. هغه نجونې چې زموږ له ټولگي څخه په دې سفر کې راسره وې:

راغی ټول له ځایه پورته شوو.

عباس په سوات کې د پوځ په عملیاتو خبرې وکړې چې د یوې بریا په سترګه یې ورته کتل. هغه وویل په دې عملیاتو کې ۱۲۸ سرتېري او ۱۶۰۰ طالبان ووژل شول.

وروسته له دې چې د هغه خبرې پای ته ورسېدې موږ کولای شول پوښتنې ترې وکړو. موږ ته ویل شوي و چې پوښتنې مو مخکې تر مخکې تیارې کړو چې ما په یوه پاڼه کې اووه آته پوښتنې لیکلې وې. شینډې په خندا راته وویل چې هغه به ټولو پوښتنو ته ځواب درنه کړای شي. زه په کتار کې مخامخ ورته کېناستم او په کتار کې لومړۍ وم چې باید خبرې مې کړې وای. ترې ومې پوښتل:

- تاسې دوه درې میاشتې مخکې اعلان وکړ چې فضل الله او ځای ناستی یې په ډزو کې ټپیان شوي دي او وروسته مو وویل چې هغه په سوات او یا افغانستان کې دي. که چېرې تاسې ډېر معلومات لرئ نو ولې هغه نیولای نه شئ.

د هغه ځواب له لسو تر پنځه لسو دقیقو وخت ونيو چې زه یې په ځواب هېڅ پوهه نه شوم چې څه یې وویل. وروسته مې د بیارغونې په اړه ترې وپوښتل:

- پوځ باید د سوات د بیارغونې له پاره لاس په کار شي، نه یوازې دا چې ټول فکر یې نظامي عملیاتو ته وي.

منیبې هم پوښتنه وکړه:

- ښوونځي او ودانۍ به څوک جوړ کړي؟

هغه په نظامي طریقه ځواب ورکړ:

- له عملیاتو وروسته به لومړی بیارغونه تکبېري او وروستی. کړنې بیا تر ملکي چارواکو پورې تړاو لري.

سوله زموږ د ټولو نجونو یو ارمان نوه او هیله مو لرله چې طالبان سوله وکړي خو بیا مو هم ډېره هیله نه لرله.

وروسته اطهر عباس خپل ملاقات کارډونه موږ ته راکړل که چېرې اړتیا شي اړیکه ورسره ونیسو.

کوڅو او سرکونو کې ښځې لیدې چې له حجاب پرته ګرځېدې او سرونه یې هم لوڅ و.

وروسته په ځینو غونډو کې ما هم ټکری له سره لرې کړ په دې فکر چې د ورځې نجلۍ رانه جوړه شي. خو وروسته مې پام شو چې په ټکري لرې کولو سره د نن ورځې نجلۍ نه شم کېدای.

هلته مو یوه اونۍ تېره کړه او هماغه ډول مو چې وړاندوېینه کړې وه ما او منیبې بیا بحثونه پیل کړي و. هغې زه له یو کال مشرو نجونو سره په خبرو ولیدم راته وبې ویل:

- ته له رشام سره یې او زه له ریدې سره.

شینډې هڅه کوله له نفوذ لرونکو کسانو سره مو معرفي کړي. معلومه وه چې زموږ په هېواد کې نفوذ او ځواک له پوځ سره و. زموږ یوه غونډه له اطهر عباس سره وه چې د پوځ ویاند او د عمومي اړیکو رییس و. موږ له هغه سره د لیدنې له پاره د اسلام آباد ګاونډي ښار راولپنډۍ ته حرکت وکړ. د پوځ استوګنځی له نور ښار څخه ډېر منظم و. چاپېریال یې په داسې چمنونو او زړه وړونکو گلونو ښایسته کړی و چې سترګې مو یې له کاسې ورته بهر کېدې. آن چې ونې یې ټولې یو ډول وې چې نیمې تنې ته یې سپین رنگ ورکړی و، خو په دلیل یې نه پوهېدو. په د ننه یوه کوټه کې یې ټول ټلويزیوني چینلونه لګولي و چې څو کسانو ټول چینلونه ارزول، یوه بل افسر د ورځپاڼو یو غورچاڼي پلار ته ورکړ چې د نن ورځې ټول هغه راپورونه و چې پوځ ته اشاره په کې شوې وه. پلار مې حیران و داسې ښکارېده چې د هېواد تر سیاستوالو پوځ ډېر نفوذ لري.

موږ یې یوه تالار ته بوتلو چې هلته د سرلښکر انتظار وکړو. د پوځ د ټولو قوماندانانو او هېواد د ټولو واکمنو د مشرف او ضیاء په څېر زورواکو په ګډون د ټولو تصویرونه په دېوالونو ځړول شوي و. یوې خدمتګارې چې لاسونو ته یې سپین لاس پوښونه و راغوستي و موږ ته چای، بیسکټ او د غوښې وړې سمبوسې چې په خوله کې مو اوبه کېدې راوړې. کله چې د پوځ ویاند عباس

زه ملاله يم | ۲۰۹

خو دا له پوځ څخه د مور د خوښۍ په معنی نه و دا چې پوځ د طالبانو د مشر په نیولو نه و توانېدلی ډېر خپه و. په دې وختونو کې ما او پلار له ډېرو نورو پروگرامونو سره مرکې وکړې. ډېری وخت به مې د پلار ملگری زاهد خان چې د سوات د قومي جرگې غړی و هم راسره و. هغه همدا راز د سوات د هوټلونو د ټولنې مشر هم و. له همدې امله یې ډېره هیله لرله چې وضعیت بېرته عادي حالت ته وگرځي، ترڅو سیلانیان بېرته سوات ته په راتلو وتوانېږي. هغه مې هم د پلار په څېر ډېر صادق انسان و، دی هم ډېر ځله گواښل شوی و. د ۲۰۰۹ م کال د نوومبر میاشتې په یوه شپه یې د خطر زنگ تر غورو تېر شو.

په هغه شپه زاهد خان د پوځ په پنډغالي کې له یوې جلسې څخه وروسته د کور په لور روان و چې حمله پرې وشوه. د ده د کورنۍ ډېر غړي په یوه سیمه کې اوسېږي په دې وخت کې یې د کورنۍ غړي په حمله کوونکو ډزې کوي او هغوی هم په تېښته اړ کېږي.

وروسته د ۲۰۰۹ م کال د ډسمبر په لومړۍ نېټه د خیبر پښتونخوا د ټولنې په یوه غړي شمشېر علي خان چې د خلکو د ملي گوند پېژندل شوی سیاستوال دی حمله وشوه. هغه په خپله حجره کې چې له امام درې، د فضل الله د اوسېدو له ځای سره یو میل واټن لري په داسې حال کې چې شمشېر علي خان د خپلې ټولنې له نورو غړو او ملگرو سره د اختر مبارکي کوله چاودنه پرې وشوه. ډاکټر شمشېر علي خان یو له هغو ویناوالو څخه و چې طالبان به یې غندل. هغه ځای په ځای ووژل شو او نهه کسه نور هم ټپیان شول. خلکو ویل چې ځانمرگی آته لس کلن و او پولیسو یې یوازې پښې او د بدن ځینې نور غړي موندلي و.

دوه اونۍ وروسته زموږ له ښوونځي غوښتنه وشوه چې د سوات د سیمې د ماشومانو په ټولنه کې چې د یونیسف د ادارې او «زموږ کور» د بنسټ له خوا جوړېږي گډون وکړو. له ټول سوات څخه ۶۰ زده کوونکي د ټولنې د غړو په توگه ټاکل شوي و. ډېری یې هلکان و سره له دې چې زموږ له ښوونځي یوولس

زه ملاله يم | ۲۰۸

موږ باید په وروستۍ ورځ د اسلام آباد په ټولنه کې د طالبانو تر ولکې لاندې ورځو په اړه خپلې تجربې وړاندې کړې وای. کله چې منیبې خبرې کولې د خپلو اوښکو مخنیوی یې ونه کړای شوای. چې ټولو ورسره وژړل. موږ په اسلام آباد کې له یوې ښې تجربې او بل ډول ژوند سره مخ شوي و. ما په خپلو خبرو کې وویل، کله مې چې د انگلیسي ننداره ولیده هېڅ کله مې فکر نه کاوه چې پاکستان تر دې اندوله استعداد لرونکي کسان لري، وروسته مې په ټوکو سره وویل:

- اوس پوه شوم چې نور د هندي فلمونو کتلو ته اړتیا نه لرو.

موږ په زړه پورې وخت تېر کړ، کله چې سوات ته بېرته راغلو، راتلونکي ته دومره هیله من شوي وو چې له امله مې یې په انگر کې د ام یوه دانه وکرله ځکه چې ام د روژې په میاشت کې د روژه ماتي له پاره تر ټولو ښه مېوه ده.

خو پلار مې له لوبې ستونزې سره مخ و. کله چې موږ بې کوره شوو ښوونځي څو میاشتې تړل شوي و او پلار مې هم هېڅ عاید نه لاره. ټول خصوصي ښوونځي له ورته ستونزې سره مخ و. یوازې یوه ښوونځي یې د ښوونکو د یوې میاشتې حقوق ورکړل خو د نورو ښوونځیو په وس پوره نه وه. د خوشال ښوونځي ښوونکو هم خپل حقوق وغوښتل. دوی هم پیسو ته اړتیا لرله، د دوی له ډلې ښوونکې (هېرا) وه چې باید واده یې کړی وای او واده کړلو ته یې پیسو ته اړتیا لرله.

پلار له ستونزو سره مخ و. هغه وخت د پوځ د مشر عباس وېزېټ کارډ را په یاد شو. د دې ټولو ستونزو لامل د طالبانو د وتلو له پاره د پوځ عملیات و. له همدې امله ما او مېرمن مریم اطهر عباس ته یو لیک ولېږه چې خپله وضعه مو په کې تشریح کړې وه. هغه ډېر سخي و موږ ته یې یوولس سوه زره (۱۱ لکه) روپۍ راولېږلې. پلار له دې پیسو د ښوونکو د تېرو دریو میاشتو حقوق ورکړل.

ښوونکي ډېر خوشاله ښکارېدل، ډېرو یې په یو ځل دومره پیسې نه وې اخیستې. مېرمن هېرا چې اوښکې یې په مخ روانې وې له پلار مې بې مننه وکړه ځکه چې واده یې له پروگرام سره سم وشو.

زه ملاله يم | ۲۱۱

زه هغه ملامتوی نه شم ځکه چې ملکه نور غوښتل کورنۍ او په ځانگړې توگه مور يې ترې خوشاله وي.

سوات د پخوا په څېر نه و او ورو ورو بېرته خپل طبيعي حالت ته روان و. ځکه چې د بڼر بازار ځينو نڅاگرو خپلې لوحې بېرته ځړولې وې. وروسته مو په ساز، آواز او اتڼ سره د سولې څو لمانځنې وليدې. چې داسې څه مو هېڅ کله هم د طالبانو په وخت کې نه و ليدلي. پلار مې په مرغزار کې يوه لمانځغونډه جوړه کړه، په دې لمانځغونډه کې يې د مننې له پاره هغه کسان راغوښتي و چې په ښکته سيمو کې يې له بې وزلو سره مرسته کړې وه. ټوله شپه مو له سندرو خوند واخيست.

ډېرې پېښې به زما له کليزې سره برابرېدې. د ۲۰۱۰ م کال په جولای کې چې هغه وخت ۱۳ کلنه وم باران وشو. په سوات کې باران ډېر لږ کېږي. مور لومړی ډېر خوشاله و، فکر مو کاوه چې باران به ډېر ښه حاصل راکړي. خو دومره دروند او بې رحمه و چې آن زموږ په مخکې درېدلی کس مو نه لیده. د بشري سرچينو ساتونکو خبر ورکړی و چې غرونه د طالبانو او قاچاق وړونکو په واسطه لغړ شوي او ټولې ونې يې وهلې دي. له همدې امله سېلاب ډېر ژر درې ته راغی او هر څه يې ورسره يوړل.

د سېلاب د پيل په وخت په ښوونځي کې و، له همدې امله يې کورونو ته ولېږلو. اوبه دومره ډېرې وې چې پل يې په پوره توگه لاندې کړی و، په بل پل هم اوبې اوښتې خو دومره ډېرې نه وې مور وکولای شول پرې تېر شو. بد بوی يې لگېده. کله چې کور ته ورسېدو سر تر پښو لاندې او ککړ شوي وو.

بله ورځ خبر شوو چې ښوونځي ته اوبه ننوتلې چې وچېدو يې څو ورځې ونيوې. کله چې ښوونځي ته لاړو په دېوالونو د اوبو د څپو کړښې ښکارېدې. ټول ځايونه خټو نيولي و. آن زموږ په چوکيو او مېزونو هم خټې پرتې وې. د سېلاب د اوبو بد بوی ټول ښوونځی په سر اخيستی و. ډېر تاوان يې پېښ کړی و، پلار مې د ښوونځي د جوړولو له پاره نوي زره روپۍ چې د نوي زده کوونکو د يوې مياشتې

زه ملاله يم | ۲۱۰

نجونې تللې وې. لومړۍ جلسه په يوه تالار کې چې ډېرو سياستوالو گډون لاره وشوه. موږ د ويناوالو د ټاکنې له پاره يوه سيالي وکړه چې ما وگټله.

کله چې هلته ولاړه وم او خلکو د «ويناوالي مېرمن» چيغې راته وهلې عجيبه احساس مې کاوه خو په دې خوشاله وم چې بالاخره زموږ غږ واورېدل شو. ټولنه د يو کال له پاره وه چې موږ لږ تر لږه په مياشت کې يو ځل سره ليدل. د دې ستونزې د حل له پاره مو چې کارکوونکي، خخلې ټولونکي او نور بې وزله ماشومان له دې وروسته کار ونه کړي او ښوونځي ته راشي نهه لارې تصويب کړې او همدارنگه هغه ښوونځي چې طالبانو ږنگ کړي و بېرته ورغول شي. کله چې دغه تصميمونه ونيول شول، چارواکو ته يې ولېږل چې ډېر لږ يې ترسره شول.

منښه، عايشه او ما د «سولې او جگړې» په نوم د يوې برېتانيايي ادارې چې د «رون انډي پاکستان» په نوم يې يوه پروژې پر مخ وړله د ورځپاڼه ليکنې په زده کولو مو پيل وکړ. کله مو چې د موضوعاتو راپور ورکول زده کول ډېرې خوشاله و. وروسته له هغې چې پام مې شو زما خبرې څومره کولای شي وضعيت بدل کړي او د بدرانگې بټي له نندارې څخه چې د يوې امريکايي ورځپاڼې په دفتر کې يې د ژوند په اړه ليکلې وه. زما هم له ورځپاڼه ليکنې سره مينه پيدا شوه. دغې چارې لږ توپير لاره کله مو چې تصميم لاره، د داسې موضوعاتو په اړه وليکو چې زموږ زړونو ته ډېر نژدې وي چې عنوانونه جامې او د وېښتانو د جوړولو ډول و، نه و. بلکې د طالبانو، او سخت دريځي په اړه مو مقالې ليکلې.

ډېر ژر د آرمينو مياشت را ورسېده. زه دويم ځل له ملکه نور څخه مخکې او لومړۍ نومره شوم. مېرمن مديرې هڅه کړې وه هغې ته ووايي چې په ښوونځي کې له زده کړو پرته نور فعاليتونه هم ولري خو هغې ويلي و چې نور کارونه نه شي کولای ځکه چې کېدای شي له زده کړو پاتې شي. مېرمن مريم ويل:

- ته بايد د ملالې په څېر فعاله وې. په ښوونځي کې فعاليت ستا له پاره د زده کړو په څېر ارزښت لري.

په بشپړه توګه له منځه تللی و.

خلکو په ناهیلۍ سره شته وسایل او خواړه ساتلي وو او ټول حیوانات یې لوړو سیمو ته خېژولي وو، همدا راز سېلاب د دوی لو شوي غنم او د مېوو باغونه له منځه وړي وو. ډېرې مېنې هم په اوبو کې ډوبې وې. کلیوال بې وزله شوي وو خو هېڅوک نه و چې مرسته ورسره وکړي.

دوی هېڅ وس نه درلود، د دوی د برېښنا لنډمهاله او وړې اوبیزې کمپنۍ له منځه تللي وې. د خښلو له پاره یې هم پاکې اوبه نه لرلې ځکه چې د سېند اوبه ټولې خړې شوې وې. د اوبو ځواک دومره ډېر و چې آن له ډېرو جوړ کورونه هم څه ناڅه تاوانې شوي و.

ښوونځی، روغتون، او په اصلي سرک د برېښنا برج په ټولیزه توګه له خاورو سره خاوري شوي وو.

هېڅوک نه پوهېدل چې سېلاب څه ډول راغی. د سوات خلکو درې زره کاله د سېند په غاړه ژوند کړی و، دا سېند به مو تل د گوانښ په څېر نه بلکې د ژوند د لارې په توګه پېژانده او دره مو هم له بهر نړۍ څخه زموږ د ساتنې په توګه پېژنده. لکه څنګه مې چې د تره زوی سلطان رم ویل اوس دا دره په بشپړه توګه د غم په دره بدله شوې وه. لومړی زلزل، ورپسې طالبان او د پوځ عملیات او اوس چې د بیارغونې په حال کې وه، ویجاړوونکی سېلاب راغی چې زموږ ټولې هڅې یې ورسره یوړې. خلک ډېر پرېشانه وو، نه چې طالبان د خلکو له دې بېوسی څخه ګټه واخلي او درې ته بیا راشي.

پلار مې په هغو پیسو چې د ملګرو او خصوصي ښوونځیو په واسطه یې ټولې کړې وې، یو څه خوراكي توكي او نورې مرستې شنگلې ته ولېږلې. شیده ملګرې او څو تنه نور فعالان چې په اسلام آباد کې مو اړیکې ورسره لرلې مېنګورې ته راغلل او یو څه پیسې یې پر خلکو ووېشلې. خو بیا هم د زلزلې د وخت په څېر ډېری مرسته کوونکي اسلامي ډلې وې چې تر ټولو مخکې به یې ځانونه لرې پاتې سیمو ته رسول. ډېری خلکو باور لاره چې سېلاب د دې سندرو او جشنونو

له فیس سره برابرې وې ولګولې.

ټول پاکستان اوبو په سر اخیستی و. د سیند سیمې لوی سېند چې د هماليا له غرونو څخه سرچینه اخلي، بیا د خیبر پښتونخوا، پنجاب، کراچی او عرب سمندرګي په لور ځي په خپې لرونکي سېلاب بدل شوی و او ځنډې یې هم ګډې وډې شوې وې. سرکونه، محصولات او ټول کلي ږنگ شوي وو. د دوه زرو کسانو په ګډون ډوب شوي او څوارلس میلیونه خلکو ته هم زیان رسېدلی و. ډېرو خلکو کورونه له لاسه ورکړي وو او اووه زره ښوونځي ږنگ شوي وو.

په واقعیت کې زموږ په ژوند کې تر ټولو بد سېلاب و. د ملګرو ملتونو سرمشري بان کي مون دغه سېلاب «آرامه سونامي» وبلله. وروسته مې پام شو چې د دې سېلاب تاوانونه له آسیایي سونامي، د پاکستان د ۲۰۰۵ م کال له زلزلې، د کاترینا طوفان او هایتی له زلزلې څخه ډېر و.

تر نورو سیمو سوات ته ډېر زیان رسېدلی و. زموږ د ۴۲ پلونو له ډلې ۳۲ مات شوي و چې د درې ډېره برخه یې ویجاړه کړې وه. د برېښنا پایې ږنگې شوې وې چې له امله یې برېښنا هم پرې شوې وه. زموږ کوڅه د غره په ډډې کې پرته ده چې له سرکینه سېند څخه لږ ځنډې ته وو. خو کله مې یې چې غږ واورېد سر تر پښو ولږېدیم. یو غوسه ناک ښامار و هر څه چې په مخه ورتلل تر ستوني یې تېرول. د سېند په غاړه د سیلانیانو له پاره هوټل چې هلته به یې تر ټولو خوندور (قزل آلا) کبان نوشي جان کول او له خوندورو منظرو به یې خوند اخیست له یوې مخې اوبو وړي و. د سوات توریستي سیمو ته په بشپړه توګه زیان اوښتی و. د توریستي سیمو ویجاړېدو سوات ته ډېر زیان اړولی و. مالګه جبه، مدین او بحرین له هوټلونو او بازارونو سره ویجاړ شوي وو.

ډېر ژر خبر شوو چې شنگلې ته هم بې بېلګې تاوانونه اوښتي. د آلپوري، د شنگلې مرکز او زموږ کلی تر اوبو لاندې شوي وو، ټول کلي له اوبو څخه ډک وو. په کرشت، شاپور، بارکانه او ډېرو نورو کلیو کې ډېر کورونه واورو ښوېدنو لاندې کړي و. د فایز محمد ماما کور مې تر اوسه په ځای و خو تر څنګ روان سرک یې

زه ملاله يم | ۲۱۵

يې جوړې کړې وې. کله مې چې په بازار کې د پلورلو شفتالو وليدل ډېره ورته خوشاله شوم.

بهرنۍ مرستې تر بل هر وخت لږې وې. لويديز بډای هېوادونه له اقتصادي کړکېچ سره مخ شوي و، ټولې اروپا ته د آصف زرداري سفر د دې لامل شو چې هغوی زموږ له هېواد سره لږه همدردي وښيي. نورو دولتونو وښوده چې زموږ ډېری سياستوال د عايداتو ماليه نه ورکوي، نو له همدې امله له ماليه ورکوونکو څخه د مرستې غوښتنه کوي چې دوی په خپلو هېوادونو کې تر فشار لاندې وو ډېره سخته وه. وروسته له دې چې د طالبانو وياند د پاکستان له دولت غوښتنه وکړه چې د يهودو او مسيحيانو مرستې دې نه اخلي، بهرنۍ مرستندويې ادارې د خپلو کارکوونکو امنيت ته اندېښمن شول. دوی له شک پرته وېرېدلي و. د تېر کال په اکتوبر کې د خوراک نړيواله اداره په اسلام آباد کې والوزول شوه چې پنځه مرسته کوونکي يې ووژل شول.

په سوات کې بيا هم د طالبانو نښې ليدل کېدې. په دوو ښوونځيو کې يې بمونه والوزول. دوی همدارنگه درې بهرني مرسته کوونکي چې د يوې مسيحي ډلې غړي وو او په مېنگوره کې يې خپل استوگنځي ته د تلو په وخت کې وتښتول او ويې وژل. موږ نور ټکان ورکوونکي خبرونه هم واورېدل. د سوات د پوهنتون مرستيال او د پلار مې ملگری ډاکټر محمد فاروق د دوو وسله والو له خوا چې په زور يې دفتر ته ننوتي و ووژل شو. ډاکټر فاروق يو اسلامي عالم چې د جماعت اسلامي د ډلې له پخوانيو غړو څخه و او د طالبانو سرسخته مخالف و. ده همدا راز د ځانمرگو په ضد يوه فتوا هم صادره کړه.

ټول بدن مو يو ځل بيا وېرې او وحشت ونيو. کله چې بې کوره وو د دې په اړه مې ډېر فکر کړی و چې په راتلونکي کې يوه سياستواله شم او اوس پوهېدم چې يوه ښه ټاکنه وه. هېواد مو له سياسي کړکېچ سره مخ و خو له دې کړکېچونو سره موږ رښتيني رهبران نه لرل.

زه ملاله يم | ۲۱۴

له امله د خدای (ع) عذاب دی. دا ځل زموږ تسلي دا وه چې طالبانو کومه راډيو نه لرله چې دا پيغام خلکو ته ورسوي.

په داسې حال کې چې زموږ ټول خلک بې کوره شوي او له ډول ډول ستونزو سره مخ وو، کور، ژوند او خپلوان يې له لاسه ورکړي وو، د هېواد ولسمشر آصف زرداري خپله رخصتي د فرانسې په يوه ماڼۍ کې تېروله.

پلار ته مې وويل:

- پلاره، زه خو گنگس شوې يم، ولې زموږ سياستوال خپلې دندې په سمه توگه نه ترسره کوي؟ ولې دوی نه غواړي چې خلک مو له خوړو او برېښنا سره په امن ژوند ولري؟

د اسلامي ډلو له مرستې وروسته د پوځ له خوا خلکو ته اصلي مرسته ورسېده. نه يوازې پوځ بلکې امريکايانو هم خپلې هليکوپټرې را ولېرلې چې همدا موضوع د خلکو د بدگمانۍ لامل شوه. ځينو به فکر کاوه چې دا ويجاړۍ او سېلابونه د امريکايانو له خوا وو. خلکو همدا راز ويل چې دوی د هارپ تکنالوژۍ «د يونوسفر څېړنيز پروگرام په لوړه فريکونسي فعال شوی دی» په کارولو سره چې تر اقيانوس لاندې لويې څپې را منځ ته کوي، زموږ ځمکې ته سېلاب را ووست. وروسته يې د مرستې په پلمه کولای شول په قانوني توگه پاکستان ته راشي او په هېواد کې خپل معلومات ټول کړي.

کله چې باران ودرېد بيا هم ژوند د پخوا په څېر له ستونزو ډک و. نه مو پاکې اوبه او نه مو هم برېښنا لرله. د اگسټ په مياشت کې په مېنگوره کې د کولرا يا وبا ناروغي خپره شوه چې ډېر ژر يې د ناروغانو د ډېرېدو له امله له روغتون بهر يوه کېږدی ورته ودروله. دا چې زموږ د خوراک راوړنې سرکونه تول ويجاړ شوي وو نو لږ پيدا کېدونکي خواړه هم ډېر په لوړه بيه وو.

د پيازو او شفتاليو فصل و، بزگرانو په ډېر زحمت سره خپل محصولات ذخيره کول. دوی به ډېر خطرونه منل، د دې له پاره چې خپل محصولات بازار ته راوړي د هغو کښتيو په واسطه يې له غوسه ناک سېند نه راتېرول چې د ټاير له ټوپونو

ټلويزیوني ډرامې ور اړولی و. دغه پروگرام په سوات کې د ملېشو په وړاندې د پوځ د سرتېرو واقعي پېښې وې.

په نظامي عملياتو کې تر سلو ډېرو سرتېرو خپل ژوند له لاسه ورکړ او نهه سوه کسان هم ټپي شوي و، دوی غوښتل چې ځانونه اتلان وښيي. سره له دې موږ د قانون د حاکمیت په انتظار و. ډېری وخت به چې له ښوونځي کور ته لاړم په کور کې به مې ښځې لیدې چې اوبښکې تویوي. په عملياتو کې په سلگونو کسان ورک شوي و ټولو فکر کاوه چې هغوی پوځ او یا آی اېس آی نیولي دي خو دوی دواړو پوځ او استخباراتو هېڅ هم نه ويل. ښځو نه شواى کولای له کوم ځای او یا هم له کوم چا نه خبر واخلي او په دې هم نه پوهېدې چې زامن او خاوندان یې ژوندي دي که نه. ځینې یې ډېرې ناهیلې شوې وې او له ځانه یې د ملاتړ هېڅ لاره نه لرله. یوه ښځه یوازې هغه وخت دویم ځلي واده کولای شي چې خاوند یې مړ ولبل شي نه دا چې ورک شوی وي.

موږ مې دوی ته ډوډۍ او چای ورکول خو د دوی د راتلو دلیل ډوډۍ او چای نه و. هغوی مې له پلاره مرسته غوښته. دا چې هغه د سوات د قومي جرگې ویاند و، نو د خلکو او پوځ تر منځ یې د استازي په توګه فعالیت کاوه.

یوه ښځه مې ولیده چې هیله یې کوله:

- زه یوازې دومره هیله لرم پوه شم خاوند مې ژوندی دی کنه. که چېرې هغه وژل شوی وي نو اولادونه مې دارالایتام ته بیایم خو په دې نه پوهېږم چې زه کونډه يم کنه.

بلې مېرمنې راته وویل چې زوی یې ورک شوی دی. ښځو ویل چې ورک شوو نارینه و له طالبانو سره مرسته نه کوله کېدای شي طالبانو ته یې کومه پیاله اوبه او یا کومه مړۍ ډوډۍ ورکړې وي. دغه کسان بې ګناه نیول شوي و په داسې حال کې چې د طالبانو مشران آزادانه ژوند کوي.

زمونږ د ښوونځي یو ښوونکی چې زموږ له کوره یې د لسو دقیقو په واټن ژوند کاوه. پوځ یې ورور نیولی او شکنجه کړی و، وروسته یې په یوه یخچال کې د

د خپل قد د لوړېدو دعا مې کوله

کله چې ۱۳ کلنه شوم نور مې بدن وده نه کوله. تل به له خپل عمر نه لویه ښکارېدم خو ناڅاپه مې د ټولو همزولو قدونه له ما لوړ شول. زه په ټولګې کې یوه له دریو لنډ قدو نجونو څخه وم. کله به مې چې د خورلنې څنگ کې درېدم شرمېدم به. هر وخت مې له خدای (ج) څخه غوښتل چې قد مې لوړ شي. د یوه خط کش او پنسل په واسطه مې د خپلې کوتې په دېوال خپل قد اندازه کاوه او هر سهار به ورته درېدم چې نوره وده مې کړې که نه. خو د پنسل اندازه هېڅ کله هم له ۱۵۲ څخه نه لوړېده. له خدای (ج) سره مې ژمنه کړې وه چې که لږ نوره هم لوړه شم سل رکعته نفل لمونځ به کوم.

ما به په ډېرو پېښو کې وینا کوله خو د قد د ټیټوالي له امله به مې نه شواى کولای په ټولو حاضرینو واکمنه وم. کله به مې په سختۍ سره کولای شول چې د تربیون بله خوا وویښم. د لوړو پوندو بوټونه مې نه خوښېدل خو له دې وروسته یې په خوښېدو اړه شوې وم.

هغه کال زمونږ ټولګي ته یوه نجلۍ بېرته رانغله. هغه چې څنګه بالغه شوه واده یې وکړ سره له دې چې له خپل عمر نه لویه ښکارېده خو بیا هم هغه یوولس کلنه وه. څه وخت وروسته مې واورېدل چې د دوو اولادونو مور ده. د کمپیا په ټولګې کې مو چې د هایدروکاربن فورمول یاداوه، ما د دې په اړه فکر کاوه چې که داسې وخت راشي چې اړه شم ښوونځی پرېږدم او د یوه خاوند پالنه وکړم.

ما پر طالبانو سربېره په نورو موضوعاتو هم فکر کاوه، خو طالبان مې په پوره توګه نه شواى هېرولای. زموږ پوځ په دې وختونو کې د ډاډه شوو جوارو او کرلو له پاره یې د کوډ جوړولو فابریکې عجیبې سوداګرۍ او همدارنګه ټلويزیوني ډرامې پیل کړې وې. د پاکستان د ټولو خلکو پام د «دندې له غږ وړاندې» په نوم یوې

زه ملاله يم | ۲۱۹

د مسيحيانو د گناهونو له پاره خپل ځان قربانوي. بيا له کارکوونکو پوښتي چې حضرت محمد^(ص) د مسلمانانو له پاره څه کړي دي. د مېوې له بسته کوونکو څخه يو کس د کلي امام ته د دې ښځې راپور ورکوي، هغه هم پوليس خبروي، په مېرمن په زندان کې له يو کال تېرېدلو وروسته د اعدام حکم صادرېږي. له هغې وخته چې مشرف د سپوږمکۍ ټلويزيون ته اجازه ورکړه اوس د نندارې له پاره څو چينله لرو. ناڅاپه به مو په ټلويزيون کې دا ډول پېښې ليدې. د ټولې نړۍ خلک په غوسه و او ټولو ټلويزيوني خپرونو په همدې اړه خبرې کولې. په پاکستان کې چې يوازې يوه چارواکي د آسيې بي بي په ملاتړ خبرې کولې هغه پنجاب ايالت والي سلمان تائير و.

هغه هم په پخوا وخت کې يو سياسي زنداني او د بې نظيرې له ملگرو څخه و. په وروستيو کې هغه په رسنيز ډگر کې لوی پانگه وبلل شو. هغه د آسيې بي بي د ليدو له پاره زندان ته لاړ، هلته يې وويل چې ولسمشر زرداري بايد دې ته ښه وکړي. سلمان مقدساتو ته د سپکاوي قانون يو «تور قانون» و. هغه اصطلاح چې له ځينو ټلويزيوني چينلونو څخه په ځلونو اورېدل شوې وه ترڅو ټول په احساساتو راولي. بيا د جمعې په لمانځه کې د ډېرو مسجدونو امامانو په والي نيوکې وکړې او محکوم يې کړ.

څو ورځې وروسته د ۲۰۱۱ م کال د جنوري په څلورمه سلمان تائير په هوټل کې د غرمې د ډوډۍ خوړلو په وخت د خپل يوه ساتونکي په واسطه په ډزو وويشل شو. ساتونکي يې هغه شپږويشت مرمۍ وېشتلې و. وروسته يې اقرار وکړ چې د جمعې د لمانځه د امامانو له وعظونو وروسته يې د الله^(ج) د رضا له پاره دې کار ته قصد وکړ. ډېرو خلکو يې په قاتل آفرين ويل او موږ دې حالت په بشپړه توگه حيران کړي و. کله چې هغه په محکمه کې حاضر شو، آن وکيلانو يې هم لاره په سرو گلونو ورته پوښلې وه. د دې تر څنگ د مسجد امام هم د والي جنازه ونه کړه او ولسمشر يې هم په جنازه کې گډون ونه کړ.

هېواد مو لېونتوب په مخه کړی و. وژونکي يې څه ډول ستايل؟

زه ملاله يم | ۲۱۸

مرگ تر حالته پورې اچوي.

هغه له طالبانو سره هېڅ اړيکې نه لرلې يوازې يو ساده دوکاندار و. وروسته پوځ له هغې ښوونکي ښښه غوښتې وه دا چې دوی پوه شوي نه و او د ورته نوم له امله يې هغه نيولی و.

يوازې دا ډول ښځې مو کور ته نه راتلې. يوه ورځ د فارس خليج په مسقط کې يو بډای سوداگر کور ته راغی. هغه مې پلار ته وويل چې ورور او شپږ زامن يې ورک شوي دي، غواړي پوه شي چې وژل شوي او که ژوندي دي. ځکه که وژل شوي وي غوښتل يې ښځې يې واده کړي. له دې ډلې يو هم يو مولانا و پلار مې غوښتل د آزادۍ له پاره يې يو څه وکړي.

دا پېښې يوازې تر سوات پورې نه وې تړلې، اورېدل مو چې په ټول پاکستان کې په زرگونو کسان ورک شوي دي. په پاکستان کې «مقدساتو ته د سپکاوي قانون» په نوم يو څه لرو چې له سپېڅلي قرآن کریم څخه د سپکاوي ساتنه کړي. د جنرال ضياء د اسلامي مبارزې په وخت کې دې قانون نور هم زور واخيست، نو که چېرې څوک سپېڅلي پيغمبر^(ص) ته سپکاوی وکړي نو جزا به يې مرگ او يا دايمي بند وي.

د ۲۰۱۰ م کال د نوومبر مياشتې په خبرونو کې مې د آسيې بي بي په نوم يوې مسيحي مېرمنې خبر واورېد چې په اعدام محکومه شوې وه. هغه يوه بې وزله مېرمن چې د پنځو اولادونو مور وه او د ژوند چلولو له پاره يې د پنجاب په يوه وروسته پاتې کلي کې مېوې بسته بندي کولې. د دوبي په يوه گرمه ورځ کې نورو کارکوونکو ته اوبه راوړي، خو هغوی يې اوبه نه څښي، ناپاکې يې بولي ځکه چې دا يوه مسيحي ده. دوی باور لاره چې د يوه مسلمان په توگه که چېرې د هغې له لاسه اوبه وڅښي دوی به هم ناولي شي. له دوی څخه يو چې د دې مسيحي مېرمنې گاونډی و ويل يې چې د آسيې بي بي وزې د دوی د اوبو څښلو ځای ړنگ کړی دی نو له دې امله ډېر ورته غوسه دی.

دوی هڅه کوي چې آسيه بي بي مسلماننه شي. خو دا ځواب ورکوي چې مسيح

زه ملاله يم | ۲۲۱

زموږ رسنيو شکایت وکړ چې ډېوېډ د يوه پټ پوځ غړی و چې سي آی اې پاکستان ته رالېږلی و. دا ځکه چې دوی زموږ په اطلاعاتي اداره باور نه لري. ویل کېږي چې نوموړي په لاهور کې د طیبه لښکر په نوم د طالبانو یوې ډلې ته چې د زلزلې او سېلاب په وخت کې یې له خلکو سره مرسته کوله جاسوسي کوله او فکر یې کاوه چې دوی د مومبيي د ۲۰۰۸ م کال په عامه وژنه کې لاس لاره. د طیبه لښکر ډلې اصلي موخه د هندوستان له حکومت څخه د کشمیر د مسلمانانو آزادول و، خو دوی په دې وخت کې په افغانستان کې هم نوی فعالیت پیل کړی و. ځینو خلکو ویل چې ډېوېډ په اصل کې زموږ د هېواد د اټومي بټیو په اړه معلومات ټولول.

ریمونډ ډېوېډ په پاکستان کې ډېر ژر په یوه مشهور امریکایي وېبپښل شو. ټولو هېوادوالو شکایت کاوه. خلکو فکر کاوه چې زموږ ښارونه د ډیمونډ په څېر له خلکو څخه ډک دي او له آی اېس آی یې هیله کوله چې هغه بېرته امریکا ته ولېږي. وروسته د ډېوېډ له خوا له وژل شوو کسانو څخه د یوه کس مېرمنې د عدالت د ناهیلۍ له امله د موږک د درملو په خوړلو سره ځان وژنه وکړه. د همدې پېښې په اړه د واشنګټن او اسلام آباد یا راولپنډۍ تر منځ په اونیو بحثونه او خبرې روانې وې چې په پای کې موضوع حل شوه. دوی زموږ د دودیزو جرگو په څېر پرېکړه وکړه.

امریکا دوه میلیونه او درې سوه زره د وینې بیه ورکړه او ډېوېډ هم ډېر ژر له هېواد څخه وویستل شو. وروسته پاکستان له امریکا وغوښتل چې ډېری تړون کوونکي یې خپل هېواد ته ور وغواړي او د وېزې له منلو یې انکار وکړ. دې ټولو پېښو له ځان سره یو ډول خپګان لاره، په ځانګړې توګه دا چې د ډېوېډ د آزادېدو له پېښې یوه ورځ وروسته یې په شمالي وزیرستان کې حمله وکړه چې په پایله کې یې د ۴۰ کسانو په شاوخوا کې ووژل شول. دغه حمله د سي آی اې له خوا یو پیغام و په دې معنی چې زموږ په هېواد کې له خپلې خوښې سره سم هر څه کولای شي.

زه ملاله يم | ۲۲۰

څه وخت وروسته یې بیا زما پلار وګواښه. ده د حاجي بابا د لومړني ښوونځي د الوزونې په درېیمه کلبزه کې ويلي و:

- فضل الله د شیطانانو رهبر دی. ولې د هغه په نیولو ونه توانېدل؟

وروسته خلکو ورته وویل چې له ځان سره پام وکړي. د پلار له خبرو وروسته د رالېږونکي له نوم پرته زموږ کور ته داسې یو لیک راولېږل شو:

«السلام علیکم،

تاسې د یوه روحاني زوی یاست خو یو واقعي مسلمان نه یاست. هر ځای چې لاړ شئ مجاهدين مو پیدا کوی شي.»

کله چې پلار لیک ولوست تر دوو اونیو پورې پرېشانه ښکارېده، خو سره له دې یې هم خپلو فعالیتونو ته ادامه ورکړه چې ډېر ژر په نورو موضوعاتو بوخت شو.

***

په هغې ورځو کې داسې ښکارېده چې ټولو د امریکا په اړه خبرې کولې. په داسې حال کې چې هر وخت به یې خپل پخوانی دوښمن هندوستان د دې ټولو کارونو په اړه ملامت باله، خو اوس وخت کې د خلکو د بحث موضوع امریکا وه.

ټولو خلکو د امریکا د بې پیلوټه الوتکو په اړه چې هره اونۍ به یې قبایلي سیمې بمبارولې شکایت کاوه. اورېدلي مو و چې ډېر بې گناه خلک په کې وژل شوي وو. وروسته د سي آی اې یوه مامور «ریمونډ ډېوېس» په لاهور کې دوه کسان په ډزو ووژل. ځکه چې په عمومي سرک د هغې کسانو موټرسایکل د ده د ګاډي خواته نژدې شوی و. ډېوېس ویل چې هغوی دواړو د ده د تښتولو هڅه کوله. امریکایانو ویل چې هغه د سي آی اې مامور نه دی بلکې یوازې یو معمولي دیپلومات دی چې دې موضوع ټول بدګمانه کړل. آن موږ کم عمره زده کوونکي هم پوهېدو چې معمولي دیپلوماتان هم له ننښې پرته ګاډو کې نه ګرځي او ګلاک تپانچه نه ورسره ګرځوي.

زه ملاله يم | ۲۲۳

لومړی مو فکر کاوه چې په دې عملیاتو کې زموږ دولت هم ورسره دی. خو ژر پوه شو چې په دې عملیاتو کې یوازې امریکایان دي. له دې کاره مو خلک خوشاله نه و. له موږ څخه هیله کېده چې له دوی سره یو ځای وای. موږ د ترور په وړاندې جگړه کې له دوی سره په مرسته کې ډېر سرتېري له لاسه ورکړي و.

دوی د شپې مهال په داسې حال کې چې د خپلو ځانگړو هلیکوپترو په وسیله چې ډېرې ټیټې الوتلې هېواد ته راغلي وو او د هېواد رادار یې د الکترونیکی لاسوهنې په مټ بند کړی و. دوی له خپلو عملیاتو وروسته یوازې ولسمشر زرداري او د پوځ مشر اشفاق کياني ته خبر ورکړی و. له دې پېښې څخه د پوځ ډېری قوماندانان د ټلويزيون له لارې خبر شول.

امریکایانو ویل چې بله لاره یې نه لرله، ځکه چې هېڅوک هم نه پوهېدل چې آی اېس آی څه تصمیم لري او مخکې تر دې چې دوی بن لادن پیداکړي کوم چا په پټه توگه مرسته ورسره کړې وه.

د سي آی اې د ادارې مشر وویل: «پاکستان یا په دې پېښو کې لاس نه لري او یا ډېر بې کفایته دی. په دواړو حالاتو کې به د ژوند له پاره وړ هېواد نه وي.»

پلار مې ویل:

- ډېره د شرم وړ وه. ناشونې ده چې په پاکستان کې دې یو ترورېست پټ او په کلونو یې دې نه وي پیداکړی؟
نورو خلکو هم دا پوښتنه لرله.

تاسې پوهېدای شواى چې ولې ټولو خلکو دا فکر کاوه چې زموږ اطلاعاتي اداره د اسامه له اوسېدو خبره وه. د پاکستان اطلاعاتي اداره پیاوړې اداره ده، داسې مامورین لري چې په هر ځای کې شته دي. هغه ډېره موده له پلازمینې سره نژدې په ۶۰ کیلومتري کې څه ډول ژوند کاوه؟

ده د ۲۰۰۵ م کال له زلزلې راهیسې هلته ژوند کړی و. آن چې دوه زامن یې د اېبټ آباد په روغتون کې پیدا شوي وو او له نهو کلونو راهیسې یې په پاکستان کې ژوند کاوه. تر اېبټ آباد مخکې په هریپور او تر هغې مخکې زموږ په دره کې

زه ملاله يم | ۲۲۲

د دوشنبې په ورځ هغه وخت چې د دېوال له نښې سره مې ځان اندازه کاوه څو ووینم که چېرې د شپې کومه معجزه شوې وي او قد مې لوړ شوی وي. د څنگ په کوټه کې مې غږ واورېد. د پلار ملگری موږ کور ته له نوو خبرو سره راغلی و. چې د باور وړ راته نه ښکارېدې.

د شپې په اوږدو کې د امریکا ځانگړو سمندري ځواکونو په اېبټ آباد کې هلته چې موږ په سوات کې د پوځ له خوا د عملیاتو په وخت کې اوسېدلي و، اسامه بن لادن له پیداکولو وروسته وژلی دی.

هغه د لوړو دېوالونو په یوه لویه کلا کې چې د پولیسو له اکاډمۍ سره یې یو میل واټن لاره ژوند کاوه. موږ باور نه شواى کوی چې پوځ دې د اسامه بن لادن له اوسېدو خبر نه وي. ورځپانې لیکلي و چې نظامي محصلینو آن د ده د کور په شاوخوا کې زده کړې کولې. د نوموړي کلا دېوالونه ۳۶۵ متره لوړ وو چې له پاسه یې اغزن سیم پرې تړلی و. بن لادن په لوړ پوړ کې د امل په نوم له خپلې ځوانې یمنۍ مېرمنې سره ژوند کاوه. د ده دوه نورې مېرمنې او یوولس اولادونه په لاندې پوړ کې اوسېدل.

په واقعیت کې په ډېرو پښتنو سیمو کې د کور د پردې د په ځای کولو له پاره لوړې کلاوې جوړېږي. له همدې امله د ده کور په سیمه کې غیرعادي نه ښکارېده. عجیبه یوازې دا وه چې د کور اوسېدونکي هېڅ کله هم بهر نه وو را وتلي، کلا له هېڅ ډول تلیفون او انټرنېټ سره وصل نه وه. خواږه یې هم د دوو کسانو له خوا چې له خپلو کورنیو سره همدلته اوسېدل برابرېدل. هغوی د بن لادن د قاصدانو په توگه و. آن چې د یوه مېرمن د سوات وه.

ځواکونو په سر ویشتلې و او جنازه یې د هلیکوپتر په واسطه وړل شوې وه. د اسامه دوه وروڼه او یو بې مشر زوی هم وژل شوي وو، خو د بن لادن مېرمنې او نور اولادونه یې ژوندي پاتې شوي و چې اوس یې پاکستان ساتي. امریکایانو د اسامه جسد دریاب ته وغورځاوه. ولسمشر اوباما ډېر خوشاله و او هغه لویې مېلې چې له سپینې ماڼۍ بهر کېدې موږ له ټلويزيون څخه ننډاره کولې.

پيداكوى خو ټلويزيوني چينلونه په آسانۍ سره پېژني.»

د پوځ مشران جنرال كياني او جنرال احمد پاشا پارلمان ته استيضاح شوي وو چې د دې پېښې په اړه چې تر اوسه هېڅ كله هم نه وه پېښه شوې معلومات ورکړي. موږ غوښتل پوه شو چې د څه له پاره زموږ هېواد تر دې اندازې پورې سپک شوى و.

همدارنگه امريکايي سياستوال هم له دې امله چې دوى فکر کاوه چې اسامه دا ټول وخت په کوم غار کې پټ دى خو زموږ د پلازمېنې په څو کيلومترۍ کې وموندل شو. دوى له دې امله شکايت کاوه چې موږ ته يې په دې اتو کلونو کې شل بيليونه ډالره راکړي و چې له دوى سره مرسته وکړو. اوس دوى ته دا پوښتنه پيدا شوې وه چې زموږ دولت د چا ملاتړى دى. کله به داسې ښکارېده چې دا هر څه د پيسو له پاره وو. چې ډېرې پيسې يې پوځ ته رسېدلې او عادي خلکو ته څه پاتې نه و.

***

له دې پېښې څو مياشتې وروسته د ۲۰۱۱ م کال د اکتوبر په مياشت کې مې پلار راته وويل، يو برېښنالیک يې تر لاسه کړى چې په کې ليکل شوي و، زه په مستردام کې د ماشومانو د مدافعينو د يوې ډلې له خوا د ماشومانو د حقوقو د نړيوالې ډالۍ له پنځو نوماندو څخه يم. نوم مې د جنوبي افريقا د عيسوي راهبانو مشر (دژموند توتو) له خوا ليکل شوى و. هغه د اپارتايد^(۱) په وړاندې مبارزه کې مې د پلار له پاره اتل و. دا ډالۍ مې چې ونه گټله، پلار مې ناهيلی شو خو ور ياده مې کړه چې هلته مې يوازې وينا کړې وه، موږ د عملي کارونو له پاره کومه اداره لکه د ډاليو گټونکي نه لرله.

له لنډې مودې وروسته د پنجاب والي شهباز شريف زه د فارغينو يوه تلين ته د

اوسېدلى و چې هلته يې له خالد شيخ سره چې د سپټمبر د يوولسمې پېښې ترتيب کوونکى و ليدلي وو.

په کومه لاره يې چې اسامه پيدا کړ د خوشال د خونې وړ جاسوسي فلمونو په ډول وه. دوى د دې له پاره چې څوک يې پيدانه کړي د ايميل او تليفون په ځاى له انسانانو د قاصد په توگه کار اخيست. خو امريکايان د دوى يو قاصد پيدا کوي او د گاډي د پلټې د شمېرې په واسطه يې له پېښور څخه تر اېبټ آباد پورې تعقيب کړى و. وروسته له دې چې د يوې لويې بې پيلوټه الوتکې په واسطه چې د اېکس وړانگو د ليدو وړتيا يې لرله، دوى ځاي، له الوتکې څخه يو د لوړ قد او اوږدې ږيرې خاوند چې په انگرې کې گرځي په نښه کوي.

هره ورځ د دې پېښې نوې خبرې اورېدل کېدې. خلک د امريکا د حملې له امله په غوسه وو خو دې ته يې پام نه و چې د نړۍ لوى ترورېست زموږ په هېواد کې ژوند کاوه. ځينو ورځپاڼو ويل چې امريکايانو کلونه وړاندې اسامه وژلى او جسد يې په يخچال کې ساتلى و. کيسه داسې وه چې دوى جسد اېبټ آباد ته راوړي او هلته يوه بې ځايه حمله کوي ترڅو په دې کار سره پاکستان بدنام او وشموي. موږ څو ليکلي پيغامونه ترلاسه کړي وو، له موږ يې غوښتي و د پوځ په ملاتړ لاريون وکړو. په يوه پيغام کې له هندوستان سره زموږ دريو جگړو ته اشاره شوې وه: «موږ ۱۹۴۸، ۱۹۶۵ او ۱۹۷۱ کلونو کې ستاسې له پاره هلته په جگړه بوخت وو اوس چې له شانه په توره وهل کېږو ملاتړ مو وکړئ.»

داسې پيغامونه هم راتلل چې په پوځ به يې ملنډې وهلې. خلکو به ويل چې پوځ په کال کې څه ډول شپږ بيليون ډالره لگوي. دوى زموږ د ښوونې اووه چنده بوديجه لگوي په داسې حال کې چې زموږ له رادار څخه څلور امريکايي الوتکې په پټه تېرېداى شي؟ که امريکا دا کار کوى شي نو بيا دوى ولې له هنديانو سره مبارزه کوله؟

په يوه پيغام کې ليکل شوي وو: «هارن ونه کړئ، چې پوځ ويده دى.» يو بل پيغام داسې و: «د پاکستان دويم لاس د پلورلو له پاره. امريکايي الوتکې نه شي

^(۱) اپارتايد يوه افريقايي کلمه ده چې د تور او سپين نژاد تر منځ د بېلتون په معنى ده. اپارتايد تور نژاد دې ته اړ باسي چې په يوه ځانگړې سيمه کې ژوند وکړي چې له هر ډول حقوقو، سياسي، زده کړه او پرمختگ څخه يې برخې وي.

زه ملاله يم | ۲۲۷

ومې ويل چې موږ غواړو ښوونځي مو له سره ورغول شي او په سوات کې د نجونو له پاره يو پوهنتون جوړ شي.

زه پوهېدم چې غوښتنو ته به مې دومره ارزښت ورنه کړي له ځانه سره مې فکر کاوه: «يوه ورځ سياست واله کېږم او دا کارونه ټول ترسره کوم.»

بيا تصميم ونيول شو چې دا ډالۍ هر کال تر اتلسو ټيټ عمر ماشومانو ته ورکړي چې زما په وياړ يې «ملاله ډالۍ» نوم پرې کېښود. زما چې پام شو پلار مې ډېر خوشاله نه و. د نورو پښتنو په څېر هغه هم يو څه خرافاتي دی. د پاکستان په فرهنگ کې د ژونديو په نوم څه نه نوموي. له همدې امله مې پلار ته ښه نه ښکارېده.

زه پوهېدم چې د مور مې له دې ډاليو سره مينه نه وه، ځکه هغه وېرېده که چېرې زه وتلي څېره شم نه چې حمله را باندې وشي. مور مې چاته اجازه نه ورکوله چې عکس يې واخلي، هغه په خپل دود کلکه ولاړه ده چې دا يو سل کلن فرهنگ دی. که يې دا دود مات کړی وای نارينه او ښځينه او په ځانگړې توگه خپلوانو به يې په ضد خبرې کولې. هغې هېڅ کله هم زما او پلار په کارونو کې مخالفت نه و کړی خو کله يې چې ماته ډالۍ راکړه ويې ويل:

- ډالۍ زما د لور ځای نه شي نيوی، زه ډالۍ نه بلکې لور مې غواړم. د دې يو تار وېښته په ټوله نړۍ نه ورکوم.

پلار مې ويل يوازې د يوه ښوونځي د جوړولو نيت مې لاره چې ماشومان زده کړه په کې وکړای شي. موږ په سياست او د زده کړو له پاره مبارزه کې له گډون پرته بله لاره نه لرله.

پلار زياته کړه:

- زما يوازينۍ موخه دا ده تر خپلې وسې به له خپلو ماشومانو او خلکو سره مرسته وکړو چې زده کړه وکړي. خو دا چې ستاسې نيمايي مشران دروغ وايي او نيم نور يې له طالبانو سره په خبرو اخته دي، بله لاره نه ده پاتې بايد چې يو څوک خبرې وکړي.

زه ملاله يم | ۲۲۶

وينا له پاره وغوښتم. هغه د «دانش ښوونځي» په نوم د ښوونځيو يوه نوې شبکه جوړه کړه او زده کوونکو ته يې وړيا لپټاپ کمپيوټرونه واخيستل، کله چې دوی خپل لپټاپونه چلان کړل په پاڼه يې د ده تصوير لگېدلی و. د دې له پاره چې په ټول ايالت کې د زده کوونکو روحيه لوړه شي، هغو نجونو او هلکانو ته چې لوړې نومرې يې وړلې نغدې پيسې يې هم ورکولې. ما هم د نجونو د حقوقو د دفاع په خاطر د ۴۵۰۰ ډالرو يو چک تر لاسه کړ.

ما په دې تلين کې خړې جامې اغوستې وې او د لومړي ځل له پاره مې په عام محضر کې دا چې له طالبانو سره مې مبارزه کړې وه او په پټه ښوونځي ته تللې وم خبرې وکړې.

په دې وينا کې مې وويل:

- زه د زده کړې او تحصيل په ارزښت په ښه ډول پوهېږم، دوی زموږ قلمونه او کتابونه په زور را نه اخيستل. خو د سوات نجونې له چا نه وېرېږي او موږ اوس هم زده کړه کوو.

يوه ورځ په ټولگي کې وم چې ټولگيوالو مې وويل:

- تا د ۵۰۰ زره لويه ډالۍ گټلې!

پلار مې هم ويل چې دولت د پاکستان د ملي سولې لومړۍ ډالۍ ماته راکړې، د باور وړ نه وه. په هغې ورځ ښوونځي ته خو خبريالان راغلل داسې چې ښوونځی په يوه سټوډيو بدل شوی و.

دغه مراسم د ۲۰۱۱ م کال د ډسمبر په شلمه د لومړي وزير په رسمي استوگنځي کې چې د اساسي قانون د غره په لمنه کې يوه له ډېرو لوړو سپينو ودانيو څخه ده او موږ اسلام آباد ته د سفر په وخت ليدلې وه جوړ شول. زه له سياستوالو سره په کتنو عادت شوې وم له همدې امله وارخطا نه وم. سره له دې چې پلار مې راته ويل چې لومړی وزير مو گيلاني له يوې روحاني کورنۍ څخه دی هڅه يې کوله چې په دې خبرو مې ووېروي. وروسته له دې چې لومړي وزير ډالۍ او چک راکړل، ما هم د خپلو هيلو ډېر اوږد لړليک ورته وړاندې کړ. ورته

زه ملاله يم | ۲۲۹

دولت، سرلښکر غلام قمر، سیمه ییزو پنځو قوماندانو هم د یوه لابراتورا او یوه کتابتون له پاره سل زره روپۍ راکړې. خو دا زما د مبارزې پای نه و. اوس مې هغه درسونه چې له تاریخ څخه زده کړي و په یاد راوړل، دا چې پوځ له بریا وروسته د خلکو له چور څخه خوند اخلي. ما هم نسبت خپلو ډالیو ته همداسې احساس لاره. هغه واړه جواهرات و چې هېڅ معنی یې نه لرله. ما باید د دې بریا له پاره ډېر فکر کړی وای.

پلار مې د ډالیو په پیسو زما د کوټې له پاره یو د خوب تخت او یوه الماری واخیسته، څه یې د مور د غاښونو په اېښودو ولگولې او په شنگله کې یې یوه نومره ځمکه هم پرې واخیسته. هوډ مو وکړ چې پاتې پیسې په اړو خلکو ووېشو. زړه مې غوښتل د زده کړو له پاره یو بنسټ جوړ کړم. هماغه وخت مې چې ماشومان د خځلو په ټولولو ولیدل دا تصمیم مې ونیو. تر اوسه مې هم هغه مورک چې په خځلو کې گرځېدل او هغه نجلۍ چې ککړ او جر شوي وېښتان یې وو له یاده نه دي وتلي. هغه وخت مو د یوویشت نجونو یوه ټولنه جوړه کړه. لومړیتوب مو د سوات نجونې، په کار بوخت او خځلې ټولونکي ماشومان و. همدارنگه کله چې له ملکنډ څخه تېرېدو یوه نجلۍ مو ولیده چې مالتې یې خرڅولې. په یوه سپین کاغذ یې په قلم کوم څه نښه کول ترڅو پلورل شوې مالتې حساب کړي، سره له دې چې لیک او لوست یې زده نه و. عکس مې یې واخیست او له ځان سره مې ژمنه وکړه څومره مې چې له وس کېږي د نجونو د زده کړې له پاره به کار کوم. همدا زما مبارزه وه.

زه ملاله يم | ۲۲۸

څنگه چې کور ته ورسېدم خبره شوم چې په ښوونځي کې یوه ډله خبریالان غواړي مرکه راسره وکړي. له همدې امله مې باید وړ جامې اغوستې وای. لومړی مې فکر وکړ چې باید ښکلې جامې واغوندم خو وروسته مې بیا تصمیم ونیو چې د مرکې له پاره معمولي جامې مناسب دي. ځکه غوښتل مې چې خلک مې تر ډېره پیغام ته پام وکړي نه دا چې زما ظاهري څېره د دوی ذهن واړوي.

کله چې ښوونځي ته ننوتم ټولو خورلڼو مې چينغې کړل:

- حيرانوونکې ده!

دوی یو څه پیسې ټولې کړې وې او ماته یې مېلمستیا پرې جوړه کړې وه.

یو لوی سپین کبک یې هم اخیستی و چې په خوړو یې پرې لیکلي و «تل بریالی اوسې».

دا ډېره په زړه پورې وه چې دوستانو مې غوښتل د دې بریا خوښي راسره ووېشي. زه پوهېدم چې که زموږ له هرې ټولگیوالي سره یې کورنۍ مرسته کړې وای، دوی هم په دې اندازه بریالی کېدې.

د کیک له خوړلو وروسته مېرمن مريم وویل:

- نور باید درسونه ووايئ ځکه چې د مارچ په میاشت کې آزمونی پیل کېږي.

خو دا کال په یوه دردوونکي یادښت سره پای ته ورسېد. د ډالۍ له اخیستو څخه پنځه ورځې وروسته مې ترور (خاله) ناڅاپه په حق ورسېده. هغه تر اوسه پنځوسو کلونو ته هم نه وه رسېدلې خو د شکر له ناروغۍ سره مخ شوې وه. ترور مې د ټلويزيون په پرده په لاهور کې د یوه ډاکټر تبلیغات ویني، وروسته یې خپل خاوند اړ باسي چې هلته یې بوزي. موږ نه پوهېږو چې ډاکټر مې ترور ته د څه پیچکاري ورکړې وه خو سمدلاسه بېهونه کېږي او له ژوند سره خدای په آمانی کړي. پلار مې ویل هغه ډاکټر طبي زده کړې نه لرلې یوازې خلک یې تېروستل نو له همدې امله ده چې موږ باید د بې سوادۍ په وړاندې مبارزه وکړو.

د هغې کال تر پایه مو ډېرې پیسې ټولې کړې وې. د پنځو سوو زرو روپیو په اندازه مو د لومړي وزیر، د پنجاب والي، د خیبر پښتونخوا والي، د سېند د

هېواد کې ډېرې ښځې تر نارينه و پورې تړلې دي. د بېلگې په توگه مېرمن مريم يوه پوهه او پياوړې ښځه ده خو دې ته ناشونې ده چې زموږ په ټولنه کې يوازې ژوند وکړي او کار ته لاړه شي. دا بايد له پلار، ورور او يا خاوند سره ژوند وکړي. په پاکستان کې که ښځې وغواړو خپلواکې شو، خلک فکر کوي چې موږ له پلارونو، وروڼو او يا خاوند څخه سرغړونه کوو. خو په حقيقت کې داسې نه ده. موږ يوازې غواړو د خپل ژوند د مهمو مسائلو له پاره په خپله تصميم ونيسو، ښوونځي ته لاړې شو شو وکولای شو کار وکړو. د قرآن کريم په هېڅ ځای کې نه دي راغلي چې ښځه بايد تر يو نارينه پورې تړلې وي. دغه خبره له آسمانه نه ده راغلې چې يوه ښځه دې خامخا د يوه نارينه اطاعت وکړي.

ناخپه مې د پلار په آواز سره د خپلو فکرونو له نړۍ بهر شوم. هغه وويل:

- لورې، د څه په اړه فکر کوې؟

خواب مې ورکړ:

- پلاره زه مې غواړي له اقيانوس څخه واوړم.

اتل ورور مې چيغې کړې:

- هېر يې کړه. موږ په ساحل کې يو زه غواړم په اونۍ سپرلی وکړم.

د سيند د دولت له اعلان وروسته چې د عمليات په سرک يې د يوه لومړني ښوونځي نوم زما په نوم اړولی. موږ د ۲۰۱۲ م کال په جنوري مياشت کې د جيو ټلويزيون له خوا د مېلمنو په توگه کراچۍ ته لاړو. خوشال ورور مې تر اوسه هم د اېبټ آباد په يوه ښوونځي کې و نو له همدې امله له خوشاله پرته نوره ټوله کورنۍ کراچۍ ته لاړو. زه په لومړي ځل په الوتکه کې کېناستم. سفر دوه ساعته و چې ماته عجيبه ښکارېده. که په بس کې کراچۍ ته راتلای لږ تر لږه دوه ورځې وخت يې نيوه.

په الوتکه کې مې پام شو چې ځينې کسان نه شي کولای خپلې چوکۍ پيداکړي ځکه چې هغوی زده کړه نه لرله او په حساب نه پوهېدل. زما چوکۍ د کړکۍ تر څنگ وه چې کولای مې شول زموږ غرونه او دښتې له لور ځايه ووينم.

ښځه او سپند

د نجمې ترور اوبښکې روانې وې. دې تر دې وړاندې سپند نه و ليدلی. موږ او کورنۍ مو په لويو ډبرو کېناستو. په داسې حال کې چې د عرب سمندرگي د مالگې تند بوی مو حس کاوه اوبو ته مو پام شو، يو لوی سمندرگي چې هېڅوک نه پوهېدل پای يې چېرته دی. په هغې وخت کې زه ډېره خوشاله وم. وروسته مې وويل:

- غواړم يوه ورځ له دې سمندر څخه واوړم.

ترور وپوښتل:

- دا څه وايي؟

دا خبر يې داسې وکړه لکه د کوم ناشوني کار په اړه مې چې څه وييلې وي.

د دې حقيقت د پيداکولو هڅه مې کوله چې ترور دېرش کاله د کراچۍ په ساحلي ښار کې ژوند کړی خو تر اوسه يې هېڅ کله هم اقيانوس په سترگو نه و ليدلی. خاوند يې هغه ساحل ته نه بووله، آن که ترور بهر وتلې وای هم به په لוחو نه پوهېده ځکه چې ليک لوست يې زده نه و.

په ډبرو ناسته وم او پورې غاړې ځمکو ته مې پام کاوه چې هلته ښځو آزاد ژوند کاوه. په پاکستان کې مو يوه لومړۍ وزيره لرله او په اسلام آباد کې مې هم له ښځو سره ليدلي و چې ډېر زحمت يې ويست، دلته حقيقت دا و چې زموږ په

اتحاد» چې په نواز شريف پورې تړاو لري پيرو دي.

موږ د سېند ټولنې ته لارو چې ټولو غړو يې وستايلم. بيا مو زما په نوم نومول شوي (ملاله يوسفزۍ ښوونځي) په گډون له څو ښوونځيو ليدنه وكړه. ما هلته د زده كړو د ارزښت په اړه خبرې وكړې. دوى ته مې د زده كړو تر څنگ د بې نظير بوتو د ژوند په اړه هم خبرې وكړې ځكه چې هغه د دې ښار اوسېدونكې وه ومې ويل:

- موږ ټول بايد يو بل ته لاسونه وركړو او د نجونو د حقوقو له پاره مبارزه وكړو.

زده كوونكو زما له پاره ترانې وويلې او زما يو نقاشي شوى تصوير يې چې آسمان ته مې سترگې نيولې وې راته ډالۍ كړ. دا ډېره عجيبه ښكارېده چې زما په نوم يو ښوونځى ثبت شوى و، عيناً د ملالۍ ميوندۍ په څېر چې په افغانستان كې يې ډېر ښوونځي په نوم ثبت شوي دي.

د ښوونځي په نورو رخصتيو كې مې له پلار سره تصميم ونيو چې لرې پرتو سيمو ته لاړ شو او له كورنيو او ماشومانو سره د ليك لوست په ارزښت خبرې وكړو. پلار ته مې وويل:

- د وعظ كوونكو په ډول به زده كړه وركړو.

په هغې ورځ مو وروسته عمه او خاوند يې وليدل. هغوى په يوه ډېر واړه كور كې ژوند كاوه، پلار مې هغه وخت كې پوه شو چې ولې يې د پوهنتون د زده كړو په وخت كې د اوسېدو ځاى نه و وركړى. په لاره كې «د رسول الله^(ص) د عاشقانو» له واټ څخه تېر شوو. هلته مې د سر ك په سر د سلمان تاثير د وژونكي تصوير وليد چې په سرو گلونو يې پوښلى و په داسې توگه چې تا به ويل هغه يو سپېڅلى كس و. پلار مې ډېر په غوسه شو. ويې ويل:

- په دې ښار كې دوه ميليونه كسان ژوند كوي. دومره څوك په كې نشته چې دا تصوير لاندې را وغورځوي؟

موږ په سېند او بازارونو يې سربېره چې موږ مې څو جوړه جامې په كې واخيستې بايد له يوه بل مهم ځاى څخه مو هم ليدنه كړې واى. هوډ مو وكړ زموږ د لوى

څومره مو چې د جنوب په لور تگ كاوه سيمې وچې او سپېرې كېدې. ډېر ژر د سوات په شنو سيمو پسې خپه شوم. اوس مې كولاى شول پوهه شم چې ولې زموږ خلك كله چې جنوب ته د كار له پاره ځي وايي چې مړى يې بايد د خپل وطن په سره هوا كې خاورو ته وسپارل شي.

كله چې له هوايي ډگر څخه په گاډي كې د هوټل په لور تلو، د خلكو، كورونو او گاډو له گڼې گونې حيرانه وم. كراچى د خاورې په كره كې تر ټولو د ډېرې گڼې گونې لرونكى ښار دى. ډېره عجيبه ده ځكه كله چې د پاكستان بنسټ كېښودل شو دې بندر يوازې درې سوه زره اوسېدونكي لرل. كراچى د پاكستان لومړۍ پلازمېنه وه چې جناح هم په كې ژوند كاوه، وروسته بيا په ميليونونو مسلمانان چې اردو ژبي و له هندوستان څخه كراچى ته د كډوالو په توگه راغلل خو په اوس وخت كې د شلو ميليونونو په شاوخوا كې نفوس لري، په واقعيت كې كراچى په نړۍ كې د پښتنو تر ټولو لوى ښار دى. سره له دې چې زموږ له سيمې ډېر لرې دى، خو بيا هم له پنځو څخه تر اوو ميليونو پورې پښتانه هلته د كار له پاره تللي دي.

له بده مرغه چې كراچى اوس د تاوتریخوالي په ښار بدل شوى دى او هر وخت د پښتنو او كډوالو تر منځ شخړې روانې وي. د كډوالو سيمې ډېرې پاكې او منظمې ښكارېدې خو د پښتنو سيمې ناپاكې او گډې وډې وې. كډوال د «متحده قومي خوځښت» ډلې پيروي كوي چې الطاف حسين يې مشر دى او په لندن كې د تبعيد په توگه اوسېږي او له خلكو سره د انټرنېټ له لارې اړيكي نيسي. متحده قومي خوځښت ډېر منظم دى او له يو بل سره ډېر ښه اتفاق او اتحاد لري. د دوى خلاف موږ پښتانه بيا يو لاس نه يو، ځينې مو د عمران خان پلوي دي ځكه چې هغه يو پښتون دى، ځينې مو د مولانا فضل الرحمن په لاره ځي ځكه چې د هغه ډله «د اسلامي عالمانو ډله» اسلامي ډله بلل كېږي. ځينې يې د خلكو د ملي گوند سيكولر پلوي دي، ځينې «د پاكستان د خلكو گوند» چې د بې نظيرې گوند دى او يوه ډله يې هم د «پاكستان د مسلمانانو

هلته د جناح ځينې مشهورې ويناوې نندارې ته وړاندې شوې وې. يوه وينا يې دا وه چې په نوي پاکستان کې ټول خلک او ټول دينونه په ازاده توگه ژوند کولای شي او هر څوک خپل دين ساتلای شي. په يوه بل ځای کې يې د ښځو د مهم رول په اړه خبرې کړې وې. زړه مې غوښتل چې د ده د کور د ښځو تصويرونه ووينم. مېرمن يې زردشته وه او په ځوانۍ کې وفات شوې وه. يوازې دينا لور يې ژوندۍ وه چې په هندوستان کې يې له يوه زردشتي سره واده کړی او هلته اوسېږي. د دوی دا ډول واده د مسلمانانو له نوې ځمکې سره په ټکر کې و. دينا اوس په نيويارک کې اوسېږي. هلته مې چې څومره عکسونه وليدل يوازې د فاطمې خور يې و.

د ده د ويناوو لوستل او مقبرې ننداره يې ډېر سخت کار و، فکر کوم که جناح همدا اوس په پاکستان کې شته وای ډېر به ناهيلی شوی وای. ده به خامخا ويلي وای چې دا هغه پاکستان نه دی چې ما يې هيله کوله. ده هيله لرله چې موږ خپلواک او پر يو بل زړه سوی ولرو. ده غوښتل چې په دې هېواد کې دې د هر دين او باور خلک په خپلواکه توگه ژوند وکړي.

له پلاره مې وپوښتل:

- که خپلواک شوي نه وای او تر اوسه هم د هندوستان يوه برخه وای آیا وضعیت به تر دې هم نه وای ښه شوی؟

د پاکستان د بنسټ تر اېښودو مخکې د مسلمانانو او هندوانو تر منځ نه ختمېدونکې مبارزه روانه وه. وروسته سره له دې چې يو خپلواک هېواد شوو بيا هم جگړه روانه وه خو دا ځل د پښتنو او کډوالو سني او شيعه گانو تر منځ وه. زموږ څلور ايالتونه تل په جگړه کې ښکېل دي. سنيان تل د بېلتون خبرې کوي، په بلوچستان کې هر وخت جگړه روانه وي خو په اړه يې معلومات نه وړاندې کېږي ځکه چې ډېره لرې پاتې سيمه ده. آیا دا ټولې جگړې په دې معنی دي چې هېواد مو د دويم ځل له پاره سره ووېشو؟

کله چې له هغه ځايه را ووتو د موزيم په دروازه کې يو کس له بيرغونو سره ولاړ و

رهبر او هېواد د بنسټ اېښودونکي محمد علي جناح زيارت وکړو. له مرمر ډبرو جوړه، ډېره آرامه او د ښار له گڼې گونې لرې ودانۍ وه چې موږ يې ډېر سپېڅلی ځای شمېرو. بې نظيره د لومړۍ وينا له پاره کله چې بېرته پاکستان ته راغله دې زيارت ته په لاره وه چې بس يې وچاودېد.

ساتونکي څرگنده کړه چې د جناح جسد په لاندې مقبره کې تر يوه لوی روښانه چيني څراغ لاندې په خپله اصلي کوټه کې نه دی. په اصل کې دی په لاندې پور کې د خپلې خور فاطمې له قبر سره نژدې چې ډېره موده له ده وروسته مړه شوه پروت دی. تر څنگ يې زموږ د لومړني لومړي وزير لياقت علي خان قبر دی چې هغه يې هم ترور کړی و.

بيا د يوې ودانۍ شاته لاړو هلته مو د يوه وړوکي موزيم ننداره وکړه. سپين د غاړې دسمالونه مو وليدل چې جناح به په پاريس کې جوړول، يوه جوړه درې ټوټه يې جامې چې په لندن کې ورته جوړې شوې وې، د ده د گلف لوبې لرگی او د سفر له پاره يو ځانگړی بکس چې د ده د خوښې د بوټونو په گډون دوولس جوړه بوټونه په کې اېښي و. دېوالونه يې هم له تصويرونو ډک و.

په يوه تصوير کې د پاکستان د جوړښت لومړۍ ورځې دي او دومره ډنگر دی چې بيخي د مړينې په حال کې ښکاري. پوستکی يې د کاغذ په څېر نازک ښکارېده. خو په هغې وخت کې ناروغي پرې زور وه. جناح به هره ورځ پنځلس دانې سگرېټ څکول. کله چې د برېتانيايي هند وروستي واکمن لږد مونټېتن د هند په وېشلو سره د خپلواکۍ له پاره هوکړه وکړه، جناح په سل او د سړو په سرطان اخته شوی و. وروسته يې وويل که پوهېدای چې جناح د مرگ په حال ناروغ دی، خامخا يې دغه هوکړه ځنډوله چې بيا به هېڅ کله هم پاکستان نه وای جوړ شوی. څنگه چې وړاندوېينه کېده جناح يو کال وروسته يعني د ۱۹۴۸ م کال په سپټمبر مياشت کې له دنيا څخه رحلت وکړ. له هغې درې کاله وروسته زموږ لومړنی لومړی وزير هم ووژل شو. له هماغه وخته زموږ هېواد ښه بخت نه لري.

زه ملاله يم | ۲۳۷

د هغې ورځې په مازيگر هغې کورنۍ چې د وروستۍ مياشتې له آتلسم راهيسې يې زموږ په کور کې ژوند کاوه، له پلار سره اړيکه ونيوه. د دوی پخواني کور د خاورو بام لاره چې د باران په وخت کې به خڅېده او موږ دوه اضافي کوټې لرلې چې دې کورنۍ ته مو په ډېره لږه کرایه ورکړې وې او اولادونو يې زموږ په ښوونځي کې وړيا درس وايه. درې اولادونه يې لرل چې ډېره مينه مې ورسره لرله او هر وخت به مو په بام د پوليس او غلو لوبه کوله.

په اړيکه کې مې يې پلار ته ويلي و چې پوليس يې کور ته ورغلي چې آيا زموږ کورنۍ کوم چا گواښلې؟ کله مې چې پلار دا خبر واورېد د پوليسو له مشر سره يې اړيکه ونيوه، هغه هم له پلاره دا پوښتنه وکړه.

پلار مې ځواب ورکړ: «آخېر ولې، آيا تاسې ته کوم خبر رسېدلی؟» وروسته د پوليسو مشر له پلار څخه غوښتنه وکړه کله چې سوات ته لاړ شي له هغه سره وويني.

له هغې وروسته مې پلار ناکراره و د کراچۍ له ښاره يې خوند نه شوای اخيستی. پلار او مور مې ډېر پرېشانه ښکارېدل. مور مې تر اوسه د خپلې خور په غم کې وه، خبره پرېشانوونکې وه دوی ته مې وويل:

- تاسې پرېشانه ياست خو ماته نه وايئ.

وروسته يې د هغې ټليفوني اړيکې په اړه راته وويل دوی په دې گواښونو باور کړی و خو ما هېڅ کله هم وېره نه لرله، ځکه ټول پوهېږي چې آخېر به يوه ورځ مړه کېږو. داسې مې احساسوله چې څوک له مرگه تېنېدلی نه شي، که هغه د سرطان د ناروغۍ او که د طالب له لاسه وي. له همدې امله ده چې بايد ټولې غوښتنې مې عملي کړم.

پلار مې وويل:

- لورې، دا به ښه وي چې د څه وخت له پاره مبارزه ونه کړو او هر څه ناليدلي وبولو.

ځواب مې ورکړ:

زه ملاله يم | ۲۳۶

او شکايت يې کاوه. دوی راته وويل چې ژبه يې سرايیکي^(۱) ده په جنوبي پنجاب پورې تړاو لري. دوی د يوه بېل ايالت غوښتونکي دي.

د جگړې له پاره زموږ د خلکو تر منځ ډېر مسائل شته دي. ډېر خلک وايي چې هندوان، مسيحيان او يهودان زموږ دوښمنان دي، نو دا موږ مسلمانان ولې له يو بل سره په جگړه بوخت يو؟ زموږ خلک سرغړونه کړي. د دوی لويه اندېښنه له اسلام څخه دفاع ده. او د طالبانو په څېر خلکو له خوا چې قرآن د خپل ځان له گټې سره سم تفسيروي بې لارې شوي دي. موږ بايد گټورو خبرو ته پاملرنه وکړو. زموږ د هېواد ډېری خلک بې زده کړې دي، ځينې يې هم د زده کړو وس نه لري. موږ په داسې يوه هېواد کې ژوند کوو چې ښوونځي سوزوي. يو پاکستانی لږ تر لږه يوه ورځ هم د وژلو د خبر له اورېدو پرته نه شي بېگا کوی.

يوه ورځ د شېلا انجم په نوم يوه نجلۍ زموږ هوټل ته راغله. دا يوه پاکستاني خبرياله وه چې په الاسکا کې يې ژوند کاوه. شېلا وروسته له دې چې زموږ مستند فلم په نيويارک ټايمز وېبپاڼه کې ويني، له موږ سره د ليدو هوډ کوي. هغې څو دقيقې له ما او وروسته مې يې له پلار سره خبرې وکړې. ناڅاپه مې پام شو چې په سترگو کې يې اوبښکې ډنډ ولاړې دي. بيا يې زما له پلاره وپوښتل:

- آيا پوهېږې چې نن طالبانو دا بې گناه نجلۍ گواښلې ده؟

موږ نه پوهېدو چې د څه په اړه خبرې کوي، دې موږ ته په وېبپاڼه کې وښوده چې طالبانو په هغې ورځ دوی مېرمنې گواښلې وې، يوه فعاله مېرمن شاد بېگم وه او بله زه ملاله وم.

دوی ويلي و چې دا دوه ښځې بې ديني خپروي نو بايد چې ووژل شي. ما باور ونه کړ ځکه چې په انټرنېټ کې ډېر داسې مسائل خپرېږي، نو بيا مې هم له ځانه سره فکر وکړ چې دا خبره به رښتيا وي ځکه چې له بل ځای څخه خپره شوې ده.

^(۱) سرايیکي له هندو آريايي ژبو څخه ده چې ويونکي يې په پاکستان او هند کې دي. سرايیکي د پنجابي ژبې له کورنۍ څخه ده.

زه ملاله يم | ۲۳۹

کوه، خو مابه نه منله.

ورته ومې ويل:

- پلاره ډېره عجيبه ده. موږ د طالبانو په وخت کې خوندي و خو اوس چې طالبان تللي امنيت نشته؟!

ځواب يې راکړ:

- هوکې ملالې، اوس طالبان يوازې زموږ له پاره دي. زما او ستا په خبر کسانو له پاره چې مبارزه کوي. د سوات خلک گادي چلوونکي او هتيوال ټول خوندي دي. دغه طالبې ځواک يوازې د ځانگړو کسانو له پاره دی، چې موږ هم په دې ځانگړو کې شمېر يو.

همدا موضوع لامل شوه چې له درس سره مې مينه لږ شوه. د مارچ د مياشتې د آزمويڼې پايلې خوشاله کوونکې نه وې زه په کې دويم نومره شوم.

زه ملاله يم | ۲۳۸

- څه ډول؟ تاسې يوازينی کس وئ چې ويل مو که په کوم څه له خپل روح څخه ډېر باور ولرو، که ژوندي نه و هم غږ مو اورېدل کېږي. موږ له مبارزې څخه لاس نه شو اخيستی.

خلکو به هيله رانه کوله چې په مهمو پېښو کې وينا وکړم. دوی ته څه ډول ووايم چې د امنيتي ستونزو له امله خبرې نه شم کوی؟ دا کار مو د مغورو پښتنو په خبر نه شواى کولای. پلار مې هر وخت وايي چې د پښتنو په وینه کې اتلولي نغښتې ده.

هغه وخت مو په له غمه ډک زړه بېرته سوات ته مخه کړه. کله مې چې پلار پوليسو ته لاړ، هغوی زما په اړه يوه دوسيه ورته ښودلې وه. دوی ويلې و چې زما ملي او نړيوال شهرت د طالبانو پام را اړولی دی او بايد چې زما ساتنه وشي. هغوی څو ساتونکي راته ومنل خو د پلار خوښه نه وه. د سوات ډېرو مشرانو ساتونکي لرل خو سره له دې هم وژل شوي و او د سوات والي هم د خپل ساتونکي له خوا وژل شوی و. پلار له ځان سره دا فکر هم کړی و چې د پوځ ساتونکي به د زده کوونکو کورنۍ پرېشانه کړي، زړه يې نه غوښتل چې د نورو ژوند له گواښ سره مخ کړي. پخوا به چې پلار وگواښل شو ده به ويل:

- پرېږدئ چې ما ووژني، يوازې زه به ووژل شم.

ده همدا راز د سيمه ييز پوځ له ډگروال سره هم وليدل. هغه ويلي و چې که د اېبټ آباد په پوهنتون کې وم نو امنيت مې خوندي کېدای نه شي او که چېرې په سوات کې له مبارزې لاس واخلم نو هېڅ ستونزه به جوړه نه شي. له همدې امله کله چې د خيبر پښتونخوا حکومت وړانديز راته وکړ چې د سولې سفيره شم، پلار مې ويل ښه به دا وي چې دا وړانديز رد کړم.

له هغې وروسته به مې د شپې له خوا د انگر دروازه کلکه تړله. موږ به مې پلار ته ويل:

- دا له خطر وېرېږي.

پلار ډېر اندېښمن و، هره شپه به يې راته ويل چې د کوتې پردې دې مه پورته

سپينه مانۍ مو وليده، هغه کوټه چې ملکه په کې اوسېده او له گلونو ډک باغونه مو وليدل خو د والي کوټه مو ونه ليدای شوای ځکه چې هغه سېلاب ورانه کړې وه.

لږ وخت مو په شنه چمن کې قدم واهه، عکسونه مو واخيستل او د سپند په غاړه مو د اوبو شنل وکړل چې د اوبو څاڅکي د لمر په رڼا کې ډېر ښايسته ځلېدل. تر غره لاندې يو آبشار و چې موږ يې څو دقيقې په غاړه په لويو ډبرو کېناستو او د اوبو زړه وړونکي غږ ته مو غوږ ونيوه چې ناڅاپه منيبې بيا هم ماته اوبه وشنلې. له منيبې مې هيله وکړه:

- بس دي چې بيا به مې ټولې جامې لندې شي!

له دې وروسته مې له دوو نجونو سره چې له منيبې سره جوړې نه وې قدم واهه، دوی زه نوره هم منيبې ته تحريک کړم چې دا زما او منيبې تر منځ د يوې بلې شخړې له پاره يوه مقدمه وه. کله چې پورته د غره ډډې ته پورته شوو غرمۍ تياره وه. زموږ گاډي چلوونکي عثمان بهايي جان د تل په څېر له موږ سره ټوکې وکړې ډېر يې وخنډولو. مېرمن مريم خپله نوې زېږېدلې ماشومه حنا او دوه کلنه لور يې چې د ناوې په څېر ښايسته او ډېره شوخه وه هم له ځانه سره راوستې وه. د غرمې ډوډۍ مو ډېره بې خونده وه. کله چې د ښوونځي همکارانو د چرگانو د پخولو له پاره په اور کړايي کېښوده ويې ويل چې دا چرگان د ټولو له پاره نه بس کېږي نو بايد چې يو څه اوبه ور واچوي. د ډوډۍ له خوړلو وروسته مو وويل چې دا مو د ژوند تر ټولو بده غرمۍ وه، ځکه چې قابونه له اوبو ډک و يوې نجلۍ وويل:

- په قاب کې مې آسمان ښکارېده.

پلار موږ د ټولو نورو سفرونو په څېر يوې غونډۍ ته بوتلو چې د ورځې د يادښتونو په اړه مو خبرې وکړو. دا ځل د بحث موضوع ډوډۍ وه چې پلار مې ډېر د شرم احساس کاوه.

د سبا ورځې په سهار د ښوونځي يو کارکوونکی د سهار د چای له پاره له شيدو،

د طالبانو شخصي ډلې

منيبې ته مې وويل:

- که فرض کړو چې د مېښې او لېوه فلم دی او موږ هم په ځنگل کې څو وينې څښونکي يو.

ښوونځي په مرغزار کې زموږ لپاره مېله جوړه کړې وه. شنه او ښکلې دره ده چې ډېره سره هوا لري، يو لوړ غر يې څنگ کې پروت دی او د شنو او رڼو اوبو سپند لري. په څنگ کې يې د سپينې مانۍ هوټل دی چې په اوږي کې د والي د اوسېدو ځای دی.

له آزمويو يوه مياشت وروسته د ۲۰۱۲ م کال د اپرېل مياشت وه ټولو د خوشالۍ او آرامۍ احساس کاوه. زموږ په ډله کې اويانجونې وې. مور، پلار او ښوونکي مو هم راغلي وو. پلار مې درې ډينا گاډي کرايه کړي وو خو بيا هم اضافي ځای نه و. له همدې امله زه، منيبه او درې نورې نجونې د ښوونځي په بس گاډي کې پورته شوو. سره له دې هم موټر ډک و ځکه چې د چرگانو د غوښو لوی لوبښي، وريچې او نور وسايل مو د گاډي په غولي اېښي وو. لاره يوازې نيم ساعت وه خو ډېره په خوښۍ تېره شوه په لارو به موږ نجونو سندرې ويلې. په هغې ورځ منيبه ډېره ښکلې شوې وه، پوست يې ډېر ځلېدونکی ښکارېده.

پوښتنه مې ترې وکړه:

- مخ په کومو کړيو غوړوې؟

ځواب يې راکړ:

- همغه کريم چې ته يې کاروې.

زه پوهېدم چې حقيقت يې ونه وابه، بيا مې ورته وويل:

- نه داسې نه ده، ته زما تور رنګ وگوره او ستا پوستکي څومره ښايسته دی.

زه ملاله يم | ۲۴۳

- زه پوهېرم چې هلته څه تېر شول. نجونو کوم بد کار نه دی کړی.

هغه وخت مې پلار د ماما له زوی خانجی سره اړیکه ونيوه چې ترې وپوښتي، دا لیک یې څومره خپور کړی دی چې بد خبر یې ترې واورېد. دوی دا لیک په ټولو سیمو کې خپور کړی و. سره له دې چې ډېرو هټی والو هغه نه و اخیستی او یا یې بهر غورځولی و. دوی د همدې موضوع په اړه له مسجد سره مخامخ لوی پوستر هم بند کړی و.

په ښوونځي کې مې ټولگيوالې وېرېدلې وې او پلار ته مې یې وویل:

- ښاغلیه، زموږ د ښوونځي په اړه ډېرې بدې خبرې کوي، زموږ پلرونه او میندې به څه وايي؟

پلار مې ټولې نجونې انگرې کې راغونډې کړې او پوښتنه یې وکړه:

- ولې وېرېدلې یاست؟ آیا ستاسې تگ د اسلام خلاف و؟ آیا بد اخلاقي مو کړې؟ نه، تاسې یوازې د اوبو شنل کړي او عکسونه مو اخیستي دي. نو هېڅ کله هم مه وېرېږئ. دا د فضل الله د کسانو تبلیغات دي. دا ستاسې حق دی چې د هلکانو په څېر آښارونه او ځنگلونه ووينئ او خوشالي وکړئ.

پلار مې د یوه زمري په څېر خبرې کولې، خو زه یې په پرېشانی پوهېدم چې هغه وېرېدلی و. د یوې نجلۍ ورور راغی او خپله خور یې له ښوونځي وويسته، سره له دې هم موږ پوهېدو چې دا د شخړې پای نه دی. له یوه لنډمهال وروسته موږ ته وویل شول چې یو کس د سولې له پاره د اسماعیل خان دره په پښو وهلې او دلته مېنګورې ته راځي، موږ یې ښه راغلاست ویلو ته هوډ وکړ. په لاره کې کله چې د هغه لیدو ته ورتلو، په لاره کې مو یو د لنډې ونې کس ولید چې موږ ته یې خبر راکړ:

- له هغې لارې مه ځئ. هلته یو ځانمرګی برید کوونکی دی.

موږ ژمنه کړې وه چې له هغه سره وګورو، نو له همدې امله مو له یوې بلې لارې حرکت وکړ، د هغه په غاړه کې مو یوه کړۍ گل واچاوه. وروسته مو ډېر ژر د کور په لور حرکت وکړ.

زه ملاله يم | ۲۴۲

ډوډۍ او چرګ له هګیو سره کور ته راغی. د کور دروازه هر وخت پلار خلاصوله ځکه چې ښځې باید په کور کې د ننه وای. هغه کس وویل چې هټی پلورونکي یو لیک ورکړی دی.

کله چې پلار لیک ولوست، رنګ یې والوت. موږ ته یې وویل:

- زما خدایه، دا خو زموږ د ښوونځي په ضد وېروونکی تبلیغ دی!

موږ ته یې په لوړ غږ لیک ولوست:

«مسلمانو وروڼو،

د خوشال په نوم ښوونځی د نادولتي ادارو د یوه غړي په واسطه (زموږ په هېواد کې نادولتي سازمانونه د مذهبي خلکو په وړاندې ډېر بد نوم لري نو له همدې امله دا لاره د خلکو د غوسې د پارولو له پاره وه). اداره کېږي. چې د فساد او فحش مرکز دی. د پیغمبر^(ص) حدیث دی که کوم حرام عمل مو په خپلو سترګو ولید په خپله یې د بندولو هڅه وکړئ او که چېرې مو یې توانایي نه لرله باید چې نورو ته ووايئ. زه د دې ښوونځي له مدیر سره هېڅ ستونزه نه لرم خو ستاسې تر غوږونو د اسلام خبره رسوم. دغه ښوونځی د فساد او فحشا ځای دی دوی د مېلې له پاره د ښوونځي نجونې بېلابېلو ځایونو ته بیايي. که دا ښوونځی بند نه کړئ نو د قیامت په ورځ به الله پاک ته ځواب وایاست. کولای شئ د سپینې ماڼۍ هوټل ته لاړ شئ، د هوټل له مدیر وپوښتئ چې دې نجونو هلته څه کول.»

پلار مې لیک په ځمکه کېښود وېې ویل:

- هېڅ لاسلیک نه لري بې نومه دی.

ټول وېرېدلي و.

پلار وویل:

- هغوی پوهېږي چې هېڅوک هم د هوټل له مدیر پوښتنه نه کوي. خلک به یوازې یوه بده پېښه تصور کړي.

موږ یې په ځواب کې وویل:

- څه کوي؟ دا جامې چا راوړې دي؟

د جولای مياشتې په دوولسمه څوارلس کلنه شوم چې په اسلام کې د بلوغ دورې ته تلل بلل کېږي. زما د زېږېدو په ورځ خبر راغی چې طالبانو د سوات د يوه هوټل مالک چې د سولې په جلسه کې يې گډون کړی و وژلی دی. هغه د مېنگورې په بازار کې د خپل کور په لور روان و چې حمله پرې شوې وه.

خلک يو ځل بيا هم په اندېښنه کې و نه چې طالبان بيا راشي. په داسې حال کې چې د ۲۰۰۸م او ۲۰۰۹ م کلونو په بهير کې د ټولو خلکو ژوند له گواښ سره مخ و. دا ځل گواښونه داسې خلکو ته متوجه و چې د ملېشو يا طالبانو په ضد يې خبرې کولې.

د پلار ملگری هدايت الله وايي:

- څنگه چې موږ د طالبانو په اړه فکر کوو، داسې منظمه ډله نه ده. دا د فکر يو ډول دی او د فکر دا ډول د پاکستان په ټولو سيمو کې شته دی. هغه کسان چې له امريکا، د پاکستان له دولت او انگرېزانو له قوانينو سره مخالف دي د طالبانو تر اغېزې لاندې دي.

د اگسټ د درېيمې ورځې مازيگر و چې د محبوب په نوم د جيو ټلويزيون يوه خبريال زما له پلار سره اړيکه ونيوله. هغه مې د پلار د ملگري زاهد خان چې د هوټل مالک و او په ۲۰۰۹ م کال کې حمله پرې شوې وه، د خور زوی و. خلکو به هر وخت ويل چې پر زاهد خان او زما پر پلار دواړو به طالبان حمله وکړي او وبه وژل شي. دوی نه پوهېدل چې څوک به تر نورو مخکې وژل کېږي. محبوب مې پلار ته وويل چې ماما يې د ماښام لمانځه ته مسجد ته روان و چې په لاره کې ډزې پرې وشوې.

پلار مې چې کله دا خبر واورېد ويې ويل:

- دا ځل يې زه په غېښي وويستم. باور لرم چې په دې پسې کس به زه وم.

له پلاره مې هيله وکړه روغتون ته لاړ نه شي، ځکه چې ناوخته وه او کومو کسانو چې په زاهد خان حمله کړې وه کېدای شي اوس د ده په انتظار وي. خو ده

د هغې کال په پسرلي او دوبي کې عجيبې پېښې کېدې. هر وخت به زموږ کور ته ناپېژانده کسان راتلل او زموږ د کورنۍ په اړه به يې پوښتنې کولې. پلار وويل چې هغوی د اطلاعاتي ادارې کسان دي. د کتنو شمېره ورځ په ورځ ډېرېده. په ځانگړې توگه کله چې پلار او د سوات قومي جرگې زموږ په ښوونځي کې يوه غونډه وکړه چې د مېنگورې د خلکو او له ټولنې څخه د دفاع ټولنې له پاره د پوځ د پروگرامونو په اړه د شپنيو گرځېدو په اړه شکايت وکړي. پلار وويل:

- پوځ وايي هېڅ خطر نشته، نو بيا د شپې گرځېدو ته څه اړتيا لري؟

وروسته مو د پلار د يوه ملگري په ملاتړ چې د ښځو له حقوقو څخه د دفاع يوه نادولتي اداره يې اداره کوله په ښوونځي کې د ماشومانو له پاره د نقاشۍ يوه سيالي جوړه کړه. دغې تصويرونو جنسي برابري او يا هم د ښځو په وړاندې تاوتریخوالی خلکو ته ښود. د هغې ورځې په سهار زموږ ښوونځي ته له اطلاعاتي ادارې څخه دوه کسان راغلل چې له پلار سره مې وويني. وروسته يې له پلاره وپوښتل:

- ستاسې په ښوونځي کې څه کيسه ده؟

ځواب يې ورکړ:

- دا يو ښوونځی دی. موږ د نقاشۍ يوه سيالي جوړه کړې وه، لکه د وينا کولو، پخلي او مقاله ليکنې سيالي.

هغه دوه کسان ډېر په غوسه شول. پلار هم ډېر په غوسه و او ويې ويل:

- ټول خلک ما پېژني او پوهېږي چې زما کار څه دی. تاسې ولې خپل کار نه ترسره کوئ او په فضل الله پسې نه ځئ؟ ولې هغه کسان نه نيسي چې لاسونه يې د سوات د خلکو په وينو سره دي؟

د وکيل خان په نوم يو کس چې د پلار مې ملگری و د هغې کال په روژه کې يې له کراچۍ څخه د بې وزلو له پاره جامې را ولېږلې او له موږ يې د وېشلو هيله وکړه. وروسته يوه لوی تالار ته لاړو چې هلته يې بې وزلو خلکو ته ووېشو. د جامو له وېش مخکې هلته د اطلاعاتي ادارې کسان راغلي و او پوښتنه يې وکړه:

وروسته مې يو ځل بيا هره شپه ټول قلفونه دويم ځلي کتل.

هر وخت به د کور ټليفون ته زنگ راته او پلار ته به يې ملگرو خبر ورکاوه چې په دې پسې کس به تاسې ياست. هدايت الله لومړی کس و چې ټليفون يې وکړ او پلار ته يې خبر ورکړ:

- د خدای له پاره پام کوه. کېدای شي په دې پسې تاسې په نښه کړي. هغوی د جرگې په ټولو غړو حملې کړې دي. ته د ډلې وياند يې، تاسې به هېڅ کله هم ژوندی پرې نه ږدي.

پلار مې باوري شو چې کېدای شي طالبان يې ووژني، خو بيا يې هم د پوليسو ساتونکي ونه منل.

پلار وويل:

- که ستاسې ساتونکي دلته وليدل شي، طالبان به له کلاشينکوف او يا هم خانمرگو بريد کوونکو څخه کار واخلي چې له امله به يې ډېر کسان ووژل شي. خو له ساتونکو پرته به يوازې زه ووژل شم. هغه آن نه غوښتل چې سوات پرېږدي.

زما له مور څخه يې وپوښتل:

- چېرته تلای شو؟ زه سيمه پرېښودی نه شم. زه په سوات کې د سولې د نړيوالې ټولنې رييس، د مشرانو د شورا وياند، د سوات د خصوصي ښوونځيو د ټولنې رييس، د خوشال ښوونځي مدير او د خپلې کورنۍ مشر يم.

د ده يوازينی احتياطي اقدام دا و چې ورځنی پروگرام يې بدل کړي. يوه ورځ به لومړني ښوونځي، بله ورځ د نجونو ښوونځي او بله ورځ به د هلکانو ښوونځي ته تلو.

زما ورپسې فکر و، هر ځای به چې روان شو څلور پنځه ځله به يې په کوڅه کې پورته او ښکته کتل.

له دومره گواښونو سره سره مې پلار او ملگرو يې خپلو فعاليتونو ته ادامه ورکوله، هر وخت به يې مطبوعاتې او نقدي مرکې لرلې، دوی به پوښتل:

وويل که هلته لاړ نه شم بيا به مې خلک ډارن وبولي. خو تنو سياسي فعالينو پلار ته وړاندیز کړی و چې دوی ته انتظار شي خو يو ځای لاړ شي خو پلار فکر کاوه چې که دوی ته انتظار شي ناوخته به شي له همدې امله يې محبوب ته زنگ وواوه چې له هغه سره يو ځای روغتون ته لاړ شي. مور مې هم لوی څښتن ته په دعا لاسونه پورته کړل.

کله چې پلار روغتون ته رسېږي هلته د شورا يوازې يو غړی شته دی. له زاهد خان څخه په پرلپسې توگه وينه روانه وه چې د ږيرې سپين رنگ يې په سور رنگ اوښتی و. خو هغه نېک بخته و. حمله کوونکي له نژدې ځايه د تپانچې درې ډزه پرې کړي و. په همدې حال کې زاهد خان د هغه د لاس په نيولو توانېږي او له يوې مرمۍ پرته چې په ورمېر يې لگېږي او له پوزې يې وزي نورې مرمۍ خطا ځي. وروسته د ده په ياد ورغلل چې يو د ټيټې ونې منظم او موسک ځوان يې په مخ کې درېږي، ده ويل چې هغه کس مخ هم نه و پېچلی. له دې پېښې څه وخت وروسته زاهد خان بيا هم د تېر په څېر مسجد ته ځي ځکه چې فکر يې کاوه نور به له خطر سره نه مخ کېږي.

پلار مې له دې پېښې وروسته خپل ملگري زاهدخان ته د ښې روغتيا دعا وکړه او له رسنيو سره يې په مرکه کې وويل:

موږ په دې نه پوهېږو چې په زاهد خان ولې حمله وشوه په داسې حال کې چې دولت د سولې او امنيت د خوندیتوب دعوه کوي. دا له پوځ او حکومت څخه يوه لويه پوښتنه ده.

خلکو مې پلار ته خبر ورکړ چې له روغتون څخه ولاړ شي دوی ورته ويل:

- ضياءالدينه نيمه شپه ده او تاسې تر اوسه دلته ياست. بې منطقه کار مه کوئ تاسې هم د زاهد خان په اندازه له گواښ سره مخ ياست. نور هم ځان له گواښ سره مه مخ کوئ.

په پای کې يې زاهد خان د عملياتو له پاره پېښور ته ولېږداوه او پلار هم بېرته کور ته راغی. زه لا ویده شوې نه وم ځکه چې ډېره پرېشانه وم. له دې پېښې

زه ملاله يم | ۲۴۹

له يو بل سره لوبې كولې خو وروسته چې لږ لوی شوو ويل يې چې مينه را سره لري. خو څه وروسته يې کور ته د سفینې له خپلوانو يوه ښايسته نجلۍ راغله چې بيا پر هغې مين شو. کله چې هغې نجلۍ هارون ته وويل چې دا مينه نه ورسره لري، دويم ځلي يې زما خوا ته پام واړاوه. وروسته د هارون کور له دې کوڅې کډه وکړه او په کور کې يې موږ ځای په ځای شوو. هغه وخت هارون د پوځ د افسرۍ پوهنځي ته لاړ.

خو په رخصتۍ کې يې کور ته راغی، يوه ورځ کله چې له ښوونځي راتلم ومې ليد چې په کوڅه کې اشارې راته کړي. وروسته په ما پسې شو او يوه پاڼه کاغذ يې زموږ په دروازه کې راته کېښود، له يوې ماشومې مې وغوښتل چې کاغذ راته راوړي. ليکلي يې و: «ته اوس مشهوره شوې يې خو زه تر اوسه هم په تا مين يم او پوهېږم چې درباندي گران يم. دا مې د تليفون شمېره ده. اړيکه را سره ونيسه.»

هغه پاڼه مې پلار ته ورکړه چې ډېر ورسره غوسه شو. وروسته يې هارون ته غږ وکړ ورته وبې ويل چې له دې کاره به يې پلار خبر کړي. دا وروستۍ ځل و چې هغه مې وليد. خو له دې وروسته به د کوڅې نور هلکان نه راته درېدل خو يو هلک چې د اتل د لوبو ملگری و، هر وخت به چې له کوڅې تېرېدم په لوړ غږ به يې چيغې راپسې وهلې: «هارون څنگه دی؟» يوه ورځ ډېره پرېشانه شوم له اتل مې وغوښتل چې هغه هلک کور ته راوړي. په هلک دومره غوسه شوم او چيغې مې پرې ووهلې چې بيا يې هېڅ کله دا کار ونه کړ.

دا کيسې مې منيبې ته وکړې. هغې له هلکانو سره د اړيکو په اړه ډېر پام کاوه ځکه چې وروڼو به يې هر وخت څارله. هغه وخت يې اوږده ساه واخيسته او وبې ويل:

- کله داسې فکر کوم چې په سوات کې تر نجلۍ کېدو د خلکو د وينو څښل آسانه ده.

زه ملاله يم | ۲۴۸

«که چېرې په سيمه کې سوله وي، نو بيا ولې په زاهد خان حمله وشوه؟ له هغې وخت راهيسې چې دويم ځلي سوات ته تللي يو په پوليسو او پوځ هېڅ حمله نه ده شوې. يوازې په سوله غوښتونکو او ملکي خلکو حملې کېږي.»

د سيمه ييز پوځ قوماندان ډېر پرېشانه وويل: «په مېنگوره کې هېڅ ترورېست نشته»

هغه ويل چې زاهد خان د مال او پانگې په سر د شخړې له امله ويشتل شوی و. زاهد خان په روغتون کې دوولس شپې تېرې کړې، د پوزې د رغېدو له پاره له پلاستيکي جراحي وروسته، د دې له پاره چې په بشپړه توگه روغ شي يوه مياشت يې په کور کې آرام وکړ. خو هغه غلی نه و. له دې وروسته نور هم زړور شو.

په دې وخت کې يې په اطلاعاتي اداره پسې ډېرې خبرې کولې ځکه چې پوه شوی و چې هغوی د طالبانو ملاتړ کوي. خپل نظر به يې ورځپاڼو ته ليکه چې دا تېرې جگړې ټولې تمثيلي وې: «زه پوهېږم چې په ما چا حمله وکړه. خو په يو څه چې بايد پوه شو هغه دا دي چې پر موږ دا ملېشې چا تپلې دي.»

هغه غوښتنه وکړه چې د محکمې رييس دې يو کميسيون جوړ کړي او ارزونه دې وکړي چې درې ته طالبان چا را وستلي وو.

وروسته يې پر ده د حمله کوونکي کس تصوير په بشپړه توگه رسامي کړ، وبې ويل دا کس مخکې تر دې چې بل کس ووژني بايد چې ونيول شي خو پوليسو يې د نيولو له پاره هېڅ هم ونه کړل.

پر ما د گواښونو تر خپرېدو وروسته مې موږ نه غوښتل چې چېرته پلې لاړه شم. له همدې امله له دې وروسته د ښوونځي په ون گاډي کې کور ته راتلم، سره له دې چې تر کوره پورې يوازې پنځه دقيقې لار وه. چلوونکي به زموږ د کوڅې د زينو تر څنگ له گاډي ښکته کولم. گاونډيو هلکانو به تر کوره هر وخت تنگوونکې خبرې راته کولې. د دوی په منځ کې د هارون په نوم هلک و چې له ما يو کال مشر ښکارېده او زموږ په کوڅه کې اوسېده. په ماشومتوب کې به مو

مې کاوه چې له شا خڅه د چا د پښو غږ اورم يا مې فکر کاوه چې د کوم چا سپوری وینم.

ما مې د پلار پر خلاف ډېر پام کاوه. د شپې به تر هغې وېښه وم څو پورې مې چې وروڼه، پلار او مور، هغه بله کورنۍ چې له مور سره يې ژوند کاوه او له کلي راغلي مېلمان به ټول نه و ویده شوي. بيا به مې ټول قلفونه او دروازې له سره دويم ځلي کتلې. انگړ ته به لارم لويه دروازه به مې وکتله چې سمه بنده ده کنه. ټولې کوټې به مې کتلې، زما کوټه تر نورو مخکې ده او تر ټولو ډېرې کړکۍ لري، ټولې پردې به مې پورته کولې چې بهر هر څه وليدی شم. سره له دې چې پلار مې دې کار ته نه پرېښودم، خو ما ځواب ورکاوه:

- که هغوی غوښتی ما ووژني په ۲۰۰۹ م کال کې يې وژلم.

دې ته په اندېښنه کې وم نه چې کومه زینه زما د کوټې کړکۍ ته کېږدي او بيا مې د کوټې هنداره ماته کړي او کوټې ته راشي.

د شپې به مې تل دعا ويله. طالبان فکر کوي چې موږ مسلمان نه يو خو تېروتلې دي. موږ تر دوی ډېر په خدای (ع) باور او ايمان لرو چې موږ به وساتي. هر وخت به مې آيت الکرسې ويله، ځکه زه باور لرم چې که دا آيت د شپې درې ځله ولوم نو خدای (ع) به د کور ټول اوسېدونکي د شيطانانو له وسوسې وساتي، که پنځه ځله ولوستل شي نو کوڅه به مو هم خوندي وي او که اووه ځله ولوستل شي ټوله سيمه به وساتل شي، له همدې امله به ما دا آيت شريف اووه ځله او يا هم له دې ډېر تلاوت کاوه.

وروسته به مې له الله (ع) سره راز او نیاز کاوه: «لويه خدايه! له موږ ټولو زما مور، پلار، وروڼه او ټول سوات ساتنه وکړې.»

هغه وخت به مې تکراروله: «نه، له ټولو مسلمانانو. نه، نه يوازې مسلمانان بلکې د نړۍ له ټولو انسانانو ساتنه وکړه.»

د آزمويڼو په مهال به مې تر بل هر وخت ډېرې دعاوې ويلې. په دې ورځو کې ما او خورليو مې ټولو پنځه وخته لمونځ په منظمه توگه کاوه، هماغه ډول به چې

ملاله څوک ده؟

يوه ورځ سهار مهال د دوبي په وروستيو ورځو کې کله چې پلار ښوونځي تلو ته تيار و، پام يې شو زما نقاشي شوی تصوير چې په کراچۍ کې راته ډالۍ شوی و، په گردونو پټ او گونځې شوی دی. دا نقاشي په پلار ډېره گرانه وه، د خپل تخت له پاسه يې ځړولې وه. مور ته يې وويل:

- دا تصوير ښه پاک او منظم کړه.

په همدې اونۍ کې زموږ د رياضي ښوونکې شازيه چې پرېشانه ښکارېده ښوونځي ته راغله. پلار ته مې يې وويل چې تېره شپه يې خوب ليدلی چې زه سوزېدلې پښې ښوونځي ته راشم او هغه مرسته راسره کړي. له پلار مې يې وغوښتل چې بې وزلو ته يو څه وريجي ورکړي، ځکه چې هغوی به وريجي وځوري او ماته به دعا وکړي. پلار مې شازيې ته د وريجو په ځای پيسې ورکړې خو شازيه پرېشانه شوه، دې ويل چې بايد وريجي يې ورکړې وای.

هغه وخت مې مېرمن شازيې ته وځنډل خو له هغې وروسته به ما هم هر وخت خوبونه ليدل. خو د هېڅ يوه خوب په اړه مې مور او پلار ته څه ونه ويل، هر ځل به چې بهر ته تلم احساس مې کاوه چې طالبان له وسلې سره په ما پسې دي يا هم له داسې کاره وېرېدم چې له افغانو ښځو سره يې کړی و، کېدای شي مخ ته مې تېزاب وشي. په ځانگړې توگه زموږ د کوڅې له زينو وېرېدم، داسې فکر به

يې څښه، دا زما قهوه ده.» خو په الماری کې مې نوره قهوه هم نه لرله.

يوه ورځ بيا هم د شپې تر ډېره وخته ناسته وم چې د پاکستان د خپلواکۍ تاريخ مې ياد کړ.

د سهار په وخت کې مې مور او پلار د تل په څېر کوټې ته راغلل را ويښه يې کړم. آن د ښوونځي يوه ورځ مې هم په ياد نه ده چې خپله دې ويښه شوې وم. مور به مې د سهار د چای له پاره خوړ چای، ډوډۍ او د چرگې هگۍ تيارولې. زه، مور، پلار، خوشال او اتل ټولو به يو ځای د سهار چای څښه. هغه ورځ مې د مور له پاره ډېر د ارزښت وړ وه ځکه چې ليک لوست زده کول يې پيلول. زموږ د وړکتون ښوونکې مېرمن الفت يې درس ته ټاکل شوې وه.

پلار مې سر د اتل په سر کېښود، اتل هغه وخت آته کلن او ډېر زړور و، ويې ويل:

- وگوره اتله کله چې ملاله لومړۍ وزيره شي ته به يې منشي وې.

اتل ډېر په غوسه شو ويې ويل:

- نه، نه، نه، زه له ملالې څه کم يم. زه خپله لومړی وزير کېږم او هغه به مې منشي وي.

دا ټولې ټوکې او خبرې د دې لپاره وې چې د دوی پام بلې خواته شي او ما به يوازې د چرگې نيمايي هگۍ خوړلې وې.

د پاکستان د مطالعې د مضمون آزموينه مې ښه تېره شوه. پوښتنې يې د جناح په واسطه زموږ د لومړي مسلمان هېواد پاکستان د جوړېدو په اړه او همدا راز د بنگلېدېش ملي فاجعې په اړه وې. دا ډېره عجيبه ښکاري چې بنگلېدېش يو وخت د پاکستان يوه برخه وه سره له دې چې زموږ له هېواد څخه په زرگونه ميله واټن لري. باور مې لاره چې ټولو پوښتنو ته مې سم ځوابونه ورکړي دي. کله چې آزموينه پای ته ورسېده ډېره خوشاله وم، تر هغې چې بس گاډی را رسېږي او د ښوونځي چپراسي شيرمحمد موږ ته احوال راکوي له خورليو سره مې خبرې کولې.

د ښوونځي بس گاډي په ورځ کې دوه ځله تگ راتگ کاوه. په دې ورځ موږ په

موږ هڅه کوله چې زه مې لمونځونه په سم ترتيب سره وکړم. په ځانگړې توگه د مازيگر د لمانځه کړل ډېر سخت و ځکه چې له ټلويزيون څخه به بېلتون سخت کار و. د آزموينو په وخت کې به مې تل له خدای ^(ع) څخه د مرستې هيله کوله چې ښې نومرې واخيستی شم. سره له دې چې ښوونکو به مو ويل: «که هڅه ونه کړئ خدای ^(ع) به تاسې ته وړيا نومرې در نه کړي.»

ما به په درسونو کې ډېره هڅه او کوښښ کاوه. له آزموينو سره به مې ډېره جوړه وه ځکه چې دا مې د وړتيا د ښودلو له پاره يوه موکه وه. خو کله چې د ۲۰۱۲ م کال د اکتوبر آزموينې را ورسېدې، ځان مې تر فشار لاندې احساساوه. زړه مې نه غوښتل چې د مارچ په څېر بيا دويم نومره شم او ملکه نور تر ما مخکې شي. په تېرو آزموينو کې د دې د پنځو درسونو نومرې له ما مخکې وې.

د آزموينو تر پيل يوه ورځ مخکې د سهار تر دريو بجو پورې کېناستم او ټول کتاب مې دويم ځلي ووايه.

لومړۍ آزموينه د فزيک وه چې د اکتوبر په آتمه د دوشنبې په ورځ وه. زه له فزيک سره ډېره مينه لرم ځکه چې حقيقت بيانوي، د سياست پر خلاف هغه هم په ځانگړې توگه زموږ په هېواد کې د قوانينو او اصولو نړۍ هېڅ ډول بې نظامي نه لري. کله چې د آزموينو پيل ته انتظار و، د قرآن کریم آيتونه مې تر ژبه لاندې تلاوت کول. ټولو پوښتنو ته مې کره ځوابونه ورکړي و خو بيا هم پوهېدم چې د يوې پوښتنې ځواب مې ناسم ليکلی. ډېره په غوسه وم له سترگو مې اوښکې روانې شوې. سره له دې چې دې پوښتنې يوه نمره لرله، خو داسې فکر مې کاوه چې ډېره بده پېښه کېږي.

کله چې مازيگر کور ته ورسېدم، خوب راتلو خو بله ورځ مې د پاکستان د مطالعې آزموينه لرله چې ډېر راته سخت و. اندېښنه مې لرله چې نومرې له لاسه وړ نه کړم، نو له همدې امله مې شيدې او قهوه جوړ کړل چې شيطانان مې له سترگو څخه خوب يوسي. کله مې چې مور کوټې ته راغله ټوله پياله يې تر وروستي څاڅکې پورې وڅښله، دا مې ورته نه شواى ويلای: «موږې خير دى مه

زه ملاله يم | ۲۵۵

گادې حرکت وکړ. ما له خپلې هوښيارې او ښې ملگرې منيبې سره خبرې کولې. خو نجونو سندرې ويلې او ما په گوتو په چوکۍ ساز کاوه. زما او منيبې خوښېدل چې بهر وونيو. د حاجي بابا په سرکونو رنگه پلاينگ کوچونه او پلي خلک معلومېدل. په سور او سپين رنگ بایسکل سواره هلک چې زموږ په گادې پسې له شا را روان و ماته لاس وښوراه چې يوې ښوونکې هغه د گادې له شا وشاره. يوه کس د چرگانو سرونه يو پر بل پسې له تنې بېلول چې وينې يې په سرک تويېدې. عجيبه وه، په ماشومتوب کې به مې ويل چې د سوات خلک دومره په سوله او آرامۍ مين دي چې آن يوه مېرتون ته به يې هم ضرر نه وي رسېدلی.

په ډوډۍ کې د تاو شوي کباب بوی د روانو اوبو له بوی سره يو ځای چې تر اوسه هم خلکو خپل کثافات په کې اچول سره له دې چې د پلار له پرلپسې مبارزې سره بيا هم دا دود ختم نه شو، تر پوزو کېده. خو ډېر ژر ژمی را روان و چې هر څه يې په آرامه پاکول.

گادۍ د پوځ د تلاشی په سرک له اصلي سرک څخه ښي لور ته وگرځېد، په يوه پايه يو د لنگوتې او لويې ږيرې لرونکی تصوير چې عينکې يې هم په سترگو دي ښکارېده او لاندې په لويو تورو ورته ليکلي دي «تر تعقيب لاندې ترورېست»

د پورته ځانگړنو لرونکی کس فضل الله و. له سوات څخه د طالبانو د ويستلو له پاره د پوځ د عملياتو درې کاله تېر شوي و. له همدې امله مو له پوځ څخه مننه کوله خو نه پوهېدو چې تر اوسه ولې په هر لور ځای، هر سرک او هر بام ولاړ دي. آن خپلې درې ته هم خلک بايد د راتلو لپاره رسمي اجازه ولري.

په وړې غونډۍ پراته سرک هر وخت گڼه گوڼه وي ځکه چې پلنوالی يې لږ دی خو په دې ورځ په عجيبه توگه غلی او آرام و. له منيبې مې وپوښتل: - خلک چېرته تللي؟

ټولو نجونو سندرې ويلې او کيسې يې کولې، غږ مو له بس بهر هم اورېدل کېده.

زه ملاله يم | ۲۵۴

دويم بس کې لاړو، زړه مو و په ښوونځي کې پاتې شو په دې اړه منيبې وويل: - آزمويښې سترې کړې يو راځئ په ښوونځي کې پاتې شو او يو څه ښار وکړو. زه ډېره آرامه وم ورسره ومې منله ځکه چې ډېره ښه آزمويښه مې تېره شوې وه. زه ورې شوې وم خو دا چې اوس پنځه لس کلنه وم، له دې وروسته مې نه شوای کولای کوڅې ته لاړه شم. د ښوونځي يوې ورې ماشومې ته مې روپۍ ورکړې چې يو دانه جوار را ته راوړي. لږ مې ترې وخوړ، پاتې مې يوې ملگرې ته ورکړ. په دوولسو بجو شيرمحمد مور ته د لوډسپيکر له لارې غږ وکړ. ټولو د زينو په لور منډې کړې. ټولو نجونو مخونه پټ کړي و او په ون گادې کې کېناستې. ما مې هم خپل ټکرۍ په سر سم کړ، خو هېڅ کله مې هم مخ پټ نه کړ.

دې وخت کې خپلو دوو ښوونکو ته انتظار وو له عثمان بهايي جان مو وغوښتل چې يوه کيسه راته وکړي. هغې به هر وخت خندوونکې کيسې ويلې. په هغې ورځ يې د کيسې په ځای جادو وکړ او يوه لپه رېگ يې ځای په ځای ورک کړ. موږ ټولو هيله ترې وکړه راته وښيي چې دا کار يې څه ډول وکړ. خو راته ويې نه ويل.

کله چې ټول حاضر و، مېرمن روبي او دوه واړه زده کوونکي د چلوونکي تر څنگ کېناستل. يوې بلې ورې زده کوونکې هم ژړل او غوښتل يې له موږ څخه مخکې کېني خو عثمان بهايي جان وويل چې هلته نور ځای نشته، بايد چې زموږ تر څنگ کېني. خو زه ډېره پرېشانه شوم، له ډرېور مې هيله وکړه چې هغې ته هم په مخه کې ځای ورکړي.

موږ مې ويلي و چې اتل دې هم له موږ سره د ښوونځي په گادې کې راشي خو هغه کور ته پلي لاړ، د اتل خوښېدل چې په گادې پسې له شانه ودرېږي خو عثمان بهايي جان په دې کار سره ډېر په غوسه کېده او دا کار يې خطرناک باله. هغه ورځ عثمان بهايي جان ورته وويل:

- اتله د ننه گادې ته لاړ شه کنه نه دې وږم.

اتل پرېشانه شو ډېر په غوسه له نورو ماشومانو سره يو ځای پلي لاړ.

خلورم خپرکی

د مرگ او ژوند تر منځ

ښېرا به ولې درته نه کړم
توره توپکه وړانوي ودان کورونه

لویه خدایه، هغه په تا سپارم

همدا چې عثمان بهایي جان په پېښه پوه شو، ژر یې د سوات د مرکزي روغتون په لور حرکت وکړ.

تولو نجونو چیغې او ژړاوې کولې. زه د منیبې په پښو لوېدلې وم، له کین سر او غوړ څخه مې وینې روانې وې. همدا چې لږ نه و تللي چې یوه پولیس زموږ گاډی درولی و او په بېخایه پوښتنو یې زموږ وخت نیولی و. یوې نجلۍ مې د غاړې رگ نیولی و او چیغې کړې یې و:

- هغه ژوندۍ ده، ژر روغتون ته ځان ورسوئ. پولیس ته یې ویلي و چې تاسې لاړ شئ او هغه کسان ونیسئ.

مېنگوره موږ ته ډېره لویه سیمه ښکارېده خو په اصل کې ډېر وړوکی ښار دی او د خلکو په منځ کې خبرونه ډېر ژر خپرېږي. پلار مې د خصوصي ښوونځیو په یوه غونډه کې له مطبوعاتو سره ناست و او تازه د خبرو له پاره پورته شوی و چې مېایل ته یې زنگ راځي. د خوشال ښوونځي شمېره چې گوري، مېایل خپل ملگري احمدشاه ته ورکوي چې هغه یې ځواب کړي. په دې وخت کې احمدشاه سمدلاسه پلار ته خبر ورکوي ورته وایي: «د ښوونځي په بس گاډي ډزې شوې

په همدې وخت کې مې په ډېر احتمال سره موږ په خپل لومړي ټولگي کې زده کړې پیل کولې. ځکه چې زده کړې یې په شپږ کلنۍ کې پرېښې وې. ما هغه دوه کسان چې سرک ته راغلل او ناڅاپه یې زموږ ون گاډی ودراره ونه لیدل. آن دا چې د دوی د پوښتنې چې «ملاله څوک ده؟» د ځواب موکه مې هم پیدا نه کړه. یا دا چې دوی ته یې تشریح کړم چې دوی باید ولې موږ نجونو او یا هم خپلو خویندو او لورانو ته د زده کړې اجازه ورکړي. وروستي څه مې چې په یاد راځي دا و چې له ځانه سره مې فکر کاوه چې سبا باید درس زده کړم. کوم غږ مې چې په غوږونو کې انگازې وکړې، د هغې دریو مرمیو غږ نه و، بلکې د هغو دریو چرگانو غږ و چې هغې کس به سرونه ترې پرې کول او چټل سرک ته به یې غورځول.

زه ملاله يم | ۲۵۹

ارزښت لري خو زه مې د پلار له پاره ټوله نړۍ وم. زه له اوږدمهال راهيسې ورسره وم، لومړۍ په پټه د گل مکی په نوم خو وروسته په څرگنده د ملالې په نوم.

ده تل فکر کاوه چې طالبان به په ما پسې نه بلکې په ده پسې راشي.

ده ويل داسې احساسوي چې په زړه يې ټکان راغلی: «دوی غوښتل چې په يوه غيشي دوه توتکی وولي. ملاله ووژني او ما د تل له پاره غلی کړي.»

پلار ډېر وېرېدلی و خو ژړل يې نه. د ښوونځي ټول مديران روغتون ته راغلي و، ټولې رسنۍ او مدني فعالان هلته انتظار و، داسې ښکارېده لکه ټول ښار چې روغتون ته راغلی وي. پلار ټولو ته ويل: «ملالې ته دعا وکړئ.»

ډاکټرانو ډاډ ورکړی و چې مرمۍ مې مغز ته نه ده رسېدلې. دوی مې ټپ پاک کړی او ژر يې بېرته تړلی و.

وروسته مېرمن مريم په چيغو رانوته:

- ضياءالدینه! څه پېښ شوي؟

دا په دې ورځ د خپل زوی د پالنې له امله ښوونځي ته نه وه تللې، لېوره يې زنگ ورته وهلی و نه چې دا هم د خوشال ښوونځي په پېښه کې وي. وروسته مريم ټلويزيون لگوي، د خبرونو په سر ټکو کې ويني چې د خوشال ښوونځي په گاډي حمله شوې. دا سمدلاسه له خپل خاوند سره اړيکه نيسي، بيا يې خاوند تر روغتون پورې په موټرسايکل چې يوې پښتنې ته په موټرسايکل تلل ډېر سخت کار دی را رسوي.

چيغې يې وهلې:

- ملالې، ملالې زما غږ اورې؟

زما له خولې هم چيغه وتلې وه.

مريمې ته يوه ډاکټر وويل چې مرمۍ مې په ماغزو نه بلکې په ټنډه لگېدلې نو له کوم گواښ سره مخ نه ده. دې له دوو نورو نجونو سره چې وېشتل شوې وې هم وليدل. د شازبې په ولي او لاسونو هم دوه مرمۍ لگېدلې وې چې له ما سره يو ځای يې روغتون ته راوړې وه. د کاینات فکر نه دی چې ټپي شوې ده، کور ته

زه ملاله يم | ۲۵۸

دي.»

د پلار رنگ الوتلی، سمدلاسه له ځانه سره فکر کوي: «کېدای شي ملاله هم په کې وي.»

هڅه يې کړې وه چې ځان ته زړه ورکړي، له ځانه سره يې ويل کېدای شي يو هلک عاشق وي او په خپله تپانچه يې هوايي ډزې کړې وي. هغه د څلور سوه مديرانو په يوه غونډه کې و چې په ټول سوات کې د دولت په پروگرامونو د نيوکې له پاره راغونډ شوي و.

پلار مې د ټولنې د رييس په توگه نه شواى کولای چې غونډه پرېږدي نو خپله وينا يې له پروگرام سره سمه مخته يوړه.

همدا چې وينا يې پای ته رسېږي، پلار د حاضرینو پوښتنو ته نه پاتې کېږي، له خپل ملگري احمدشاه او رياض سره چې دوی گاډی لاره په بېره د روغتون په لور ځي. له روغتون يې يوازې پنځه دقيقې لاره په مخ کې وه. کله چې هغوی را رسېږي هلته ډېر شمېر خبريالان، عکاسان او د ټلويزيون کامرې ليدل کېږي. هغه وخت يې باور شوی و چې زه هم وېشتل شوې يم. د پلار زړه گړندى ټکان کاوه. خلک له لارې يوه او له خوا کوي او د کامرو په منځ کې روغتون ته لاره باسي.

پلار مې په پرلپسې توگه تکراروله:

- لورې، زما ښايسته او زما اتلې لورې...

ټنډه، پوزه او انگي مې يې ښکلول. هغه نه پوهېده چې ولې له ما سره په انگليسي خبرې کوي. سره له دې چې زما سترگې تړلې وې خو بيا هم پوهېدم. وروسته مې پلار وويل: «تشرېح کوی يې نه شم خو ملالې ځواب راکړ.» يو کس ويلي و چې زه مسکه شوې وم. خو دا مې د پلار له پاره يوه مسکا نه بلکې هغه ته يوه ښکلې لحظه وه، ځکه چې هغه فکر کاوه چې زه يې د تل له پاره له لاسه نه يم ورکړې. کله يې چې زه په هغې حال کې ليدلې وم احساس يې کړی و چې له تر ټولو بدې پېښې سره مخ شوی دی. د مور او پلار له پاره يې ټول اولادونه

زه ملاله يم | ۲۶۱

چې زموږ گاډي ټکر کړی او زما پښه خوږ شوې ده. په بېړه او په منډه کور ته تللې وه، نیا ته مې بې چې هغه وخت کې له موږ سره اوسېده خبر وړی و. له نیا مې بې هیله کړې وه، دعا راته وکړې.

موږ باور لرو چې خدای^(ع) د مشرانو دعا ژر قبلوي. وروسته مې د مور سترگې د سهار په پاتې شوو هگيو لگېږي. زما د ډالۍ اخیستو تصویرونه هر ځای څرېدلي وو. موږ مې تصویرونه ته په کتو په سلگيو سلگيو ژاړي. ټول ځایونه له ملالې ډک و ملاله، ملاله، ملاله.

کور مو ډېر ژر له ښځو ډک شوی و. زموږ په فرهنگ کې که څوک مړه شي ښځې او نارینه نه یوازې خپلوان یې بلکې گاوندیان یې هم کور ته راځي. موږ مې ډېره وېرېدلې وه. په برنډه ناسته وه او د قرآنکریم آیتونه یې لوستل. وروسته یې ښځو ته ويلي وو: «ژاړئ مه یوازې دعا وکړئ.»

وروڼه مې په منډه د ننه کوټو ته تللي و. اتل چې له ښوونځي څخه پلي کور ته راغلی و، ټلويزيون چالانوي او په خبرونو کې ویني چې په ما ډزې شوې دي. خوشال ته غږ کوي او دواړه په زوره زوړه ژاړي. تليفون ته یو مخ زنگ راځي. ټولو ښځو مې موږ ته زړه ورکاوه چې مرمۍ یې یوازې په ټنډه لگېدلې او ماغزو ته یې نه ده رسېدلې. دې فکر کاوه چې ماته به ډېره عجیبه وي چې دا راسره نشته خو دې ته خلکو اجازه نه وه ورکړې چې له ماسره لاره شي. د پلار یوه ملگري مې کور ته په تليفون خبر ورکړی و چې زه یې پېښور ته لېږدولې يم.

تر ټولو بد حالت هغه و چې یو کس زما له کلي گانو سره زموږ کور ته راځي. کلي گانې یې د حملې په صحنه کې موندلې وې. موږ یې په لیدو سره چیغې وهي: «زه بې کلي گانې نه غواړم. زه مې لوړ غواړم. زه له ملالې پرته کلي گانې څه کړم؟!»

د هلیکوپتر غږ اورېدل کېږي.

د هلیکوپترو هوايي ډگر مو له کوره یو میل واټن لري، د الوتکې له پورته کېدو سره ټولې ښځې بام ته منډې کوي. دوی ویل: «خامخا به ملاله وي!» موږ مې

زه ملاله يم | ۲۶۰

تللې وه خو کور کې یې پام شوی چې په مټ یوې مرمۍ ټپي کړې ده بیا یې کورنۍ روغتون ته راوړې وه.

پلار مې پوهېده چې هغوی ته هم پام وکړي خو بیا به هم یوه لحظه له ما نه لرې کېده. مایل ته یې پرلپسې زنگ راته، د خیبر پښتونخوا وزیر لومړی کس و چې اړیکه یې ونيوله. هغه ويلي و: «اندېښنه مه کوئ، ما هر څه ترتیب کړي دي. په پېښور کې لیډي ریډینګ روغتون ستاسې انتظار کوي.»

پوځ د پېښې مسؤل و. سیمه ییز قوماندان د ورځې په دریو بجو وویل چې یوه نظامي هلیکوپتر رالېږي چې زه او پلار پېښور ته ولېږدوي. دوی کافي وخت نه لاره چې موږ ته مې انتظار وکړو او هغه هم راسره لاره شي. خو بیا هم مېرمن مریم ټینګار وکړ چې له موږ سره لاره شي ځکه چې کېدای شي زه یوې ښځې ته اړتیا ولرم. د مریم کورنۍ په اندېښنه کې وه ځکه چې د مریمې ماشوم زوی هم یو وړوکی عملیات کړی و خو مریم زما د دویمي موږ په څېر وه.

کله یې چې زه امبولانس ته پورته کولم، پلار وېرېده نه چې طالبان بیا هم حمله وکړي. هغه فکر کاوه، ټول پوهېږي چې په امبولانس کې یې څوک روان کړي. د هلیکوپترو ډگر یوازې یو میل واټن لاره، خو پلار ټوله لاره اندېښمن او له وېرې سره مخ و. کله چې هلته ورسېدو تر اوسه هلیکوپتر نه وه راغلې او موږ ورته په انتظار و. وروسته هلیکوپتر راغله، زه، پلار، د ماما زوی خانجی، احمدشاه او مریم ټول یې پورته کړو. موږ یو کس هم تر دې دمه په هلیکوپتر کې تللي نه و.

د پوځ د ورزشي لوبغالي په سر مو چې وطني سندرې په کې غږېدې پرواز وکړ. پلار چې کله له وطن سره د دوی د مینې سندرې واورېده خپه شو. د هغه ساز او آواز خوښ و نه د داسې وطن پالنې غږ چې په یوه پنځه لس کلنه نجلۍ هم ډزې کړي چې اوس د مرګ په حال کې ده.

له لاندې د کور له بامه مې موږ زموږ ننداره کړله. کله چې زما له ټپي کېدو خبره شوې وه، په ټولګي کې د مېرمن الفت درس ته ناسته وه چې الف انار او ب بابا زده کړي. په لومړیو کې له اصلي خبر څخه نه وه خبره شوې، فکر یې کړی و

زه ملاله يم | ۲۶۳

ډگروال زما د حالت په اړه څرگندونې وکړې. زه پوهېدم، سترگو مې حرکت کاوه خو خبرې مې نه شوای کولای. ډگروال مې د کينې وروځې پاس برخه چې مرمۍ پرې لگېدلې وه وگنډله، ډېر وارخطا و ځکه چې په عکسونو کې يې هېڅ مرمۍ نه وه ليدلې. ويې ويل: «که مرمۍ په دې ځای لگېدلې وي نو بايد د مرمۍ د وتلو لاره هم وي.»

وروسته يې زما ستون فقرات په لاس وکتل او زما په اوږه کې يې مرمۍ پيداکړه. بيا يې هم زما د ماغزو عکسونه واخيستل. ډگروال مې پلار ور وغوښت ويې ويل چې په سوات کې عکسونه يوازې له يوې زاويې اخيستل شوي و، خو نويو عکسونو ښودله چې تپ شديد دی.

پلار ته يې وويل: «ورته وگوره ضياءالدينه په عکسونو کې ښکاري چې مرمۍ ماغزو ته نژدې شوې او مغزو ته هم زيان رسېدلی دی. بايد چې دعا وکړو او انتظار و اوسو. په دې حالت کې يې عمليات کوی نه شو.

پلار ډېر پرېشانه شو. په سوات کې ډاکټرانو ورته ويلي و چې له کوم گواښ سره مخ نه يم، خو اوس گواښ ډېر جدي و. خو که گواښ جدي وي ولې يې نه عمليات کوي؟ پلار په نظامي روغتون کې خوشاله نه و. زموږ په هېواد کې چې پوځ ډېر ځله قدرت په لاس کې اخيستی و، خلک د دوی په وړاندې له ډېر احتياط څخه کار اخلي. په ځانگړې توگه په سوات کې چې پوځ له ډېر اوږده مهال وروسته د طالبانو په ضد عمليات پيل کړي و. د پلار يوه ملگري اړيکه ورسره نيولې وه ورته ويلي يې و: «لور دې يوه بل روغتون ته يوسه. موږ نه غواړو چې هغه هم د لياقت علي خان په څېر د ملت شهيده شي.»

له پلار څخه مې لاره ورکه وه. ډگروال جنيد ته يې وويل: «نه پوهېږم څه وکړم. موږ ولې دلته يو؟ موږ فکر کاوه چې يوه ملکي روغتون ته ځو.»

له څو لحظې چوپتيا وروسته يې بيا ورته وويل: «کېدای شي ډاکټر ممتاز دې روغتون ته راولی؟»

وروسته پوه شو چې هغه يې د څېرې پر خلاف ديارلس کاله کېږي چې د

زه ملاله يم | ۲۶۲

خپل ټکرۍ له سره پورته کوي چې دا کار د يوې پښتنې له پاره ډېر سخت دی، په دواړو لاسونو کې يې پورته نيسي او آسمان ته گوري. خپل خدای^(ع) ته وايي چې خپله لور مې په تا سپارلې. موږ امنيتي ساتونکو ته اړتيا نه لرو زموږ ساتونکی يوازې ته يې، تاسې مې د لور ساتنه کوئ او تاسې به يې بېرته ماته راکوئ.»

په هليکوپټر کې مې پرلپسې وينې قی کولې. پلار ډېر وارخطا و فکر يې کاوه چې وينه مې د ننه په بدن کې بهېږي، نژدې و چې خپلې هيلې له لاسه ورکړي. خو د مريم فکر کېږي چې زه هڅه کوم په ټکري مې خوله پاکه کړم. مريم دوی ته وايي: «وگورئ، حرکت کوي. دا يوه ښه نښه ده.»

کله چې په پېښور کې ښکته شوو، ټولو فکر کاوه چې ما د ليډي ريډېنگ روغتون ته وړي چې په دې روغتون کې د اعصابو او ماغزو يو ډېر تکړه جراح کار کوي خو د دې هيلې په خلاف يې نظامي روغتون ته وړې وم. چې د ۶۰۰ بسترونو ډېر لوی روغتون دی او د انگرېزانو د حکومت په وخت کې جوړ شوی دی. پېښور د قبایلي سيمو دروازه بلل کېږي، دلته پوځ د ۲۰۰۴ م کال راهيسې د ملېشو د نيولو له پاره راغلی دی، روغتون ټول د ځانمرگو بريدکوونکو له قربانيانو ډک دی. د روغتون د ودانۍ چاپېر د پوليسو د تلاشيو ودانۍ پرته دي خو روغتون له ځانمرگو بريد کوونکو څخه خوندي وي.

زه يې په بېړه د ځانگړې پالنې څانگې ته يوړم. چې په يوه بېله ودانۍ کې وه. په کوټه کې د څرېدلې ساعت عقربه د مازيگر په پنځو بجو ولاړه وه. زه يې يوې کوټې ته د ننه کړم چې دېوالونه يې له هندارو جوړ شوي و. د څنگ په کوټه کې يو ساتونکی پروت و چې په يوه ځانمرغي بريد کې سخت سوزېدلی و. يو کس کوټې ته راننوت ويل يې چې ډگروال جنيد نومېږي او د ماغزو او اعصابو جراح دی. پلار ډېر په اندېښنه کې شو ځکه چې د هغه کس څېره ډاکټر ته ورته نه وه او عمر يې هم ډېر لږ و. وروسته ډگروال له پلار څخه وپوښتل: «ستاسې لور ده؟»

مريم ځان زما مور معرفي کاوه چې د ننوتلو اجازه ورکړي.

- مورې، ملاله مې ډېره ټپي شوې ده.

مور مې نه پوهېده چې ډاکټرانو ولې د مرمۍ د ويستلو له پاره تر اوسه عمليات کړي نه يم.

وروسته يې وويل:

- زما اتله او زما ښکلې لور....

اتل دومره ژړل او شور يې جوړ کړی و چې د روغتون خدمتگار هغه د روغتون شپه غالي ته يووړ.

له پلار څخه بيخي لاره ورکه وه، ځکه چې بهر ډېر کسان ليدل کېدل. سياستوال، دولتي چارواکي او ايالتي وزيران د همدردۍ له پاره هلته راغلي و. آن والي هم هلته و چې پلار ته مې يې زما د درملنې له پاره سل زره روپۍ ورکړې وې. زموږ په ټولنه کې که يو څوک مړ شوی وي او دولتي چارواکي يې کورنۍ ته راشي، کورنۍ يې د غرور احساس کوي خو پلار مې تر اوسه پرېشانه و. فکر يې کاوه چې دا ټول کسان مې مړينې ته انتظار دي، ځکه چې دوی زما د ساتنې له پاره هېڅ اقدام نه و کړی.

وروسته يې چې کله ډوډۍ خوړه، اتل ټلويزيون چالان کړ، خو پلار سمدلاسه بند کړ. وس يې نه لاره چې پر ما د حملې خبرونه وويني. کله چې پلار بهر شو مريمې بېرته چالان کړ. ټولو چينلونو زما تصويرونه ښودل. مور مې په ډېرې عاجزۍ وويل:

- زما بېچاره ملاله، زما ملاله،

مريمې هم يو ځای ورسره ويل.

نيمه شپه ډگروال جنيد پلار ته وويل چې له کوټې بهر خبرې ورسره وکړي. هلته يې ورته وويل:

- ضياءالدينه د ملالې سر پرسوب کړی.

پلار مې يې په مطلب پوه نه شو. وروسته ډاکټر ورته ويلي و چې حالت يې ښه نه دی او هره لحظه کېدای شي بېهوشه شي. بيا مې هم وينې قۍ کولې. ډگروال

پاکستان په پوځ کې د اعصابو تجربه لرونکی جراح دی. هغه يې له تره وروسته چې هغه هم په پوځ کې د اعصابو جراح و د يوه ډاکټر په توگه له پوځ سره يو ځای شوی و، ځکه چې ډېر ښه امکانات يې لرل. نظامي روغتون له طالبانو سره په لومړۍ ليکه کې و. جنيد به هره ورځ د مرمۍ او چاودنې له ډېر شمېر ناروغو سره مخ و.

وروسته يې وويل: «ما د زرگونو ملالو درملنه کړې ده.»

دا چې پلار مې هغه وخت ډېر غمجن و ځواب يې ورکړ: «تاسې ډاکټر ياست. هر ډول فکر چې کوئ سمه ده ترسره يې کړئ.»

هغه وخت ټولو بايد څو ساعته صبر کړی وای چې څه کېږي، نرسانو مې د زړه ټکان او د ژوند نښې څارلې. کله کله به مې ورو غږ اورېدل کېده، لاس به مې ښوراوه او يا به مې سترگې خلاصې او پټې کېدې. کله به مې چې سترگې په بشپړه توگه پرانيستل شوې، مېرمن مريم به وويل: «ملالې، ملالې، تر دې وړاندې مې بې سترگو ته کتلي نه و چې څومره ښکلې دي.»

بې کراهه وم، هڅه مې کوله لاس مې وښوروم. مريمې وويل:

- مه ښوره.

د لمر لوېدو په وخت کې مې مور له اتل سره راغله. تر دې ځايه يې د پلار له ملگري محمد فاروق سره څلور ساعته په گاډي کې په لاره تېر کړي وو. تر دې وړاندې مريمې له مور سره اړيکه نيولې وه: «کله دې چې ملاله وليده ونه ژاړې او چينغې ونه وهې. هغه هر څه اوري.»

پلار هم په ټليفون کې ورته ويلي و چې ځان هرې پېښې ته تيار کړي، پلار غوښتل مور ته مې زړه ورکړي.

کله چې مور را ورسېده، دوی يو بل په غېږ کې ونيول او اوښکې يې توبولې. هغه وخت مور ماته وويل:

- وگوره اتل هم دلته دی. غوښتل يې تا وويني.

اتل چې د غم او درد له لاسه ژړل وويل:

زه ملاله يم | ۲۶۷

بيا يې مخ دېوال ته کړ او په لاس کې نيولی قرآنکريم يې په ساعتونو تلاوت کړ.
مريمې ويل:

- ما هېڅ کله څوک نه و ليدلي چې ستا د مور په څېر دعا وکړي. دا ډاډمنه وه چې خدای^(ع) به يې د دعاوو ځواب ورکړي.

پلار هڅه کوله چې د تېر په اړه فکر ونه کړي. دا چې نه بايد زه يې د نجونو د حقوقو مبارزې ته هڅولې واى.

ډگروال جنيد مې له آتو څخه تر لسو سانتي مترو پورې د سر د ککړۍ کين لورى جراحي کړ چې ماغزه د پړسوب له پاره کافي ځاى ولري. بيا يې د معدې له کينې خوا تر پوستکي لاندې ځاى څيرې کړ. د دې له پاره چې د هډوکي ټوټه سالمه ساتل شوې وي په دې سوري کې يې د ننه وساته. دوى زما ترايکوټومي عمليات وکړل، له دې يې اندېښنه لرله، نه چې د ماغزو پړسوب مې د تنفس د هوا د راټگ مخه ونيسي. عمليات د پنځو ساعتونو په شاوخوا کې وخت ونيو.

د مور له دعاگانو سره سره مې پلار فکر کاوه چې نوي په سلو کې بهر انتظار خلک زما د مرگ د خبر هيله لري. د پلار ځينې ملگري او پلويان ډېر غمجن وو، پلار داسې احساسوله چې نور خلک مې په شهرت نيت بدوي.

پلار د عمليات له کوټې بهر ولاړ و چې يو نرس ور نژدې شو او پوښتنه يې وکړه:
- تاسې د ملالې پلار ياست؟

بيا يې هغه د ننه يوې کوټې ته ورسره ننه ويست.

پلار ويل فکر مې کاوه چې راته وايي چې موږ يې ژوند بچ نه کړاى شو.

خو هغه وويل:

- وينې ته اړتيا لرو يو کس بايد د وينې بانک ته لاړ شي.

پلار يو څه آرام شو خو بيا هم پرېشانه و. د ده په ځاى يې يو ملگرى په وينه پسې لاړ.

د سهار پنځه نيمې بجې وې چې حراجان له کوټې ووتل. پلار ته يې وويل چې

زه ملاله يم | ۲۶۶

جنيد د درېيم ځل له پاره امر وکړ چې د ماغزو عکس مې واخلي. دا ځل عکسونو ښودله چې د ماغزو برخې مې خطرناک پړسوب کړى.

پلار وويل:

- ما خو فکر کاوه چې مرمۍ يې ماغزو ته نه ده رسېدلې.

ډگروال جنيد ورته تشرېح کړه، يو هډوکى مات شوى او ټوټې يې ماغزو ته ننوتلې دي چې له امله يې ماغزو پړسوب کړى. هغه بايد د سر د کاسې يوه برخه جراحي کړې واى څو ماغزه کافي چاپېريال ولري، له دې پرته به فشار د زغم وړ نه وي. ډگروال وويل:

- همدا اوس بايد هغه عمليات کړو. که عمليات يې نه کړو ژوندۍ نه پاتې کېږي. نه غواړم په راتلونکي کې پېښمانه شې چې ولې دې دا کار ونه کړ.

د سر د کاسې پورته کول پلار ته د زغم وړ نه وو او ډېر خطرناک ورته ښکارېدل په ناهيلۍ يې وپوښتل:

- ژوندۍ به پاتې شي؟

په دې وخت کې پلار يو څه زړه پيدا کړى و.

ډگروال جنيد زړور هوډ کړى و، خو مشرانو يې مخالفت وکړ او نورو هم ويل چې د عمليات له پاره بايد بهر ته يوړل شم. دا هغه هوډ و چې زما ژوند يې ساته. پلار د عمليات اجازه ورکړه او جنيد هم وويل چې ډاکټر ممتاز به هم د مرستې له پاره را وغواړي. پلار مې چې کله د رضايات پاڼه لاسليک کوله لاسونه يې لږ زېدل. په دې پاڼه کې په تور او سپين رنگ ليکل شوي و: «کېداى شي ستاسې ناروغ ژوندۍ پاتې نه شي.»

عمليات يې د شپې په يوه نيمه بجه پيل کړل. موږ او پلار مې د عمليات له کوټې بهر ناست و. پلار مې ويل: «خدایه ته ملاله وساتې. زه له هغې پرته ژوند نه شم کولاى. خدایه زما ژوند واخله هغې ته يې ورکړه. ما ډېر ژوند کړى.»

ناڅاپه موږ وويل:

- خدای^(ع) به زموږ لور بېرته راکړي.

زه ملاله يم | ۲۶۹

خوښې وړ سياستوالو نومونه اخيستي وای. هلته مې خان عبدالغفار خان، بي نظير بوټو او ولسمشر بارک اوباما وټاکل. ځکه چې د يوه تورپوښتي ځوان په توگه يې د يوې له ستونزې ډکې کورنۍ سره سره وکولای شول چې خپلو هيلو ته ورسېږي. خو امريکا د پاکستان د خلکو په نظر د دوی د بې پيلوټه الوتکو، په دې هېواد کې د پټو حملو او ريمونډ ډېوپس له امله بې باوره شوې وه.

د طالبانو يوه وياند وويل چې دوه مياشتې مخکې فضل الله په يوه غونډه کې د دې حملې امر ورکړی و. هغه ويلي و: «څوک چې د دولت پلوي او زموږ په ضد وي وبه وژل شي. تاسې به ووښئ چې نور مهم کسان به هم قرباني شي.» ده زياته کړه چې د دوو سواتيانو په وسيله يې زما او د ښوونځي د سرک په اړه معلومات ټول کړي او د حملې له پاره يې هم د پوليسو له پوستې سره نژدې ځای ټاکلی چې وښيي موږ په هر ځای کې حمله کوی شو.

په سبا ورځ چې له عمليات مې څو ساعته تېر شوي وو، ناڅاپه ټول کسان په منډو شول او خپل يونيفورمونه يې منظمول. په دې وخت کې د پوځ مشر جنرال کياني راغی او پلار ته يې وويل:

- خلک تاسې او ستاسې لور ته دعا کوي.

کله چې کياني په ۲۰۰۹ م کال کې د طالبانو په ضد عملياتو کې سوات ته راغی، ما خبرې ورسره وکړې. په هغې جلسه کې مې وويل: «زه ډېره خوشاله يم، تاسې لوی کار وکړ. اوس بايد يوازې فضل الله ونيسئ.»

په تالار کې ټولو ښه راغلاست ورته ووايه، وروسته جنرال کياني زما لور ته راغی او په سر مې يې د يوه پلار په څېر لاس تېر کړ.

ډگروال جنيد جنرال ته د عملياتو خلاصه تشرېح کړه، په دې وخت کې يې ډگروال ته وويل چې تصويرونه يې بايد د ښې کتنې له پاره بهر ته ولېږي ترڅو په دقيقه توگه معاينه شي. له دې کتنو څخه وروسته د احتمالي ناروغيو د خپرېدو له امله زما د کټ څنگ ته هېچاته هم د راتلو اجازه نه وه. خو وروسته ډېر کسان راغلل لکه عمران خان، په طالبانو نيوکه کوونکی او د اطلاعاتو وزير چې د

زه ملاله يم | ۲۶۸

د سر يوه برخه يې جراحي کړې او په خېټه کې يې ساتلې ده. زموږ په فرهنگ کې ډاکټران خپل کار ناروغانو او يا د هغې خپلوانو ته نه تشرېح کوي. پلار ترې وپوښتل:

- يوه بې منطقه پوښتنه کوم. دا چې لور مې ژوندۍ پاتې کېږي؟

ډگروال جنيد ځواب ورکړ:

- په طب کې دوه جمعه دوه خامخا څلور نه کېږي. موږ خپل کار وکړ د سر يوه برخه مو عمليات کړه اوس به انتظار وباسو.

پلار بيا وپوښتل:

- زه يوه بله احمقانه پوښتنه هم لرم. دا هډوکۍ څه کوئ او څه به پرې وکړئ؟

دا ځل ډاکټر ممتاز ځواب ورکړ:

- تر دريو مياشتو پورې يې بېرته په خپل ځای ږدو، ډېر آسانه کار دی.

په سبا سهار خوشاله خبرونه واورېدل شول. ما مې مټ ښورولی و. له ايالت څخه درې تکړه ډاکټران زما معاينې ته راغلل. دوی وويل چې جنيد او ممتاز عمليات په ښه توگه کړي، خو اوس بايد ناروغ بېهوش کړي ځکه چې هوشيار يې د دې لامل کېږي چې په ماغزو يې فشار راشي.

په داسې حال کې چې زه د مرگ او ژوند په حال کې وم، طالبانو يوه اعلاميه خپره کړې وه او زما د ويشتلو مسوليت يې په غاړه اخيستی و. دوی ويلي و چې حمله يې د زده کړو د بندېدو پر خلاف زما د مبارزې له امله نه وه. د پاکستان د طالبانو د تحريک وياند احسان الله احسان وويل: «دا حمله موږ وکړه او هر څوک چې زموږ په وړاندې خبرې وکړي همداسې به ووژل شي، ملالې د بې دينۍ په اړه خبرې کولې له همدې امله وويشتل شوه. هغه ځوانه وه خو د پښتنو په سيمو کې يې لويديځ فرهنگ دود کاوه. ملاله لويديځ پلوې ده، په طالبانو پسې يې خبرې کولې او ولسمشر اوباما ته يې عزيز ويلي و.»

پلار مې پوهېده چې د دوی مطلب څه و. کله مې چې يو کال وړاندې د سولې ډالۍ واخيسته، ډېرې مرکې مې وکړې چې په يوه کې مې يې بايد د خپلې

زه ملاله يم | ۲۷۱

اړه ښه احساس نه لاره ځکه چې د بهرنيانو له پاره يوه ممنوعه سيمه گرځېدلې ده، خو کله يې چې اورېدلي و چې ما د نجونو د زده کړو د حق له پاره مبارزه کوله نو زما مرستې ته په ډېره مينه راغلي وو. ځکه پوهېدل چې دوی خپله ډېر نېکمرغه دي چې په يوه ښه ښوونځي کې يې زده کړې کړې وې او توانېدلي و چې ښه ډاکټران شي.

ډگروال جنيد او د روغتون چارواکي د دوی له راتلو خوشاله نه و تر دې چې ډاکټر جاوېد ورته څرگنده کړه چې دوی چا رالېږلي دي. انگرېز ډاکټران د روغتون له شرايطو او موقعيت څخه ناخوښ وو. لومړی يې د اوبو يو نل د لاسونو د مينځلو له پاره را خلاص کړ خو په نل کې اوبه نه وې. وروسته ډاکټر فيونا دستگاوې وکتلې او ډاکټر جاوېد ته يې څه وويل. پوښتنه يې وکړه چې د وروستي ځل له پاره يې د وينې فشار څه وخت اخيستی دی. ځواب راغی: «دوه ساعته مخکې»

ډاکټر وويل چې د وينې فشار بايد ژر ژر واخيستل شي او بله دا چې د (ډي اکسايډ کاربن) سطحه مې ډېره ټيټه وه.

هغه ډاکټر جاوېد ته وويل چې د جراحۍ عمليات په ښه توگه شوي دي خو جوړېدل له عمليات وروسته د مراقبت له امله پرمختگ کوي. د ماغزو له جراحۍ وروسته اړينه ده چې د ناروغ په تنفس څارنه وشي او د ناروغ د (ډي اکسايډ کاربن) سطحه بايد متوسطه وي. ډاکټر جاوېد ويل په الوتکه کې پرواز له خطره ډک دی، يوازې کولای شئ د وړ وسايلو په وسيله دا کار ترسره کړئ او که چېرې روغتون دا دستگاه ولري بيا يې هم دوی په ښه توگه نه شي کاروی. وروسته دوی په همغه هليکوپټر کې له پېښور څخه لاړل ځکه چې په دې ښار کې له تيارې وروسته ژوند خطرناک و.

د کورنيو چارو وزير رحمان ملک يو له هغو کسانو څخه و چې ليدو ته مې راغلی و خو د ننه راتلو اجازه نه وه ورکړل شوې. هغې ماته له ځانه سره يو پاسپورټ هم راوړی و. پلار مې مننه ترې کړې وه خو ډېر پرېشانه و. په هغې شپه د پوځ شپه

زه ملاله يم | ۲۷۰

طالبانو له لاسه يې يو زوی هم ووژل شو، ميان افتخار حسين او همدا راز زموږ د ايالت وزير حيدر هوتي چې تر دې وړاندې مې په يوه پروگرام کې مرکه هم ورسره کړې وه. خو هېڅ يوه هم ونه کولای شول د ننه راشي. هوتي خلکو ته وويل:

- ټول ډاډه اوسئ چې ملاله به ژوندۍ پاتې کېږي. هغه بايد ډېر نور کارونه هم ترسره کړي.

د ماسپښين درې بجې وې چې په هليکوپټر کې له راولپنډۍ نه دوه برتانوي ډاکټران را ورسېدل. ډاکټر جاوېد کياني او ډاکټر فيونا رينولډز چې د بېرمنگهم له روغتون څخه وو او د پوځ له ډاکټرانو سره د مرستې له پاره چې د يني د پيوند کولو عمليه ور زده کړې دې روغتون ته رالېږل شوي وو. زموږ هېواد له ټکان وړکوونکو احصايو ډک دی، پر زده کړو سربېره، له هرو اوو پاکستاني ماشومانو يو يې د پېچکاريو د ناپاکو بمبو له امله په زېږي يا (هپيتايت) اخته کېږي او ډېری يې د يني د ناروغيو له امله خپل ژوند له لاسه ورکوي. جنرال کياني د دې ستونزو د له منځه وړلو له پاره لاس په کار شوی و. له برتانوي ډاکټرانو يې غوښتنه کړې وه مخکې تر دې چې هېواد ته يې لاړ شي، په هغې سبا چې په ما حمله کېږي، جنرال ته د خپل پرمختگ په اړه خبر ورکړي. کله چې هغوی له جنرال سره په خبرو بوخت دي، په کوټه کې يې دوه ټلويزيونه روښانه دي، يو په اردو ژبه سيمه ييز ټلويزيون او بل هم په انگليسي ژبه سکای نيوز ټلويزيون چې زما د حملې راپور يې ورکاوه.

د پوځ مشر له ډاکټر سره له تخلص پرته بله کومه خپلوي نه لرله خو يو بل يې ښه پېژندل. له همدې امله ډاکټر ته جنرال وويل چې د دې گډو وډو راپورونو له امله اندېښنه لري، له ډاکټر يې غوښتنه وکړه چې انگلېستان ته تر تلو مخکې بايد ما وگوري. ډاکټر جاوېد چې د ملکې اليزابيت په روغتون کې د بېرنيو پېښو سلاکار دی غوښتنه يې ومنله خو ډاکټر فيونا يې چې په بېرمنگهم روغتون کې د ماشومانو د کتنې متخصصه ده هم له ځان سره راوستې وه. دوی د پېښور په

غالي ته د تلو په وخت کې پاسپورټ زما مور ته ورکوي. بيا وايي: «دا د ملالې پاسپورټ دی. خو نه پوهېږم چې له هېواده بهر او که د جنت له پاره دی.» بيا په سلگيو سلگيو ژاړي. دوی په روغتون کې د ننه وو، نه پوهېدل چې زما کيسه ټولې نړۍ اورېدلې ده او خلکو د درملنې له پاره له هېواد څخه بهر غوښتم. وضعیت مې خراب شوی و او پلار اوس ټليفون ته لږ ځواب وايه. يوه اړيکه له پنجاب څخه د کمپيوټر په برخه کې د نابغه ماشومې عارفې کريم د کورنۍ له خوا وه چې په ټولنو کې مې خبرې ورسره کړې وې. هغه په نهه کلنۍ کې د پروگرام جوړونې په برخه کې د ځوانې کسبي نجلۍ په توگه د مايکروسافټ له خوا تاييد شوې وه او له بېل گېټس سره يې د کتنې له پاره د سيلیکون درې ته رابللې وه. خو د همدې کال په جنوري کې هغه د زړه د حملې له امله له سختې ناروغۍ وروسته په حق رسېدلې وه. هغه شپاړس کلنه او له ما څخه يو کال مشره وه. کله چې د هغې کورنۍ اړيکه ونيوله، پلار مې چينغې کړې: «راته ووايئ چې يو پلار له خپلې لور پرته څنگه ژوند کوی شي.» بيا يې په زوره زوره وژړل.

ناپېژانده لور ته سفر

د سپې شنبې په ماسپينين حمله را باندې وشوه او د پنجشنبې په سهار پلار دومره ناهيلی و چې محمد فائز ماما ته يې وويل، کلی بايد د جنازې مراسمو ته تيار شي. زه بېهوښه وم. د ژوند نښې مې ناهيلې کوونکې وې. مخ او بدن مې پرېسېدلې، سږي او کولمې مې نژدې وې له کاره ولوېږي.

پلار مې وروسته وويل کله يې چې زه د هغې وړې شيشه يي کوټې په منځ کې له نلونو او دستگاوو سره پيوسته ليدم سخت وېرې پسې اخيست. تر هغې ځايه چې دی پوهېده، زه د ډاکټر له نظره ژوندۍ نه يم. پلار له ځانه سره فکر کاوه: «دا تر اوسه پنځه لس کلنه ده، مرگ يې ډېر وختي دی.»

مور مې تر اوسه هم دعاوې ويلې او لږ ويده کېده. فايزمحمد ماما مې ورته ويل چې بايد د حج سورت ډېر ووايي. مور مې د دې سورت هغه دوولس آيتونه چې د خداي (ع) د بې پايه قدرت په اړه دي پرلپسې تلاوت کول. پلار ته يې ويل داسې احساسوي چې زه به جوړه شم خو نه پوهېده چې څه ډول به جوړېږم.

کله چې ډگروال جنيد زما کتنې ته راغی، پلار بيا هم پوښتنه ترې وکړه:

- ژوندۍ به پاتې شي؟

ډاکټر پوښتنه ترې وکړه:

- تاسې په خداي (ع) ايمان لرئ؟

زه ملاله يم | ۲۷۵

- که هیله نه وای زه بېرته نه راتلم.

پلار ویل په هغې ساعت توانېدلی و چې د خپلو اوښکو مخه ونیسي.

په هغې ورځ یوې نرسې زما په سترگو کې څاڅکي واچول. وروسته مې مور پلار ته وویل:

- ورته وگوره، د ډاکټر فیونا خبره سمه ده، که چېرې هیله نه وای نو نرسې یې په سترگو کې څاڅکې نه اچول.

شازیه له دریو ټپي نجونو څخه یوه وه چې همدې روغتون ته یې راوړې وه. ډاکټر فیونا هغه هم کتلې وه او پلار ته یې ويلي و چې هغه هم ښه ده او هیله یې ترې کړې وه چې له ملالې سره مرسته وکړي.

مور په امبولانس کې چې امنیتي کنډک هم راسره و هوايي ډگر ته ورسېدو. په هلیکوپتر کې پرواز یو ساعت او پنځه لس دقیقې وخت ونیو. ډاکټر فیونا لږ کېناسته، هغه ټوله لاره د بېلابېلو تجهیزاتو او وسایلو سره بوخته وه او پلار ویل داسې څرگندېده چې ورسره په جگړه ده. څو کاله کېدل چې دا په دې کار بوخته وه. په انگلېستان کې یې دنده د ناروغو هلکانو ځای په ځای کول او د ځانگړې پالنې په څانگه کې یې د دوی درملنه کړه. خو هېڅ کله هم په داسې یوه حالت کې واقع شوې نه وه. پېښور د لویدیزوالو له پاره ډېر خطرناک و.

دې وروسته له دې چې زما په اړه یې په گوگل کې پلټنه کړې وه، پام یې شوی و چې دا یوه ډېره غیرمعمولي پېښه ده. بیا وروسته ډاکټر فیونا وویل: «که چېرې تاسې ته هره پېښه شوې وای زه یې سپکولم او یا هم که خدای (ج) مه کړه مړه شوې وای زه به د پاکستان د تېرېسه مور وژونکې بلل کېدم.»

څنگه چې په راولپنډۍ کې له هلیکوپتر ښکته شوو، په امبولانس کې یوه بل نظامي روغتون ته ولېږدول شوو. پلار په اندېښنه کې و ویل یې: «دوی د سر د ټپ درملنه څه ډول کولای شي؟» خو ډاکټر فیونا ډاډ ورکړ چې په ټول پاکستان کې دا روغتون د ځانگړې درملنې له پاره ښه وسایل لري. د دوی تجهیزات ډېر پرمختللي دي، ډاکټرانو یې په انگلېستان کې زده کړه کړې ده. د دوی د

زه ملاله يم | ۲۷۴

پلار مې وویل:

- هوکې.

ډگروال جنید داسې ښکارېده چې ژوره قلبي عقیده او باور لري. سپارښتنه یې دا وه چې له خدای (ج) سره و اوسو ځکه چې هغه به زموږ د دعاوو ځواب راکړي.

د پنجشنبې په شپه له اسلام آباد څخه د ځانگړو حالاتو دوه نظامي متخصص ډاکټران راغلل. جنرال کیاني هغوی د دوو انگرېزو ډاکټرانو د راپور په بنسټ چې که په پېښور کې د درملنې له پاره پاتې شم، ماغزه به مې ضرر پیداکړي او یا هم کېدای شي د پالنې د څرنگوالي او پاکۍ د نه مراعات له امله به ژوندۍ پاتې نه شم، پېښور ته رالېږلي و.

د روغتون کارکوونکو د انگرېزو ډاکټرانو هېڅ سپارښتنې عملي نه کړې، د شپې مهال مې وضعیت خطرناک شو. د پنجشنبې په سهار د متخصصینو د ډلې مسئول سرطیب اسلم له ډاکټر فیونا سره اړیکه نیولې وه ورته ويلي یې و: «د ملالې وضعیت خطرناک دی.»

په بدن کې مې د نننۍ غوټې په نوم کوم څه پراختیا موندلې وه، په داسې توگه چې وینې مې نه ټوټې کېدې، د وینې فشار مې ډېر ښکته و او د وینې تېزاب مې ډېر شوي و. ادرار مې نه شوی کوی، نژدې وې چې کولمې مې له کاره ولوېږي. ډاکټر فیونا غوښتل بېرمنگهم ته د تلو له پاره هوايي ډگر ته لاړ شي، بکسونه او کالي یې هم په هوايي ډگر کې و، په دې وخت کې زما په اړه بې خونده خبرونه اوري، بېرته پښېمانه کېږي. زما د مرستې له پاره دوه نور نرسان هم ورسره ملگري کېږي او بېرمنگهم ته نه ځي.

د پنجشنبې په ماسپښین پېښور ته را ورسېد او پلار ته مې یې وویل چې باید د راولپنډۍ نظامي روغتون ته مې چې د ځانگړې پالنې تر ټولو بهتره څانگه لري، ولېږدوي. هغه نه پوهېده چې دومره ټپي ماشومه څنگه تر بل روغتون پورې یوسي، خو ډاکټر فیونا ډاډ ورکړ چې دا ډول کار یې په ځلونو کړی باید چې اندېښنه ونه کړي. پلار پوښتنه ترې وکړه چې کومه هیله شته:

زه ملاله يم | ۲۷۷

دوی کورنۍ ته خواړه برابروي. د دوی هېڅ خوړو ته زړه نه کېده خو هغه به دوی د خوندورو خوراكونو په پخولو او تیارولو سره اړ کول چې فرني، او ډول ډول شیریني وخوري، خو دوی داسې احساسوله چې له ما پرته نیمگړي دي.

د همغې ورځو یوه ورځ وه چې پلار مې د لومړي ځل له پاره زموږ د حملې د پېښې په اړه د نړیوالو غبرگونونه لوستي وو. داسې ښکارېده چې ټولې نړۍ ته یې ټکان ورکړی و. د ملگرو ملتونو سرمشري بان کي مون دغه عمل یو «بېکاره او نفرت زېږوونکی» آواز بللی و. ولسمشر اوباما بیا هغه د: «بېزاره کېدل، نفرت لرل، فاجع او دردناک». په کلمو سره تشریح کړ. خو په پاکستان کې ځینې غبرگونونه مثبت نه و. په داسې حال کې چې ځینو مقالو زه د «سولې نمونه» ښودلې وم، د ځینو وېبلاگ لیکونکو پوښتنې دا وې چې آیا په ما په رښتیا هم حمله شوې کنه. ډېرې کیسې راپسې لیکل شوې وې په ځانگړې توگه په اردو ورځپاڼو کې دوی لیکلي و چې ما د نارینه و په لویو ږیرو نیوکه کړې وه. د ډاکټر راحلې قاضي په نوم د جماعت اسلامي ډلې غړې زما په ضد خبرې کولې، زه یې د امریکا لاسپوڅې بللم او د ریچارډ هالبروک تر څنگ یې زما تصویر «له امریکایي نظامي مامورینو سره هم نظري» ښودلې وه.

ډاکټر فیونا لویه مرسته راسره وکړه. موږ مې یوازې په پښتو ژبه خبرې کوی شي نو له همدې امله یې په ژبه نه پوهېده، خو ډاکټر فیونا به چې کله زما له کوټې وتله د لاسونو په پورته کولو به یې ورته ویل چې اوس ښه ده.

هغه نه یوازې زما ډاکټره بلکې کورنۍ ته مې پیغام لېږونکې وه. هغه به په پوره صبر د کورنۍ د غړو تر څنگ کېناسته او بیا به یې له پلار غوښتل چې دا هرڅه مې موږ ته څرگند کړي. پلار به مې د حیرانۍ تر څنگ خوشاله و ځکه چې زموږ په هېواد کې ډېر لږ ډاکټران پیدا کېږي چې یوې بې سواده ښځې ته موضوع تشریح کړي. زما د وړیا درملنې له پاره د نړۍ له بېلابېلو برخو څخه زما کورنۍ ته پیغام رسېده. د امریکا د جان هاپکینز تر ټولو پرمختللي روغتون زما د وړیا درملنې وړاندیز کړی و. د سناتور جان کری په خبر پانگه وال شخص چې څو

زه ملاله يم | ۲۷۶

بېرېمېنګهم روغتون نرسان هم هلته شته و او د دې روغتون نرسانو ته یې په ځانگړې توگه د سر د ضررونو په اړه لارې ښودلې وې.

روغتون په ټولیزه توگه محاصره شوی و. یو کنډک سرتېرو یې ساتنه کوله آن چې په بامونو یې هم وسله والو مورچل نیولی و. هېچا د ننوتلو اجازه نه لرله، ډاکټرانو باید چې یونیفورم اغوستی وای، د ناروغانو یوازې د لومړۍ درجې خپلوانو د لیدو حق لاره او ټول تر امنیتي څارنې لاندې و. آن چې یو کس یې زما په کورنۍ پسې کړی و او دوی به یې هر ځای څارل.

پلار مې وارخطا و او ماما مې ورته وویل: «پام کوه چې له دوی څخه یې ځینې د امنیت پټ کسان دي.»

په شپه غالي کې سرتېرو زما کورنۍ ته درې کوټې ورکړې وې. مایلوونه څنگه چې دوی ویل د امنیتي ستونزو له امله یې ترې اخیستي و، خو څنگه چې ښکارېده حقیقت دا و چې له ورځپاڼو سره د پلار له مرکې وېرېدل. آن کله به چې موږ او پلار خوږنځي ته تلل هم به یو کس له دوی سره و هېچا هلته د راتلو اجازه نه لرله. آن کله چې لومړی وزیر زما پوښتنې ته راغلی و د راتلو اجازه یې نه وه ورکړې. امنیتي تدابیر یې حیرانوونکي و، خو د دریو تېرو کلونو په بهیر کې طالبانو په ډېرو مهمو نظامي جوړښتونو چې په پیاوړې توگه یې ساتنه کېده، لکه د مهران د سمندري ډلې په اډه او د کامرې د هوايي ځواک په اډه یې یرغل کړی و.

هره لحظه د دې امکان و چې طالبان حمله وکړي. پلار ته مې ویل شوي و چې آن په وروڼو به مې هم حملې وکړي پلار ډېر په اندېښنه کې و ځکه چې تر هغې وخته هم خوشال په مېنگوره کې و خو وروسته یې هغه هم راولپنډۍ ته راووست.

په شپه غالي کې یې نه کمپیوټر لاره او نه هم انټرنیټ شته و خو یو زړه سوانده او مهربان پخوونکی چې زموږ کورنۍ ته ټاکل شوی و هر څه به چې زموږ د کورنۍ په کار و ورته راوړل یې. هغه دوی ته ویلي چې دا ورته د ویاړ وړ ده چې د

تخصی روغتونونه وړاندیز کړي و. جنرال کیاني ترې وپوښتل: «ولې یې ستاسې په خپل روغتون کې درملنه ونه شي؟»

په بېرېنگهم کې د ملکې الیزابیت روغتون د افغانستان او عراق د ټپیانو په درملنه پېژندل شوی و. دغه روغتون له ښار څخه بهر و. جاوېد له خپل رییس کوین بالگر⁽ⁱ⁾ سره اړیکه ونیوه هغه هم سمدلاسه هوکړه وکړه، خو وروسته یې وویل: «موږ یوه هم هېڅ کله فکر نه کاوه چې روغتون ته به څه مسولیت ولري.»

د ملکې الیزابیت روغتون ته د یوې بهرنۍ په توګه زما وړل یو څه ستونزمن و او بالگر هم ځان د انګرېز او پاکستان د حکومتونو تر منځ بوخت ولید. له بلې خوا مو ورو ورو وخت له لاسه ورکاوه. سره له دې چې زما وضعیت یو څه ښه شوی و خو باید چې تر دوه اویا ساعتونو پورې یې رسولې وای.

ډاکټران زما د لېږد له ستونزې سره مخ شوي و. ډاکټر جاوېد وړاندیز وکړ چې له سلطنتي هوايي ځواک څخه کار واخلو ځکه چې هغوی هر وخت افغان ټپي سرتېري وړي. خو جنرال کیاني له دې کار سره مخالف و. جنرال کیاني ډاکټر جاوېد د خبرو له پاره خپل کور ته وغوښت، ورته وېې ویل چې نه غواړي هېڅ نظامي ځواک په دې کار کې ښکېل شي. ځکه چې تر دې وړاندې هم زما په اړه ډېرې اوازې خپرې شوې وې، خلکو ویلي وو چې زه د سي آی اې ماموره يم او یا هم دې ته ورته کیسې اورېدل کېدې، له همدې امله د پوځ مشر نه غوښتل چې دا ډول د دروغو اوازې نورې هم پیاوړې شي. ډاکټر جاوېد په ستونزو کې گیر و. د انګلېستان حکومت د مرستې وړاندیز کړی و چې د پاکستان د دولت له خوا یوه غوښتنلیک ته اړتیا وه. خو زموږ دولت له دې وېره لرله نه چې خپل باور له لاسه ورکړي.

له نېکه مرغه چې په دې وخت کې د متحده عربي اماراتو حاکم صحنې ته را وړاندې شو. هغوی خپله جېټ الوتکه چې په منځ کې یې یو روغتون لاره وړاندیز کړه.

ځله پاکستان ته راغلی و، ګابریل ګیفورډز د امریکا د ولسي جرګې غړی چې د ایرېزونا په ایالت کې د سر په برخه کې په ډزو لګېدلی او سخت ټپي شوی و، په ګډون ډېرو پانګه والو د مرستې وړاندیز کړی و. د مرستې نور وړاندیزونه له سینګاپور، آلمان، عربي متحده اماراتو او انګلیس څخه وو.

هېچا مې هم له مور او پلار سره مشوره نه کوله. ټول تصمیمونه پوځ نیول. جنرال کیاني له ډاکټر جاوېد څخه وپوښتل. دا لازمه ده چې له هېواده بهر یې ولېږدوو که نه؟ د پوځ مشر ډېر وخت په همدې موضوع بوخت و. ډاکټر جاوېد وايي دوی به شپږ ساعته زما په اړه خبرې کولې. هغه نظر هر سیاستوال ته د سیاست په ډګر کې زما د مړینې په پایلو ښه پوهېده. هیله من و چې په یوې سیاسي هوکړې سره په طالبانو هر اړخیز عملیات وکړي. خو نژدې خلک یې وايي چې هغه ډېر زړه سواندی دی. پلار یې یو عادي سرتېری و او په ځوانۍ کې په داسې حال کې وفات شوی و چې کیاني د خپلې آته کسيزې کورنۍ مشرۍ ته یوازې پاتې کېږي. ده باید دکورنۍ پالنه کړې وای. کله چې جنرال کیاني د پوځ مشر شو، په لومړي قدم کې د عادي سرتېرو د زده کړې، خوړو او ځای د ښه والي له پاره لاس په کار شو.

ډاکټر فیونا ویل چې کېدای شي زه له فلج ډوله ستونزې سره مخ شم، لاس او ښۍ پښه مې سم کار ونه کړي. نو له دې امله پرمختللو وسایلو ته اړتیا وه چې پاکستان نه لرل. هغه سپارښتنه وکړه: «که غواړئ چې درملنه یې سمه پایله ولري له هېواده بهر یې ولېږئ.»

جنرال کیاني امریکا ته زما له وړلو سره مخالف و ځکه چې له ریمونډ ډېوېس وروسته د امریکا له خوا په پاکستان کې په اسامه بن لادن حمله او د څو پاکستاني سرتېرو وژلو یې تر منځ اړیکې ترینګلې کړې وې. ډاکټر جاوېد په لندن کې د ګرېټ اورموند سټریټ⁽ⁱ⁾ او همدا راز د ادینبرو⁽ⁱⁱ⁾ او ګلاسګو⁽ⁱⁱⁱ⁾

⁽ⁱ⁾ Great Ormond Street

⁽ⁱⁱ⁾ Edinburgh

⁽ⁱⁱⁱ⁾ Glasgow

⁽ⁱ⁾ Kevin Bolger

خبرې وکړي.

جاوېد وپوښتل:

- آيا ډاډه يې چې ستا دليل يوازې همدا دی؟

هغه غوښتل باوري شي چې پلار د کوم چا د فشار له امله دې تصميم ته اړ شوی نه وي.

پلار ځواب ورکړ:

- مېرمنې مې وويل چې هغوی به يوازې نه پرېږدم.

ډاکټر يې په اوږه لاس کېښود او په ډاډ يې ورته وويل چې لور به يې په بشپړ امنيت کې وي. پلار هم ورته ويلي وو:

آيا دا يوه معجزه نه ده کله چې ملاله وويشتل شوه تاسې دلته راغلي؟

ډاکټر جاوېد ځواب ورکړ:

- دا زما عقیده ده چې خدای (ج) لومړی موږ ته لومړی ستونزه او بيا يې حل رالېږي.

وروسته مې پلار رضایت پانډه لاسلیک کړه چې ډاکټر فيونا به انگلېستان د سفر په وخت کې د ملالې سرپرسته وي. پلار چې هغه ته پانډه ورکړه لاسونه يې لږېږدل وې ويل:

- ډاکټر فيونا هغه په تاسې سپارم. هيله کوم په لور مې پام وکړئ.

وروسته مې مور او پلار خدای په آمانی را سره وکړه. د شپې يوولس بجې وې چې هغوی زه د وروستي ځل له پاره په پاکستان کې وليدم. ما خبرې نه شواي کولای، سترگې مې تړلې وې، يوازې ساه مې وه چې هغوی يې ډاډه کول چې زه تر اوسه هم ژوندی يم. مور ژړل، پلار هڅه کوله چې هغه آرامه کړي ځکه پلار پوهېده چې نور له گواښ سره مخ نه يم. ټول هغه وختونه چې دوی په لومړيو کې راکول، دا چې راتلونکي څلورويشت ساعتونه خطرناک دي او دا چې آته راتلونکي ساعتونه له ډېر خطر سره مخ او کړکېچن دي او راتلونکي دوه اويا ساعتونه ډېر مهم دي. له کومې پېښې پرته تېر شوي و.

وروسته تصميم ونيول شو چې زه د اکتوبر په ۱۵ مه د دوشنبې په ورځ د لومړي ځل له پاره د پاکستان له خاورې بهر شم.

پلار او مور مې فکر کاوه چې که هر هېواد ته وړل کېږم دوی به هم راسره وي. مور او وروڼو مې پاسپورټونه نه لرل. د یکشنبې په ورځ له ماسپينين وروسته مې پلار ته وويل شول چې سبا سهار مې انگلېستان ته وړي چې له مور او وروڼو پرته مې يوازې پلار کولای شي راسره لاړ شي. هغه ويلي وو چې د هغوی پاسپورټونه کومه ستونزه لري او د امنيتي دلايلو له امله به مې د تلو خبر آن خپلې کورنۍ ته هم نه ورکوي.

پلار به مې مور ته هر څه ويل نه يې شواي کولای له هغې څخه داسې يوه موضوع پټه کړي.

په ډېر خپگان يې مور ته موضوع تشرېح کړه. مور مې هم له ماما فايز محمد سره خبرې وکړې. هغه مې د مور امنيت ته ډېر پرېشانه و وې ويل: «که چېرې هغه له خپلو دوو ورو زامنو سره په مېنگوره کې پاتې شي له هرې پېښې سره مخ کېدای شي.»

پلار مې ډگروال ته وويل:

- ما مې کورنۍ ته خبر ورکړ، هغوی ډېر پرېشانه دي. زه هغوی يوازې پرېښودی نه شم.

دا موضوع د لويې ستونزې لامل کېده، ځکه چې زه يوه ماشومه وم او نه مې شواي کولای په يوازې توگه له هېواد څخه بهر لاړه شم نو له همدې امله جنيد، ډاکټر جاوېد او ډاکټر فيونا هڅه وکړه پلار ته قناعت ورکړي ترڅو له ماسره لاړ شي. خو پلار خپل تصميم نيولی و او ډاکټر جاوېد ته يې وويل:

- لور مې په امنيت کې ده او يوه امن هېواد ته ځي. نه شم کولای مېرمن او زامن مې دلته يوازې پرېږدم هغوی په خطر کې دي. د لور ساتنه مې خدای (ج) کړي. زه يو پلار يم زامن مې هم د لور په اندازه راته گران دي.

ډاکټر جاوېد مې له پلار څخه غوښتنه وکړه چې له ده سره په خصوصي توگه

کله چې روغتون ته ورسېدل، ډگروال پلار ته وويل چې انگليستان ته زما د وړلو له پاره څو نور سندونه هم بايد لاسليک کړي. دا ټول پټ کارونه، د داسې کسانو له خوا چې يونيفورم يې اغوستی او هر ځای ولاړ دي، پلار او کورنۍ مې يې له وېرې سره مخ کړي و.

کله چې مور او پلار شپه غالي ته تللي ډېر پرېشانه و. پلار مې نه غوښتل چې له کورنۍ پرته بې وزله لاړه شم. زما وروستی یاد به د ښوونځي بس گاډی وي، دوی له دې امله پرېشانه و نه چې زه داسې فکر وکړم، دوی هېره کړې يم.

د اکتوبر په پنځه لسمه د سهار په پنځو بجو يې زه د پوځ تر امنيت لاندې هوايي ډگر ته يورم. سرکونه يې د خلکو په مخ تړلي و، سرتېري په بامونو ولاړ او د سرکونو په غاړو گرځېدل. د عربي اماراتو الوتکه زموږ په انتظار ولاړه وه. ماته بيا وروسته وويل شول چې الوتکه د ننه ډېره ښايسته وه. په دې الوتکه کې يو دوه نفرې تخت، شپاړس لومړی درجه چوکۍ او يو وړوکی روغتون و. د دې روغتون کار کوونکي څو اروپايي نرسان او يو آلمانی ډاکټر و.

درېغی چې هغه وخت بېهوښه نه وای او کولای مې شول له دې ښکلو منظرو مې خوند اخيستی وای. الوتکې د سون توکو له پاره د ابوظبی په لور حرکت وکړ او بيا وروسته د بېرمېنگهم په لوري لاړه.

پلار او مور مې په شپه غالي کې انتظار و. دوی فکر کاوه چې پاسپورټونه به ډېر ژر ورته تيار کړي او په څو ورځو کې به بېرمېنگهم ته راشي. خو هېڅ خبره يې وانه وربده. آن چې کوم مبايل يا کمپيوټر يې هم نه لرل چې زما له حالت څخه خبر شي.

دا انتظار نه ختمېدونکی و.

پرېسوب کم شوی او وينې مې هم ښه والی موندلی و. کورنۍ مې ډاډه وه چې ډاکټر فيونا او ډاکټر جاوېد به په ښه توگه زما پالنه وکړي.

کله مې چې کورنۍ خپلو کوټو ته لاړل له سترگو مې خوب وتښتېد.

له نیمې شپې لږ وروسته غږ وشو. له ډگروالانو څخه يو و چې تر دې وړاندې يې پلار هڅولی و له ماسره انگلېستان ته لاړ شي. هغه مې پلار ته وويل چې بايد انگلېستان ته راسره لاړ شي کله دوی به يې هېڅ کله هم ونه لېږي.

پلار ځواب ورکړ:

- تاسې ته مې وويل چې نه ځم. ولې مو راوينی کړم؟ زه مې هېڅ کله هم کورنۍ يوازې نه پرېږدم.

بيا هم يوه مامور پلار ته غږ وکړ چې خبرې ورسره وکړي. ورته ويې ويل:

- تاسې د هغې پلار ياست بايد چې ورسره لاړ شئ. که تاسې ورسره نه وئ روغتون به يې ونه مني.

پلار بيا هم ورته تکرار کړه:

- ما مې خپل تصميم نيولی. څو ورځې وروسته چې کارونه سم کړم له کورنۍ سره مې ورځم.

وروسته ډگروال وويل:

- راځئ روغتون ته لاړ شو چې څو نور سندونه هم لاسليک کړو.

نيمه شپه وه پلار هم وېرېده. نه يې غوښتل يوازې ورسره لاړ شي، مور ته يې وويل چې ورسره لاړه شي. پلار په دې وخت کې دومره په اندېښنه کې و چې پرلپسې يې د قرآن کريم څو ايتونه تر ژبه لاندې تکرارول. د يونس سورت ايتونه چې په انجيل کې د يونس^(ع) د کيسې په خبر چې په سمندر کې يو کب تېروي. همدا ايتونه د يونس^(ع) له خوا هغه وخت لوستل کېږي چې دی د کب په خېټه کې دی.

دغه آيت موږ ته ډاډ راکوي چې که موږ ايمان ولرو نو د ډېرو سختو ستونزو له پاره هم حل لاره شته.

کله چې زه په هوبن راغلم، ډاکټر جاوېد راسره ولاړ و، هغه ويل چې زما د هغې وخت سرگردانه سترگې او وېرېدلې حالت به هېڅ کله هم هېر نه کړي. هغه له ما سره په اردو ژبه خبرې کولې. يوازې دومره پوهېدم چې خدای (ج) يو نوی ژوند راکړی دی. يوې ښايسته ښځې چې ټکری يې په سر و، لاس مې يې ونيو راته وې ويل:

- السلام عليكم.

وروسته يې په اردو ژبه دعا وويله او د قران کريم آيتونه يې تلاوت کړل. وې ويل چې ريحانه نومېږي. ښه غږ يې لاره او ډېره روانه غږېده، ناڅاپه بې ارادې ویده شوم.

بله ورځ چې بيداره شوم، پام مې شو چې په يوه عجيبه شين رنگه کوپه کې چې هېڅ کړکې يې نه لرله او ډېر روښانه څراغونه په کې لگېدل، پرته يم. د ملکې اليزابت د روغتون د ځانگړې پالنې کوټه وه. هر څه پاک ښکارېدل، د مېنگورې د روغتون په څېر نه وو.

يوه نرس يوه کتابچه او يو قلم راکړ. خو په سمه توگه مې څه نه شوای ليکلی. غوښتل مې د پلار د ټليفون شمېره مې وليکم خو حروف مې سم نه شوای ليکلی. ډاکټر جاوېد د الفبا تورو يوه پاڼه راته راوړه چې تورو ته اشاره وکړم. لومړي توري مې چې وليکل (پلار) او (هېواد) و. نرس راته وويل چې په بېرمنگهم کې يم خو زه نه پوهېدم چې بېرمنگهم د نړۍ په کوم ځای کې دی. خو وروسته يې يوه نقشه راته وښوده پوه شوم چې په انگليس کې يم. په اصل کې نه پوهېدم چې څه پېښ شوي و. نرسانو څه راته ونه ويل. آن په خپل نوم نه پوهېدم، آیا تر اوسه هم ملاله وم؟

دومره سر درد وم چې د تسکين ټابلېټو هم درد نه کړاوه. له کيڼ غوږ مې وینه روانه وه. ډاکټران او نرسان تلل او راتلل. نرسانو پوښتنه رانه کوله او ويل يې چې د هو په توگه دوه ځله سترگې وړپوم. هېچا نه راته ويل چې څه پېښ شوي دي او دې روغتون ته چا راوړې يم. داسې مې احساسوله چې د مخ کيڼ لوری مې

پنځم خپرکی

دويم ژوند

وطن زما زه د وطن يم
که د وطن له پاره مرم خوشاله يم

بېرمنگهم

د اکتوبر شپاړسم له ویشتل کېدو یوه اونۍ وروسته په هوبن راغلم. له کور څخه مې په زرگونو میله لرې وم. د سا کنبلو له پاره مې په غاړه کې یوه کړۍ تړل شوې وه له همدې امله مې خبرې نه شوای کولای، د عکس اخیستو له شعبي يې د ځانگړې پالنې څانگې ته وړلم چې پوره په هوبن راغلم.

لومړی فکر مې چې ذهن ته راغی ومې ويل: «شکر خدایه چې ژوندی يم.»

پوهېدم نه چې چېرته يم، خو دومره پوهېدم چې په خپل هېواد کې نه يم. نرسانو او ډاکټرانو په انگلیسي خبرې کولې. ما خبرې ورسره کولې خو دا چې په غاړه کې مې کړۍ بنده وه هېچا مې هم غږ نه اورېده. کيڼې سترگې مې هر څه دوه گوني ښودل دا چې هر چا دوه پوزې، دوه خولې او څلور سترگې لرلې. په ذهن کې مې ډېرې پوښتنې را ولاړېدې دا چې:

«زه چېرته يم؟»

دلته چا راوستې يم؟

پلار او مور مې چېرته دي؟

آیا پلار مې ژوندی دی؟» ډېره حیرانه وم.

زه ملاله يم | ۲۸۷

د درملنې له پاره پيسې نه لري.» له ډاکټرانو څخه يو د لهستان و چې هر وخت به خپه ښکارېده. ما فکر کاوه چې هغه د روغتون مالک دی او خپه ځکه دی چې زه مې د درملنې لگښت نه شم ورکولای. له همدې امله مې يوه نرس ته اشاره وکړه چې کاغذ راته راوړي پرې ومې ليکل: «ولې خپه يې؟»
ځواب يې راکړ:

- خپه نه يم.

بيا مې وليکل: «زما د درملنې لگښت څوک ورکوي؟»

ويې ويل:

- اندېښنه مه کوه. ستاسې دولت يې ورکوي.

له دې وروسته به يې چې هر وخت وليدم خوشاله به و.

زه هر وخت د هرې ستونزې له پاره د يوې حل لارې په هڅه کې يم، له ځانه سره مې فکر کاوه چې کېدای شي وکولای شم د روغتون معلومات خونې ته لاړه شم او له هغه ځايه مې له مور او پلار سره خبرې وکړم. بيا مې له ځانه سره وويل: «ته خو پيسې نه لرې چې اړيکه ونيسې او آن دا چې د خپل هېواد کوډ هم نه لرې. بايد له دې ځايه بهر لاړه شم کار وکړم، وروسته يې په پيسو يو مېايل واخلم او له پلار سره مې اړيکه ونيسم. هغه وخت بيا کولای شو چې ټول يو ځای ژوند وکړو.»

گډ وډ فکرونه مې په ذهن کې گرځېدل. فکر مې کاوه ډاکټر فيونا چې کومه نانځکه راته اخيستې شين رنگ لري او بيا يې په يوه سپين خرس بدله کړې وه. هر وخت به مې پوښتنه کوله: «هغه شين خرس يا نانځکه چېرته ده؟» سره له دې چې هر ځل به يې راته ويل چې دلته هېڅ شنه نانځکه نه وه. شين رنگ د ځانگړې پالنې د خونې و خو ما تر اوسه ويل چې يوه شنه ناوکۍ مې لرله.

يوازې څه چې ډاډ يې راکاوه ريحانه وه. هغې به ډېرې آراموونکو دعاوې ويلې او ما به مې شونډو ته حرکت ورکاوه چې آمين ووايم.

ټلويزيون به هر وخت غلی و پرته له هغې وخت نه چې اجازه يې راکړه د

زه ملاله يم | ۲۸۶

سم کار نه کوي. د ډېر مهال له پاره مې ډاکټرانو او نرسانو ته نه شواى کتلاى. کيڼ غوږ مې خبرې نه اورېدې، د خولې ژامې مې سم کار نه کاوه. له همدې امله مې هر چاته اشاره کوله چې ښي لور ته مې ودرېږي.

وروسته د فيونا په نوم يوه زړه سواندې ډاکټره راغله او ماته يې يوه سپينه د خرس د څېرې نانځکه راکړه. هغه راته ويل چې بايد په نانځکه جنيد نوم کېږدم او بيا يې د دې نوم دليل راته توضيح کړ. زه نه پوهېدم چې جنيد څوک و له همدې امله مې خپلې نانځکې ته «ليلا» نوم وټاکه. دې د ليکلو او تمرين لپاره يوه کتابچه راته راوړه. زما لومړۍ دوې پوښتنې دا وې: «پلار مې ولې نشته؟» پلار مې پيسې نه لري د دې درملنې پيسې مې څوک ورکوي؟»
هغه ځواب راکړ:

- پلار دې په پاکستان کې دی. لگښت ته اندېښنه مه کوه.

هر څوک به چې راتلل همدا پوښتنې مې ترې کولې خو د ټولو ځواب همدا و. خو قناعت مې نه و کړى. نه پوهېدم چې څه پېښه شوې وه او په هېچا مې هم باور نه کاوه. که پلار مې جوړ وي نو ولې مې تر څنگ نشته دی؟ فکر مې کاوه چې پلار او مور مې نه پوهېږي چې زه چېرته يم او کېدای شي چې د مېنگورې په سرکونو او کوڅو کې به په ما پسې سرگردانه وي. آن دا باور مې هم نه لاره چې مور او پلار به مې ژوندي وي. په لومړيو ورځو کې مې ذهن په خيالونو کې ډوب و. تر سترگو مې تصويرونه تېرېدل چې زه په يوه کوټه کې پرته يم او څو کسان مې تر څنگ دي، داسې ډېر تصويرونه چې د شمېر وړ نه وو او پوښتنه يې کوله چې، پلار مې چېرته دی؟

له ځانه سره مې فکر کاوه زه ويشتل شوې يم خو باور مې نه کاوه. آيا هغه ټول خوب و که خاطره؟

همدا راز د پيسو موضوع هم ډېره ځورولم. د ډالۍ پيسې د ښوونځي لگښتونه او په شنگله کې د يوې نمرې ځمکې اخيستل و. هر وخت به مې چې ډاکټران له يو بل سره په خبرو ليدل فکر مې کاوه چې وايي: «ملاله پيسې نه لري، ملاله يې

نيولي و، نو هغه به څه خرڅ کړي وای؟ کېدای شوی له بډایو به یې پور غوښت.

***

له هغې ټلیفوني اړیکې وروسته مې هم مور او پلار پوره نه و ډاډه شوي ځکه چې دوی زما غږ وانه وږېده. چا چې له دوی سره خبرې کولې گډ وډ خبرونه به یې ورته رسول. یو هم سرلښکر غلام قمر د سوات د نظامي عملیاتو قوماندان و. پلار ته یې ویلي و: «له انگرېزانو مې ښه خبرونه اورېدلي. موږ ډېر خوشاله یو چې زموږ لور جوړه شوې ده.» هغه ویلي وو «زموږ لور» دوی اوس زه د ټول هېواد لور بللم.

جنرال مې پلار ته ویل چې دوی اوس په ټول سوات کې پلټنه کوي او په سرحدونو کې هم په هغوی پسې گرځي. زیاته کړې یې وه دوی پوهېږي چا چې په ما ډزې کړې وې، د طالبانو دوه ویشته کسيزه ډله وه چې دوه میاشتي مخکې یې د پلار په ملگري زاهد خان هم حمله کړې وه.

پلار مې هېڅ هم نه و ورته ویلي خو ډېر پرېشانه و.

ځکه چې دوی ډېر وخت وړاندې ویلي و چې د سوات سیمه یې له طالبانو څخه پاکه کړې ده. اوس همدا جنرال ورته وایي چې دوه ویشته کسه طالبانو څه کم دوه میاشتي هلته تېرې کړې وې. همدا راز پوځ ویلي و چې په زاهد خان د یوې کورنۍ شخړې له امله ډزې شوې وې. خو اوس یې ویل چا چې په زاهد خان ډزې کړې وې په ملاله یې هم حمله کړې وه. پلار مې غوښتل ورته ووايي: «تاسې پوهېدئ چې طالبان دوه میاشتي په سوات کې گرځېدل. په دې هم پوهېدئ چې غواړي زما لور ووژني خو بیا مو یې هم مخه ونه نیوه؟» خو پوهېده چې دا پوښتنې کول به هېڅ گټه ونه لري.

د جنرال خبرې تر اوسه هم پای ته نه وې رسېدلې. هغه مې پلار ته وویل سره له دې چې ملاله په هوبڼ راغلې خو په لیدلو کې ستونزه لري، پلار ډېر پرېشانه شوی و له ځانه سره یې فکر کاوه چې څنگه هغه دومره معلومات لري او زه یې نه

«مسترچیف» خپرونه وگورم، په مېنگوره کې مې هم دا خپرونه خونښه وه. خو اوس هر څه بدل شوي و. وروسته پوه شوم چې هېچا اجازه نه لرله چې کوټې ته مې ورځپاڼه راوړي او یا هم ماته څه ووايي.

له ځانه سره مې فکر کاوه چې کېدای شي پلار مې ژوندی نه وي له همدې امله ډېره وېرېدم. په دې وخت کې ډاکټر فیونا د تېرې اونۍ یوه پاکستانۍ ورځپاڼه راته راوړه، په هغې کې مې د پلار تصویر چاپ شوی و چې له جنرال کیاني سره د خبرو په حال کې و او وړاندې یوه مېرمن چې ټکری یې په سر و او د ورور تر څنگ مې ناسته وه. ومې لیکل: «دا مې مور ده!»

په هغې ورځ ډاکټر جاوېد له خپل موبایل سره راننه ووت. ویې ویل:

- غواړم له مور او پلار سره دې خبرې وکړم.

سترگې مې له حیرانتیا نه وځلېدې.

هغه غوسه ناک ښکارېده خو ډېر مهربانه و. ویې ویل:

- یوازې ژاړې به نه، مېایل درکوم ته باید ډېره قوي وې.

شمېره یې ډایل کړه، خبرې یې ورسره وکړې بیا یې مېایل ماته راکړ.

د پلار غږ مې و. دا چې په غاړه کې مې یوه کړۍ وه خبرې مې نه شوای کولای.

د غږ په اورېدو یې ډېره خوشاله شوم، د مخ له امله مې خندلی نه شوای خو په زړه کې ډېره خوشاله وم. پلار مې قول راکړ ویې ویل: «ډېر ژر راځم. ته آرام وکړه، تر دوو ورځو پورې به تاته در ورسېږم.» وروسته یې راته وویل چې ډاکټر جاوېد سپارښتنه کړې چې ونه ژاړم. ډاکټر له ما څخه غوښتل چې پیاوړې وم. دا اړیکه ډېره لنډه وه ځکه چې مور او پلار مې نه غوښتل زه سترې شم. مور مې په ټلیفون کې دعا راته وکړه.

ما تر اوسه فکر کاوه چې له ما سره د دوی د نه راتگ دلیل دا و چې زما د درملنې له پاره یې پیسې نه لرلې، له ځانه سره مې ویل، له همدې امله تر اوسه په پاکستان کې دي چې زموږ ځمکه او ښوونځي وپلوري. هغه ځمکه چې اخیستې مو وه ډېره لږ وه او په دې هم پوهېدم چې کور او ښوونځي مو په اجاره

ليکلي. هغه وخت مې وليکل: «ماته څه پېښ شوي دي؟»

همدا راز مې وليکل: «څراغونه مړه کړي». ځکه چې د څراغونو په لگېدو سره مې سر دويم ځلي شديد درد پيدا کړ.

وروسته ډاکټر فيونا وويل چې ماته يوه بده پېښه شوې.

ورته ومې ليکل: «په ما ډزې شوې دي؟ پلار مې څنگه دی؟»

هغې ځواب راکړ چې د ښوونځي په بس گاډي کې ډزې را باندې شوې دي. ويل يې چې په دوو نورو خورليو مې هم مرمۍ لگېدلې دي، زياته يې کره چې د دوه نورو نومونه نه پېژني. راته تشرېح يې کره چې مرمۍ مې له کينې سترگې سره چې تپ يې تر اوسه ښکاري ننوتلې وه او بيا مې په اوږو کې وړاندې تللې وه. دغې مرمۍ کولای شول چې سترگه مې له منځه يوسي او يا مې هم ماغزو ته لاړه شي. په واقعيت کې له دې پېښې زما نجات يوه معجزه وه. کوم احساس مې نه لاره ځکه چې اوس خو دا پېښه شوې وه. يوازې په دې خپه وم چې تر حملې مخکې مې وخت نه و پيداکړی چې خبرې ورسره وکړم. هغه خبرې چې دوی ته مې بايد کړې وای اوس به يې هېڅ وانه وري. هغه کس چې ډزې راباندې کړې وې په اړه مې يې په ذهن کې بد فکر نه لاره، د غچ په اړه مې هېڅ فکر نه کاوه. يوازې زړه مې غوښتل چې سوات او خپل کور ته لاړه شم

له هغې وروسته مې په ذهن کې ډول ډول فکرونه وگرځېدل خو نه مې شواى کولای خيال او حقيقت سره بېل کړم. د ډزو کيسه چې زما په ياد وه په بشپړه توگه يې له هغه څه سره توپير لاره چې پېښ شوي و. زه مې له پلار سره په يوه بل گاډي کې چې د گل په نوم نجلۍ په گډون څو نورې نجونې هم راسره وې ناست و. چې ناڅاپه دوه طالبان راپيداشول چې تورې جامې يې اغوستې وې. له دوو څخه يې يوه زما په لور وسله ونيوه چې يوه وړه مرمۍ يې زما په بدن ونښته. په دې خيال کې مې په پلار هم ډزې وشوې.

وروسته هر څه گډ وډ کېږي، زه د ناروغانو په يوه کټ پرتله يم، هلته ډېر خلک ليدل کېږي، سترگې مې د پلار په لټه پسې سرگردانه دي. په پای کې هغه

لرم؟

هغه اندېښمن و چې زه به په پوره توگه ښه شوې وم. هغه وخت يې د خپلې گراني لور په اړه تصور کاوه چې په تياره کې قدم ږدي او له پلاره پوښتي: «پلاره، زه چېرته يم؟»

دغه خبرونه دومره دردناک و چې نه يې غوښتل مور ته يې ووايي، سره له دې چې هېڅ کله نه شي کولای له مور څخه کومه خبره پټه کړي. په دې وخت کې يې له خپل خدای (ع) سره خبرې کړې وې: «زه داسې څه منلی نه شم، زه به هغې ته خپله يوه سترگه ورکړم.» خو دا چې دی په هغې وخت کې دري څلويښت کلن و، اندېښنه يې لرله چې سترگه به يې ماته کار راکړي کته. په هغې شپه يې خوب نه و کړی. د بلې ورځې په سهار يې د پوليسو له يوه امنيتي مامور څخه هيله کړې وه، ټليفون يې ورکړي چې له ډگروال جنيد سره اړيکه ونيسي. پلار مې هغه ته په خپگان سره ويلي وو: «اورېدلي مې دي چې ملاله څه نه شي ليدى.»

هغه ځواب ورکړ: «که هغه کولای شي وليکي او ولولي نو څنگه ليدى نه شي؟ ډاکټر فيونا راته وويل چې لومړی يادښت يې ستاسې په اړه و.»

خو نه دا چې يوازې مې ليدای شواى آن چې يوه هنداره مې هم غوښتې وه. هغه وخت مې په هغې وړه کتابچه کې ليکلي وو: «هنداره» ځکه چې غوښتل مې مخ او وېښتان مې ووېنم. نرسانو يوه سپينه وړه هنداره راته راوړه چې تر اوسه مې ساتلې ده. کله مې چې ځان وليد ډېره ووېرېدم. هغه اوږده وېښتان مې چې د ډول ډول جوړولو له امله به يې په ساعتونو هندارې ته ولاړه وم ورک شوي وو او د سر په کينه خوا مې آن يو وېښته هم نه و. په کتابچه کې مې وليکل: «وېښتان مې لنډ شوي دي.» داسې فکر مې کاوه چې طالبانو راباندې لنډ کړي دي. خو په اصل کې پاکستانی ډاکټرانو راباندې پرې کړي و. مخ مې هم په پخواني طبيعي ډول نه و داسې و لکه چا يې چې يوه خوا له منځه وړې وي او له کينې سترگې سره مې يو تپ ښکارېده. تر اوسه مې توري او کلیمې ځای په ځای

زه ملاله يم | ۲۹۳

سره خبرې وکړې. دې ته په اندېښنه کې وم چې غږ به مې بل ډول اورېدل کېږي. له همدې امله مې له پلاره وپوښتل:

غږ مې بدل شوی دی؟

ځواب يې راکړ:

- نه د پخوا په څېر دی او نور به هم ښه شي. ډېره خو په عذاب نه يې؟

ومې ويل:

- ښه يم خو د سر درد مې دومره سخت دی چې نور يې زغمی نه شم.

پلار مې ډېر پرېشانه شو. فکر کوم هغه زما د سر له درد څخه په لوی درد اخته شو. په ټولو اړيکو کې به يې پوښتنه کوله چې آیا سر درد مې ښه شوی دی کنه؟ له هغې وروسته به مې يوازې ورته ويل چې حالت مې ښه دی. زړه مې نه غوښتل هغه ناآرام شي يوازې دا پوښتنه مې ترې کوله چې دوی څه وخت راځي؟

تر دې وخته يې د راولپنډۍ په روغتون کې يوه اونۍ تېره کړې وه او له دې نه وو خبر چې بېرېمېنگېم ته به څه وخت لېږل کېږي. مور مې دومره ناهيلې شوې وه چې پلار ته مې يې ويلي و: «که تر سبا پورې د تلو خبر رانه کړي زه د خوړو اعتصاب کوم.»

وروسته مې پلار امنيتي مامور ته ورغلی او هغه ته يې دا خبره کړې وه. هغه مامور وېرېدلی و او پلار ته يې ويلي وو چې اسلام آباد ته به يې د سفر کارونه برابر کړي او هلته به هرڅه ورته ترتيب کړل شي.

کله مې چې پلار بېرته مور ته راغی ورته ويې ويل: «ته يوه لويه ښځه يې. تل به مې فکر کاوه زه او ملاله ښه مبارزين يو خو ته د شکايت په کړلو تر موږ ښه پوهېږي.»

دوی په اسلام آباد کې «د کشمير کور» هوټل ته چې د پارلمان د غړو له پاره ځانگړی شوی دی ولېږل شول. تر اوسه هم تر سختو امنيتي تدبيرونو لاندې و، آن که به مې پلار سلمانۍ ته هم تلو يو پوليس به يې تر څنگ ناست و، نه چې

زه ملاله يم | ۲۹۲

پيدا کوم او هڅه کوم خبرې ورسره وکړم خو خبرې نه شم کوی. په نورو خيالونو کې به په نورو ځايونو وم لکه په اسلام آباد کې د جناح بازار، د چينې بازار چې هلته ناڅاپه ډزې راباندې کېږي. آن يو ځل مې خوب لیده چې ډاکټر هم د طالبانو له ډلې څخه وي.

کله به چې په هوبن راتلم، زړه مې غوښتل چې په دې پېښو پوهه شم. څوک به چې راتلل اجازه يې نه لرله چې خپل موبایل هم د ننه راوړي، خو ډاکټرې فيونا به هر وخت خپل آيفون ورسره راوړ ځکه چې هغه د بېړنيو حالاتو ډاکټره وه. کله به چې هغې آيفون کېښود غوښتل به مې په گوگل کې خپل نوم وپلټم، خو سخته وه ځکه چې د سترگو د ليد د ستونزې له امله مې نه شوای کولای تورې سم وليکم. غوښتل مې بېرېښنالیک مې خلاص کړم خو پټ نوم مې يې په یاد نه و.

په پنځمه ورځ مې خبرې کړای شوای خو غږ مې د پخوا په څېر نه و. کله چې ريحانه راغله له اسلامي اړخه مو د حملې په اړه خبرې وکړې. هغې ته مې وويل:

- هغوی په ما ډزې وکړې؟

هغې ځواب راکړ:

- هوکې همداسې ده. د نړۍ هېڅ مسلمان باور نه شي کوی چې يو څوک دې داسې جنايت وکړای شي. مور مې وايي کېدای شي هغوی مسلمان نه وي. دوی داسې کسان دي چې ځانونو ته مسلمانان وايي خو عملونه يې اسلامي نه دي.

موږ د دې په اړه چې د بېلابېلو او مشخصو دلايلو له امله ټولې پېښې څه ډول رامنځ ته کېږي او بله دا چې زده کړه نه يوازې د نارينه و بلکه د ښځو حق هم دی، خبرې وکړې. ما د يوې مسلماني نجلۍ په توگه د خپلو زده کړو د حق په اړه خبرې وکړې.

****

څنگه چې په خبرو کولو وتوانېدم د ډاکټر جاوېد په تليفون مې له مور او پلار

بيا يې د زرداري د دفتر د ټليفون شمېره پلار ته راوړې وه. پلاره اړيکه يې ورسره نيولې وه او زرداري ته يې پيغام پرېښی و. په همدې شپه زرداري دوی ته زنگ وهي او د هر څه ضمانت ورته کوي چې ورته برابر به يې کړي. سونیا د هغو کلونو په اړه خبرې وکړې چې په زندان کې وه ويلې يې وو: «زه په ښه توگه پوهېږم چې له اولاد څخه بېلتون څومره سخت وي.»

د دې په اورېدو سره مې چې دوی به تر دوو ورځو پورې به په بېرېمنگهم کې وي يوازې يوه هيله ترې وکړه. پلار ته مې وويل:

«د ښوونځي بکس مې درسره راوړه. که سوات ته نه شې تلای خير دی نور کتابونه راته واخلم. د مارچ په مياشت کې آزمويڼې پيلېږي.» زړه مې غوښتل بيا هم لومړۍ درجه واخلم. تر ټولو ډېر مې غوښتل فزيک مې راوړي ځکه چې د دې کتاب درسونه تر نورو يو څه سخت دي، بايد چې شمېرې يې تمرېن کړم.

فکر مې کاوه چې د نوومبر په مياشت کې به خپل کور ته لاړ شو.

د مور او پلار راتلو لس ورځې وخت ونيو. له دوی پرته راته هغه لس ورځې د سلو ورځو په اندازه اوږدې شوې. ورځې او شپې ډېرې سترې کوونکې وې، سم خوب مې هم نه راته. د کوټې ساعت ته به مې کتل د وخت تېرېدو ډاډ را کاوه چې ژوندۍ يم. په ژوند کې د لومړي ځل له پاره سهار وختي وينېدم.

په حقيقت کې به هره ورځ سهار په اوو بجو کله به چې نرسان راتلل له خوبه وينېدم. نرسانو او مېرمن فيونا به لوبې راسره کولې. د روغتون کارکوونکي او نرسان پر ما ډېر مهربانه و، په ځانگړې توگه آيما چودري⁽ⁱ⁾ او سرطبيب جولي تريسي⁽ⁱⁱ⁾ چې ترڅنگ به مې کېناستل او لاس به مې بې نيوه. د پاکستان مې يوازې يو ټکړۍ لاره چې ډگروال جنيد زما له پاره د ډالۍ په څېر ډاکټر فيونا ته ورکړی و. وروسته دوی پلورنځي ته تللي وو او جامې يې رانه اخيستې وې.

دوی نه پوهېدل چې يوه نوې سواتۍ پېغله څه ډول جامې اغوندي. دوی د لنډو

سلمان يې غاړه ټيپي کړې.

اوس يې د دوی ټليفونونه هم ورکړي له يو بل سره مو ډېرې خبرې وکړې. هر وخت به چې ډاکټر جاوېد له پلار سره اړيکه نيوله د هغې ميايل به بوخت و. بيا مې د مور يوولس رقمي شمېره ورکړه، ډاکټر جاوېد حيران شو، فکر يې وکړ چې حافظه مې ښه کار کوي.

خو مور او پلار مې تر اوسه په ستونزو کې ژوند کاوه. دوی نه پوهېدل چې ولې تر اوسه بېرېمنگهم ته لېږل شوي نه دي. ډاکټر جاوېد هم نه پوهېده چې ولې تر اوسه هغوی راغلي نه دي. کله چې هغوی وويل چې دوی هم د دې انتظار په لامل نه پوهېږي، جاوېد اړيکه ونيوه بيا يې دوی ته ډاډ ورکړ چې ستونزه پوځ نه ده جوړه کړې ستونزه په دولت کې ده.

د کورنيو چارو وزير رحمان ملک هيله لرله چې له دوی سره يو ځای بېرېمنگهم ته راشي څو په روغتون کې يو گډ مطبوعاتي کنفرانس ولري. همدا لامل شوی و چې د دوی سفر وځنډول شي. هغه همدا راز غوښتل ډاډه شي چې مور به د انگلېستان له دولت څخه د سياسي پناه غوښتنه نه کوو ځکه چې دا به يې د دولت له پاره تر ټولو لوی شرم وي. په پای کې يې په څرگنده پوښتنه ترې وکړه چې آيا داسې کوم هوډ لري او کنه. ډېره د ملنډو وړ وه ځکه چې مور مې تر اوسه سياسي پناه نه پېژنده او پلار مې هم هېڅ کله د داسې يوې موضوع په اړه فکر نه و کړی.

کله مې چې کورنۍ د کشمير په کور کې ځای په ځای شول، هلته يې له سونیا شهيد سره چې د شيدې مور وه کتلي و. هغه نجلۍ چې د خوشال ښوونځي نجونو ته يې د اسلام آباد د سفر امکانات برابر کړي و. هغې فکر کړی و چې دوی له ماسره انگلېستان ته راغلي خو کله چې پوه شوې وه چې دوی تر اوسه په پاکستان کې انتظار دي حيرانه شوې وه. دوی ته ويل شوي و چې د بېرېمنگهم لور ته هېڅ ټکټ نشته.

سونیا دوی ته جامې راوړې وې ځکه چې دوی هر څه په سوات کې پرېښي و.

⁽ⁱ⁾ Yma Choudhury

⁽ⁱⁱ⁾ Julie Tracy

زه ملاله يم | ۲۹۷

د خبرو له پيل وروسته، د لومړي ځل له پاره دويم ځلي وگرځېدم. لاسونو او پښو مې هېڅ ستونزه نه لرله، پرته له بني لاس څخه مې چې په سمه توگه يې حرکت نه کاوه، ځکه چې مرمۍ مې ورمېر ته ننوتې وه له همدې امله په لاره گرځېدای نه شوی. لومړي قدمونه مې دومره په سختۍ اخيستل، داسې مې احساسوله چې سل کيلومتره منډه مې کړې ده. ډاکټرانو ويل چې ښه به شم يوازې مې فزيوتراپي ته اړتيا لرله چې عضلې مې بېرته کار پيل کړي.

يوه ورځ يو بل فيونا راغی، فيونا الکساندر هغې راته وويل چې د روغتون د مطبوعاتي څانگې مسول دی. ډېره راته په زړه پورې وه ځکه چې هېڅ کله فکر نه شم کولای چې د سوات کوم روغتون دې يوه مطبوعاتي څانگه ولري. څو پورې چې د مطبوعاتي څانگې مسول نه و راغلی نه پوهېدم چې څومره تر پاملرنې لاندې يم.

د پاکستان د پرېښودو تصويرونه او دا چې بېرېمېنگهم ته څو خپاره شوي وو او رسنۍ هم ژر پوهېدلې وې چې مطلب مو بېرېمېنگهم دی. زموږ د رارسېدو سره سم د سکای نيوز هليکوپټر ډېر ژر د روغتون په سر دورې وهي د جاپان او استراليا په گډون له ټولې نړۍ څخه دوه سوه او پنځوس خبريالان روغتون ته راځي. فيونا الکساندر د خبريالۍ شل کلنه تجربه لرله او د بېرېمېنگهم پوست⁽ⁱ⁾ اېډېټر هم و. سره له دې هغه په ښه توگه پوهېدو چې هغوی ته څه ډول خبر ورسوي او روغتون ته د دوی د راتلو مخه ونيسي. له هغې وروسته به روغتون زما په اړه خبرونه د رسنيو او خبريالانو په واک کې ورکول.

ډېر شخصيتونه له ماسره د کتنې له پاره انتظار وو، دولتي وزيران، ديپلوماتان، سياستوال او آن د کنټربري⁽ⁱⁱⁱ⁾ له ښار څخه د لوی رهبر استازی هم راغلی و. ډېرو يې د ښايسته گلونو گېډۍ راته راوړې وې.

يوه ورځ فيونا الکساندر د کارډونو او د لوبو د سامانونو يوه ډکه کڅوړه راته راوړه.

زه ملاله يم | ۲۹۶

کميسونو، پتلونونو، د خوب جامو، او جرابو له ډکو کڅوړو سره کوټې ته راغلل. آيما پوښتنه وکړه: «کوم رنگ دې خوښېږي؟» البته چې زما څر رنگ خوښېده. دوی به له دې امله راته اندېښنه کوله چې ډوډۍ مې نه خوړه خو اصلاً مې د دوی د روغتون خواړه نه خوښېدل. له دې هم وېرېدم چې حلال دي کنه. نرسانو پوښتنه رانه وکړه:

- څه ډول خواړه دې خوښېږي؟

ځواب مې ورکړ:

- سور کړی چرگ.

آيما به هره غرمه سور کړی چرگ او کچالو راته اخيستل، آن چې يوه ورځ يې خپله خواړه راته پاخه کړل.

هغوی زما د ساعت تېرې له پاره يو ډي وي ډي فلېپر راوړ. لومړی فلم مې چې وليد «د بېکهم په څېر يې شوټ کړه» و، د يوې سک مذهب⁽ⁱ⁾ نجلۍ کيسه وه چې له خپلو ناخوښو فرهنگي دودونو سره يې مبارزه کوله او له فوټبال سره يې مينه وه. په دې فلم کې چې کله نجونو په نيمه لوڅو ځانونو د فوټبال لوبه کوله ورته حيرانه شوم له نرسانو مې هيله وکړه چې بند يې کړي. له هغې وروسته به هغوی کارټوني فلمونه راته راوړل. د خرش پرش (شرک) فلمونه مې وکتل. کينې سترگې مې تر اوسه هم سم څه نه ليدل، له همدې امله به مې د فلم کتلو په وخت کې پټوله، له کين غوږ مې وينه راتله، په هغه کې به يې هر وخت مالوچ اېښودل. يوه ورځ مې چې لاس په خېټه اېښی و له يوه نرس پوښتنه وکړه:

- دا را وتلي څه شی دي؟

معهده مې لويه او کلکه شوې وه خو په دليل يې نه پوهېدم.

ځواب يې راکړ:

- د سر د کاسې يوه برخه دې ده.

ډېره ووېرېدم.

⁽ⁱ⁾ Birmingham Post

⁽ⁱⁱⁱ⁾ Canterbury. د انگلستان په جنوب ختيځه برخه، د کنت په ولسوالۍ کې يو ښار دی.

⁽ⁱ⁾ سېک د هند په دينونو کې د شاگرد په معنی دی

زه ملاله يم | ۲۹۹

انگلېستان پخواني لومړي وزير د «زه ملاله يم» په شعار سره يوه بيانیه صادره کړه چې تر ۲۰۱۵ م کال پورې به هېڅ شاگرد هم له ښوونځي څخه نه بې برخې کېږي. د دولت، وزیرانو، د فلم د لوبغاړو او همدا راز زموږ د وروستي والي سر اولاف کرویه مشرې لور⁽ⁱ⁾ له خوا پیغامونه را ولېږل شول. هغې لیکلي وو دا چې په پښتو لیکلی او لوستلی نه شي شرمېږي. سره له دې چې بابا یې په پښتو خبرې کولې. آن چې یو پیغام زما د خوښې لوبغاړې انجیلا جولي له خوا رالېږل شوی و. زړه مې غوښتل چې دا ټول منیبې ته ووايم. خو هغه وخت نه پوهېدم چې بیا به کور ته لاړه نه شم.

زه ملاله يم | ۲۹۸

فکر مې کاوه چې دا ډالۍ به مسلمانانو د لوی اختر له امله رالېږلې وي خو کله مې یې چې د رالېږلو نېټې ولیدې چې د ډېر مخکې وخت دي پوه شوم چې تر اختر پورې هېڅ اړه نه لري. دا ډالۍ د نړۍ له بېلابېلو هېوادونو څخه وې چې ماته یې د روغتیا هیله کوله چې ډېری یې د زده کوونکو له خوا وې. زه ډېره حیرانه وم او فیونا په خندا وویل:

- تر اوسه دې ټول نه دي لیدلي!

هغه وویل چې تر اوسه یې ډېرې کڅوړې او د آتو زرو په شاوخوا کې کارډونه نه دي کتلې. چې ډېرو یې پته لیکلې وه: «بېرمنګهم د ملالې روغتون» یوه یې آن داسې لیکلې و: «هغې نجلۍ ته چې حمله پرې شوې وه، بېرمنګهم» په دې پته هم تر روغتون پورې را رسېدلي وو. ډېرو هم د لورولۍ وړاندیزونه کړي وو لکه زه چې کورنۍ نه لرم او آن یوه خو له ماسره د واده وړاندیز هم کړی و.

ریحانې ویل چې له ټولې نړۍ څخه په میلیونونو ماشومانو له ما څخه ملاتړ ښودلی او دعا یې راته کړې ده. وروسته مې پام شو چې زما ژوند خلکو ساتلی و. خلکو نورې ډالۍ هم رالېږلې وې. ډېر کارتنه شیریني او ډول ډول نانځکې په ډالیو کې ښکارېدې.

تر ټولو قېمتي ډالۍ د بي نظیر بوتو د زامنو بلاول⁽ⁱ⁾ بوتو او بخت آور⁽ⁱⁱ⁾ له خوا وې. د ډالیو په منځ کې یې د خپلې مور دوه ټکري راته لېږلې وو. هغه وخت مې یې شالونه پورې ته نژدې کړل چې د بې نظیرې بوی په کې حس کړم. وروسته مې په یوه کوتي تړل شوی یو تور اوږد وېښته، پیدا کړ چې دا ماته تر ټولو بهترینه ډالۍ ښکاره شوه.

هغه وخت پوه شوم چې طالبانو پر دې حملې سره زما مبارزه نړیواله کړې وه. په داسې حال کې چې په تخت د نوې نړۍ له پاره لومړیو قدمونو اخیستو ته انتظار وم، د ملګرو ملتونو د ښوونې او روزنې استازی ګورډن براون⁽ⁱⁱⁱ⁾ او د

⁽ⁱ⁾ Bilawal

⁽ⁱⁱ⁾ Bakhtawar

⁽ⁱⁱⁱ⁾ Gordon Brown

⁽ⁱ⁾ Sir Olaf Caroe

وخت کې چې په روغتون کې يوازې وم يو څاڅکی اوبښکې مې نه وې بهېدلې. خو اوس مې يې مخه نه شوای نيولې. پلار او مور مې هم ژړل. احساسوله مې څه پسې چې ډېره سرگردانه وم پيدا مې کړل. وروڼو مې راته ويل: «ملالې ډېر دريسې خپه شوي و.» خو ډېر ژر يې پام نانځکو ته واوښت. کله چې خوشال غوښتل په لپټاپ کې مې لوبې وکړي بيا مې شخړه ورسره پيل شوه.

مور او پلار ته مې ډېره حيرانه وم. دوی هم اوږده سفر ستړي کړي وو، دوی په دې لږ موده کې ډېر مشران ښکارېدل، د سپينو وېښتو تارونه مې يې په سر ليدل. د دوی په حالت پوهېدم چې په داسې حال کې زما په ليدلو ډېر پرېشانه وو. سره له دې چې د خپلې پرېشاني د پټېدو هڅه يې کوله. د ډاکټر جاوېد له راتلو مخکې يې دوی ته داسې خبر ورکړی و: «کومه نجلۍ چې غواړئ ووينئ لس په سلو کې بېرته جوړه شوې. تر اوسه پورې نوي په سلو کې جوړه نه ده.» خو دوی نه پوهېدل چې نيم مخ مې کار نه کوي له همدې امله مې موسکا نه شوای کولای. کيڼه سترگه مې پرسېدلې وه، نيم وېښتان مې تويې شوي وو او خوله مې يوې خواته کړه وه، لکه ښکته چې کش شوې وي، سره له دې کله مې چې غوښتل موسکه شم، ډېره کړه ښکارېده. همدا راز مې له يوه غوړ څخه هېڅ نه اورېدل، د ماشومانو په ژبه مې خبرې کولې داسې لکه يو وړوکی ماشوم چې خبرې کوي.

کورنۍ ته مې يې د پوهنتون د محصلينو په يوه شپه غالي کې ځای ورکړ. د روغتون مسولينو فکر وکړ چې په روغتون کې به ژوند ورته سخت وي، ځکه چې ژر به د خبريالانو له خوا محاصره شي او دوی غوښتل چې له ما څخه د ريکوري په دې حساسو شېبو کې ساتنه وکړي. کورنۍ مې پرته له هغې جامو چې اغوستې يې وې او د شينې مور سونيا ورته اخيستې وې نور څه له ځانه سره نه لرل، ځکه په نهم د اکتوبر کله چې دوی سوات پرېښود نه پوهېدل چې بيا به کور ته راشي او کنه.

کله چې شپه غالي ته لاړل، د ماشومانو په څېر يې ژړل. تر دې وړاندې زه هر

موسکا يې ترې غلا کړې وه

کله مې چې کورنۍ د بېرمنگهم په لور پرواز وکړ، د ځانگړې پالنې له ځانگې څخه د څلورمې کوټې پنځلسمې او نولسمې برخې ته ولېږل شوم. هغې کوټې چې څو کړکۍ يې لرلې او کولای مې شول د لومړي ځل لپاره انگلېستان ووينم. له ځانه مې وپوښتل: «نو غرونه چېرته دي؟» منظرې باراني او مرطوبې وې، سره له دې مې له ځانه سره فکر وکړ، کېدای شي پټ شوي وي. زه تر هغې وخته نه پوهېدم چې د انگلېستان ځمکه لږ لمر لري. له کوڅې او کور پرته څه نه ليدل کېږي. د سرو خښتو يو ډول جوړ کورونه چې د ټولو رنگونه هم سره ورته وو. هر څه آرام او منظم ښکارېدل.

ډاکټر جاوېد راته وويل، کورنۍ مې په لارو ده، مرسته يې راسره وکړه چې کښېنم. زه ډېره حيرانه وم. د دې شپاړسو ورځو په بهير کې له هغه وخته چې په ډزو وويشتل شوم او په مېنگوره کې مې له خپل کور سره خداى په آمانې وکړه، په څلورو روغتونونو کې بستر شوم او په زرگونو ميله مې سفر کړی و. داسې مې احساسوله چې شپاړس کلونه تېر شوي دي. وروسته ور خلاص شو او آشنا غږ مې تر غوږو شو: «جانې!» اوه «زما گراني پيشۍ!» هوكې خپله دوی وو، دوی زما لاسونه مچو کول.

د دوی مخه مې نه شوای نيولای، ډېرې اوبښکې مې تويې کړې. په دې ټول

زه ملاله يم | ۳۰۳

سره له دې چې پلار مې پرېشانه و چې که په راتلونکي کې هر ځل زما موسکا ويني دا حمله به ور په ياد کېږي. يوازې دا بدلون مې نه و کړی، په سوات کې چې وم دومره حساسه وم چې د هرې وړې موضوع له پاره به مې ژړل خو اوس په بېرېنگېم کې به مې له ډېر درد سره هم شکايت نه کاوه.

روغتون به نورو کسانو ته د راتلو اجازه نه ورکوله. څلور ورځې وروسته کله مې چې کورنۍ راورسېده يوه ډله سياستوال روغتون ته راغلل. هغوی له دريو هېوادونو څخه چې له ماسره يې مرسته کړې وه راغلل، د پاکستان د کورنيو چارو وزير رحمان ملک، د برتانيې د بهرنيو چارو وزير وېليام هېگ او د عربي متحده اماراتو د بهرنيو چارو وزير شيخ عبدالله بن زايد وو. دوی اجازه نه لرله چې له ما سره وويني. سره له دې چې له پلار او ډاکټرانو سره يې کتلي و.

پلار له دوی سره له کتنې وروسته پرېشانه ښکارېده ځکه چې رحمان ملک ورته ويلي وو: «ملالې ته وواياست چې خپل ملت ته يوه مسکا وکړي.» ځکه دا يوازېنی کار و چې وس مې يې نه لاره.

رحمان ملک پلار ته تشرېح کړې وه چې ويشتونکی د عطاءالله خان په نوم يو طالب و چې په سوات کې د ۲۰۰۹ م کال په عملياتو کې نيول کېږي او بيا له دريو مياشتو بند وروسته يې بېرته خوشې کوي. د رسنيو راپور ښوده چې هغه د جهانزېب په پوهنتون کې د فزیک په برخه کې زده کړه کړې وه. مالک ادعا وکړه چې په افغانستان کې د حملې نقشه پروگرام شوې وه. هغه ويل چې د عطاءالله د سر له پاره يې يو ميليون ډالره جايزه اېښې ده او پلار ته يې قول ورکړی و چې هغه به خامخا پيدا کړي.

موږ باور ونه کړ، ځکه چې تر اوسه يې، د بې نظير بوتو، کومو کسانو چې د جنرال ضياء د الوتکې په راغورځولو کې لاس لاره او همدارنگه زموږ د لومړني لومړي وزير لياقت علي خان وژونکي هم نه وو نيولي.

پر ما له حملې وروسته يې يوازې دوه کسان نيولي وو، زموږ بې وزله ډريور عثمان بهايي جان او د ښوونځي مالي چې د عثمان بهايي جان تليفون ته يې ځواب

زه ملاله يم | ۳۰۲

وخت خوشاله وم او ژوندی زړه مې لاره. پلار به مې هر چا ته په وياړ ويل: «زما آسماني موسکا او زما آسماني موسکاوي.» اوس يې په عاجزۍ سره مور ته وويل: «هغه ښکلې څېره او هغه ځلېدونکی مخ له منځه تللی. د دې له شونډو يې خدا اخیستې ده. طالبان ډېر بې رحمه دي، هغوی يې خدا ترې غلا کړې ده. يو کس ته گرده نړۍ ورکوی شو خو خدا او خوشالي هېڅ کله هم بېرته نه ورکول کېږي.»

دا ستونزه مې د مخ د عصبي رشتې له امله وه. هغه وخت ډاکټران ډاډه نه و او ويل يې که ضرر يې ليدلی وي، کېدای شي په خپله جوړه شي. مور ته مې تسلي ورکوله که مخ مې بېرته په پخواني حالت نه وي هم يې په کيسه کې نه يم. زه هغه څوک وم چې تل به مې خپلې ظاهري څېرې او د وېښتانو ډول ته ارزښت ورکاوه. خو کله چې څوک له مرگ سره لاس او گربوان وي هرڅه بدلېږي. هغه وخت مې ورته وويل:

- ماته مهمه نه ده. آن که ونه خندی شم او سترگې هم ونه رپوی شم. زه تر اوسه خپله يم ملاله يم! تر ټولو مهم دا دي چې خدای^(ع) مې ژوند بېرته راته وبانښه. نو بيا به مې چې مور هر وخت روغتون ته راتله خندل به مې يا به مې هڅه کوله موسکه شم. يوه پټ خپگان به مې د مور څېره پټوله. د يوې سرچپه هندارې په څېر وه، هر ځل به مې چې خندل د مور په څېره کې به مې پرېشاني ښکارېده. هغه وخت به مې پلار مور ته کتل. هر وخت به مې د مور په سترگو کې دا پوښتنه لوستل کېده: «ملاله ولې داسې شوې ده؟» کومه نجلۍ يې چې نړۍ ته راوړې وه او پنځه لس کاله يې په شونډو موسکا خوره وه. يوه ورځ مې پلار ترې پوښتل:

تورپېکۍ ستا نظر څه دی؟ حقيقت ووايه. آيا دا زما گناه ده؟

هغې ځواب ورکړ:

- نه، تا ملاله نه ده هڅولې چې غلا وکړي او يا څوک ووژني. هغې د خپل حق له پاره مبارزه وکړه.

زه ملاله يم | ۳۰۵

ښاغلي ايروینگ وويل چې له شپږو مياشتو وروسته به عصبي رېښه دويم ځلي په کار پيل وکړي. سره له دې چې هېڅ کله به هم د پخوا په څېر نه وي. خو ډېر ژر مې موسکا وکړه او سترگې مې وړپولې او همدارنگه د اونيو په تېرېدو سره مې مور او پلار په مخ کې نوي حرکتونه ليدل.

سره له دې چې مخ زما و خو مور او پلار مې له ما څخه ډېر خوشاله کېدل. وروسته ښاغلي ايروینگ وويل چې د روغتون په تېرو شلو کلونو کې د مخ د عصبي رېښو دا تر ټولو ښه پايله وه، په دې وخت کې اتيا په سلو کې ښه شوې وم.

ورو ورو مې د سر درد هم ورک شو، بېرته مې کولای شوی مطالعه وکړم. د «اوز حيرانوونکي جادوگر» کتاب مطالعه مې پيل کړه چې گورډن براون راته رالېږلی و. د دوروتي کيسه وه چې له هڅو سره يې څه ډول کور ته تلو او د بې زړه زمري او اوسپنيز سړي په څېر تړيو و چې زه يې ځانته جذب کړم.

هغه بايد له ډېرو خنډونو څخه تېر شي ترڅو خپل مقصد ته ورسېږي او زه فکر کوم کله چې وغواړئ خپلې موخې ته ورسېږئ، کېدای شي ستاسې په مخ کې خنډونه شته وي خو حقيقت دا دی چې بايد له ناهيلۍ پرته ادامه ورکړئ. زه د دې کتاب له مطالعې دومره اغېزمنه وم چې کيسه مې يې پلار ته هم وکړه. هغه ډېر خوشاله و ځکه پوهېده چې حافظه مې کار کوي يو څه يادوی شم او په جزياتو يې بېرته تشرېح کوی شم، نو حافظه مې په ښه توگه کار کوي.

زه پوهېدم چې مور او پلار مې حافظې ته اندېښنه لري، ځکه چې دوی ته مې وويل چې د حملې وخت مې په ياد نه دی او همدا راز مې د خپلو ملگرو نومونه هېر کړي و. يوه ورځ مې پلار پوښتنه وکړه:

- ملالې کولای شې پښتو ټيپې راته ووايې؟

دا ټيپه ورته وويله:

- که خپل سفر د يوه مار له لکۍ څخه پيل کړئ، ستاسې مطلب به د هغې د سر له زهرو ډکه نړۍ وي.

زه ملاله يم | ۳۰۴

ورکړی و او له دې پېښې يې خبر کړی و. مالي کس له څو ورځو بند وروسته خوشې شو خو عثمان بهايي جان تر اوسه هم له پوليسو سره دی ځکه چې کېدای شي د حمله کوونکي په پېژندلو کې له دوی سره مرسته وکړي. کله مې چې دا خبر واورېد ډېره پرېشانه شوم. عثمان بهايي جان يې د څه له پاره نيولی؟ ولې يې عطاء الله تر اوسه نه دی نيولی؟

د ملگرو ملتونو سازمان د نوومبر په لسمه چې يوه مياشت او يوه ورځ له دې ورځې وروسته ده د «ملالې ورځ» په نوم ونوموله. دې موضوع ته مې ډېر پام ونه کړ ځکه چې له دې يوه ورځ وروسته مې يو سخت عمليات په مخ کې لاره او ټاکل شوې وه چې د مخ اړوند عصبي رشتې له پاره مې عمليات وکړي. روغتون به خبريالانو ته تازه خبرونه ورکول خو د دې عمليات په اړه يې څه نه وو ورته ويلې، ځکه چې له دې بايد څوک نه وای خبر شوي.

د نوومبر په يوولسمه يې عمليات خونې ته يوړم چې دغه جراحي د ريچارډ ايروینگ په نوم يو ډاکټر ترسره کړې وه. هغې ماته تشرېح کړه چې دغې عصبي رېښې د مخ په يوه خوا امر کاوه او کينه سترگه مې يې پټه او لوڅه کوله او پوزه مې يې حرکت ته برابروله، پورتنۍ وروځې مې يې پورته کولې او په پای کې مې د هغې په وسيله کولای شول موسکا هم وکړم. د دې عصبي رېښې رغول دومره سخت وو چې آته ساعته او دېرش دقيقې وخت يې ونيو. ډاکټر لومړی زما غوږ له هر ډول ټپ او هډوکي له ټوټو پاک کړی و او پوه شوی و چې د کين غوږ پردې مې ژوبلې شوې دي. بيا يې د مخ عصبي رېښې له شقيقه هډوکي څخه چې د سر کاسې ته ننوزي پسې واخيستې او د هډوکو ټوټې چې زما ژامه يې له حرکت نه غورځولې وه پورته کړې. وروسته پوه شو چې دوه سانتي متره عصبي رېښه په بشپړه توگه له منځه تللې وه.

عمليات په ښه توگه ترسره شول، سره له دې چې درې مياشتې وخت يې ونيو. په دې سره به مې د مخ کينه خوا ورو ورو په حرکت پيل وکړي. ماته يې ويلې وو چې هندارې ته مخامخ مخ ته ورزش ورکړم.

چې پلار په رسنيو کې ډېر ښکاره شوی و نو کېدای شي څوک يې وپېژني. سره له دې ډېره خوشاله وم او د لومړي ځل له پاره چې بهر ته ووتم انگلېستان او په ځانگړې توگه بېرمېنگهم مې وليدل.

ماته ويل شوي وو چې بايد په گاډي کې له کړکۍ سره نژدې نه بلکې د گاډي په منځ کې کېنم. زړه مې غوښتل د دې نوي هېواد ننداره وکړم. په اصل کې متوجه نه شوم چې د گاډي په منځ کېناستل زما د ساتنې له امله و.

کله چې باغ ته ننوتم او ټول بوټي او ونې مې وليدې، د خپلې سيمې يادونو ته لارم. ويل مې: «دغه بوټی په سوات کې هم شته. دغه بل يو هم لرو.»

زه د خپلې درې په بوټو ډېره وياړم.

عجيبه ښکارېده چې د نورو ليدونکو له پاره يوه معمولی ورځ وه. خو ما عجيب احساس لاره، کله چې سفر پای ته ورسېد، مور مې ډېره حيرانه وه.

هوا دومره سره وه چې يوې کافي ته ننوتو چاي او خوندور کيک مو وخوړل.

دوه ورځې وروسته آصف علي زرداري زما ليدنې ته راغی. روغتون يې له ماسره په کتنه خوښ نه و ځکه چې د خبريالانو گڼه گوڼه کېده، خو پلار مې نه شواى کولای دا کتنه رد کړي. زرداري نه يوازې دا چې زموږ ولسمشر و بلکې اعلان يې کړی و چې دولت به زما د درملنې ټول لگښتونه ورکړي چې دوه ويشت زره پونډه کېږي. دوی همدا راز په بېرمېنگهم کې زما د کورنۍ له پاره يو کور هم اجاره کړی و. دغه ليدنه د ډسمبر په آتمه د شنبې په ورځ وه او د جيمز باند فلم ته ورته وه.

بهر ډېر شمېر خبريالان راغونډ شوي وو، دوی فکر کاوه چې ولسمشر زرداري به په روغتون کې له ماسره وويني. خو دوی زه چې يوه خولۍ مې په سر وه په يوه لوی ارغواني رنګه کټ کې د کارکوونکو د راتگ په دروازه د دفتر په لور يوړم. خبريالان او عکاسان مې ليدى شواى خو دوی هېڅ پوه هم نه شول. وروسته په دفتر کې انتظار شوم. تر دې چې زرداري او کسان يې په دوو گاډيو کې را ورسېدل، هغوی يې د شا له دروازې څخه ننه ويستل. لس کسان نور هم ورسره

دغه بيت د پاکستان چارواکو ته اشاره کړي چې په لومړيو کې يې له ملېشو څخه گټه واخيسته خو اوس په هغې څا کې چې خپله يې ژور کړی و لوېدلي دي.

وروسته مې وويل:

- زه غواړم چې يوه ټپه له سره وليکم.

دغه ټپې زموږ د سيمې د سل کلن حکمت يوه برخه ده او نه بايد چې هغه بدل کړو.

- کوم شعر؟

ځواب مې ورکړ:

- دغه ټپه:

که له زلمو نه پوره نه شوه

گرانه وطنه جينکۍ به دې گټينه

خو زما زړه غواړي چې داسې شي:

که له زلمو نه شوه که نه شوه

گرانه وطنه جينکۍ به دې گټينه

پلار وخنډل او د تل په څېر يې دا کيسه بيا هم راته تشرېح کړه.

***

په لوبغالي کې مې له يوه فيزيوتراپيست سره تمرين کاوه چې پښې او لاسونه مې بېرته په ښه توگه حرکت وکړي.

د ډسمبر په شپږمه د لومړي ځل له پاره له روغتون څخه ووتم.

آيما ته مې ويلي وو چې په طبيعت مينه يم، هغه يو پروگرام راته جوړ کړی و چې دوه تنه کارکوونکي زه او مور مې بېرمېنگهم بوتانيکال بڼ ته چې له روغتون سره نژدې دی لاړ شو. هغوی مې پلار ته اجازه ور نه کړه چې له مور سره لاړ شي. دا

زه ماله يم | ۳۰۹

کې له روغتون څخه رخصت شوم او د دويم ځل له پاره مې کولای شول له کورنۍ سره مې يو ځای ژوند وکړم. د پاکستان کمېشنر په بېرېمېنگهم کې يو ډېر نښايسته او موډرن اپارتمان راته په اجاره کړی و. زموږ اپارتمان په لسم پوړ کې و. ما به سر د مور په سر اېښود، ځکه چې موږ د زلزلې په کال چې په دويم پوړ کې اوسېدو ويلي وو چې بيا به هېڅ کله هم په اپارتمان کې ژوند نه کوو. پلار مې ويل مور ودانۍ ته په رسېدو سره وېرېدلې وه ويلي يې وو: «زه په دې لېفت کې مړه کېږم.»

له دې امله چې بيا مو له يو بل سره ژوند کاوه ډېره خوشاله وم. وروڼه مې له ښوونځي او ملگرو يې لرې وو چې يو څه خپه ښکارېدل. سره له دې چې نوي ژوند اتل حيران کړی و. سوږ ژمی و، کله به چې واوره اورېده او د لويو هندارو لرونکو کړکيو څخه به مو يې ننداره کوله، زړه به مو غوښتل چې د مېنگورې د کور په څېر مو بهر ووزو او د واورې دانې چې ځمکې ته رابښکته کېږي په لاسونو کې ونيسو. کله به د گرځېدو له پاره بهر وتلو چې بدني ځواک مې لوړ شي خوبيا به هم ډېره ژر سترې کېدم.

په هغې سيمه کې د کوستا په نوم يوه د شيشه يي دېوالونو لرونکې کافي وه چې هلته به نارينه او ښځې داسې له يو بل سره نژدې کېناستل چې په سوات کې د داسې څه فکر هم نه کېده. اپارتمان په يوه مشهوره کوڅه براد سټريټ کې و چې نوموړې کوڅه له پلورنځيو او د شپې له کلبونو څخه ډکه وه. سره له دې چې زه له اخيستلو سره مينه نه لرم خو بيا هم دې پلورنځيو ته تلم. کله به مې داسې ښځې ليدلې چې په ساړه ژمي کې به يې يوازې لنډ شلوار اغوستی و پښې به يې لوڅې وې او د لوړو څوکو بوتونه به يې په پښو و. مور مې ډېره حيرانه وه له پلاره يې غوښتنه وکړه:

- هيله کوم ما دوی ته بوزه، زه دلته ژوند نه شم کولای.

موږ ته يې خبر راکړی و چې د اونۍ په رخصتۍ کې په براوټ سټريټ کې تر ناوخته پاتې نه شو ځکه چې کېدای شي خطرناک وي.

زه ماله يم | ۳۰۸

وو، د کار کوونکو رييس، د دفاع وزير او په لندن کې د پاکستان کمېشنر چې له فيونا وروسته مې يې د مور او پلار تر راتلو پورې زما مسوليت په غاړه اخيستی و. ډاکټرانو په لومړيو کې هغه ته تشرېح کړې وه چې زما مخ ونهه گوري خو وروسته هغه له خپلې وړې لور آصفې سره چې څو کاله له ما مشره وه راغی. دوی ماته يوه د گلونو گېډۍ راوړې وه. لاس يې زما په سر کېښود، په واقعيت کې دا يو زموږ له دودونو څخه دی. خو پلار مې اندېښمن و ځکه چې ما له پوست پرته څه نه لرل او هېڅ هډوکي مې د ماغزو ساتنه نه کوله او د سر هغه برخه مې تر ټکري لاندې پټه وه. وروسته مو ولسمشر د پلار تر څنگ کېناست وېې ويل موږ ډېر ښه چانس لرو چې ماله مو انگلېستان ته را وستلې ده.

ويې ويل:

- په پاکستان کې هم جوړېده خو په دې اندازه نه لکه اوس چې ده. اوس دويم ځلي خندلی شي.

ښاغلي زرداري کمېشنر ته وويل چې پلار ته مې د ښوونې او روزنې يوه بوختيا پيدا کړي چې وکولای شي خپل عايد تر لاسه کړي او همدارنگه يې هوډ وکړ يو ډيپلوماتيک پاسپورټ هم ورکړي چې په انگلېستان کې پناه اخيستو ته يې اړتيا پيدا نه شي. پلار مې د آرامۍ احساس وکړ ځکه چې د لگښت په اړه يې ډېره اندېښنه لرله. گورډن براون هم ترې غوښتي وو مشاور يې شي او دا خبره هم ولسمشر ومنله ويل يې کولای شي دواړه دندې ترسره کړي. د ښاغلي زرداري له جلسې وروسته يې موږ رسنيو ته دا ډول ور وپېژندو: «يوه عجيبه نجلۍ او د پاکستان عزت»

تر اوسه هم هم په پاکستان کې تر اوسه داسې کسان و چې زما په اړه يې سم فکر نه کاوه. سره له دې چې پلار مې هڅه کوله دا موضوع رانه پټه کړي، پوهېدم چې ځينو کسانو شک لاره چې په ما ډزې شوې وې که نه او يا هم موږ په بهر کې د ژوند کولو له پاره صحنه جوړه کړه.

د ۲۰۱۳ م کال پيل زما له پاره خوشالوونکی و، ځکه چې د جنوري په لومړيو

ماته يې وويل چې له يوې مياشتې وروسته به مې غوړونه جوړ شي. تقريباً پنځه ساعته د عمليات په کوټه کې وم او درې عملياته مې وکړل خو له پنځو ورځو وروسته مې بېرته کورنۍ ته لاړم. له څو اونيو وروسته کله چې د غوړ تر څنگ مې يې يوه آله لگېدلې وه، کين غوړ مې د لومړي ځل له پاره خبرې واورېدې. په لومړيو کې غوړونه ډېر عجيبه و خو ورو ورو سم شول.

موږ انسانان نه پوهېږو چې خدای (ج) څومره لوی ذات دی. هغه موږ ته يو فوق العاده مغز او له مينې ډک زړه راکړی دی. شونډې او ژبه چې په هغې سره کولای شو خبرې وکړو او خپل احساسات پرې بيان کړو. دوي سترگې چې د نړۍ ښکلاوې او رنگونه پرې وینو. دوي پښې چې د هغې په وسيله د ژوند په سرک تگ کوو. دوه لاسونه چې زموږ له پاره کار کوي. يوه پوزه چې د هغې په واسطه د ژوند ښه بوی حس کوو. دوه غوړونه چې د عشق خبرې پرې اورو. هېڅوک نه پوهېږي چې د بدن په هر غړي کې يې څومره قدرت پروت دی خو هغه وخت پوهېږي چې يو يې له لاسه ورکړي.

زه مې له خپل لوی خدای (ج) څخه د دې زحمت ويستونکو ډاکټرانو له امله چې زما د بيا جوړېدو له پاره يې هڅې وکړې او د دې له پاره چې زه يې دې دنيا ته رالېږلې يم مننه کوم. ځينې انسانان سمه لاره ټاکي او ځينې يې بيا بې لارې کېږي. يوه انسان د يوې مرمۍ په وسيله ټيپي کړم. ماغزو مې پرسوب پيدا کړ، د اورېدو حس يې رانه واخيست. د مخ د کين لوري عصبي رېښو ته مې يې ضرر ورساوه. وروسته په ميليونونو انسانانو زما د نجات له پاره دعا وکړه او ډاکټرانو مې بدن بېرته راکړ. زه ښه نجلی وم. هيله مې يوازې دا وه چې له خلکو سره مرسته وکړم چې دا د ډالۍ او يا پيسو له پاره نه وو. تل به مې له خدای (ج) سره راز او نیاز کاوه: «زړه مې غواړي له خلکو سره مرسته وکړم. هيله کوم په دې لاره کې مې يوازې مه پرېږده.»

يو طالب په يوه ون گاډي کې په دريو نجونو گولۍ اوروې خو يوه يې هم نه مړه کېږي. داسې کيسه عجيبه ښکاري، خلک زما روغتيا يوه معجزه بولي. زما

څه ډول شونې ده چې د اوسېدلو د پخوانۍ سيمې په پرتله دې خطرناک وي؟ آيا د هغې ځای د خلکو سرونه طالبانو له تنې بېلول؟ مور او پلار ته مې ونه ويل خو هر وخت به چې کوم کس د آسيا خلکو ته ورته و او رانژدې به شو ترې وېرېدم به. فکر مې کاوه چې ټولو تر کاليو لاندې يوه تپانچه پټه کړې.

په اونۍ کې به مې يو ځل د سکايډ له لارې په مېنگوره کې له خپلو دوستانو سره خبرې کولې، دوی ويل چې تر اوسه هم زما په ياد يوه چوکۍ تشه پرېږدي. زموږ ښوونکي د پاکستان د مطالعې د آزمويڼې پاڼه چې په دې ورځ په ما حمله وشوه. ټولگي ته راوړې وه او ما پوره نمرې اخيستې وې خو دا چې په نورو آزمويڼو کې مې برخه اخيستې نه وه ملکه نور اول نمره شوې وه. اوس د ملکه نور او منيبې تر منځ سيالي وه.

ملکه نور راته وويل:

- له تا پرته سيالي بې خونده ده.

هره ورځ پياوړې کېدم، خو تر اوسه مې د جراحي کارونه پای ته نه و رسېدلي. د سر د کوپړۍ يوه برخه مې تر اوسه په معده کې پرته وه. ډاکټران مې د اورېدو ستونزې ته په اندېښنه کې وو. کله به چې د پلي تگ له پاره بهر وتلم، په گڼه گوڼه کې به مې د مور او پلار خبرې نه اورېدې.

د فبروري په دويمه د يکشنبې په ورځ د يوې بلې جراحي له پاره د ملکې اليزابيت روغتون ته لاړم. دا ځل د انون وايټ په نوم يوه ښځه جراحه وه. لومړی يې له معدې څخه د سر د کوپړۍ هډوکۍ را وويست. وروسته يې هوډ وکړ چې په خپل ځای يې کېنږدي ځکه کېدای د مکروبي کېدو له گواښ سره مخ شي. هغه يو کرانيوپلارستيتيتانيوم ترسره کړ او د تيتانيوم يوه پاڼه يې چې قالب کړې وه زما په سر کې کېښوده.

د عمليات په کوټه کېچې وم، ښاغلي ايروينگ چې زما د عصبي رېښې جراحي يې کړې وه د کين غوړ د پردې له پاره مې يې د يوې لارې وړانديز وکړ. هغه د حلزوني کرلو په نوم يوه وړه الکترونيکي دستگاه د سر او غوړ تر څنگ کېښوده او

وروستی خبرې

يو ماشوم يو ښوونکی، يو کتاب او يو قلم

بېرېمېنگهام د ۲۰۱۳ م کال اگسټ

د مارچ په مياشت کې له هغه اپارتمان څخه يوه کړايي کور ته لاړو. هر ځای په رنگه کاغذونو پوښل شوي کارتنونه چې ټول له کارډونو او صمېمانه ليکونو څخه ډک وو ليدل کېدل. په يوه کوټه کې يوه پيانو اېښې وه چې زموږ د يوه هم زده نه وه. موږ په دېوالونو او چتونو د يوناني خدايانو او حکاکي شوو پرښتو له ليدو ناخوښه ښکارېده.

کور مو ډېر لوی او تش ښکارېده، يوه برېښنايي اوسپنيزه دروازه يې لرله، شاته يې يو لوی باغ و چې ډېرې ونې او زموږ د کرکټ له پارې يې يو لوی چمن لاره. خو د لوبو له پارې يې هېڅ بام نه لاره او هېڅ يو ماشوم په کوڅو کې له گوديانو (کاغذ پراننو) سره نه ليدل کېده، آن گاونډيان هم نه ليدل کېږي چې زموږ کور ته راشي او ديوه ځانښت وړيچي په پور يوسي او يا هم له دوی څخه په پور څو چرگان راوړو. موږ د څنگ له کوره يوازې يو دېوال واټن لرو خو دا واټن د څو ميله په ډول ښکاري.

کله چې بهر گورم موږ مې وينم چې ټکری يې په سر دی، په باغ کې قدم وهي او الوتونکو ته دانه ورکوي. داسې ښکارېده چې تر شونډو لاندې کومه سندره هم وايي، کېدای شي همغه د خوښې وړ ټپه يې وي:

د باغ کوترې مو مه وژنه

که يوه مړه کړې نورې نه راځي مينه

هغه د شپې پاتې خواړه الوتونکو ته ورکوي، اوښکو يې په سترگو کې کړی جوړه

ملگرې شازيې چې دوه مرمۍ يې پر بدن لگېدلې وې، د اتلانتيک ولز له کالج څخه يې د زده کړې يو بورس تر لاسه کړ. سره له دې هغه هم د زده کړو له پارې انگليستان ته راغلې وه. زه د کاینات له پارې هم داسې هيله لرم. زه پوهېږم چې خدای (ع) موږ له مرگ څخه وساتلو. او انگېرم چې دا زما دويم ژوند دی. خلکو زما د ساتنې له پارې دعا وکړه او اوس زه يوازې د يوه دليل له امله ژوندۍ پاتې شوې يم او غواړم له دې ژوند څخه د خلکو د خدمت له پارې گټه واخلم.

کله چې خلک د هغې مرميو او پېښو په اړه خبرې کوي، له ځان سره فکر کوي چې دا د ملالې کيسه ده: «هغه نجلۍ چې د طالبانو له خوا ترور شوه.» او زه هېڅ کله هم داسې نه احساسوم چې دا دې زما د ژوند کيسه وي.

کوي.

همدارنگه نه پوهېدو چې په بسونو او کتارونو کې څنگه سفر وکړو. د مور زړه مې د چينې په بازار کې پسې تنگ شوی و. له کله مو چې د ماما زوی شاه زموږ کور ته راغی مور ډېره ورته خوشاله وه.

د ماما زوی يو گاډی لاره او مور به يې د سودا اخيستو له پاره په کې وړله، دې به نه شواى کولای د سودا د اخيستلو له پاره له دوستانو او گاونډيانو سره خبرې وکړي.

کله چې په لوړ غږ سره ور بندېږي، مور ژر درېږي، هغه په دې شپو ورځو کې په واړه غږ هم وېرېږي. همدا راز ډېرى وخت اوښکې تويوي او ما په غېږه کې نيسي بيا وايي: «ملاله ژوندی ده.»

اوس له ما سره د خپل ډېر واړه ماشوم په څېر چلند کوي.

پوهېږم چې پلار مې هم ژاړي. کله مې چې وېښتان د مخ يوه لور ته اړوم هغه مې ډېرى وخت د سر تپ ويني او اوښکې تويوي او کله چې د نيمې ورځې له خوب څخه پاڅېږي او په باغ کې يې د اولادونو د ساعتېرۍ آواز اوري، آرامي احساسوي ځکه چې يو غږ تر ما پورې اړه لري. هغه پوهېږي چې خلک وايي ملامتي يې د پلار وه چې حمله پرې وشوه. د ده له پاره دا پېښې ډېرې سختې وې. په سوات کې يې د شلو کلونو زحمت پرېښى و، ښوونځى يې چې له هېڅ څخه يې جوړ کړ خو اوس د دريو ودانيو او ۱۲۰۰ زده کوونکو او ۷۰ ښوونکو لرونکى و. زه پوهېږم چې هغه د يوه بې وزله هلك په توگه د تور او سپين غره تر څنگ په هغې لرې پرتو کليو کې په خپلو ټولو کړيو کارونو وياړ کاوه. هغه وايي:

- داسې دي لکه يوه ونه دې اېښي وي او د ودې له پاره يې دې په کلونو زيار ويستلى وي، لږ تر لږه دومره حق خو لرې چې تر سيوري لاندې يې کېښې.

هيلې يې دا وې چې په سوات کې يو لوى ښوونځى ولري او په هېواد کې سوله او ولسواکي ټينگه وي. پلار د خپلو کارونو او په سوات کې له خلکو سره د مرستې له امله په سيمه کې يو ځانگړى درناوى او اجتماعي ځاى ترلاسه کړى و.

کړې. اوس هم د پخوا په څېر ډوډۍ خورو، د غرمې او شپې له پاره وريچې او غوښه د سهار په چاى کې مو د چرگې هگۍ او يا هم شات وي. خو هر وخت به يو څخه خواړه پاتې کېدل. مور مې په خوړو کې اصراف نه خوښوي. زه پوهېږم د دې هغه ماشومان په ياد راځي چې په کور کې به مو ډوډۍ ورکوله چې ښوونځي ته وړي لاړ نه شي او فکر يې کاوه چې اوس څه ډول ژوند کوي.

په مېنگوره کې به چې هر وخت له ښوونځي راغلو کور به مو له مېلمنو ډک و اوس مې باور نه راځي چې تر دې وړاندې به هر وخت د يوې آرامې او له شور او ځوړ څخه د تشې ورځې په هيله وو، خو د ښوونځي کورنۍ دنده وکړو. دلته يوازې د خوشال د ايکس او باکس لوبې او الوتونکو غږ و. زه مې په کوټه کې يوازې کېناستم او په يوه لوبه به بوخته وم.

موږ بډاى نه وو، مور او پلار مې د لوړې په واقعي معنى پوهېدل. مور به مې هېڅ وخت څوک له دروازې ناهيلي نه لېږل. يوه ورځ يوه زړه ښځه چې ورې او تړې وه زموږ د کور دروازې ته راغله. مور هغه کور ته راوسته، ډوډۍ يې ورکړه. هغه دومره خوشاله شوه چې وبې ويل:

- له ټولو کورونو مې خير وغوښت خو يوازې ستاسې دروازه خلاصه وه. هر ځاى چې اوسېږئ خداى ^(ع) مو هېڅ وخت د کور دروازه مه بندوه.

زه پوهېږم چې مور مې له يوازېتوب سترې شوې ده. هغه ډېره اجتماعي ښځه ده د گاونډيو ښځې به هر وخت په ماسپښين کې زموږ کور ته راتلې. اوس يې هر وخت ټليفون په لاس کې وي او په پاکستان کې يې له خورلنيو سره خبرې کوي. په دې ښار کې هغې ته ژوند ډېر سخت دى ځکه چې په انگليسي خبرې نه شي کوى. کور مو ډېر امکانات لري خو دې ته ټول عجيبه ښکاري، يو څوک بايد موږ ته د گاز د منقل، د کاليو د ماشين او ټلويزيون د کارولو چل راوښيي.

د پخوا په څېر مې پلار په پخلنځي کې مرسته نه ورسره کړي. ما به د پلار په سر سر اېښود ورته ويل به مې:

- پلاره، تاسې د ښځو د حقوقو په اړه خبرې کوئ خو د کور ټول کارونه موږ

کوي. تر اوسه هم په فزيک مينه يم. زړه مې غواړي چې د نيوتن او د هغه د اساسي اصولو چې ټوله نړۍ گټه ورڅخه اخلي ډېر څه زده کړم.

خو زه مې هم د مور په څېر د يوازېتوب احساس کوم. اوس ډېر وخت ته اړتيا ده چې د پخوا په څېر ملگرې پيدا کړم او د دې ښوونځي نجونې هم له ما سره بل ډول چلند وکړي. دوی ووايي: «هغه ملاله ده» د دې ښوونځي نجونې ما د نجونو د حقوقو د مدافعې په توگه پېژني. په خوشال ښوونځي کې يوازې زه ملاله هغه نجلۍ وم چې کيسې به مې ويلې او د تشرېح له پاره يې هرڅه نقاشي کړي. هغې نجلۍ چې هر وخت به يې سر د ورور او يا دوست په زنگنو اېښود. فکر کوم چې هر ټولگۍ به يوه د ښو اخلاقو، نابغه، کيسه ويونکې، ډېره مينه ناکه، ښکلې، شرمناکه، او يوه بدنامه نجلۍ ولري. خو دلته مې تر اوسه هېڅوک هم نه پېژندل.

دا چې دلته هېڅوک هم نه لرم چې خپلې کيسې ورته وکړم، ټولې منيبې ته ساتم او بيا يې په سکايډ کې ورته وایم. زه هر وخت لومړۍ ترې پوښتم: «په ښوونځي کې څه کيسې دي؟» منيبې په وروستيو ډېرو آزمويو کې ښې نومرې اخيستې وې. ټولگيوال مې تر اوسه هم زما په ياد يوه چوکۍ تشه پرېږدي او زما نوم يې پرې ليکلی.

د هلکانو په ښوونځي کې ښاغلي امجد زما لوی تصوير د ننوتو په ديوال بند کړی، دی وايي هره ورځ چې ښوونځي ته ننوزي څو دقيقې زما تصوير ته گوري. په انگلېستان کې مې د ژوند په اړه منيبې ته کيسې کوم. کوڅې د کورونو له رديف سره سمې او منظمې دي داسې نه لکه په پاکستان کې چې هرڅه نامنظم وو او د خاورو او تيرو يو کور به د يوې ماڼۍ تر څنگ هم جوړېدای شوای. ښکلي او قوي کورونه چې د زلزلې او سېلاب په وړاندې هم مقاومت لري خو د لوبو له پاره هېڅ هوار بام نه لري. هغې ته وایم چې انگلېستان مې ډېر خوښېږي ځکه چې ټول خلک يې قوانين مراعاتوي، پوليسو ته درناوی لري او هر څه منظم دي. د هېواد هر مسوليت د دولت په غاړه دی، د پوځ د مشر نوم

هېڅ کله يې هم دا فکر نه کاوه چې له هېواده بهر ژوند وکړي او کله چې خلک وايي چې موږ خپله غوښتل انگلېستان ته لاړ شو ډېر پرېشانه کېږي. کله هم وايي چې موږ په هېواد کې له بې کوره څخه په بهر کې په بې کوره بدل شوو. زموږ زړه به هر څه ته آن د هغې بدبويه اوبو بهير ته هم تنگ کېده. پلار به ويل: - که پوهېدای چې له داسې پېښې سره به مخ کېږو، د وروستي ځل له پاره خو به مو تر شا کتلي و. د پيغمبر^(ص) په څېر کله يې چې له مکې معظمې څخه مدينې منورې ته هجرت کاوه څو ځله يې تر شا وکتل. اوس د سوات ځينې کيسې داسې دي لکه چې په کتاب کې مو د يوې ډېرې لرې سيمې کيسې اورېدلې وي.

پلار ډېری وخت په ويناوو کې تېروي. ده ته عجيبه ده چې اوس خلک زما په خاطر غواړي چې خبرې يې واورې. زه يې تل د هغه د لور په نوم پېژندم او اوس هغه زما د پلار په توگه پېژني. هغه وخت چې هغه زما د ډالۍ د ترلاسه کولو له پاره فرانسې ته لاړ خلکو ته يې وويل: «زموږ په خاوره کې ډېری کسان د زامنو له امله پېژندل کېږي خو زه يوازینی پلار يم چې د لور له امله پېژندل کېږم.»

يو نوی ښايسته يونيفورم زما د خوب د کوټې په وره څرېدلې، دغه جامې شين رنگ لري او د ښوونځي له پاره دي. هېڅ زده کوونکی فکر نه کوي چې د زده کړو له امله به ووژل شي او يا دا چې د ښوونځي ودانۍ به يې ورته والوزوي. د اپرېل په مياشت کې دومره ښه شوې وم چې کولای مې شول په بېرمنگهم کې ښوونځي ته لاړه شم. دا هم عجيبه وه چې له وېرې پرته ښوونځي ته لاړه شم، هغه وېره چې په مېنگوره کې مې لرله او له کوره د وتلو په وخت کې به مې يوې او بلې خواته کتل نه چې کوم طالب مې مخې ته ودرېږي.

ښه ښوونځی دی. ډېری درسونه يې زموږ د ښوونځي په څېر دي خو ښوونکي د تورې تختې او سپين تباشير په ځای له پاورپاينت او کمپيوټر څخه کار اخلي. په دې ښوونځي کې ډول ډول درسونه ورکول کېږي لکه، موسيقي، هنر، د کمپيوټر درسونه، کورنی اقتصاد او موږ ته په دې ټولگي کې پخلی هم را زده

زه ملاله يم | ۳۱۹

به يې پوره کړي. هغه وخت مې په خپل هېواد کې د سولې د راتلو او نجونو د زده کړې له پاره دعا وکړه او له سترگو مې اوبښکې روانې شوې. خو کله چې نورو سپېڅلو ځايونو لکه د مکې دښتې او د پيغمبر^(ص) د ژوند ځای ته لاړم حيرانه شوم، ځکه چې هلته ډېرې تشې بالټۍ او ډېرې خځلې په ځمکه پرتې وې. خلکو د تاريخ په ساتنه کې بې پروايي کوله او د رسول الله^(ص) هغه حديث يې هېر کړی و چې پاکي د ايمان يوه برخه ده.

ژوند مې په بشپړه توگه بدل شوی دی. د اجاره شوي کور د کېناستلو په کوټه کې مو د نړۍ له بېلابېلو برخو، هندوستان، امريکا، اسپانيا، فرانسې، ايټاليا، او استراليا د هېوادونو ډالۍ ليدلې کېږي. زه يې د نوبل د سولې نړيوالې ډالۍ ته نومولې يم. په اصل کې زه د دې جايزې له پاره تر ټولو کشره نوماندې وم. هغه وخت مې چې په ښوونځي کې ډالۍ تر لاسه کړه، د نه ستاينې وړ خوشالي مې لرله ځکه چې د هغې له پاره مې هڅه کړې وه خو دې ډاليو توپير لاره.

زه د دې ډاليو له امله ډېره مننه کوم. ماته يوازې دا را په يادوي چې تر اوسه هم د خپل هدف د ترلاسه کولو له پاره چې د نجونو او هلکانو له پاره د زده کړو حق دی ډېر کارونه لازم دي چې ترسره يې کړم. زړه مې نه غوښتل چې خلک مې د هغې نجلۍ په نوم وپېژني چې طالبانو حمله پرې کړې بلکې د هغې نجلۍ په نوم چې د زده کړو د حق د ترلاسه کولو له پاره يې مبارزه کړې وه او ژوند به مې د دې هدف د ترلاسه کولو له پاره وقف کړم.

په شپاړسمه کليزه مې نيويارک ته د ملگرو ملتونو په اداره کې د وينا له پاره سفر وکړ. په يوه داسې تالار کې ناسته وم چې هلته د نړۍ ډېرو لويو مشرانو وينا کړې وې، وېروونکې راته ښکارېده خو پوهېدم چې غواړم څه ووايم.

هغه وخت مې له ځانه سره وويل: «ملالې دا ستا له پاره يوه موکه ده.»

يوازې څلور سوه کسان زما چاپېره ناست وو، خو فکر مې کاوه چې هلته په مليونونو کسان شته دي. زما خبرې يوازې د ملگرو ملتونو سازمان له پاره نه وې بلکې د ټولو هغو کسانو له پاره وې چې کولای شي په نړۍ اغېزه ولري. زړه مې

زه ملاله يم | ۳۱۸

زده کولو ته د چا اړتيا نشته. ښځې په کارونو بوختې دي چې په سوات کې مو يې فکر نه شوی کړای. ښځې کولای شي پوليسو او يا هم امنيتي ځواک کې وي دوی لوی لوی شرکتونه اداره کوي او هر ډول يې چې زړه وي همغسې جامې اغوندي.

اوس پر ما د حملې په اړه ډېر فکر نه کوم خو بيا هم هره ورځ چې هندارې ته درېږم ناڅاپه راپه ياد شي. زه پوهېږم چې هېڅ کله به هم د پخوا په څېر نه وم، اصلاً سترگې سمې نه شم رپولۍ، کله چې خبرې کوم کينه سترگه مې ډېر ځله خلاصېږي او پټېږي. د پلار ملگري هدايت الله هغه ته ويلي و چې بايد په سترگه مې وويارم ځکه چې دا ښکلا يې د قرباني ورکولو له امله ده.

تر اوسه څرگنده نه وه چې حمله چا را باندې کړې وه خو د عطاءالله خان په نوم يو کس زما د ويشتلو مسوليت اخيستی و. پوليسو تر اوسه نه و پيدا کړی خو ويل يې چې د نيولو په حال کې يې دي او غواړي له ما سره مرکه وکړي.

سره له دې چې په ښه توگه مې نه شوی کولای هغه ورځ را په ياد کړم خو کله کله مې په ذهن کې په بې انتظاره توگه د هغې شېبو تصويرونه وگرځي. تر ټولو بده خاطرې په جولای کې وه چې موږ په ابوظبي کې وو. د مارچ په مياشت کې حج ته د تلو په وخت کې دا کيسه وشوه. هغه وخت چې غوښتل مو سعودي عربستان ته د عمرې له پاره لاړ شو. له مور سره مې يوه پلورنځي ته د حج د مراسمو د ځانگړې چادري د اخيستلو له پاره لاړم. ما غوښتل يوازې يو ټکری په سر کړم ځکه چې ټاکل شوې نه ده چې يوه ښځه دې خامخا چادري په سر کړي. کله چې په پلورنځي کې روانه وم په خپله شاوخوا کې مې ډېر کسان وليدل. فکر مې وکړ چې دوی پر ما حمله کوي. ډېره سخته ووېرېدم سره له دې چې چينغې مې ونه کړې له ځان سره مې وويل: ملالې، تايو ځل مرگ په سترگو ليدلی. دا دې دويم ژوند دی. مه وېرېږه! اتله اوسه! که و وېرېږې هدف ته دې رسېدی نه شي.

موږ باور لرو کله چې لومړی ځل کعبې شريفې ته وگورو هره هيله چې ولرو الله^(ج)

زه ملاله يم | ۳۲۱

په واقعيت کې ماته ارزښت نه لري او پوهېږم چې خلک د دې له پاره دا ډول خبرې کوي چې زموږ مشرانو، سياستوالو او چارواکو هېڅ کله هم په خپلو ژمنو عمل نه دی کړی او د پاکستان وضعیت ورځ په ورځ خرابېده. د ترورېستانو بې پايه حملو خلک وېرولي دي. خلک اوس په يو بل باور نه لري خو زړه مې غواړي ووايم چې زه له خلکو څخه هېڅ ډول ملاتړ نه غواړم بلکې دا ترې غواړم چې د سولې او هلکانو د زده کړو لپاره هڅه وکړي.

تر ټولو عجيب ليک چې له خبرو وروسته مې تر لاسه کړ، د عدنان رشيد په نوم د طالبانو د يوه قوماندان و چې په نژدې وختونو کې له زندان څخه تېښتېدلی و. هغه تر دې وړاندې د پاکستان په هوايي ځواک کې په کار بوخت و او له ۲۰۰۳ م کال را په دې خوا په دې تور بندي شوی و چې د ولسمشر د له منځه وړلو په هڅه کې و. هغه ليکلي چې طالبانو زه د زده کړو د خنډونو په وړاندې د مبارزې له امله نه وم وېشتلې بلکې دوی ادعا کړله چې د طالبانو په ضد مې چې يو اسلامي دولت يې جوړولو خبرې کړې وې چې له همدې امله دوی حمله راباندې کړې وه. هغه ليکلي چې زما د وېشتلو په خبر حيران شوی و او دا چې ماته يې له وېشتلو مخکې خبر نه و راکړی هم پرېشانه و. ليکلي يې و چې که پاکستان ته لاړه شم، چادري په سر کړم او ديني مدرسې ته لاړه شم دوی به مې وېښي.

خبريالانو رانه وغوښتل ځواب ورکړم. خو له ځانه سره مې فکر وکړ: «دا نو څوک دی چې ماته داسې څه ليکي؟» طالبان ماته امر نه شي کړی. دا زما ژوند دی، خپله کولای شم د ژوند ډول مې وټاکم. خو محمد حنيف په يوه مقاله کې اشاره کړې د طالبانو د ليک مثبت اړخ دا و چې خلکو دعوه کړله زه وېشتل شوې نه يم، په داسې حال کې چې دوی د دې حملې مسوليت هم په غاړه واخيست.

زه پوهېږم پاکستان ته به ځم، هر وخت مې پلار ته وایم زړه مې کېږي کور ته مې لاړه شم هغه پلمې لټوي: «نه جاني، تر اوسه دې درملنه خلاصه شوې نه ده.» يا هم «دلته ښه ښوونځي شته دي، ته بايد ډېر څه زده کړې چې خپلې موخې ته

زه ملاله يم | ۳۲۰

غوښتل چې ټول هغه کسان چې په بې وزلۍ کې ژوند کوي، هغه ماشومان چې کار کوي او هغه چې له ترورېزم څخه ځورېږي او د زده کړو له حق څخه يې بې برخې کړي دي هم زما خبرې واورې. هيله مې لرله خبرې مې ماشومان د زړه پيدا کولو لپاره واورې او د خپلو حقوقو له پاره ودرېږي.

د بې نظير ټوټو يو سپين ټکری مې د يوه خر کميس له پاسه په سر کړ او د نړۍ له مشرانو څخه مې هيله وکړه چې د نړۍ د ټولو نجونو او هلکانو له پاره د وړيا زده کړو آسانتيا برابره کړي.

وروسته مې وويل: «راځئ خپل قلمونه او کتابونه په لاسونو کې واخلو ځکه چې زموږ تر ټولو پياوړې وسله ده. يو ماشوم، يو کتاب او يو قلم نړۍ بدلوی شي.» په واقعيت کې نه پوهېدو چې دا خبرې به څه ډول وې تر دې چې د حاضرینو له خوا تشويق شوم. مور مې اوښکې تويولې او پلار ويل چې بې کچې خوشاله شوی دی.

په هغه ورځ يوه بله پېښه هم وشوه او مور مې په لومړي ځل کامرې ته ودرېده. په داسې حال کې چې د ژوند ډېر کلونه يې له عکس او کامرې پټ تېر کړي وو، دې ته داسې يو کار ډېر سخت ښکارېده.

په سبا ورځ په هوټل کې د سهار د چای خوړلو په وخت اتل وويل:

- ملالې، ته ولې دومره مشهوره شوې؟ څه دې کړي دي؟

ټول وخت چې په نيويارک کې وو هغه د آزادۍ د پارک د مجسمو او مرکزي پارک نندارې حيران کړی و.

له دې خبرو وروسته مې د نړۍ له گوټ گوټ څخه ډېر پيغامونه تر لاسه کړل چې زما د ملاتړ له پاره يې رالېږلي و خو خپل هېواد مې غلی و، له څو پيغامونو پرته چې پاکستانیو وروڼو او خويندو مې په ټولنيزو شبکو کې ليکلي و. هغوی په دې جمله «د شهرت له پاره د يوې پېغلې تمه» محکومه کړې وم. يوه بې ويلي و: «هېواد مو هېر کړی، ښوونځی هېر کړی. هغه بلاخره هغه څه ته ورسېده چې غوښتل يې، په بهر کې په زړه پورې ژوند.»

جون په مياشت کې د کوټې په ښار کې وشوه، يوه خانمرگي په هغه بس چې يوه ښوونځي ته يې څلوېښت تنه نجونې وړلې چاودنه کړې وه. څوارلس يې وژل شوې وې. وروسته يې په روغتون کې په ځينو نرسانو ډزې کړې وې.

يوازې طالبان نه دي چې د ماشومانو ژوند اخلي، کله هم بې پيلوټه الوتکې، کله جگړې او کله هم د لوړې له لاسه وژل کېږي. داسې وخت هم راځي چې خپله د کورنۍ له خوا قرباني کېږي. د جون په مياشت کې زما دوې همزولې د سوات په شمال گلگت کې وژل شوې وې. دوی د خپلې گډا يوه وېډيو چې ټکري او د سيمې دوديزې جامې يې اغوستې وې په باران کې ډکه کړې او بيا يې انټرنېټ ته پورته کړې وه، ويل کېدل چې وروڼو يې وژلې وې.

اوس سوات تر نورو سيمو يو څه آرام ښکاري خو له طالبانو څخه د ظاهري پاکونې څلور کاله وروسته هم هلته نظامي ځواکونه ليدل کېږي. فضل الله يې تر اوسه نه دی نيولی او زموږ گاډی چلوونکی تر اوسه په کور کې بندي دی. زموږ دره چې يو وخت د سيلانيانو د مېلې ځای و اوس په يوه وېروونکې سيمه بدله شوې. هوټلونه او د لاسي صنايعو پلورنځي اوس له خلکو تش دي او بيا به ژر سيلانيان ور نه شي.

د تېر کال راهيسې مې ډېر ځايونه ليدلي دي خو تر اوسه مې خپله سيمه راته د نړۍ تر ټولو ښکلې ده. په اصل کې نه پوهېږم چې هغه ځای به د دويم ځل لپاره څه وخت ووينم، خو باور لرم دا کار به هم وشي. کله هم د ام د هغې زړي په اړه چې په باغچه کې مې کرلی و فکر کوم. له ځانه سره وایم که څوک هغې ته اوبه ورکړي په راتلونکي کې به يې هلکان او نجونې مېوه وخوري.

نن مې ځان ته په هنداره کې وکتل او د يوې لحظې لپاره په فکر کې لاپړم. يو ځل مې له خدای (ع) څخه غوښتي وو چې يو يا دوه انچه مې قد لوړ کړي خو هغه د آسمان په کچه لوړه کړم. دومره چې نور مې ځان اندازه کوی نه شم. له همدې امله مې کومه ژمه چې له الله (ع) سره کړې وه وفا وکړه او سل رکعته نفل لمونځ مې وکړ.

ورسېږي.»

د پلار خبره سمه ده. زه غواړم هر څه په ښه توگه زده کړم او د پوهې په وسلې سره ځان مجهز کړم. هغه وخت کولای شم د خپلې موخې لپاره مې په ډېر قدرت سره مبارزه وکړم.

نن ورځ موږ ټول پوهېږو چې زده کړه د انسان له لومړنيو اړتياوو څخه ده. نه يوازې په لويديز کې بلکې اسلام هم بشر ته دا حق ورکړی دی. اسلام وايي ټول هلکان او نجونې بايد ښوونځي ته لاړې شي. په قرآن کریم کې ليکل شوي دي، خدای (ع) له موږ څخه غواړي چې د علم او پوهې په ترلاسه کولو کې هڅه وکړو. هغه له موږ څخه غواړي پوه شو آسمان ولې شين دی او يا هم د ستورو او اقيانوسونو په اړه پوه شو. په دې پوهېږم چې دا يوه لويه مبارزه ده، په ټوله نړۍ کې اووه پنځوس ۵۷ ميليونه ماشومان ښوونځيو ته نه ځي چې دوه دېرش ۳۲ ميليونه يې نجونې دي. له بده مرغه پاکستان يو له هغو هېوادونو څخه دی چې د زده کړو وضعيت ډېر په کې خراب دی. ۵.۱ ميليونه ماشومان ښوونځيو ته نه ځي، سره له دې چې زموږ په اساسي قانون کې ليکل شوي دي چې ټول ماشومان د زده کړو حق لري. د ۵۰ ميليونو په شاوخوا لويان مو بې زده کړو دي، د دې ډلې دوه پر درې برخه ښځې دي چې له ډلې څخه يې يوه زما خپله مور ده.

تر اوسه ډېرې نجونې وژل کېږي او ښوونځي الوزول کېږي. د مارچ په مياشت کې د کراچي په هغه ښوونځي چې موږ ورغلي و حمله شوې. د ښوونځي د ډاليو ورکولو په وخت کې يې د لوبو د ډگر له لوري يو بم ور غورځولی و. په دې حمله کې د ښوونځي مدير عبدالرشيد وژل شوی او له آتو څخه تر لسو کلونو پورې زده کوونکي تپيان شوي وو. کله چې دا خبر موږ واورېد، له ځنډ پرته يې وژړل. ويې ويل: «زموږ زړه نه غواړي چې د اولادونو له سر څخه مو يو وېښته هم کم شي خو داسې کسان هم شته چې پر دوی حمله کړي آن چې دوی ته دا هم اهميت نه لري چې د حملې قربانيان يې هلکان دي.» يوه ډېره ټکان ورکوونکې حمله د

زه ملاله يم | ۳۲۵

زه ملاله يم | ۳۲۴

زه مې په خپل خدای^(ج) مينه يم. ټوله ورځ خبرې ورسره کوم او تل به يې مننه کوم.

خدای^(ج) ماته لوی مسولیتونه راکړي دي. زړه مې غواړي چې ټول انسانان په سوله او آرامۍ کې ژوند وکړي او ټولې نجونې او هلکان زده کړه وکړای شي. دا زما حق دی چې د خورلنو په څنگ کې مې په یوه چوکۍ کېنېم او په آرامه مې خپل کتابونه ووايم. هيله مې دا ده چې د ټولو انسانانو په شونډو د خوښۍ موسکا په سترگو ووينم.

زه ملاله يم. نړۍ مې بدله شوې ده خو خپله مې هېڅ بدلون نه دی کړی.

د سوات او پاکستان مهمې پېښې

۱۹۴۷م د اگسټ څوارلسمه - د مسلمانانو د لومړي هېواد په توگه د پاکستان

بنسټ اېښودل او د سوات شاهي ايالت له پاکستان سره يو ځای کېدل.

۱۹۴۷م - د پاکستان او هند لومړۍ جگړه.

۱۹۴۸م - د پاکستان د بنسټ اېښودونکي محمد علي جناح مړينه.

۱۹۵۱م - د پاکستان د لومړني لومړي وزير لياقت علي خان ترور.

۱۹۵۸م - د پاکستان په لومړۍ نظامي کودتا کې جنرال ايوب واکمن شو.

۱۹۶۵م - د پاکستان او هند دويمه جگړه.

۱۹۶۹م - سوات د شمال لويديز سرحدي ايالت برخه کېږي.

۱۹۷۰م - د پاکستان لومړۍ ملي ټاکنې وشوې.

۱۹۷۱م - د پاکستان او هند درېيمه جگړه، د پاکستان ختيز خپلواک کېږي او

اوسنی بنگلېدېش ترې جوړېږي.

۱۹۷۱م - لياقت علي د پاکستان د لومړني لومړي وزير په توگه ټاکل کېږي.

۱۹۷۷م - جنرال ضياءالحق په يوه نظامي کودتا کې واک ته رسېږي.

۱۹۷۹م - دوالفقار علي ډيوټو اعدام شو او په افغانستان شوروي حمله وکړه.

۱۹۸۸م - جنرال ضياء او د پوځ لوړ پوړي افسران په يوه هوايي پېښه کې مړه

شول، ټاکنې وشوې او بې نظيرې وگټلې چې په اسلامي نړۍ کې لومړنۍ

زه ملاله يم | ۳۲۷

۲۰۰۹م - فضل الله اعلانوي چې په سوات کې دې د نجونو ټول ښوونځي وټرل شي، طالبان او د پاکستان دولت د سولې تړون کوي، کله چې طالبان سوات تر خپلې ولکې لاندې راولي د سولې تړون لغو کېږي او د پاکستان پوځ په سوات کې د طالبانو په ضد عمليات پيلوي.

۲۰۰۹م جولای - د پاکستان دولت وايي چې سوات يې د طالبانو له نفوذ څخه پاک کړی.

۲۰۰۹م ډسمبر - ولسمشر اوباما اعلان کوي چې افغانستان ته ۳۳ زره نور پوځيان هم لېږي چې په افغانستان کې د ناټو ټول سرتېري يو سل او څلوېښت زره کېږي.

۲۰۱۰م - په ټول پاکستان کې سېلاب د ۲ زره کسانو ژوند واخيست.

۲۰۱۱م - د پنجاب والي سلمان تاثیر ووژل شو، په اېبټ آباد کې اسامه بن لادن ووژل شو، ملالې د پاکستان د سولې ملي جايزه ترلاسه کړه.

۲۰۱۲م د اکتوبر نهمه- په ملاله حمله وشوه.

۳۰۱۳م د مې مياشت - مشرف بيا راځي خو نيول کېږي. د طالبانو له تاوتريخوالي سره سره ټاکنې کېږي. نواز شريف د درېيم ځل لپاره لومړی وزير کېږي.

۲۰۱۳م - ملالې د خپلې شپاړسمې زېږد کليزې په ورځ په نيويارک کې ملگرو ملتونو ته په خطاب کې وويل چې ټولو ماشومانو ته د وړيا زده کړو حق ورکړي.

پای

زه ملاله يم | ۳۲۶

لومړۍ وزيره وه.

۱۹۸۹م - له افغانستان څخه د شوروي ځواکونو وتل.

۱۹۹۰م- بې نظير بوتو بې واکه کېږي.

۱۹۹۱م - نواز شريف لومړی وزير شو.

۱۹۹۳م - پوځ نواز شريف استعفا ته اړ ويست، او د بې نظيرې دويم دولت په کار پيل وکړ.

۱۹۹۶م - په کابل کې طالبان واک ته ورسېدل.

۱۹۹۶م - بې نظيره دويم ځلې بې واکه شوه.

۱۹۹۷م - د نواز شريف دويم دولت په کار پيل وکړ.

۱۹۹۸م - هندوستان او پاکستان هسته يي آزمويڼې وکړې.

۱۹۹۹م - بې نظير بوتو او خاوند يې آصف علي زرداري په فساد محکوم کېږي، بې نظيره تبعيد کېږي او زرداري بند ته لېږل کېږي او د يوې کودتا په پايله کې پرويز مشرف واک ته رسېږي.

۲۰۰۱م - د القاعده له خوا په نړيوال سوداگريز مرکز او پنتاگون حمله کېږي. د امريکا له لوري په افغانستان بمبار پيلېږي. د طالبانو دولت ډنگېږي او اسامه بن لادن پاکستان ته تښتي.

۲۰۰۴م - د پاکستان پوځ په قبايلو کې د طالبانو په ضد عمليات پيلوي. په پاکستان د امريکا د بې پيلوټه الوتکو لومړۍ حمله او د زرداري تبعيد.

۲۰۰۵م - په سوات کې د مولانا فضل الله له خوا د ملا راډيو جوړول، په پاکستان کې لويه زلزله چې په پايله کې يې اويا زره کسان ووژل شول.

۲۰۰۷م - په اسلام آباد کې په لال مسجد د پوځ له لوري حمله، بې نظير بوتو بيا پاکستان ته راځي، فضل الله اسلامي محکمې جوړوي، مشرف خپل ځواکونه سوات ته لېږي، په پاکستان کې د طالبانو رامنځ ته کېدل او د بې نظيرې وژل.

۲۰۰۷م - په ټول سوات کې د طالبانو واک ته رسېدل.

۲۰۰۸م - زرداري ولسمشر او مشرف تبعيد کېږي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library